ФІТО-ТЕРАПІЯ

С.С. ТОВСТУХА

КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ПРО ІСТОРІЮ ВИКОРИСТАННЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН

Люди почали застосовувати рослини для лікування численних недуг із сивої давнини. Археологи, розшифровуючи клинописні глиняні таблички, знаходять опис цілющих властивостей лікарських рослин, зроблений ще ассірійцями, шумерами, вавілонянами.

Опис лікарських рослин та способів їх застосування при певних недугах знайдено у бібліотеці ассірійського царя Ассурбанапала в Ніневії (близько 660 р. до н. е.).

У Стародавньому Єгипті лікуванням займалися жерці, які всіляко приховували таємниці своєї майстерності. Вони використовували запашні олії, смоли, бальзами. Знали цілющі властивості алое, подорожника, ялівцю та багатьох інших рослин.

У Стародавньому Китаї також широко користувалися лікарськими рослинами. Відома фундаментальна праця лікаря Лі Ші Чженя (1522—1596 рр.) «Основи фармакології», в якій описано понад 1500 засобів приготування препаратів із лікарських рослин. Ця праця не втратила значення і досі.

У писемній пам'ятці Стародавньої Індії «Яджур-веда» («Наука про життя»), працях лікарів Чараку (I ст. н. е.), Сушрута та Вагбата (VII—VIII ст. н. е.) зафіксовано близько тисячі назв лікарських рослин, що зустрічаються серед різноманітної флори тропіків.

Геніальний лікар Стародавньої Греції Гіппократ (460—377 рр. до н. е.) провів узагальнення властивостей різноманітних рослинних засобів, що застосовувались тоді для лікування. Він був переконаний, що використовувати рослини потрібно тільки в їх природному стані, без жодних перетворень. Він керувався такими настановами: у лікувальному процесі медик повинен використовувати слово, рослини і ніж.

Видатний давньоримський лікар Гален (130—210 рр.) значно розвинув вчення про використання лікарських рослин. Він радив подрібнювати рослини, виготовляти з них екстракти та настойки на спирті, оцті, які широко застосовуються і у наш час.

Значний внесок у розвиток східної медицини, а також лікознавства Європи зробив таджицький лікар Авіценна (Абу Алі Іби-Сіна, 980—1037 рр.) — автор праці «Канон лікарської науки», що зажила заслуженої слави у всьому світі. Він

не лише узагальнив досягнення тогочасної науки про лікування недуг, а й доповнив її відомостями із власних спостережень.

Хоча про застосування рослин з лікувальною метою на території Київської Русі ми знаємо не так уже й багато, але відомо, що в ті далекі часи в арсеналі ченців, які займалися зціленням хворих, були мед, віск, такі лікарські рослини, як шипшина, звіробій, подорожник, горицвіт, наперстянка, беладонна, чорнобиль, золототисячник, ягоди ялівцю, капуста, редька, льон, гірчиця, ліщина, цибуля тощо. У літописах згадуються імена Івана Смера, який знався на лікувальній справі і служив у князя Володимира (X ст.), лікарів Агапіта та Петра Сиранїна, що обслуговували князівські двори Києва й Новгорода.

З прийняттям християнства поширюється писемність, з'являються перші книжки — травники, зільники, лікувальники. В них уже провадиться певна систематизація матеріалів про лікувальні властивості рослин, робляться відповідні висновки, даються корисні поради, хоча деякі з них зараз звучать наївно і окультно.

Для історії дуже цінна найдавніша писемна пам'ятка Київської Русі — «Ізборник Святослава», який було укладено в 1073—1076 рр. для київського князя Святослава Ярославовича. Поряд із творами церковно-релігійного змісту «Ізборник» містить матеріали з граматики, поетики, риторики. Автори підкреслюють користь знань і читання книжок, подають опис блекоти, аконіту, болиголову.

Винятковою енциклопедією медичних знань XII ст. є науковий трактат «Мазі» київської князівни Євпраксії Мстиславівни (1108—1172 рр.). Онука Володимира Мономаха Євпраксія була високоосвіченою для свого часу жінкою. Вона вивчала народну медицину і сама лікувала хворих, за що дістала поетичне ім'я «Добродія». Згаданий трактат складається з чотирьох частин і двадцяти дев'яти розділів. У ньому містяться гігієнічні поради, розповідається про користь повітря і фізичних рухів, раціонального харчування та описується лікування окремих недуг. Трактат далекий від марновірства і забобонів, які були поширені тоді в подібній літературі.

Видатні писемні пам'ятки XVI—XVII ст. «Словарець» Лаврентія Зизанія та «Словено-русский лексикон» Памви Беринди також дають певні відомості про рослини, в тому числі про використання їх з лікувальною метою.

Під час визвольної війни українського народу 1648—1654 рр. під проводом Богдана Хмельницького для лікування гнійних ран застосовували хлібну вологу цвіль, а також на-

стої подорожника великого, звіробою звичайного, калгану, родовика лікарського, деревію звичайного та ін.

В епоху, коли в Україні на повну силу розгорнула свою діяльність Києво-Могилянська Академія, значного розвитку поряд з іншими науками набула й лікувальна справа. В 1802 р. при Києво-Могилянській Академії було відкрито дворічний медичний клас, у якому викладали анатомію, фізіологію, хірургію, проводили практичні заняття з цих дисциплін. Із стін цього учбового закладу вийшли видатні вітчизняні вчені-медики: Нестор Максимович-Амбодик (1743—1812 рр.), Іван Андрійович Полетика (1726—1783 рр.), Петро Іванович Погорецький (1735—1780 рр.), Мартин Матвійович Тереховський (1740—1796 рр.), Данило Степанович Самойлович (1742—1805 рр.).

Надзвичайно цікава праця Нестора Максимовича-Амбодика «Лікарське речеслів'я, або опис цілющих рослин». У цій багатотомній фундаментальній праці подано не лише опис, а й малюнки лікарських рослин, що мало велике значення для тих, хто нею користувався.

У 1931 р. в колишньому СРСР було засновано Всесоюзний науково-дослідний інститут лікарських та ароматичних рослин. У цьому науковому закладі проводиться як наукова, так і практична робота у галузях вивчення лікувальних властивостей рослин і виготовлення з них ліків. Тепер на багатьох кафедрах фармакогнозії у вищих навчальних закладах та НДІ виконуються наукові праці з фітохімії та фармакогнозії дикорослих рослин, провадиться також значна селекційна робота. В Україні працюють спеціалізовані господарства та дослідні станції, де вирощують і вводять у культуру лікарські рослини. За останні десятиріччя активізувалась діяльність наукових закладів з вивчення та впровадження в лікувальну практику лікарських рослин. Вийшли у світ книжки й окремі розвідки про лікарські рослини і практичне застосування їх для проведення широких профілактичних та лікувальних заходів. До них належать книги М. Н. Носаля, О. П. Попова, В. В. Кархута, М. С. Харченка, В. І. Сили, Л. И. Володарського, Ф. І. Мамчура та інших авторів.

БІОЛОГІЧНА ДІЯ ПРЕПАРАТІВ, ОДЕРЖАНИХ З ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН

Основними діючими компонентами лікарських рослин є комплекси фармакологічно активних і супутніх речовин, які утворюються в процесі первинного і вторинного синтезу. Ці речовини (переважно вторинного синтезу), надходячи в орга-

нізм людини, і визначають фізіологічну, власне лікувальну, дію рослини на окремі органи та систему і на організм у цілому.

Речовини первинного синтезу

До речовин первинного синтезу належать білки, вуглеводи, ліпіди, ферменти та вітаміни.

Білки. Білки відіграють у рослинному організмі величезну роль, складаючи основну масу цитоплазми. Розрізняють прості (протеїни) і складні (протеїди) білки.

Виділяють кілька груп простих білків, з яких у рослинах переважають альбуміни та особливо глобуліни. Сполуки простих білків з нуклеїновими кислотами складають важливу групу білків — нуклеопротеїдів. Складні процеси життєдіяльності, синтез білків, передавання спадковості здійснюються за участю нуклеїнових кислот. Розрізняють два типи кислот — рибонуклеїнову (РНК) та дезоксирибонуклеїнову (ДНК).

ДНК — складна високомолекулярна біологічно активна сполука, яка є носієм генетичної інформації всього живого світу.

Вуглеводи. Вуглеводи — це природні сполуки, що складаються з вуглецю, кисню та водню. Ці речовини, що мають виняткове значення для розвитку рослин, розподіляються на такі групи: метаболіти — моносахариди та олігосахариди, які беруть активну участь у біологічних процесах і є вихідними речовинами для вторинного синтезу; запасні речовини — крохмаль, інулін; структурні речовини, головним чином клітковина — основний матеріал для будови клітин і тканин рослин.

У медицині знайшли широке застосування глюкоза, буряковий цукор, крохмаль, слизисті речовини, камеді, вата та багато інших вуглеводних сполук.

Ліпіди. Ліпідами називають жири та жироподібні речовини рослинного і тваринного походження, які відіграють важливу роль в обміні речовин.

Ліпіди містяться в усіх тканинах рослин, але найбільше — у насінні та плодах. Вони нагромаджуються у вигляді запасів жиру або є структурними компонентами цитоплазми клітин. Ліпіди створюють енергетичні резерви в клітині і виконують захисні функції всього живого.

З ліпідів (фосфатидів) і ліпопротеїдів (сполуки ліпідів з білками) збудовані мембранні шари поверхні клітин та органоїдів клітин, а саме: мітохондрій, пластид, ядер. Від складу цих мембран залежить проникність клітин та органоїдів їх для різних речовин.

Ліпіди знайшли широке застосування в медицині. Їх одержують з насіння та плодів численних олійних культур.

Ферменти. Переважна більшість хімічних реакцій у живому організмі не може відбуватися без біологічних каталізаторів — ферментів. Ферменти — це білки, які здатні вибірково каталізувати певну біохімічну реакцію і впливати на перебіг життєво важливих процесів.

Ферменти поділяють на два класи: однокомпонентні і двокомпонентні. Однокомпонентні ферменти складаються лише з білка, двокомпонентні містять окрім білка ще й небілкову частину — простетичну групу, або кофермент. До коферментів належать різні фармакологічно активні речовини, а саме: вітаміни, нуклеотиди, порфірини. У медичній практиці широко застосовують ферменти тваринного походження: пепсин — протеолітичний фермент, який міститься у шлунковому соці; трипсин та хімотрипсин, біосинтез яких відбувається в клітинах підшлункової залози; лідазу тощо.

Речовини вторинного синтезу

Дія лікарських рослин на організм людини відбувається завдяки фармакологічно активним речовинам. Вона може бути симптоматичною, етіотропною, місцевою, резорбтивною, вибірковою, патогенетичною та ін.

Фармакологічно активними можуть бути ліпіди, вуглеводи, вітаміни та природні речовини вторинного синтезу: алкалоїди, сапоніни, серцеві глікозиди, дубильні речовини. Оскільки в рослинах міститься певний комплекс фармакологічно активних речовин, серед них розрізнять основну активну речовину, яку називають діючою. Всі інші речовини, що містяться поряд з основною, називають супутніми. Роль і значення їх для лікувального процесу різні. Супутніми речовинами можуть бути вітаміни, органічні кислоти, флавоноїди, мінеральні речовини, які дуже впливають на ефективність лікування, оскільки доповнюють вплив основної діючої речовини.

Окремі супутні речовини (полісахариди, дубильні речовини) при набубнявінні сприяють збільшенню тривалості дії основних лікарських речовин, що надзвичайно важливо при затяжних, хронічних захворюваннях.

Однак поряд з корисними супутніми речовинами містяться й шкідливі. Так, у свіжій корі крушини ламкої міститься значна кількість антрополів, які негативно діють на слизову оболонку шлунка та викликають нудоту і блювання. Для клінічного застосування кору крушини ламкої попередньо обробляють при температурі 100 °С протягом 1—1,5 год або витримують на складах не менше 1—2 років.

У насінні рицини також виявлено надзвичайно отруйну речовину токсальбумін.

Є в рослинах і так звані баластні речовини, фармакологічно індиферентні. Проте індиферентність їх умовна. Клітковина та інші сполуки баластних речовин не байдужі для людського організму. Клітковина стимулює перистальтику кишок, посилює виділення травних соків, нормалізує холестериновий обмін. Вивчення її позитивного впливу на людський організм триває. Особливого значення вона набуває при підвищеній радіації.

Алкалоїди. Алкалоїди — складні азотні сполуки з лужною реакцією, що виявляють активну біологічну дію. Алкалоїди рослинного походження здавна застосовувались у народній медицині. Зараз відомо понад 1000 алкалоїдів. Вміст їх у рослинах незначний — від 1—2 % до тисячної долі відсотку. Дуже рідко (лише в корі хінного дерева) у рослинах він може досягати 10—15 %. У рослинах алкалоїди перебувають у сполуках солей численних органічних (цитринової, щавлевої, малонової, янтарної, оцтової та ін.), іноді неорганічних кислот (сірчаної, фосфорної). Як правило, в рослинах міститься не один, а кілька подібних за хімічною будовою алкалоїдів. Іноді їх може бути понад 20. Найбільше алкалоїдів міститься у рослинах таких родин: макових, пасльонових, жовтецевих, метеликових. Найвідоміші алкалоїди, що широко застосовуються в медицині, містяться у головках маку снодійного (морфін), у беладонні лікарській (атропін), у тютюнових листках (нікотин), у листках чаю китайського і зернах кави (кофеїн). Ліки, виготовлені з рослин, що містять алкалоїди, справляють складний і багатогранний вплив на живий організм. Вони активізують поділ клітин, підвищують артеріальний тиск, посилюють загальний обмін речовин, поліпшують секрецію травних залоз. У медицині з цих рослин застосовують чай, барбарис звичайний, чистотіл звичайний, головатень, маткові ріжки та ін.

Глікозиди. Глікозиди — дуже поширені в рослинному світі сполуки. У них глікозидна частина молекули, яка є циклічною формою цукрів, зв'язана через атом кисню, сірки чи азоту з радикалом органічної сполуки, що не є цукром. Цей радикал називають агліконом, або геніном. Аглікони глікозидів за хімічною будовою бувають аліфатичними, ароматичними і гетероциклічними сполуками.

Розрізняють О-глікозиди, S-глікозиди (тіоглікозиди) та N-глікозиди. Найпоширеніші у природі О-глікозиди.

У медицині застосовують такі основні групи цих сполук:

а) фенілглікозиди, що містять фенільний радикал в агліконі. До них належать одно- та багатоатомні феноли;

б) антраглікозиди, які містять аглікон, похідний антрахінону. Їх виявлено в різних видах крушини, ревеню, алое;

в) флавонові глікозиди, аглікон яких є похідним флавону. Переважна більшість флавонових глікозидів (рутин, катехіни) мають Р-вітамінну активність;

г) стероїдні глікозиди, або серцеві, що належать до групи О-глікозидів, агліконн яких мають стероїдну структуру і справляють сильний вплив на серцевий м'яз. Глікозиди конвалії травневої (звичайної), горицвіту весняного, наперстянки здавна застосовували в народній, а згодом і в науковій медицині;

д) S-глікозиди, або тіоглікозиди,— найменш поширена серед рослинного світу група глікозидів. Їх знайдено в насінні сарептської і чорної гірчиці, редьці посівній, хроні звичайному, капусті. Ці сполуки гострі, пекучі на смак. Вони збуджують апетит, виявляють місцеву подразну дію, завдяки чому посилюють кровообіг при зовнішньому застосуванні, справляють активний бактерицидний і бактеріостатичний впливи на патогенні групи мікроорганізмів, що викликають запалення шкіри, підшкірної основи та м'язів людини.

Гіркоти — безазотні речовини, дуже гіркі на смак. Вони подразнюють залози травної системи і збуджують її секреторну діяльність. Здавна відома також їхня протимікробна дія. Гіркоти виявлено в золототисячнику звичайному, полині гіркому, кульбабі лікарській, цикорії дикому, шишках хмелю, бобівнику трилистому, вересі звичайному. Усі ці рослини широко застосовуються для лікування хворих на гастрит (із зниженою та підвищеною секрецією шлунка), алкоголізм, печінкові та ниркові захворювання.

Пектини. До пектинів належать полімеризовані цукристі сполуки, що дуже нагадують слизисті речовини. У воді пектини бубнявіють та утворюють колоїдні розчини. На цій властивості й грунтується використання їх для лікувальних потреб. Найбільше пектинових речовин міститься в садовині та городині, а також у плодах шипшини коричної, смородини, лісових суниць, калини, коренях живокосту лікарського, алтеї лікарської.

Пектини здатні адсорбувати в кишках отруйні речовини, а також зменшувати кількість холестерину в крові. Вони посилюють травлення, сприяють утворенню в кишках вітамінів групи В. Їх застосовують для лікування ентероколіту та коліту, у тому числі й дизентерійного походження, гастриту, захворювань печінки і сечостатевої системи, внутрішніх кровотеч, атеросклерозу.

Особливого значення фітотерапія надає пектинам у зв'язку з їхньою здатністю зв'язувати в кишках радіонукліди та солі

важких металів, особливо ртуті і свинцю. Пектинові речовини є важливим компонентом рослинних клітин, хоча й становлять не більше 5 % від їхньої маси. Український народ з давніх-давен знав цілющу силу цих речовин. На Чернігівщині отруєння солями важких металів, а також дизентерію, черевний тиф та паратифи А і В досить часто лікували таким, здавалось би, простеньким, але досить ефективним методом. Першого дня варили цукрові буряки і настоювали всю ніч. Наступного буряки виймали, а у відвар додавали сушені груші, яблука, ягоди калини, горобини звичайної, бузини та смородини чорної. Все це кип'ятили 10—15 хв і настоювали кілька годин. До узвару додавали кілька ложок сироватки для поліпшення екстракції пектинів. Настій широко використовували при названих отруєннях та інфекційних недугах.

На жаль, досі пектинові речовини використовують лише в кондитерському виробництві. Ми широко використовуємо пектинові та інуліномісткі рослини для лікування і профілактики радіоактивних уражень. Це сиропи, настойки, відвари для вагітних, породіль, немовлят, осіб, які працюють на АЕС та в тридцятикілометровій зоні Чорнобильської АЕС. Такі препарати вкрай потрібні персоналу гірничодобувних підприємств, важкого машинобудування, а також тим, хто працює з гербіцидами та пестицидами.

Дубильні речовини. Це безазотні органічні сполуки різного хімічного складу, що використовуються людством з незапам'ятної давнини для виробничих і лікувальних потреб.

Значну кількість їх виявлено в корі дуба і дубових галах, коренях і кореневищах гравілату міського, родовика лікарського, перстачу прямостоячого, бадану та ін. Дубильні речовини мають в'яжучу, протизапальну, протигеморагічну, дещо анестезуючу, протимікробну та протипроносну дію. Вони широко застосовуються для лікування шлункових, кишкових та маткових кровотеч, захворювань дихальних шляхів, сечостатевої системи, розладів функції травного каналу.

Сапоніни. Сапоніни — це безазотисті сполуки групи глікозидів. До їх складу входять моносахариди та невуглеводні сапогеніни (агліконн). Залежно від хімічної будови розрізняють стероїдні та тритерпенові сапоніни.

Стероїдні сапоніни. Стероїдні сапоніни належать до групи природних глікозидів, яким притаманна значна гемолітична активність. Стероїдні сапоніни знайдено в різних рослинах, але головним чином у тих, що належать до родин діоскорейних, бобових, жовтецевих і лілійних. При вивченні біологічної дії стероїдних сапонінів виявлено значну їх фунгіцидну, протипухлинну, цитостатичну активність. Вони знижують артеріальний тиск, нормалізують серцевий ритм, сповільнюють і

поглиблюють дихання. Препарат поліспонін, який виготовляють з діоскореї, має холестеринемічну дію і використовуються для лікування хворих на атеросклероз. Стероїдні сапоніни є вихідною сировиною для синтезу стероїдних гормонів.

Тритерпенові сапоніни. Переважна більшість тритерпенових сапонінів також виявляє гемолітичну дію. Вони руйнують оболонку еритроцитів і вивільняють гемоглобін. Сапоніни мають гіркий смак, подразнюють слизову оболонку глотки, шлунка та кишок, спричинюють блювання та збільшують секрецію бронхів. Призначають сапоніни при сухому кашлі для розрідження харкотиння. Сапоніни різних рослин мають різну фармакологічну дію. Сапоніни солодки голої мають естрогенну властивість, елеутерокока — підвищують опірність організму, женьшеню (панаксозиди) — дають значний адаптогенний ефект.

Препарат сапарал, який одержують з коренів аралії маньчжурської, складається з тритерпенових глікозидів олеїнової кислоти. Сапаралу притаманна протинаркотична дія, він посилює скорочення міокарда, знімає стреси. Застосовують при астеноневротичних станах.

Слизисті речовини. Це полісахариди, що здатні утворювати густі слизисті розчини. До складу слизистих речовин входять пентозани і гектозани. Слизисті речовини мають важливе значення для рослин. Вони відіграють роль депо вуглеводів та води і є захисними біоколоїдами. Слизисті речовини оптимально розчиняються у воді.

За характером утворення слизистих речовин розрізняють такі групи рослинної сировини:

а) сировина з інтерцелюлярним слизом (насіння айви, льону посівного);

б) сировина з внутрішньоклітинним слизом (корені і листки алтеї лікарської, листки підбілу звичайного, бульби зозулинцю);

в) сировина з мембранним слизом (ламінарія) тощо.

Водні витяжки з рослин, які містять слизисті речовини, широко використовують для лікування запальних захворювань верхніх дихальних шляхів, травного каналу. Особливо вони ефективні при проносах і кровотечах різної природи (разом із родовиком лікарським та перстачем прямостоячим).

Добре зарекомендували себе препарати слизистих рослин при лікуванні гастриту, що супроводжується підвищеною кислотністю шлункового соку, а також виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки. Вони також застосовуються для лікування екземи, захворювань органів сечостатевої системи, задавнених ран, опіків. Слизисті речовини виявляють про-

[illegible] і особливо до сприяють регенерації уражених слизових оболонок та шкіри.

Флавоноїди. Флавоноїди — природні фенольні сполуки, що [illegible] в усіх органах рослин у формі глікозидів. Зокрема, [illegible] окислення вуглецевого фрагменту флавонів, [illegible], халкони, флавонолі, флавони, **флавоноли.**

Флавоноїди — [illegible] Відомі у вигляді забарвлення квіток [illegible]. Флавоноїдні сполуки привертають увагу вчених і практичних лікарів. Окремі флавоноїди мають [illegible] активність, зменшують вміст [illegible] в кровоносних судинах, мають протимікробні [illegible] (плоди [illegible], кукурудзяні рильця, трава [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]). Флавоноїди в поєднанні з аскорбіновою кислотою справляють протизапальні і протиалергічні властивості, [illegible] Флавоноїдні сполуки застосовують при [illegible] алергії (бронхіальна астма, анафілактичний шок), [illegible], [illegible], [illegible] **діабеті.**

Особливий [illegible] інтерес викликає до прополісу. Прополіс — смола [illegible] коричневого або темно-коричневого кольору [illegible] бальзамним відтінком. Він має приємний бальзамічний [illegible] запах, [illegible] добре розчиняється у [illegible]. У прополісі виявлено близько 55 [illegible] смол, 30 [illegible] восковидних речовин, 10 [illegible] олій, 5 % [illegible]. Крім того, в ньому знайдено мікроелементи [illegible], мідь, кобальт, [illegible], марганець. [illegible] [illegible] бджоляцтва, що застосовується людьми з лікувальною метою [illegible] тисячоліть. Наукова медицина [illegible] уваги [illegible] тому [illegible] 20 компонентів [illegible] природи. [illegible] ароматичні кислоти, [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] рослин, зібраних бджолами з [illegible] рослин, [illegible] дуже [illegible]. Флавоноїди [illegible] процесу. [illegible] сполук. Флавоноїди містяться [illegible] рослинах [illegible]. Вони є [illegible] рослинними [illegible], [illegible] в [illegible]. Високою біологічною активністю флавоноїди завдячують фенольним гідроксильним і кетонним групам, які входять до складу цих сполук. Численні дослідження свідчать про те, що окремі флавоноїди змінює-

[illegible] ніцтвом [illegible] з аскорбінової кислотою. Є відомості про стимулюючу, протипроменеву дію фенолів. Виявлено [illegible] вплив на функціонування травного каналу, [illegible]. Дослідження останніх років виявили [illegible] протиопухолевий, радіопротекторний, протиатеросклеротичний, [illegible], мутагенний ефект фенолів. Вони також мають [illegible] та [illegible] дії. Принципово [illegible] проблеми [illegible] ролі окремих фенолів з антиоксидантів [illegible], що перебувають в ферментному комплексному окисленні органічних сполук або [illegible] зачно уповільнюють. До них належать лігнани, феноли, ароматичні амі[illegible]. Останнім часом [illegible], що ми можемо подовжити тривалість життя шляхом вживання антиоксидантів.

[illegible] у організмі [illegible] ароматичних радикалів [illegible] наближає [illegible] Антиоксиданти [illegible] важливі для обмежу розвиту у живій клітині. Систематичне вживання антиоксидантів запобігає [illegible] атеросклерозу, злоякісному перерожденню клітин. Фенольні [illegible] мають [illegible] нагромадження аскорбінової кислоти в [illegible] вакуолях [illegible] і уповільнюють [illegible] в організм.

Треба [illegible] на [illegible] фенольних сполук [illegible] діяльності. Одним [illegible] є [illegible] амплітуди коливання [illegible], [illegible] роблять [illegible] хлорформом, [illegible] полімеризуються [illegible].

Кумарини. Кумарини — [illegible] сполуки, до складу яких [illegible] кумарин, що [illegible]. **Вони поділяються на сім таких груп:**

1) кумарин, [illegible] кумарину, [illegible] кумарину, [illegible] кумарин;
2) [illegible]-, [illegible] кумарини;
3) **фурокумарини;**
4) **пірано-кумарини;**
5) **3,4-бензокумарини;**
6) кумарин [illegible] у [illegible] бензофурану, конденсовану з кумарином у С-3, С-1.
7) [illegible] сполуки, [illegible] кумарин на системи (ізовіолін, [illegible]).

Кумарини мають різноманітні біологічні властивості, найважливішими з яких є спазмолітична і фотосенсибілізуюча, а також розширюють коронарні судини. Деякі кумарини виявляють [illegible] активність, справляють [illegible] та протимікробну дії. Фурокумарини [illegible] сонячного світла, [illegible] утворення пігментів. [illegible] з рослинної сировини препарат

дикумарол застосовують у медичній практиці як антикоагулянт. Дикумарол впливає на білкові фракції крові та [illegible] тромби і зумовлює [illegible] тромбозів. Дикумарол застосовують при флебітах, інфаркті міокарда, тромбозах кровоносних судин. Протипоказаннями до застосування дикумарину є вагітність, коліт, обострене вірусний, захворювання нирок та печінки, виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки.

Кумаринові сполуки [illegible] які [illegible] чуються в організмі, тому користуватися цими [illegible] бережливо лише тоді, коли в цьому є [illegible] потреба. Кумарини виявлено в трав'яних [illegible] листках рути [illegible], коренях [illegible], бобкуну лікарському [illegible] та [illegible].

При перевизганні кумаринових сполук [illegible] нудота, блювання, зникає апетит, з'являються [illegible] на шкірі, кровотечивість слизових оболонок. [illegible] перелічених ознак названі [illegible] [illegible].

Леткі олії. Леткі олії — загальна [illegible], що складаються з різних органічних сполук. Основну групу [illegible] складають речовини, які мають [illegible] структуру. До складу летких олій входять два класи [illegible] — монотерпени і сесквітерпени. Ці сполуки [illegible] застосовують як протимікробні, жовчогінні, шлункові та дезинфекційні засоби.

Фітонциди — бактерицидні речовини, що виробляються багатьма рослинами. Фітонциди вперше було досліджено Б. П. Токіним.

Зараз відомо близько тисяч рослин, що мають фітонцидні властивості. Досвід використання фітонцидів редьки, часнику, цибулі, хрону для лікування [illegible] раз сягає тисячоліть. Фітонциди стимулюють захисні сили організму. Сприятливо впливають на самопочуття.

Зараз фітонциди широко застосовують для лікування і профілактики грипу та гострих респіраторних вірусних інфекцій, ангіни, захворювань травного каналу, хвороб горлянки, [illegible] та та ін.

Ми у своїй практиці для лікування та профілактики [illegible] уражень застосовуємо фітонциди берези, білої, [illegible], [illegible] ної, ромашки лікарської, хрону звичайного.

Крохмаль. Крохмаль — один з найважливіших [illegible] рослинних вуглеводів, який входить до складу продуктів харчування людини і тварин. Це білий хрусткий [illegible] порошок без смаку і запаху. Крохмаль не розчиняється в холодній воді, ефірі, спирті, в гарячій воді утворює колоїдний розчин — клейстер. Крохмаль є сумішшю амілази та [illegible] пектину. Під дією амілаз у травному каналі людини і тва-

рин як розкладається, утворюючи глюкозу та мальтозу. Найбільше крохмалю міститься у зернах пшениці, ячменю, кукурудзи, рису, особливо в рисі. Крохмаль та декстрини — продукти неповного гідролізу складних полісахаридів, вони сприяють нормальному обміну, полегшують травлення. Крохмальні болтушки та маски застосовують при хворобах шкіри, у вигляді клістерів — при захворюваннях травного каналу як обволікальний засіб.

Ми застосовуємо крохмаль разом з 20% водою на 40% спирті, перевіреним прямо готово та рідковиї лікарські форми для [illegible] та сигмоїдиту. З метою знайти нові точки [illegible], додають до [illegible] крохмаль до утворення клістеру. Такий колоїдний розчин ми успішно застосовуємо також для [illegible] простої і токсичної дисенсепсії, екземи, [illegible], [illegible] виразок, гастриту, дизентерії та ін.

Клітковина. Клітковина [illegible] у вигляді [illegible] лікарині, що складає основу оболонок рослинних клітин.

Останні роки доведено, що клітковина, особливо деякі її види, [illegible] в людському організмі. Вона стимулює перистальтику кишок, сприяє виведенню холестерину, бере участь у [illegible] жирів. В [illegible] клітковина, а також фітинова [illegible] вплив на артеріальний тиск та обмінні процеси в печінці.

[illegible] складається з клітковини [illegible] основний перев'язувальний матеріал.

Сфагнум (торф'яний) мох також містить велику кількість [illegible] та [illegible] речовин. Ця рослина має [illegible], бактерицидні та бактеріостатичні властивості. Застосовують [illegible] як перев'язувальний матеріал у мазях [illegible] ізотонічним розчином натрію хлориду та [illegible] Перед цим цей матеріал стерилізують.

Жирні та сфірні олії. Жирні олії містять [illegible] в [illegible]. Їх добувають з насіння технічних культур (соняшника, кукурудзи, [illegible], льону, конопель, миндалю) та ін. Особливо [illegible] застосовують в медицині гірчичну, [illegible], [illegible] та [illegible] сфірні [illegible], які є бактерицидними [illegible] грам-позитивних та стафілококових груп бактерій. Олії входять до складу різних мазей (синтомицинової), засобів для розтирань, пластирів. Рицинову олію застосовують [illegible] у [illegible]. У жирних олиях — кукурудзяній, соняшниковій та [illegible] — виявлено незамінні жирні кислоти: лінолеву та [illegible]. Ці кислоти не синтезуються в організмі, [illegible] дуже важливе значення для обміну холестерину. Ненасичені жирні [illegible] знижують рівень холестерину в крові, рос-

лиці, зокрема незасичені жирні кислоти, – сполучаються з холестеролом, утворюють розчинні сполуки і сприяють його виведенню з організму.

Смоли. Смоли – складні органічні сполуки, за хімічного процесу в добу до летких сполук, розчинно містяться в лісах і соку. Смоли мають приємний запах. Найбільше їх виділяється в бутонах та листках берези, бересклету, сосни, тополі, верби, ялиці, а також у трав'яно-лікарських корснях ревеню лікарського.

Смоли розчинні, мають гострий (іноді) гіркий смак, стабільні для організму, використовуються при виробництві мазей та пластирів. Мазі виробляють (з водяним усіпуєм) сплавлянням, брунькою берези, сосни, ялиці, тополі, верби та ін. Вони мають протизапальні, ранозагоювальні, антисептичні, протиалергічні, а також для лікування ревматизму, остеохондрозу, артриту, ішіасу, ангіоневрозу, ураження нервів, підшкірних вен, для лікування ранових, опіків та інших шкірних захворювань. Смоли сприяють регенерації тканин, мають обволікуючі, протизапальні, бактерицидні властивості, вони пов'язують рановий мікробіоценоз (наприклад, стафілокок, стрептокок, гнійні мікроорганізми, зеленого гною та ін.).

Рослинні гормони. Гормони – [illegible] рослин, які виробляються спеціальними [illegible] рослин. Вони регулюють обмінні процеси і фізіологічні [illegible]. В [illegible] мають гормони. Але [illegible] гормони [illegible] Рослинні гормони [illegible] У [illegible] Хоча [illegible] Хоча [illegible] Проте [illegible] Пестова хоча [illegible] Хоча [illegible] Пестова [illegible] Дивоцвіт [illegible] Застосовується для лікування [illegible] форм

[illegible] Дибет проявляє складовою системою тривалі [illegible] гормону, що регулює загальний обмін речовин у організмі. У незначній кількості секретується залозою в мозковій частині, цей гормон регулює [illegible] Назвав речовину використовують для лікування хворих з [illegible] та фосфатів з сечею.

Інсулін – гормон підшлункової залози. За хронічного перебігу [illegible], у скляної [illegible] 51 амінокислотний залишок. Інсулін регулює вуглеводний обмін. Нестача його в організмі призводить до тяжкої недуги – цукрового діабету, що набула в наш час значного поширення серед дітей і дорослих. Інсулін виділяють з дальньої м'язової і жирової тканини, сонцевого сплетіння, печінки, загальний обмін речовин. У багатьох рецептах вказано несумісності, рецепти, які застосовуються для лікування цукрового діабету (яйцевий, кульбаба, [illegible], стопчика з приймочками кукурудзи звичайної, листки горіха волоського, [illegible], корені [illegible], омели, листки кропиви, [illegible] лікарського [illegible])

Ці рецепти широко використовуються нами для лікування хворих [illegible] залоз, хронічних захворювань [illegible], ускладнених цукровим діабетом. У багатьох рецептах, зокрема в листках [illegible] [illegible], сурепи польової, [illegible] рецепти, що дають можливість до гормональних сполук статевих залоз.

Гістамін – гормоноподібна речовина, одна з біологічно активних амінів, яка [illegible] У незначній формі [illegible] в тканинах [illegible] Гістамін бере участь у регуляції [illegible] кровоносних судин, розширює їх. Великі [illegible] кількість гістаміну може призвести до [illegible] збільшення [illegible] тонкостінних [illegible]. Гістамін збуджує [illegible] Особливо рясно гістамін в [illegible] розтяжку [illegible] різниці.

Алергія [illegible] чутливість організму людини та тварин до [illegible] речовин білка, бактерій, пилку рослин, [illegible], грибків, [illegible], [illegible] тканин, [illegible]. Алергії можуть бути [illegible] Алергія проявляється [illegible] висипанням, бронхоспазмом, розладом функції травного каналу, [illegible] набряком та ін. Для лікування алергічних станів [illegible] рецепти, які містять антигістамінні сполуки. Ми широко використовуємо для лікування алергічних недуг [illegible], корені дикорію дикого, кульбаби лікарської, траву вересу звичайного, веронікі лікарської, плоди шипшини коричної, стопчика з приймочками кукурудзи, квіткові кошики цмину пісчаного, листки омели

білої, траву собачої кропиви серцевої, [illegible]еневища та корені синюхи блакитної тощо.

Рослинні гормони та гормоноподібні речовини — це майбутнє медицини і біологічної науки.

Вітаміни. Вітаміни — це група різноманітних за хімічним складом речовин, які не утворюються в організмі людини або утворюються у малій кількості і надходять до нього з їжею. Вітаміни — біологічно активні речовини, що регулюють обмінні процеси і виявляють різнобічну дію на життєво важливі процеси. Особливість вітамінів ще й, що вони активні в дуже малій кількості. Прикладами вітамінів у [illegible] такі [illegible], [illegible] тощо. Вітаміни поділяються на водо- та жиророзчинні.

До [illegible] вітамінів належать аскорбінова кислота, [illegible], тіамін, [illegible], [illegible] (нікотинова кислота), піридоксин, [illegible] (фолієва кислота), пантотенова кислота, біотин.

До жиророзчинних вітамінів належать [illegible], кальцифероли, токофероли, філохінон.

Холін, панганамова, оротова та ліпоєва кислоти, мезоінозит, вітамін U належать до вітаміноподібних речовин.

Вітаміни групи В. Виділяють понад 10 вітамінів групи В. Найважливіші з них такі

Тіамін (вітамін B_1) регулює обмін продуктів обміну вуглеводів, бере участь в обміні амінокислот, утворенні жирних кислот, впливає на функції серцево-судинної, травної, сечовидільної, центральної і периферичної нервових систем. Він потрібний для утворення ацетилхоліну — медіатора, який передає нервові імпульси.

Тіаміна багато в крупі, борошно грубого помелу, бобові, свинина. Він руйнується в лужному середовищі при додаванні до тіста натрію гідрокарбонату, лаці, сильному варінні квасолі та горху тощо. Добова потреба людини в цьому вітаміні — 1,5—2,6 мг. Ця потреба значно збільшується у разі хронічних інфекційних хвороб, хірургічних втручань, опіків, недуги, цукрового діабету, а також при тривалому лікуванні антибіотиками та сульфаніламідними препаратами.

Рибофлавін (вітамін B_2) входить до складу ферментів, які регулюють важливі стадії обмінних процесів. Він покращує гострий зір, позитивно впливає на функцію нервової системи, стан шкіри та слизових оболонок, сприяє росту кровотворення. Переважна більшість рибофлавіну надходить в організм з продуктами харчування тваринного походження (яловичою печінкою, м'ясом, яйцями, сиром, кефіром, молоком, сметаною). До 40% рибофлавіну надходить з продуктами рослинного походження (гречаною крупою, зеленим горо-

ком, шпинатом, кропом, морквою, картоплею, капустою, абрикосами, сушеними, квашею). Добова потреба організму в **рибофлавіні становить 1,8—3 мг.**

Піридоксин (вітамін B_6) бере участь в обміні білків, жирів та вуглеводів у організмі, в утворенні арахідонової кислоти з лінолевої, пантотенової з триптофану, в обміні холестерину, утворенні гемоглобіну; регулює жировий обмін у печінці. Найбільше піридоксину у м'ясі тварин, птахів, оселедцях, рапсі, горіхах, крупах, пшоні, хлібі з борошна грубого помолу, бобових і ячмінних крупах та ін. Добова потреба людського організму в цьому вітаміні становить 1,8—3 мг.

При гіперкератозі, токсикозі вагітних, ахілійному гастриті, спрі, анемії, хворобах печінки, тривалому застосуванні антибіотиків і протитуберкульозних засобів потреба у піридоксині значно зростає.

Ціанокобаламін (вітамін B_{12}) потрібний для кровотворення. Він відіграє важливу роль у використанні організмом амінокислот та фолацину, в утворенні холіну та нуклеїнових кислот, нормалізації жирового обміну в печінці.

Ціанокобаламіну немає у продуктах рослинного походження. Найбільше його в яловичій печінці, свинині, кролятині, рибі. Є він у яйцях, молоці, кефірі, сирі, сметані. Ціанокобаламін всмоктується в кишечнику після сполучення у шлунку з так званим внутрішнім фактором і накопичується в печінці. Добова потреба в ньому організму дорослої людини становить 3 мкг, вагітних і жінок, які годують немовлят грудьми, до 4 мкг. Нестача ціанокобаламіну в організмі спостерігається при харчуванні переважно рослинною їжею, а також у разі анацидного та гіпацидного гастриту, резекції шлунка та кишечника, при тяжких формах епілепсії та ін.

Ретинол (вітамін А) регулює обмінні процеси в шкірі, слизових оболонках очей, дихальних та сечових шляхах, травному каналі. Ретинол підвищує опірність організму до інфекційних хвороб. Вітамін справляє значний вплив на клітинні мембрани, тканини дихання, сечовиділення, ендокринних залоз. Ретинол надходить в організм у готовому вигляді, а також у вигляді каротину, який у печінці перетворюється на ретинол. Найбільше ретинолу в яловичій печінці, вершковому маслі, сметані, сирі, яйцях, шпратах, консервованих рибі.

Найкращі джерела каротину — морква, плоди обліпихи, зелена цибуля, щавель, шпинат. Багато в абрикосах, чорноплідній горобині, гарбузах та ін. Для засвоєння ретинолу та каротину в кишечнику мають бути жири та жовчні кислоти. Добова потреба у ретинолі складає 1 мг (6 мг каротину). Потреба людини в цьому вітаміні значно зростає (до 1,25 мг) при хворобах кишечника, гепатолуньових залоз, дихальних шляхів, щитовид-

но залози, при опіках, переломах, [illegible], гнійних ранах та ін. Ретинол руйнується під дією сонячних променів та при зіткненні з лугами, що містять [illegible]. У разі нестачі ретинолу з'являються виразки на [illegible], рогівки, знижується опірність організму до інфекційних хвороб, [illegible] (кур'ячі сліпота) [illegible] та слизової оболонки стають сухими. Сучасні науки зараховують [illegible] до антиоксидантів, [illegible] на якій багаті плоди червоного кольору.

Ергокальциферол (вітамін D) регулює обмін кальцію та фосфору в організмі. В [illegible] в шкірі з провітаміну під дією сонячних променів з [illegible] надходить в організм людини з тваринною рибою [illegible], яйцями, молочними жирами. Улітку в молочних продуктах та [illegible] ергокальциферолу в **2—3 рази більше, ніж узимку.**

У дітей недостатня кількість вітаміну в організмі [illegible] рахіт. Потреба в ньому дорослих становить 0,0025 мг. Ергокальциферол стимулює ріст, підвищує стійкість організму до інфекційних хвороб, сприяє засвоєнню фосфору та кальцію **тканинами кісток.**

Токофероли необхідні [illegible] ненасичених жирних кислот, сприяють функції статевих залоз, стимулюють діяльність м'язів. Цей [illegible] вітамін в організмі [illegible] ретинолу та [illegible], білків, жирів, вуглеводів. Токоферолі [illegible], містяться в рослинних [illegible] кукурудзяній [illegible]. Їх найбільше у [illegible], яєчному горошку [illegible], абрикосах та [illegible]. Добова потреба організму [illegible] становить 12—15 мг. Токоферолі застосовують для [illegible] атеросклерозу, [illegible] трофічних виразок, [illegible] ран. Препарати токоферолу [illegible] для лактації, [illegible], зокрема збереження вагітності, для лікування [illegible] м'язової [illegible] серця.

Фітонін (вітамін K) необхідний для [illegible] у [illegible] протромбіну та [illegible], що беруть участь у [illegible] крові. Від [illegible] в організмі [illegible] мікрофлорою. Фітонін стримує [illegible] капілярів та [illegible] кровотечі. Багата [illegible] вітаміну [illegible] білокачанна капуста, [illegible], [illegible], [illegible]. Є він у картоплі, томатах, [illegible], яйцях, м'ясі, [illegible] бурячах. Добова потреба фітоніну дорослих 0,2—0,3 мг. Вона [illegible] збільшується при [illegible], [illegible], [illegible] хворобі, хворобах [illegible], [illegible], а також при тривалому застосуванні антибіотиків та сульфаніламідних препаратів.

Біофлавоноїди (вітамін P) сприяють нормальному [illegible] кислоти в тканинах, стимулюють тканинне дихан-

ня. Вона зменшують окислення аскорбінової кислоти та адреналіну, нормалізують проникність стінок судин.

Найбільшу кількість вітаміну Р виявлено у плодах лимона, кориці, смородини чорної, горобини звичайної, горіх, ліщини, волоських горіхів, чаю. Сприятливий, червоному перцю. При гіповітамінозі Р виникають крововиливи та тривкість капілярних кровоносних судин, пошкоджують кровотечі, підвищені кровотечі, біль у нижніх кінцівках, загальна слабкість. Потреба організму у біофлавоноїдах становить 25—30 мг, але при тривалому застосуванні салицилатів та антикоагулянтів, гіпокінезії, тютюнопалінні, промислових шкідливостях, потреба у цих речовинах значно зростає.

Ніацин (вітамін РР, або нікотинова кислота) входить до складу ферментів організму. Він бере участь у процесах клітинного дихання, виділення сечі, прискорює кровообіг в тканинах. Надає регулюючу дію на стан нервової системи, організму, виводить з обміну холестерину та кровотворення, розширює капіляри, посилює секрецію шлунка, сприяє стосунку трофічних виразок, стимулює [illegible]. Найбільше ніацину у м'ясних продуктах (м'ясо, печінка, нирки, яєчні, курячому м'ясі, телятині). Він міститься в горіхах, квасолі, горіхах, мармеладі. Добова потреба організму в ніацині становить 17—28 мг. При гіпотонії, захворюваннях травного каналу, особливо при хронічному колиті, хворобах печінки, атеросклерозі, тривалому застосуванні протитуберкульозних препаратів потреба людини в ніацині значно зростає.

Вітамін С (аскорбінова кислота) бере участь у багатьох процесах, які відбуваються в організмі, зокрема у диханні клітин. Підвищує стійкість організму до зовнішніх несприятливих впливів та інфекційних захворювань. Забезпечує утворення і [illegible] та підтримує цілісність стінок кровоносних судин. Аскорбінова кислота має значний вплив на функції нервової і серцево-судинної систем, сприяє зазвоєнню [illegible], [illegible], окремих вітамінів, регулює обмін холестерину, сприятливо впливає на функції [illegible], [illegible], [illegible] виразок, кровотворення, діяльності серцево-судинної системи.

Добова потреба у вітаміні С для чоловіків складає 65—110 мг, для жінок — 65—80 мг, при вагітності і годуванні грудею — 75—80 мг. Надто зростає потреба у вітаміні С (більше 100—200 мг) при ураженнях травної та серцево-судинної систем, нирок, ревматизмі, значних опіках, травмах, алергії, спрагнілих захворюваннях тощо.

Значна кількість вітаміну С виявлена у плодах яблунь, коломіхи, журавлини, листках первоцвіту весняного, плодах глицинії коренної, смородини чорної, зелені петрушки го-

родньої, кропу, листках та стеблах медунки лікарської тощо.

При тривалій кулінарній обробці значна кількість вітаміну С руйнується. Садовину і городину треба варити лише в емальованому посуді під щільною кришкою для запобігання надходженню повітря. При підтриманні овочевих страв вітаміну С в них майже не залишається. Значно руйнується він при варінні або зберіганні у залізному та мідному посуді, а також у лужному середовищі.

Мінеральні речовини. Мінеральні речовини поділяють на макро- і мікроелементи. До макроелементів, вміст яких у людському організмі визначається десятками і сотнями міліграмів на 100 г живої тканини (у продуктах харчування — на 100 г продукту), належать кальцій, фосфор, магній, калій, натрій, хлор, сірка.

Мікроелементи містяться в організмі у дуже малій кількості — іноді близько тисячної частки міліграма. До них належать залізо, мідь, марганець, цинк, кобальт, йод, фтор, хром, молібден, ванадій, стронцій, кремній, селен.

Нормальне функціонування нервової, серцево-судинної, травної та інших систем неможливе без достатньої кількості мінеральних речовин. Мінеральні речовини мають важливе значення для забезпечення захисних функцій організму, впливають на імунну систему.

Процеси кровотворення і згортання крові не можуть відбуватися без участі мікроелементів заліза, міді, кобальту, марганцю, кальцію та інших мікроелементів. Мікроелементи входять до складу ферментів, гормонів і вітамінів, активізують їхню дію та беруть участь у всіх видах обміну.

Харчові та лікарські рослини багаті на різноманітні мінеральні речовини (кореневища, сушені ягоди і трави, цикорієвий, полунія, живокіст лікарський, золототисячник звичайний, кропива дводомна, мелісса лікарська, казуни, гарбузи та ін.).

Мікроелементи кальцію формують кісткову тканину, беруть участь у процесах згортання кров'ю системи, згущення крові, зменшують проникність судин. Вони є складовою частиною ядра і мембрани клітин, клітинних та тканинних рідин. Кальцій впливає на нервово-м'язову збудливість, стан організму, активує окремі ферменти та гормони. Він діє протизапально, зменшує явища алергії.

Добова потреба організму в кальції становить 0,8 г.

Значна кількість кальцію міститься в капусті білоголовій, зелені цибулі, салаті, петрушці, шпинаті, абрикосах, горіхах. Багато мікроелементів кальцію містяться в молочних продуктах.

Мікроелементи калій відіграють важливу роль у внутрішньо-

льокислинному обміну, регулювання водного й солевого обміну, сечотворення. Вона потрібна для діяльності м'язів, зокрема серцевого. Крім активує деякі важливі ферменти.

Добова потреба організму в калії — 2—4 г.

Найкращі джерела калію: горох, морська капуста, родзинки, горох, картопля, петрушка, абрикоси, перелік, смородина чорна, редька.

Мікроелемент фосфор у поєднанні з іншими елементами для обміну речовин та функціонування нервової, зокрема мозкової, тканини, м'язів, кісток, шкіри, бере участь в утворенні кісткової тканини, дентину, гормонів, активних форм вітаміна групи В. Фосфор входить до складу нуклеїнових кислот (нуклеїнової кислоти), ліпідів (фосфоліпіди), ферментів (аденозинтрифосфорна кислота, креатинфосфат). На фосфор багаті капуста білокачанна, морква, буряк, яблука, горіхи, петрушка, шоколад, шоколадна, родзинки.

Добова потреба у фосфорі для дорослих становить 1,2 г.

Мікроелементи магній, кальцій, залізо, фтор, мідь, цинк, марганець, кобальт, молібден, ванадій, хлор, сірка, фосфор, кремній, алюміній, бор, йод

Мікроелементи заліза [illegible] потрібні для кровотворення та [illegible] диханням. Залізо входить до складу гемоглобіну еритроцитів, з яким [illegible] кисень до органів та тканин, міоглобіну м'язів, ферментів, що забезпечують складні процеси дихання клітин.

Добова потреба організму в залізі для чоловіків — 10 мг, для жінок — 18 мг, при вагітності — [illegible] 20 мг. Залізо багато в яблуках, [illegible], [illegible], хрені, [illegible], [illegible], [illegible],

рослин (листки, плоди, квітки, насіння, бруньки, кора, корені, кореневища, бульби).

Заготовляють лікарську сировину тоді, коли в ній містить найбільшу кількість активних компонентів. Листки й квітки рослин збирають у сонячний полудень, коли на них немає роси, вони сухі і можуть уражатися шкідливими грибами. Вологі листки приносять до аптечного пункту, сушать і зберігають у вологостійких мішках.

Квітки збирають на початку цвітіння рослин, листки — коли вони ще молоді і не уражені грибами.

Бульби збирають у середині, кінці вересня, або на початку жовтня.

Плоди, насіння, корені, бруньки, кору в цей час дозрівають цілющих компонентів.

Кореневища (бульби) викопують лопатами, вилами, плугом, потім обтрушують від землі, обрізують, корені, стебла, листя, сушать.

Рослини, не містять алкалоїдів, сушать при температурі, не вищій за 40 °С, а ті, в яких багато алкалоїдів, — при температурі 50—60 °С. Для сушіння плодів дозволяється температура 80—90 °С. Корені, кореневища, бульби — при температурі 40—50 °С.

Високоякісна лікарська сировина, яка в процесі сушіння не змінила свого кольору, не почервоніла, не почорніла.

Зберігають лікарську сировину в паперових мішках у сухих добре провітрюваних приміщеннях. Терміни зберігання окремих видів сировини різні. Листки і квітки можна зберігати протягом 1—2 років, а ще краще не довше року. Кора, кореневища, бульби, корені не втрачають лікувальних властивостей 3—4 роки, бруньки — близько 2 років.

Терміни зберігання сировини визначаються Державними стандартами і Державною фармакопеєю.

Заготовляючи лікарську сировину, її обов'язково слід зберігати, не допускати її перегрівання як на сонці, так і в сушарнях.

Тепер за природними запасами дикорослих рослин завдяки нерозумному їх використанню — Зараз, коли дедалі менше лишається в природі дикорослих лікарських рослин, особливо таких, як корвоцвіт весняний, горицвіт весняний, горицвіт, валеріана лікарська, синюха блакитна, алтея лікарська.

При збиранні багаторічних рослин важить не лише найкращий спосіб для природного відтворення їх. Треба знати-

ся, що заготівля лікарських рослин — справа тяжка, копітка, складна і [illegible]. Людині, позбавленій високих духовних ідеалів, сухій, черствій, користливій, яка не розуміє вічної краси неповторного зеленого дива землі, не варто займатися цією важливою і, по суті, пов'язаною з справою. Сучасна наука назвала зелену свиту фітосферою. Без фітосфери неможливе життя будь-якої істоти на землі, надбання цивілізації, розвиток мистецтва. Постійні картини природи завжди надихали художників, композиторів, майстрів слова на створення справжніх шедеврів.

Зайнявшись навчанням лікарських рослин [illegible] студентської [illegible] лікарські [illegible] провести розвідну роботу [illegible] понад три десятиліття. Подорожуючи лікарем у Рівненській, Чернівецькій та Київській областях, не лише вивчав у своїй практиці лікарські рослини, а й систематично досліджував їх та заготовляв. Майже два десятиліття тому назад у Яготинській районі Київської області я закладав (у природних умовах) лікарську [illegible], [illegible] і городні [illegible], а також лікарську, [illegible], руту, запашну, вовчуг польовий та ін.

У Житомирському [illegible] багато водяних [illegible], старих, [illegible], [illegible] [illegible] для [illegible] Отже, [illegible] тут, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

За [illegible] колектиу Бабинецької [illegible] «Поділля» я почав [illegible] у [illegible] [illegible] Рожнів [illegible] лікарські [illegible] [illegible], як [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

до наших зелених трав'я зокрема, розумне, раціональне використання рослин для потреб людей забезпечить збереження екологічної стійкості рослинного світу.

ФАРМАКОТЕРАПЕВТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН

1. Аїр тростиновий (лепеха звичайна) — Acorus calamus L.
Рослина назва — аїр обі[illegible]ні.
Родина ароїдні — Araceae.

Д[illegible] [illegible]ина і [illegible]льтура в народі багаторічна трав'яниста рослина, яка досягає висоти від 50 см до 1 м 20 см. Кор[illegible], [illegible], [illegible], з приємним запахом, на смак гіркуватий. Листки мечоподібні, загострені, м'ясисті. В умовах України [illegible] не дає, зате досить інтенсивно розмножується вегетативно. Квітки дрібні, зеленкувато-жовті.

Аїр тростиновий росте на берегах річок, заплав, озер, старинь. Іноді утворює дуже великі зарості, застилаючи мілке плесо. Поширений в європейській частині (крім Карпат і Донецької області) лісостепової зони.

Сировина. Для лікувальних потреб використовують кореневища, які заготовляють глибокої осені або ранньої весни. Кореневища миють холодною водою, подрібнюють, прив'язують і сушать. Якість висушеної сировини визначається кількістю подрібнених частин. Якщо вони не гнуться, а ламаються, [illegible]ровина висушена добре.

Хімічний склад. Основною біологічно активною речовиною кореня аїру є летка олія (понад 4 %), яка має досить складну хімічну будову. Крім того, в ньому містяться гіркоти, фітоциди, дубильні речовини, аскорбінова кислота, смоли, органічні кислоти.

Застосування. Лікувальну олію та порошок кореня аїру рекомендовано вживати як засоби лікування гастриту із зниженою та підвищеною кислотністю шлункового соку, а також як жовчогінний засіб і такий, що посилює секреторні жовчного міхура.

У народній медицині відвар кореня аїру тростинового досить широко використовують при шлункових захворюваннях, [illegible], [illegible], [illegible] кислотності шлункового соку, як засіб, що [illegible] апетит у похилому віці. Наявність фітонцидів та [illegible], що корінь аїру тростинового є антибактеріальним засобом. Його можна застосовувати для полоскання ротової порожнини при ангіні, запаленні ясен, для промивання гнійних ран і компресів на уражені місця. Препарати аїру тростинового посилюють статеву активність.

В'яр кореня розтирають, зважують, 1 столову ложку подрібненої кореня на 1 склянку води (200 мл). Кип'ятять протягом 15 хв, а потім відвар настоюють 15 хв, часто перемішуючи дерев'яною паличкою для кращої екстракції.

Приймати таку настойку ефективно при гострому та хронічному гастритах, а також при хронічному гепатиті з сильним кашлем, подрібнені корені аїру настоюють, тривалому маленькому та школяреві дитині у співвідношенні 1:1:1. Беремо 1 столову ложку цієї суміші на 1 склянку води, кип'ятимо 10 хв та настоюємо 15 хв. Хворі пють відвар по 50—100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. При стоматитах полощуть ротову порожнину. Відвар застосовують при ревматоїдному та обмінному артритах, а також при м'язовому ураженні шкіри, трофічних виразках.

Для зниження вологості як засіб при лущі використовують суміш коренів аїру тростинового, брусок звичайного, трави материнки звичайної у співвідношенні 1:2:2. Беруть 4 столові ложки суміші на 1 літр води, кип'ятять 10 хв і настоюють 1 год. Після миття голови полощуть волосся цим відваром, не витирають. Так процедуру проводять рідше не менше 2—3 разів протягом тижня.

При запаленнях та грибкових ураженнях шкіри суміш коренів аїру тростинового, трави материнки звичайної, дерева вереснового, бебишки трилистої, насіння льону у співвідношенні 1:2:0,5:1:2. Беруть 1 столову ложку суміші на 1 склянку води, тривалий час обмивають 10—15 хв, висушують і протирають через кілька днів мазі. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Доцільно чергувати по 2—3 тиж вживання попередньої суміші з такою: аїру тростинового, листя кропиви двопокісної, кореня кульбаби лікарської, листя м'яти перцевої, подорожника великого, стебла та листя чистотілу, квітки ромашки аптечної, кульбаби, квітки конюшини лікарської, трави стебла кропиви серцевої у співвідношенні 1:2:1:1:2:0,5:1:1:1. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 1 год до їди. При гострому та хронічному гепатитах обмежують вживання солі до 0—100 г 2—3 рази на тиждень або тривалий час пити по 1 мл настойки 0,05% розчину дигитоксину (по 1 мл 2—3 рази на тиждень) до нормалізації серцевого

Для посилення статевої активності рекомендують таку суміш: коренів аїру тростинового, трави та абсинту полинного, листя стебла селадцу пишного, трави стебла кропиви серцевої, листя лимонника китайського у співвідношенні 1:2:1:1:0,5. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 скля-

[illegible] 1 [illegible] 100 [illegible] має м'язову інертність.

[illegible]

[illegible]

2 Акація біла (робінія звичайна) — [illegible] cia L.

[illegible]

Родина бобові — Fabaceae (Leguminosae).

[illegible] у трави-черви.

[illegible] ни, квітки — на початку цвітіння рослини.

[illegible] містяться таніди (близько 4 %).

[illegible]

[illegible] відношенні 1 : 2 : 1.

[illegible] 100 мг 3 рази на добу за 30 хв [illegible] Тікуваньо [illegible] Такьо [illegible] весны Вл

[illegible] і приємний смак.

[illegible] **чайного у співвідношенні 1 : 2 : 1 : 2 : 1 : 2.**

[illegible] **3 рази на добу за 30 хв до їди.**

[illegible] трава [illegible] листки груші [illegible] трава [illegible] трава [illegible] 1 : 2 : 1 : 2 : 1 : 2 : 0,5. Одну столову [illegible] заливаємо 1 склянкою окропу, настоюємо 4 год. Приймаємо по 1/3 мл 3 рази за день за 30 хв [illegible] 4 рази перед сном. Курс лікування як [illegible] 1 і другою комплекцією триває до 1 міс.

5. Актинідія коломікта — Actinidia colomikta Max.

Російська назва — актинидия коломикта.

Родина актинідієві — Actinidiaceae.

Актинідія коломікта — [illegible] дібний кущ, який [illegible] 25—30 м. На [illegible] корінцеві. Листки [illegible] і серцеподібною основою, [illegible] важні, [illegible] Квітки дрібні, [illegible] форми, п'ятипелюсткові, [illegible] з розвинутим пестиком та приємним запахом. Плід — [illegible] або рожева ягода [illegible] форми, [illegible] на смак. Цвіте з липня [illegible] у серпні [illegible] В природних умовах [illegible] вологих широтах Сх. [illegible] Яворів, [illegible] в Прикарпатті та [illegible] Сходи [illegible] Карпати [illegible]

Сировина. [illegible] консервовані та сушені плоди.

[illegible] кількість сапонінів.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

шенні 2 : 2 : 1 : 0,5.

[illegible]

3 рази протягом доби за 30 хв до їди

[illegible]

люш

[illegible]

Російська назва — алтей лекарственный.

Родина мальвові — Malvaceae.

[illegible]

[illegible] шують.

[illegible] нову кислоту.

[illegible] на всю ніч.

[illegible] вальних сполук.

[illegible] протягом доби за 30 хв до їди.

[illegible]

[illegible] 4 год. Цвіте в 10 мі 3 [illegible] до 1,5 м, до [illegible] 4 [illegible]

5. **Алое деревовидне** — [illegible]
Російська назва — алоэ древовидное.
Родина лілійні — Liliaceae

[illegible] у [illegible] умовах росте в [illegible] Африці [illegible] 1 [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] в I [illegible] 40 [illegible] 70 [illegible] Кор[illegible] [illegible] I [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Мы [illegible] 30 хв до їди.

[illegible] на добу за 30 хв до їди.

[illegible]

Російська назва — анис обыкновенный.

[illegible]

[illegible] серпні.

[illegible]

[illegible]

[illegible] Вони застосовують при [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Фітомеліоративно [illegible] (1 [illegible]) на 0 [illegible] 1 [illegible]

[illegible] А В та С, [illegible] 3 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible]

[illegible]

Для [illegible] ми вибираємо [illegible] (2 [illegible]), [illegible] (2 [illegible]), [illegible] (10 [illegible]), [illegible] (2 [illegible]).

Прямокутні по 30 [illegible] на 30 м [illegible] **данку і обіду.**

Для рефлексотерапевтичних [illegible] (1 [illegible]) [illegible] 2 [illegible]), [illegible] (2 [illegible]), [illegible] (1 [illegible]) [illegible] (2 [illegible]), [illegible] 2 [illegible]).

Прямокутні по 30 [illegible] на 15 [illegible] **ку і обіду. При роботі** [illegible] **ванням — 2—3 рази на 1 тиж.**

9. Арніка гірська (Arnica montana L.)

Російська назва — арника горная.

Родина [illegible] (Compositae) — Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки до 60 см. Кореневище товсте, розгалужене. Стеблом рослина виростає лише за

дру[illegible] рік. Ліки [illegible] в [illegible] м'ясо [illegible] В Україні [illegible] в Ка[illegible] в Ч[illegible] тр[illegible] Ш[illegible] с[illegible] Україні.

С[illegible] цвіт[illegible] но[illegible] куватий смак.

[illegible] 0,15 [illegible] 4 [illegible] мер[illegible] гру[illegible] діє [illegible] ц[illegible] тиноїди та ін

О[illegible] вм[illegible] п[illegible] е[illegible] тен[illegible]

[illegible] ють при [illegible] каш[illegible] роб[illegible] кардіт та [illegible] Пас[illegible] ложку [illegible] пасто[illegible] 2 [illegible] Пють по 1 [illegible] 3 рази [illegible] за 30 хв до їди.

При гастрит з знижеою кислотністю [illegible] ми застосовуємо настій сушених квіток [illegible] бобника трилистого [illegible] у співвідношенні 2 : 1 : 4. Беремо 1 столову ложку суміш [illegible] ваємо 1 склянкою кипя[illegible] настоюємо [illegible] по 50 мл 3 рази та п'ють за 30 хв до їди.

Сп[illegible] [illegible] для [illegible] та [illegible] ціях.

Сп[illegible] з розрахунку 1 : 10.

10. Астрагал шерстистоквітковий — Astragalus d[illegible]tus Pr.

Родина бобові — Fabaceae (Leguminosae).

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки 35—40 см. Стебла [illegible], листки непарноперисті, на коротких черешках із 12—14 пар вузьких листочків. Квітки жовті, густо опушені в пазухах верхніх листків у [illegible] та [illegible] в кошиках. Плоди — бобики стальної форми завдовжки 1 см. Поширений астрагал у степових районах України. Росте також у Молдавії, Астрахані та Сибіру, в долинах Дону, [illegible] запасів [illegible] у Приазов'ї. Рослина внесена до Червоної книги України. Культивується окремими господарствами та аматорами.

Сировина. Заготовляють стебла рослини, що буйнотоплять, [illegible] на висоті 5—7 см від поверхні грунту. Сушать на [illegible] у добре провітрюваних [illegible]. Зберігають у паперових мішках.

Хімічний склад. У рослині виявлено флавоноїди, полісахариди арабін та [illegible], органічні кислоти, тритерпенові сапоніни, вітамін С, сполуки заліза, алюмінію, фосфору, магнію, кальцію, натрію, молібдену, ванадію, стронцію та кремнію, крохмаль, барвники.

Застосування. Рослина проявляє заспокійливу, відхаркувальну, послаблювальну, гіпотензивну та судинорозширювальну дію. Препарати астрагалу шерстистоквіткового поліпшують діурез, а також функціональну діяльність нирки. В народній медицині їх застосовують як потогінний, сечогінний та блюгінний засоби, а також для зменшення набряків різної етіології. Препарати застосовують при порушенні сну, серцево-судинній недостатності I—II стадії, гострому і хронічному нефритах та нервових захворюваннях.

Для застосування астрагалу шерстистоквіткового для лікування нефриту у поєднанні з такими рослинами, спориш звичайний, верес звичайний, квітки глоду колючого, трава нерозкритої нирки, листки та листки алое лікарського у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 1 : 1 : 1. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 2 столові ложки 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Для лікування [illegible] збору астрагалу шерстистоквіткового поєднують з травою собачої кропиви серцевої, [illegible], [illegible], травою бобівника трилистого, [illegible], [illegible], [illegible], травою м'яти перцевої, [illegible] у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 1 : 0,5 : 1 : 1. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають

[illegible] 1 год. Вживають як і попередній настій.

[illegible]

11. Багно болотяне — Ledum palustre L.
Російська назва — багульник болотный.
Родина вересові — Ericaceae

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] лю, блощицями.

[illegible]

[illegible] зи на добу за 30 хв до їди.

[illegible]

[illegible]

1. Бадан товстолистий [illegible]
Російська назва — бадан толстолистый
Родина ломикаменевих — Saxifragaceae.

Нерівна [illegible] рослина. [illegible] до середини літа.

[illegible]

[illegible] (близько 4 %).

[illegible]

Поширені види — [illegible] екстракт та [illegible]

Для приготування рідкого екстракту беруть 3 столові ложки подрібнених і висушених, заливають 1 склянкою окропу і

[illegible] до [illegible] обсму рідини [illegible] приймають за 30 [illegible] води 2—3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для [illegible] 1 [illegible] вживають [illegible]

Для [illegible] 1 [illegible] ніших кор[illegible] настоюють 30 хв. [illegible] зупинки внутрішніх кровотеч

М[illegible] Ця [illegible] з кореням [illegible] ками цвіту [illegible]

Беруть 2 [illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] настоюють 2 тиж, фільтрують

Для [illegible] порціях:

[illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] ної — 2 частини

Пють по 40 кр[illegible] 3 [illegible]

Ко[illegible] ють [illegible] бинами. [illegible] кож[illegible] ре[illegible] пр[illegible]

Ро[illegible] барбарисові — Berberidaceae.

Дуже поширений у лісовій зоні кущ з колючими [illegible] 1,5–2,5 м заввишки. Пагони сірі, рябчасті, [illegible] на яких [illegible] трирозгалужені (іноді чотирирозгалужені) колючки завдовжки до 2 см.

Молоді [illegible] жовтуваті, а жовтіють [illegible]. Листки черговi, тонкі, обернено-яйцеподібні або видовжені. Суцвіття розвиваються на верхівках уторочених пагонів. Квітки жовтого кольору з сіруватим відтінком. Плід — яскраво-червона ягода з кількома коричневими насінинами. Росте барбарис у сонячних галявинах, узліссях, камянистих урвищах. Добре піддається культурному розведенню як декоративна рослина. Поширений у стрепетовій частині колишнього СРСР, зокрема в Криму, на Кавказі.

Сировиною з лікувальною метою використовують молоді листки, [illegible] ягоди, кору та корені, рослини. Листки і квітки збирають під час цвітіння рослини (за очистки травня), ягоди — восени (у вересні-жовтні), коли вони повністю достигнуть і стають м'якими. Корені викопують ранньою навесні або пізньою восени. Листки, ягоди та корені сушать у добре провітрюваних приміщеннях і зберігають окремо.

Хімічний склад. Плоди барбарису містять близько 7 % цукрів і стільки ж органічних кислот та близько 170 мг/100 г аскорбінової кислоти. В них виявлено також пектини, дубильні та барвні речовини.

У молодих пагонах та листках барбарису звичайного є також яблучна та цитринова кислоти, токоферол, близько 120 мг/100 г аскорбінової кислоти, близько 140 мг/100 г каротину. В листках та коренях барбарису виявлено 11 алкалоїдів, основними з яких є берберин, палмітин, ятроризин, колумбамін.

Застосування. Препарати барбарису звичайного знаходять застосування в гастроентерологічній та народній медицині.

У [illegible] медицині застосовують:

1) берберину бісульфат — дрібнокристалічний порошок [illegible] у воді. Застосовується як жовчогінний засіб при [illegible], холециститі, гепатохолангіті, хронічному гепатиті. Призначають по 0,005–0,01 г 3 рази на добу за 30 хв до їди;

2) [illegible] барбарису звичайного на 40 % спирту [illegible] 1:5. Сировина — відварювання м'ясних і [illegible] [illegible] при [illegible], [illegible] дня. Призначають по 15–20 крапель 2–3 рази протягом доби. При [illegible] та [illegible] [illegible] 30–40 крапель 2–3 рази на день [illegible] 30 до 20.

Листки [illegible] у [illegible]

[illegible] ному поліартриті, люмбаго.

[illegible] 2 [illegible] Курс [illegible] 4 [illegible]

Для стимуляції сильності [illegible] дотриманні відповідної дієти

[illegible] добу (через добу).

[illegible] 2 [illegible] 3 [illegible] 10 [illegible] 1 [illegible] 3 [illegible] 75—100 мг [illegible] 4 [illegible] 1—15 мг [illegible]

14. Барвінок малий — Vinca minor L.
Російська назва — барвинок малый.
Родина барвінкові — Apocynaceae.

[illegible]

[illegible] **ній смузі Росії.**

Сировина. [illegible]

Хімічний склад. [illegible] **каротин.**

[illegible] **ня — 4 –5 тиж.**

[illegible] **ній тахікардії.**

[illegible] **запалення тонкої та товстої кишок.**

[illegible]

[illegible] в, варять в 1 склянці води протягом 2 [illegible], настоюють 10 хв. Пити по 1 столовій ложці 4—5 разів на добу за 30 хв до їди.

З [illegible] бодяку маєш [illegible] свіжої [illegible] Беруть 20 г трави бодяку з квітами (краще свіжої рослини), варять протягом 30 хв на малому вогні у 250 мл 40 % спирту, настоюють 10 хв. Пити по 8 крапель на ложці води вранці та на вечір протягом 4 діб. Потім роблять перерву на 2 доби і знову повторюють курс лікування протягом 7—10 діб.

Для промивання гнійних ран, фурункулів, уражених дерматитом мікробами, [illegible] бодяк [illegible] свіжий рослини. Беруть 1 столову ложку трави бодяку на 1 склянку води, кип'ятять на [illegible] до 30 хв, фільтрують. Відвар застосовують теплим.

Для боротьби з [illegible] (шкірною, [illegible], матковою) 1 столову ложку трави бодяку [illegible] та 3 столові ложки коренів з кореневищами родовика лікарського варять у 300 мл води протягом 15 хв. Потім додають 2 столові ложки [illegible] лікарської і настоюють 4 год. Пити по 100 мл 4 рази на добу хо одним за 30 хв до їди.

15. **Бедринець ломикаменевий** — Pimpinella saxifraga L.
Російська назва — бедренец камнеломка.
Родина зонтичні — Umbelliferae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло пряме, тонкореб'ристе, розгалужене, шорстковолосе, 25—60 см заввишки. Прикореневі і нижні стеблові листки зовсім-реберкові, перистоподільні, тоді перисті, середньостеблові — перистороздільні з [illegible] сегментами. Верхні листки мають вигляд [illegible] без пластинок. Квітки білі або рожевувато, дрібні, [illegible] Корневища [illegible], розгалужені. Цвіте з червня — серпня. Поширений бедринець ломикаменевий по берегах річок, озер, ставків і [illegible] лісах та полях. Росте по всій Україні.

Сировина. В якості [illegible] використовують [illegible] Містить, по [illegible] Висушена сировина солодкувата і запашна.

[illegible] кальцію та кальцію.

Застосування. При [illegible]

[illegible] Об'єднана вона лише в кр[illegible] Ш[illegible]ї та Н[illegible]ї. У [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

люючі і вітамінні засоби.

[illegible]

ної природи та при метеоризмі.

[illegible]

3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

[illegible]

ділах.

[illegible]

1. Бібівник трилистий – Menyanthes trifoliata L.

Родина: [illegible]

Родина: [illegible] – Menyanthaceae

Багаторічна трав'яниста рослина з довгим [illegible] кореневищем, яке у верхній надземній частині має 3 листки.

[illegible] України, крім Криму

[illegible] тіням рослини. Сушать швидко.

[illegible] хочи.

[illegible] операціями, при стресових ситуаціях.

[illegible]

Брусниця звичайна — [illegible]
Російська назва — брусника.
Родина брусничні — Vaccinaceae.

[illegible] (15—[illegible]) см [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 3 2 2: 1 1 2 [illegible] 2 [illegible] 2 [illegible], [illegible] 15 хв, [illegible] 10 хв. [illegible]

[illegible]

[illegible] 30 хв [illegible]

[illegible] 2 1 1 і [illegible] 1 [illegible] 70 мл 3 рази на добу

[illegible] кислотністю шлункового соку.

[illegible] вигляд

19. Бузина травяниста — [illegible] L.

Російська назва — бузина травянистая.

Родина жимолостеві — Caprifoliaceae.

[illegible] рослина 7—150 см [illegible] Листки [illegible] Квітки [illegible] Плодики [illegible] Цвіте [illegible] території України.

Сировина [illegible] корені [illegible]

[illegible] Листя [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] властивості

[illegible] Листками [illegible] олію.

[illegible] Пригнічує [illegible] потовщу та [illegible] до [illegible] при запальних процесах в організмі.

[illegible] може [illegible] рану. Тому [illegible] обережно, лише [illegible] Особам, [illegible] до [illegible] [illegible] чорної [illegible] казане.

[illegible] бузини [illegible] застосування як [illegible] в народній медицині. Їх використовують для [illegible] хвороб дихальних шляхів, зокрема [illegible] [illegible], [illegible] хвороб нирок, особливо хронічної ниркової недостатності. Квіти бузини посилюють [illegible] (збільшують [illegible]). Плоди і сок мають [illegible] та проносну властивості.

При хворобах [illegible] 1 [illegible] ложку [illegible] [illegible] настоюють 30 хв. Пють по 100 мл з [illegible] доз, за 30 хв до їди. Особливо [illegible] [illegible] [illegible]

пашну [illegible] у травні [illegible] 3 [illegible] їм поширюється як [illegible] чяльних [illegible] старих [illegible]

Сир [illegible] рають [illegible] [illegible]

Хвороби [illegible] [illegible] розрізнення [illegible] козиц сиринги, гіркоти.

Захист [illegible] [illegible] [illegible]

Збирають [illegible] [illegible] [illegible] Пюсть [illegible] [illegible] 3 [illegible]

Для [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] м, утворюють [illegible] рання Кав'[illegible] [illegible] Вся [illegible] в [illegible] [illegible] Ріст [illegible] [illegible] Цей [illegible] Україні, на Кавказі [illegible]

Сировина. Зазвичай [illegible] надземну частину рослини, яка [illegible] на [illegible] Подрібнюють і сушать у добре провітрюваних [illegible] приміщеннях.

Хімічний склад. У [illegible] бувають [illegible] (19,5 мг [illegible]), [illegible] (0,19 %), [illegible], [illegible] (0,54 %). Окрім того, [illegible] (3,11 %) [illegible] кислоти ([illegible] 2 %), [illegible], [illegible] У [illegible] (у [illegible] 12,46 %, а [illegible] — [illegible] 7,07 %).

Застосування. У [illegible] медицині [illegible] рідкий [illegible] [illegible] лікарської (1 : 1). [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]
кулів

23. Буркун лікарський — [illegible]
Російська назва — донник лекарственный
Р[illegible]

[illegible]

[illegible]

Кавказ, Поволжі

[illegible]

[illegible]

[illegible]

24. Буяхи, лохина — [illegible]
Російська назва — голубика.
Родина брусничні — Vaccinaceae.

[illegible]

[illegible]

[illegible] Рослина світлолюбна

[illegible] ють для тривалого зберігання

[illegible] арбутин, флавоноїди.

[illegible]

[illegible] ють за 3 рази через 2 год після їди.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

25. [illegible]ача лікарська — Valeriana officinalis L.
Р[illegible]
Родина валеріанові — Valerianaceae.

З [illegible]
ни [illegible]
бо[illegible]

[illegible]
люд[illegible]
ян[illegible]
пих [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] засіб. Її знали стародавні єгиптяни, римляни, арабо. Вона [illegible] [illegible] в Києво-Русі з XVIII ст. [illegible] [illegible] в народній медицині.

Вживають валериану лікарську як протисудомний і заспокійливий засіб при нервовому збудженні, безсонні, істерії, нервозі, [illegible] мігрені, серцебитті [illegible]. У народній медицині валериану лікарську використовують як засіб проти головного болю, для усунення серцевого болю, при гарячці, черевному тифі, при висиженні нервової системи, стрепетуватості, при серцебитті статевих органів у жінок і хворобах дихальних шляхів. Фармацевтична промисловість випускає кілька препаратів валериани лікарської:

а) настойку валериани на 70 % спирті (1 : 5). Призначають по 25—30 крапель 3—4 рази на добу;

б) краплі камфорно-валеріанові: камфори — 10 г, настойки валериани — 100 мл. Вживають по 15—20 крапель 3 рази на добу;

в) збір заспокійливий: корені валериани лікарської — 1 частина, листків м'яти перцевої та бобівника трилистого — по 2 частини, шишок хмелю звичайного — 1 частина. Для лікування беруть 1—2 столові ложки суміші, заварюють 2 склянками окропу, настоюють 30 хв. Пють по 100 мл вранці за 20 хв до їди і на ніч;

г) валокормід: настойки валериани — 10 мл, [illegible] — 10 мл, [illegible] — 5 мл, натрію бромиду — 4 г, ментолу — 0,25 г, дистильованої води — [illegible] до 30 мл. Валокормід застосовують як заспокійливий і [illegible] засіб (по 10—20 крапель 2—3 рази на добу).

Випускають також [illegible] валериани краплі, [illegible] [illegible] [illegible] бромидом та ін.

Для приготування [illegible] [illegible] беруть по 2 чайні ложки [illegible] 1 склянці води, [illegible] [illegible] 20 хв, [illegible]. Пють по 1 столовій ложці [illegible] за 30 [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Пить по 50 мл 3 рази [illegible] 30 хв до їди. [illegible]

[illegible] статевої сфери.

2. Великоголовник сафлоровидний — [illegible] moides (Willd.) (Hijin).

Р[illegible]

Родина складноцвіті — Compositae.

[illegible] прямостоячі. [illegible] Квіти [illegible] Цвіте [illegible] В Україні [illegible] торами.

[illegible] довше 3 років.

[illegible] тин, солі фосфору.

[illegible] Пити [illegible] нах, особливо в клімактеричний період.

[illegible] 30 [illegible]

У [illegible] Беруть [illegible] Пити по [illegible] 3 [illegible] 30 [illegible]

При [illegible] рослиною, а також [illegible]

ми застосовуємо корінь імбиру з коренями великого овника, сафлоровидного у поєднанні з коренями цикорію дикого, травою та плодами польового, плодами гною конючого та плодами корицевої, коренями з [illegible] синюхи блакитної у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 2 : 2 : 1. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою води, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При застійно-геморагічних явищах у кишечнику, при [illegible] поєднуємо кореневища з коренями великого овника сафлоровидного з травою м'яти перцевої, плодами звичайного, травою м'яти перцевої, листками шавлії лікарської та коренями з кореневищами омана високого у співвідношенні 1 : 4 : 2 : 4 : 1 : 1. Готують і приймають так, як і попередній відвар.

При алергіях ми поєднуємо корені з кореневищами великого овника сафлоровидного з травою м'ятлики звичайної, м'яти лікарської, чебрецю звичайного, [illegible] звичайного, шишками хмелю звичайного, коренями цикорію дикого, плодами ацілії [illegible] і кореневищами [illegible] звичайного у співвідношенні 1 : 4 : 1 : 1 : 2 : 1 : 4 : 2 : 2. Готують і приймають так, як і попередній відвар. Курс лікування 1,5 — 3 міс. Довгочасно (протягом 2—3 років) [illegible] лікування протягом 7—10 діб.

27. **Верба біла — Salix alba L.**
Російська назва — ива белая.
Родина вербові — Salicaceae.

Дерево, яке досягає 10—25 м заввишки. Крона широка, окрушна. Стовбур товстий. Кора темно-сіра, з поздовжніми [illegible]. Листки [illegible] або широкоеліптичні, [illegible] Цвіте у квітні-травні. Верба біла росте поширено в Україні. Росте по берегах водойм, на [illegible] луках, [illegible], часто утворює значні масиви.

Заготівля. Заготовляють кору верби білої. Її [illegible] до цвітіння і розпускання листків, коли [illegible] добре [illegible]. На молодих гілках через кожні 20—30 см робить кільцеві [illegible] кори. Потім їх з'єднують [illegible] довжині [illegible] кору потрібно [illegible], сушать у теплому приміщенні з доброю вентиляцією.

Хімічний склад. У корі верби білої виявлено значну кількість дубильних речовин (близько 12 %), флавонами, глікозиди (близько 3 %), флавоноїди.

Застосування. У народній медицині кора верби білої застосовується [illegible] як протиревматичний, [illegible], [illegible] та [illegible] засіб (флавоноїди, глікозиди, що розпада-

[illegible]

[illegible]

[illegible] ражених ран.

[illegible]

[illegible] реакції.

28 Верес звичайний — Calluna vulgaris (L.) Hull

Російська назва — верес обыкновенный

Родина вересові — Ericaceae.

[illegible] Поширений в Поліссі та в Лісостепу.

Сировина. Заготовляють плоскі під час цвітіння рослини.

[illegible]
[illegible]
[illegible]

з [illegible] приймають за 5—7 діб через кожний місяць. Через місяць від початку лікування [illegible] суміші вживають корінь валеріани лікарської [illegible] по одній столовій ложці.

29. **Веронікa лікарська** — Veronica officinalis L.

Родина [illegible] — Veronicaceae

Родина ранникові — Scrophulariaceae

Веронікa лікарська — [illegible] трав'яста багаторічна рослина, яка зустрічається на галявинах, узліссях, по узбіччях, серед кущів, у [illegible] лісах. Веронікa лікарська може рости [illegible] окремими кущиками, що досягають кількох квадратних метрів. Стебла має 10—35 см заввишки, [illegible] Листки звужені в коротенькі черешки. Квітки білі, обтяжені або [illegible] Цвіте [illegible] до серпня. Поширена [illegible] Кримі, на Кавказі, в Західному Сибіру.

Сировина — [illegible] стебла рослини [illegible] Висушують [illegible] розміщення. Розмелюють рослину на [illegible] зрізати, [illegible] 5—7 см стебла від землі.

Хімічний склад — [illegible] Відомо, що [illegible] лікарська містить [illegible] і [illegible] кислоти, [illegible] кислоти, [illegible] і [illegible] кислоти, [illegible] і [illegible] кислоти, [illegible] і

і 4 й раз — перед сном. Помічено значне алергічне [illegible] цю суміш, особливо при кропив'янці, медикаментозному [illegible] якщо та у випадках [illegible] хімічних або гормональних [illegible] на організм.

Для лікування гострого та хронічного [illegible], [illegible] м'ятним горобцем, бронхоектатичної хвороби [illegible] стадії та ядухи ми використовуємо траву веронікі лікарської, [illegible] з листками звичайного, травою [illegible] колючого, травою [illegible] звичайного, материнки звичайної, буквиці лікарської, шишками [illegible] звичайного, травою медунки лікарської у співвідношенні 2 : 1 : 0,2 : 2 : 2 : 1 : 4 : 1 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пють по 10—50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Для лікування запальних захворювань сечостатевої системи ми використовуємо траву веронікі лікарської, [illegible] її з травою спориша звичайного, [illegible] звичайного, квітками [illegible] колючого, травою материнки звичайної, [illegible] лікарської, стовпчиками з рильцями кукурудзи звичайної у співвідношенні 1 : 4 : 1 : 2 : 2 : 1 : 4. Готують і приймають так, як і попередній настій.

30. **Вільха сіра** — *Alnus incana* (L.) Moench.
Російська назва — ольха серая.
Родина березові — Betulaceae.

Дерево, яке досягає висоти 30 м заввишки. Крона [illegible], яйцеподібна. Кора темно-бура. Молоді пагони [illegible] трирівні, [illegible]. Листки обернено-яйцеподібні, [illegible] округлі, [illegible] якої і молоді листки, клейкі, тупі, на коротких ніжках. Квітки одностатеві, тичинкові, зібрані в [illegible] сережки. Росте вільха сіра на [illegible] вологих [illegible] по берегах [illegible], біля старих [illegible]. Поширена в Україні, а також на Кавказі та в Західному Сибіру.

Сировина. Для лікувальних потреб використовують шишки, листки і кору молодих дерев. Шишечки збирають восени і взимку, прив'ялюють на сонці і досушують у печах.

Хімічний склад. У шишечках виявлено значну кількість дубильних речовин (більше 20 %), [illegible], танін (2,5 %), галову кислоту (3,7 %), у листках — катехіновину (14—20 %), протеїни (20 %), вітамін С, каротин, у корі — дубильні речовини, тритерпенові сполуки, алкалоїди, флавонові глікозиди, гіперозид та кверцитрин, кавову, хлорогенову, протокатехінову кислоти.

Застосування. Препарати вільхи сірої застосовують як у науковій, так і в народній медицині при коліті та ентероколіті.

Беруть 1 столову ложку [illegible] на 1 склянку води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 2 год. Пють по 2 склянки [illegible] 4 рази на добу за 30 хв до їди.

При [illegible] з [illegible] кропивою [illegible] кропивних, кревотових [illegible] [illegible] (1 столову) ложку сирої рослини з кропивою, [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

дуже важливе значення

[illegible]

філактика зпору

32. **Волошка синя** — Centaurea cyanus L.

Російська назва — василек синий.

[illegible]

зберігати свій природний синій колір.

Хімічний склад. У сировині містяться антоціани, флавони, флавоноли. Флавонові групи та їхньої рослини є похідними апигенину, лютеолину. Окрім того, з рослини виявлено рутин, дубильні речовини, органічні кислоти, смоли, мінеральні солі.

Застосування. Препарати волошки синьої застосовують у народній медицині як сечогінний засіб, у поєднанні з іншими рослинами — слабкий жовчогінний. Беруть 1 чайну ложку трав на 1 склянку окропу, настоюють 20 хв. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування сечокам'яної хвороби, ретрофарингіту, ангіни, пресинтенсивної форми гіпертонії готують суміш: 4 ложки волошки синьої, перевесла звичайного, трави жерухи лікарської, розхідника звичайного, материнки звичайної, тимиану, листків ожини, стовпчиків з пиляками кукурудзи, звичайної у співвідношенні 2 : 3 : 2 : 1 : 1 : 3 : 3. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, настоюють 1 год, п'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування триває 1,5—2 міс.

33. Гадючник в'язолистий — Filipendula vulgaris (L.) Maxim.

Російська назва — лабазник вязолистый

Родина розові — Rosaceae

Багаторічна трав'яниста рослина 1—1,2 м заввишки. Листки мають перисто-розсічені пластинки з великим трилопатевим кінцевим сегментом. Квітки білі, жовті, зібрані в густим щитоподібним пухким квітуванням. Квітки жовтіють, опадають. Корневище товсте, дерев'янисте, повзуче. Росте гадючник в'язолистий на вологих луках, трав'янистих заплавах, торфовищах, у ярах та долинах. Поширений в Європі, зокрема на Кавказі, в Середній Азії.

Сировина. Заготовляють траву гадючника, яку збирають у часи цвітіння у липні—серпні. Корені викопують рано навесні або восени. Сушать добре провітрюють окремо поперечно-мисті та водорозчинні, зберігають у щільно закритій тарі.

Хімічний склад. У рослині містяться дубильні речовини, лікарська слизь, ефірна олія, гіперозид, аскорбінова та саліцилова кислоти, барвники.

Застосування. У народній медицині корені гадючника в'язолистого застосовують для лікування ревматизму, запалення верхніх дихальних шляхів, гемореї, запалення сечових шляхів, для промивання гнійних ран, виразок, фурункулів. Для лікування гнійних ран, нарощування грибних тканин готують відвар суміші кореня гадючника в'язолистого, квітів ромашки, трав'яних, можжевелового, у співвідношенні 2 : 2 : 1. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'я-

тять на малому вогні 10 хв. Додають 1 столову ложку меду або 1 ст. л. лікарської, настоюють 5 год, проціджують. Відваром промивають рани та спрінцовують сечу 2 рази на добу протягом тижня.

Для лікування запальних процесів сечових шляхів готують суміш коренів таволжника в'язолистого, вовчуга полового, трави грушанки звичайної, листя берези бородавчастої, листок глоду кривого, трави материнки звичайної у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 3 : 3 : 2. Беруть 5 столових ложок цієї суміші на 1 л води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 1 год. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

34. Гадючник шестипелюстковий — Filipendula hexapetala Maxim.

Родина розові — Rosaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки від 30 см до 1 м, іноді більше. Стебло одне, тонке, кільчасто-прямостояче, перевитожене. Прикореневі листки утворюють розетку, перериваючо-перисторозсічені, мають по 20 пар вузьких, гострих або тупих, з боків сильно розсічених або перисто-розсічених. Стеблові листки чергові, з великими трикутними, яйцеподібними, гострими частками. Квітки дрібні, правильної форми, зібрані в щитоподібну багатоквіткову волоть, забарвлені. Оцвітина подвійна, шестипелюсткова. Плодолисток один. Плід — сухий, стулка. Корневище з м'ясистими коренями, тонкі, утворюють кілька вересково-бугристих або кулястих бульб.

Поширена рослина по всій Європі. В Україні найбільше зустрічається в Лісостепу та Південному Степові.

Сировина. Використовують усю рослину, яку збирають у час цвітіння, та кореневища з коренями. Їх висушують рано навесні або пізньою осінню. Мають холодно-солодкий смак, сушать.

Хімічний склад. Корневища і корені гадючника шестипелюсткового містять глюкозид гаультерин (0,03 %), крохмаль, дубильні речовини (8,6—9,8 %), у листях і квітках — від 8 до 22 % (у стеблах — до 23 %). Вміщують також фенолкислоти, летку олію, флавонову сполуку гіперин.

Застосування. Препарати гадючника шестипелюсткового широко застосовують у народній медицині як сечогінний, потогінний, протизапальний засіб при ревматизмі, запаленнях сечовивідних шляхів, сечокамінній хворобі, при набряках серцевого походження, подагрі, сечокислому діатезі, верхе-

[illegible] Беруть [illegible] 2 2 1 1 2. Беруть 1 столову ложку суміші, [illegible] 1 склянку води, настоюють 10 хв. [illegible] 60 мл 3 рази на день за 30 хв до їди.

Для [illegible] [illegible] [illegible]

Свіжі. Заготовляють квіти, кору молодих гілок, листя [illegible] Квіти збирають на початку цвітіння [illegible] Сировину добре висушують.

Хімічний склад. У корі [illegible] ескулін, фраксин, [illegible], фенолгерин, гамма, аскорбінову [illegible] рутин, [illegible] Плоди [illegible] звичайного містять [illegible] (21–28 %) [illegible] рутин, крохмаль, глікозид ескулін.

Лікувальна дія. У [illegible] застосовують [illegible] як [illegible], що [illegible] Висушені [illegible] у фільтрах по 2 мл. Пють [illegible] 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Останнім часом застосовують такі [illegible] препарати, як [illegible], ескулін [illegible] Препарати [illegible] звичайного [illegible] стінки капілярів, [illegible] судини, розширюють артерії. Вони ефективні при тромбофлебіті, геморагічному діатезі.

Народна медицина здавна застосовує свіжі [illegible] для лікування варикозного розширення вен, геморою, [illegible] тромбофлебіту. Свіжі квіти миють, подрібнюють і вживають з [illegible] Столовою по 25–30 крапель [illegible] з [illegible] водою. Окремо свіжі [illegible] не можна [illegible] бо [illegible] 40 [illegible] сировини [illegible] 1–2. Пють до 2 столових ложок 4–5 разів [illegible] Пити [illegible] можна.

Ми [illegible] квіти [illegible] з [illegible] фрукти [illegible] квітами [illegible] коренями кульбаби [illegible], [illegible] медунки лікарської, плодами шипшини [illegible], стовпчиками з приймочками кукурудзи [illegible], [illegible] звичайного, коренями цикорію дикого у співвідношенні 1:4:2:4:2:4:2:4:2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на водяному [illegible] 5 хв, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Цим же відваром [illegible] варикозні вени [illegible] уражені екземою, бешихою, гострим [illegible].

Для лікування геморою (тріщин заднього проходу, виразки гемороїдальних вузлів, виразки і рани заднього проходу) ми [illegible] квіти [illegible] подрібнюючи їх з [illegible] м'яти перцевої, мелісси лікарської, листками [illegible], [illegible] плодами шипшини коричної, дубовими [illegible], [illegible] звичайного у співвідношенні 2:4:2:2:2:2:4:2. Приготування і застосування такі, як і попереднього відвару.

Для [illegible] кулаш я [illegible] ко о розширення вен, тромбофлебітів, трофічних виразок нижніх кінцівок ми використовуємо спиртові настойки (спиртові настойки готуємо з розрахунку 1 : 5, настоюємо 14 діб). Співвідношення окремих компонентів у композиції такі: листки квіток (плода) глоду — 2 частини, листки конського каштана — 2 частини, настойки коренів цикорію дикого — 1 частина, настойки квіток (плодів) глоду колючого — 1 частина. Приймають по 20—30 крапель на ложці води за 30 хв до їди. Курс лікування — 2—3 міс.

При атеросклерозі композицію ми готуємо також як спиртову суміш окремих настоїв. Екстракт стебелинки з приймочками кукурудзи звичайної готуємо з розрахунку 1 : 1, настойку коренів з коренеплодами синюхи блакитної — з розрахунку 1 : 1 (Приготування цих настойок описано в окремому розділі).

Для лікування ядухи, астматичного бронхіту, дитячого кашлю, сухого, хронічного ми готуємо таку композицію: настойки квіток (плодів) глоду колючого — 1 частина, екстракту стебелинки з приймочками кукурудзи звичайної — 0,5 частини, настойки синюхи блакитної — 0,5 частини, настойки коренів цикорію дикого — 1 частина, настойки квіток (плодів) горобинника звичайного — 1 частина. Приймають композицію по 20—30 крапель на ложці води через 2 год після їди. Розчином протирають також уражені ділянки шкіри 1—2 рази на добу. (Дивіться також розділ про приготування лініментів).

36. Гісоп лікарський — Hyssopus officinalis L.

Родина губоцвітні — Lamiaceae (Labiatae)

Зелений кущик заввишки 50—70 см. Листки супротивні, лінійно-ланцетоподібні, цілокраї. Квітки розташовані в пазухах верхніх листків, здебільшого синього або рожевого кольору. Цвіте гісоп з червня по вересень. Росте на луках, у природних умовах росте у Південній Європі. В нашій країні вирощується як в окремих плодово-ягідних, так і в присадибних ділянках.

Сировина. Збирають квітки, зрізують 2—3 рази протягом літа. Сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у щільній тарі. Листки і квітки мають ароматний запах та гіркуватий смак.

Хімічний склад. У рослині виявлено більшою 1 % ефірної олії, яка на 50 % складається з пінокамфону, а також пінену, пиколу, сесквітерпену тощо, глікозиди дизмін, [illegible], смо-

[illegible], камець, дубильні речовини, [illegible], та олеанову кислоти, ферменти, гіркоти, фенолоподібні (0,9 %).

Застосування. Листки і квітки пеону лікарського широко застосовують як прорвіт до різних м'ясних та овочевих страв. Вони поліпшують апетит та травлення. Препарати пеону лікарського знайшли застосування в народній медицині для лікування анемії, неврозів та гіпоацидного гастриту, а також як антисептичний, сечогінний, протизапальний в діарейному та виражений жовчогінний засіб при хронічному мінливому гранулемі, сечокаменній. Їх найбільше використовують трава пеону лікарського при запальних захворюваннях верхніх дихальних шляхів, а також для [illegible] сечі, стимулянті виділення шлункового соку.

Для лікування сильних процесів верхніх дихальних шляхів ми рекомендуємо трави [illegible] лікарського з травою материнки звичайної, [illegible] лікарської, [illegible] дубильного, м'яти перцевої, листя та квітів [illegible] лікарського у співвідношенні 1 2 2 3 3 2 2. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікують цим настоєм бронхіт, ларингіт, трахеїт, ангіну, стоматит.

Для лікування анемії та [illegible] ми рекомендуємо трави [illegible] лікарського з травою боб'ї [illegible] звичайного, [illegible] лікарської, [illegible] звичайної, материнки звичайної, [illegible] у співвідношенні 1 2 1 1 3 2 2. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють теплим, навіть гарячим, по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування ядуги (брошкільної хвороби) ми користуємося травою [illegible] лікарського з [illegible] плодами [illegible], коренями [illegible] коренями і кореневищами [illegible], травою [illegible], квітками [illegible] [illegible] у співвідношенні 1 2 3 2 2 2 3 0,5. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Цей збір дуже добре приймають при анемії та вираженому [illegible] ф[illegible] шлунка.

Пеон лікарський хоч і вважається отруйною рослиною, але широко застосовується в кулінарії для приготування найрізноманітніших страв з горобини та м'ясних приправ. Не рекомендують його при вагітності.

Водночас настій трави пеону лікарського готують таким чином: беруть 2 чайні ложки подрібненої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 2 столові ложки 3 рази на добу за 30 хв до їди.

37. Г[illegible] колючий [illegible] L.
Російська назва — боярышник колючий.
Родина розові — Rosaceae

[illegible]

Сибір, Урал, Кавказ, Середня Азія

Са[illegible]

тарі.

Хі[illegible]

вини, білки

[illegible]

ну в крові.

[illegible]

[illegible] хвороби [illegible] функціональних розладів серцевої діяльності [illegible] збудження [illegible] кардіосклерозі. Його призначають [illegible] у вигляді [illegible] Беруть 1 столову ложку [illegible] 1 склянки [illegible] 10 хв. Пють по 1 [illegible] 3 рази на добу, за 30 хв [illegible] Настій (беруть 1 столову ложку 1 склянки [illegible] Приймають [illegible] Вживають [illegible] Бромі 120 [illegible] Пють по 10 крапель [illegible] 1 ложки води [illegible] 30 хв до [illegible] Настойка входить до складу комплексу [illegible] рослинних [illegible] та [illegible] у окремому розчині. З плодів глоду виготовляють препарат крателін. Перед застосуванням у медичній практиці [illegible] препарат кардіовіт, до складу якого входить [illegible] жовтушника сірого (17 частин), адонізиду (50 частин), [illegible] (2 частини), настойка валеріани (46,9 частини), камфора (0,1 частини), [illegible] (2 частини), спирт 95° (1,6 частини). [illegible] Пють по 15—20 крапель 2—3 рази на добу протягом 1 міс.

[illegible] вживання [illegible] рослин [illegible] трави [illegible] кореневищами [illegible] (6 частин), трави м'яти [illegible] 1 2 4 [illegible] 2 1 Беруть 2 столові ложки [illegible] 1 [illegible] води, кип'ятять [illegible] 5 хв [illegible] 4 год. Пють по 50 мл [illegible] за 30 хв до [illegible]

[illegible] фенобарбітал [illegible] (2 частини), [illegible] (1 частина), настойка [illegible] (1 частина), настойка [illegible] глоду [illegible] (0,5 частини), настойка шишок [illegible] (0,5 частини). Приймають по 30 крапель 3 рази [illegible] за 30 хв до [illegible] і 4-й раз — перед сном.

Курс лікування — 2—4 тиж.

Серцеві краплі дещо відрізняються від попередніх за своїм складом. [illegible] валеріани лікарської (1 частина), настойка [illegible] (0,5 частини), настойка квіток глоду колючого (2 частини), настойка шишок [illegible] звичайного (0,5 частини), настойка [illegible] лікарської (1 частина). Приймають серцеві краплі, як і попередню композицію.

Для лікування гіпертонічної хвороби і склерозу, ішемічної хвороби серця, інфаркту міокарда, спазму церебральних судин, глибокого атеросклерозу ми готуємо таку композицію: настойка листків омели білої (1 частина), настойка квіток глоду колючого (2 частини), настойка меліси лікарської (0,5 частини), настойка синюхи блакитної (0,5 частини), настойка календули лікарської (0,5 частини), настойка шишок хмелю звичайного (0,5 частини). Пють по 30—40 крапель 3 рази на добу за 1 годину до їди. Курс лікування — 2—6 міс.

38. **Головатень звичайний.** Centaurea cyanus L.

Російська назва — Василек обыкновенный.

Родина складноцвітні — Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина 100—150 см заввишки. Листки чергові, перистороздільні з лінійними або лінійно-ланцетними кінцевими частками. Зверху зелені, знизу — білувато-павутинчасто-повстисті. Нижні листки черешкові, стеблові — сидячі. Пелюстки обгортки густо обшиті жовтими волосками. Цвіте головень звичайний у липні, серпні. Плоди достигають у вересні.

Поширений головень звичайний в Україні, на Кавказі, в Середній Азії. Поодиноко в західному Сибіру. Введений у культуру.

Сировина. Збирають стаглисті квітки (кошики) у вересні, жовтні. Сушать у тих же приміщеннях, зберігають у шкільних тарі окремо від інших рослин, оскільки головень звичайний рослина отруйна.

Хімічний склад. У квітках головатеня звичайного містяться алкалоїд сухіопсин (близько 1,5—2 %), алкалоїд сухіопсеїн, жирна олія (близько 28 %).

Застосування. Препарати головатеня звичайного застосовують як сечогінний засіб при гастритах, гарячці, лихоманці, радикулиті, а також при лікуванні складних переломів, міозиті, бокового амиотрофічного склерозу, розсіяного склерозу та при артеріальній гіпотензії.

Застосовують також багатокомпонентні препарати: розчин сухопсину нітрату 0,4 % в ампулах. Призначають по 1 мл підшкірно по 1—3 рази на добу. Курс лікування — 3—4 тиж. 1 % розчин сухопсину нітрату. Призначають по 10—20 крапель 2 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 3—4 тиж. Цілющі препарати зараз беруть з виробництва, не науково досліджених сировини головатеня звичайного не вживається.

У народній медицині використовують золоті настої плодів головатеня звичайного. Беруть 2 чайні ложки плодів, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Приймають по 50 мл 3 рази протягом дня за 30 хв до їди, 1 раз перед сном.

Для лікування паралічу після кашлю, гострого кривого радикулиту, міозиту, розсіяного склерозу [illegible], паралічу, зумовленого механічним ушкодженням нервів, [illegible] плоди головатеня звичайного з плодами [illegible] корисної, плоду кеточого, трави материнки звичайної, меліси лікарської, вересу звичайного у співвідношенні 1 : 2 : 1 : 4 : 9 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування триває 2—3 міс. Після перерви 5—7 діб курс продовжують до 1 міс.

Для звичайного застосування ми готуємо таку комбінацію плоди головатеня звичайного беремо з трави материнки звичайної, м'яти перцевої, меліси лікарської у співвідношенні 1 : 3 : 3 : 4 : 3 столові ложки суміші заливають склянкою окропу, настоюють 4 год. Потім беруть 1 склянку цього настою, фільтрують і додають 1 склянку спиртової настойки бруньок тополі чорної. Застосовують при ревматизмі, грипі, м'язовій [illegible], [illegible] по 4 шори, [illegible] настойкою і [illegible] до хворих місць при артриті, артрозі, спондилоартрозі, остеохондрозі. Для [illegible] чорної та в'язу плоди головатеня [illegible] додавати [illegible]. Беруть по [illegible] бруньок чорної тополі та в'язу, плоди головатеня [illegible], додають 4 ложки [illegible], розмелюють і прикладають до хворих місць при радикулиті, [illegible], [illegible] не довше як на 3—5 год 10 хв. Процедуру повторюють 2—3 рази на тиждень.

50. Горицвіт весняний — Adonis vernalis
Російська назва — горицвет весенний.
Родина — жовтецеві — Ranunculaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки 50—60 см, що до одного місця може рости 10 років і більше. Корені, [illegible], гладкі, в них виростають [illegible] кореневищних [illegible]. Прикореневі [illegible] [illegible], лускаті. Квітки на верхівці стебла яскраво-жовті, великі, (до 4 см у діаметрі). Плід — [illegible] сім'янка. Починає цвісти в кінці квітня і цвіте тоді до початку червня. Росте на [illegible] у лісах, на пагорбах, не переносить [illegible] і хуйобою. Зустрічається в природі [illegible], в культурі вона [illegible]. Зустрічається в Європі та Кавказі, в Сибіру, у Середній Азії, Алтайському краї.

Сировина. Збирають [illegible] горицвіт весняного [illegible]. Охайно [illegible], [illegible]

[illegible] Сушать [illegible] приміщенні, в затіненому місці

[illegible] Трава [illegible] мають [illegible] [illegible] Окрім [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

40. **Горіх волоський** — Juglans regia L.
Російська назва — орех грецкий.
Родина горіхові — Juglandaceae.

[illegible] городах.

[illegible]

[illegible] жир [illegible] ас[illegible] [illegible] тової кислоти.

[illegible] ному діатезі, псоріазі

[illegible]

для лікування цукрового діабету та панкреатиту. Пють його по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Використовуємо відвар і для лікування стрептококових та стафілококових уражень шкіри. Примочки роблять вранці і перед сном.

Для лікування запальних процесів ротової порожнини, ангіни, хронічного тонзиліту суміш 1 ч. л. сушеної трави волошки, трьох метеликів звичайного, чебрецю звичайного, листя підбілу звичайного, квітів ромашки лікарської, плодів шипшини 2 1 1 2. Беруть 3 столові ложки суміші на 2 склянки окропу, настоюють 1 год. Полоскають настоєм ротову порожнину і горло та пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування гепатиту використовуємо суміш 1 ч. л. трави полину гіркого, кореня цикорію звичайного, верхівок цмину піщаного, кореня валеріани лікарської, сушених плодів шипшини, трави звіробою звичайного, трави деревію звичайного, трилиста водяного, трави лепехи звичайної 2 3 2 1 2 2 3 2. Беруть 3 столові ложки суміші на 2 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. З цього ж відвару роблять примочки на уражену ділянку при шкірному кропивнику. Лікування триває 2–3 місяці.

При гострому вульвіті застосовують гірчичні ванни і спринцювання. Їх виробляють по 1–2 столові ложки 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Трава або листя горіха використовується для лікування ран, інфікованих запальних ран. Беруть 1 столову ложку подрібнених листків на 1 склянку води, кип'ятять 10 хв і настоюють протягом 12 год. З цього відвару роблять примочки на уражені місця. Ним можна полоскати ротову порожнину і горло при запаленні (для зубних ванночок).

41. Горобина звичайна — Sorbus aucuparia L.

Російська назва — рябина обыкновенная.

Родина розові — Rosaceae.

Дерево або кущ висотою до 15 м. Молоді гілки вкриті сірим опушенням. Брунькові луски. Листки черговорозташовані, непарноперисті, які складаються з 9–15 ланцетних або довгастих, зубчастих, сірувато-зелених. Квітки білі, зібрані у щитковидні суцвіття. Пелюсток 5, тичинок багато, маточка 1. Плід — кулястий, яскраво-червоний або жовтий. Цвіте восени, а трохи пізніше дозріває. Серпень — у всі росині.

Поширена горобина звичайна по всій території України.

окрім степових районів. Культивується у парках, вздовж алей, вулиць як декоративна рослина.

Сировина. Квітки збирають на початку цвітіння рослини, плоди — у вересні — на початку жовтня. Добре висушені квітки і плоди зберігають окремо. Плоди треба збирати повністю дозрілими, оскільки незрілі плоди, в яких виявлено парасорбінову кислоту, не слід вживати на сировину обмежених травного каналу та слизової шлункових канальців.

Хемічний склад. Плоди горобини звичайної містять сорбіт (до 6,7 %), яблучну, цитринову та бурштинову кислоти (2,5 %), дубильні речовини (0,5 %), пектини (0,5 %), смолисті речовини, каротин (до 56 мг/100 г), біофлавоноїди, аскорбінову кислоту (до 250 мг/100 г), мінеральні солі, ферменти.

Застосування. Квітки горобини звичайної застосовують як сечогінний і проносний засіб, а також як протизапальний засіб при респіраторних запальних процесах, ангіні (для полоскання горла). Беруть 1 столову ложку квіток, заливають 1 склянкою окропу і настоюють 10 хв. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Квітки горобини звичайної застосовують разом з сушеними ростинами. Готують суміш квіток горобини звичайної, трави материнки звичайної, чебрецю звичайного, листя берези бородавчастої, трави верескуватої, квіток і листків алтеї лікарської у співвідношенні 2:2:2:1:2:2. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, настоюють 1 год. Пють по 50—100 мл 3 рази на добу (за 30 хв до їди при нетоксичній, нестійкій артерії, неспецифічних захворюваннях дихальних шляхів.

Плоди горобини звичайної застосовують при цукровому діабеті, сечокамінній хворобі, гепатиті, гіпертонічній, атонії кишечника, гемороїї, дизентерії, ревматизмі, жовчокам'яній хворобі. Настоюють їх з плодами шипшини коричної, корнем цикорію дикого, травою верескуватої, корнем кульбаби лікарської, квітками волошки синьої, стовпцями кукурудзи, плодами яблуні, травою чебрецю лікарського, плодами кульчицької у співвідношенні 2:2:2:3:2:2:2:3. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 1 л води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 50—100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Цей відвар дуже корисний при ниркокам'яній хворобі, атеросклерозі, ревматизмі, гіпертонії, при гепатиті, подагрі, а також для виведення шкідливих продуктів обміну. Навесні і глибокої осені корисно пити відвар суміші плодів горобини звичайної і шипшини коричної як профілактичний потогінний засіб. Беруть по 1 столовій ложці плодів, подрібнюють їх,

[illegible] 1 [illegible] води варити на малому вогні 10 хв, [illegible] 1 [illegible] Пити [illegible] 30 мл 4 рази протягом дня [illegible] 30 хв до їди.

12. **Горобина чорноплідна** — [illegible] (M[illegible]
Ро[illegible]ька [illegible]за — рябина [illegible]
Родина розові — Rosaceae.

Останніми роками набула [illegible] поширення [illegible] Її розводять у садах, в парках, [illegible] Цвіте [illegible] 2,5 м. [illegible] Квіти білі або рожевуваті. Цвіте [illegible] Плоди достигають у вересні. [illegible] або [illegible]

Склад. З [illegible] метою [illegible] для харчування [illegible] вживають [illegible] горобини [illegible] З них [illegible] вживають [illegible], комплекс, позвідю, органічні кислоти, барвники.

Хімічний склад. У плодах горобини чорноплідної містяться [illegible] (близько 500 мг 100 г), як [illegible] аскорбінової кислоти, [illegible] судин, а [illegible] їх крихкість, [illegible], каротин, [illegible], дубильні речовини, фітонциди, [illegible] фосфору, міді, марганцю, [illegible], молібдену, магнію, пектини.

Застосування. Плоди горобини чорноплідної [illegible] у [illegible] медицині як гіпотензивний гіпвітамінний [illegible], [illegible] для профілактики [illegible] недостатності. В народній медицині їх рекомендують при гастрити [illegible] шлункового соку, атеросклерозі, при [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] рак у [illegible]. Беруть [illegible] плоди горобини чорноплідної і 1 [illegible] свіжих плодів [illegible] [illegible] у [illegible], додають 3 [illegible] [illegible], добре [illegible] і зберігають у щільно закритому [illegible]. [illegible] беруть 1 столову ложку суміші, [illegible] 1 [illegible] гарячої води, температура якої не [illegible] 50°С, і настоюють 2 год. Пити [illegible] 1 [illegible] 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Оскільки плоди горобини чорноплідної [illegible] [illegible] штучного соку, їх не рекомендують при [illegible] горобинника, дванадцятипалої кишки. Проте [illegible] і якщо ростуть при підвищеному [illegible] крові, зокрема у разі флебіту та тромбофлебіту.

Сік чорноплідної горобини вживають по 50—100 г [illegible] 1—1,5 міс як гіпотензивний засіб при [illegible] хворобі. Для лікування цієї хвороби призначають мінімум 2 курси (навесні і пізно восени).

43 Гравілат міський — Geum urbanum L.
Російська назва — гравилат городской
Родина розові — Rosaceae.

[illegible]

[illegible] Шорстка, [illegible] Сибіру.

[illegible] Зафіксовано [illegible] рано [illegible] Їх [illegible] рослин, [illegible] у [illegible] провітрюваних приміщеннях.

[illegible] У [illegible] зимі [illegible] 10 [illegible] літу [illegible], що [illegible] з [illegible] Всі [illegible] рослини мають [illegible]

Застосування. [illegible] у [illegible] як [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]. Їх [illegible] при [illegible] рослинах, для [illegible] [illegible] [illegible] як [illegible]

[illegible] 20 [illegible] 10 [illegible] до [illegible]

[illegible]

[illegible]

цювання піхви проводять 2 рази на добу (вранці і надвечір).

При шлункових, кишкових і маткових кровотечах ми з успіхом застосовуємо суміш коренів розівика лікарського, грамотату міського, мелітки лікарської, перстачу прямостоячого, кропиви дводомної та плодів шипшини у співвідношенні 2 : 1 : 1 : 2 : 2 : 2. Беруть 4 столові ложки суміші на 2 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, додають 1 столову ложку коренів алтеї лікарської, настоюють не менше 4 год. Випивають за 4 рази 2 склянки цього відвару протягом доби (до їди).

Для лікування екземи, задавнених трофічних виразок, ран, бешихи, мікробних уражень шкіри, трихофітії і мікроспорії ми широко застосовуємо суміш коренів цикорію лікарського, розівика лікарського, грамотату міського, мелітки лікарської, бруньок тополі чорної у співвідношенні 3 : 2 : 2 : 2 : 3. Беруть 5 столових ложок суміші, заливають 3 склянками води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, додають 1 столову ложку коренів алтеї лікарської і настоюють 4 год. Цим настоєм 2 рази на добу промивають рани або роблять з нього примочки на трофічні виразки, для лікування уражень екземою, бешихою тощо.

Лікування трофічних виразок триває кілька місяців, а то й років. Треба вказати на особливо ефективну дію цього відвару при лікуванні екземи. Відвар п'ють по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Двічі на добу роблять примочки до уражених ділянок. Лікування триває 2—3 тиж. За цим способом автор вилікував за 30 років близько тисячі хворих. Звичайно, суміш рослин не була стабільною. Склад суміші змінювався залежно від клінічного стану, пори року і стану центральної нервової системи хворого.

Окремо хочеться наголосити на високій ефективності березового соку при лікуванні хвороб печінки і нирок. До 10 л свіжого березового соку ми додаємо 1 кг свіжих подрібнених коренів та кореневищ грамотату міського. 1 кг подрібнених сухих плодів шипшини коричної. Настоюємо при температурі 2—4 °С протягом 1 міс, постійно збовтуючи суміш. Завдяки наявності бактерицидних речовин у коренях та кореневищах грамотату міського березовий сік добре консервується. Він не скисає і довго зберігає лікувальні властивості. Хворим ми даємо цей настояний сік по 1 склянці 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Добре допомагає цей засіб при гепатиті, гепатохолециститі, панкреатиті, сечокам'яній хворобі, дистрофії, цирозі як вітамінний засіб (разом із медом).

Ще ефективніша спиртова настойка суміші грамотату міського, верхівок цибулі шалотової і плодів толочого. Беруть по 100 г кожної рослини на 1 л 40 % спирту і настоюють

протягом 2 тиж. П'ють по 25—30 крапель на 1 ложці води 3 рази протягом доби через 2 год після їди.

44. Гречка посівна — Fagopyrum sagittatum Gilib.
Російська назва — гречиха посевная.
Родина гречкові — Poligonaceae.

Гречка посівна — відома сільськогосподарська культура. Трав'яста рослина 30—100 см заввишки. Стебло пряме, голе, у верхній частині гіллясте, зеленого або червонуватого (кришталевого) кольору. Листки чергові, трикутні чи яйцеподібні. Квітки зібрані в запашні китиконоподібні грона. Прицвітки білі, рожеві, червоняті. Плід — тригранний коричневий горішок. Цвіте гречка з того часу з червня по вересень. Гречка посівна відома як медоносна культура.

Сировина. Зазвичай користуються квітками та листками гречки посівної. Їх сушать на горищах та в сушарках, зберігають у паперових мішках.

Хімічний склад. Рослина містить рутин, глікозид рутину, ізовітексин, протокатехінову, кавову та хлорогенову кислоти. В гречаному борошні є білки, крохмаль (понад 67 %), яблучна і цитринова кислоти, тіамін, рибофлавін, залізо, фосфор, калій. Для лікарських потреб збирають квітки і верхівки гречки посівної, як розстилають тонким шаром і сушать у теплому добре провітрюваному приміщенні.

Застосування. Квітки і листки гречки посівної здавна застосовують у народній медицині для лікування хворобливих станів судин, при гострому бронхіті, кашлю, катарі, а також і метою загоювання крововиливів у внутрішні органи. Медицина промислово випускає препарати квітучих верхівок гречки — рутин та рутин, якими лікують гіпертонічну хворобу, кір, скарлатину, променеву хворобу. Вживається рутин у таблетках, часто з аскорбіновою кислотою. Таблетки рутину в дозі 0,02 г приймають 3 рази на добу. Для лікування запальних хвороб дихальних шляхів ми широко застосовуємо суміш трав'яних квіток гречки посівної з травою материнки звичайної, зібраною квітучою, квітками і листками алтеї лікарської, листками подорожника звичайного, м'яти перцевої, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 2:2:2:3:3:2. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Дітям віком до 1 року дають по чайній ложці 5 разів на добу за 30 хв до їди, 1—2 роки — по 1 чайній ложці 3 рази на добу за 5 хв до їди, 1 столовій ложці 3—4 рази на добу.

Отримати рутин не розчиняється в воді, ми рекомендуємо готувати сироп з квітків хвоєнки та листків гречки по 100

Бер [illegible] 1) [illegible] трави [illegible] і [illegible], 40 [illegible] 1 [illegible] 14 [illegible] 3 [illegible] 1 [illegible] Д[illegible] нах, пухирчатці.

[illegible] ми [illegible] 3 [illegible] ми, [illegible] 40 [illegible] — 1 4) [illegible] 1 5 Для [illegible] ни), [illegible] (1 [illegible] (1 частина) Для [illegible] (1 частина) [illegible] (1 частина), [illegible] (1 частина), [illegible] (0,5 [illegible])

[illegible] 40 [illegible] 1 лікування — 2—4 міс.

[illegible] до їди.

[illegible] солями важких металів.

[illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] кін[illegible] (ае).

Трава жита розпушує заввишки 10–50 см. Стебло [illegible] прямим і розгалуженим. Прицвітник [illegible] в розетку [illegible], зрідка [illegible] стебла. Листки довгоцвітні, [illegible]. Квітки дрібні, [illegible] форми [illegible]. Цвіте [illegible] до [illegible] на [illegible], [illegible] у [illegible], [illegible] Поширений [illegible] території України.

Сировина. З лікувальною метою заготовляють траву [illegible] рослини, [illegible] при [illegible]. Сушать у добре провітрюваних [illegible] приміщеннях і зберігають у картонних **чи паперовій тарі.**

Хімічний склад. У траві [illegible] виявлено [illegible] дубильні [illegible], фітонцид, аскорбінову, фумарову, яблучну і цитринову кислоти, флавоноїди, рутин, дюсмін, амиак, холін, [illegible] прямин, гістамін, лецитин. В [illegible] містяться жирна олія (близько 28 %) та [illegible] алергічної [illegible]. В листках окрім того, виявлено каротин (10–12 мг/100 г), фітонцид, рибофлавін і кальциферол, [illegible] мікроелементи **заліза, міді, хрому, марганцю**

Застосування. В народній медицині трава грициків [illegible] широко використовується як кровоспинний засіб в [illegible] практиці. Препарати рослини [illegible] **м'язи матки.**

Оцет [illegible] екстракт грициків [illegible] 1:1 [illegible] на 70 % [illegible] 1:1. Приймають [illegible] по 20–25 крапель 2–3 рази на добу.

У народній медицині трави грициків [illegible] як [illegible], а [illegible] при [illegible] хворобах [illegible] у [illegible] жінок, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] рослини п'ють при [illegible], і ревматизмі [illegible] для [illegible] ран [illegible] забитих місць.

Як жовчогінний засіб ми застосовуємо траву грициків [illegible] разом з верхівками [illegible] [illegible] Сушені [illegible] та [illegible] [illegible] 2 : 3 : 3 : 2. Беруть 2 [illegible] [illegible] на 1 [illegible] [illegible] 40 хв. Пють по 70 мл 3 рази протягом **доби за 30 хв до їди.**

Свіжий сік рослини пють по 30–40 крапель 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікують [illegible] **та жовчнокам'яну хворобу.**

Для [illegible] [illegible] та [illegible] [illegible] [illegible] суміш трави грициків звичайних, кореня розвинка лікарського, кропиви дводомної, [illegible]

для шлунка коренів, стовпчиків з приймочками кукурудзи звичайної у співвідношенні 2 3 2 3 2 Беруть 2 столові ложки суміші на 1 склянку води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 2 год П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

46 Груша звичайна — Pyrus communis L
Російська назва — груша обыкновенная
Родина розові — Rosaceae.

Дерево заввишки 20 30 м Стовбур стрункий Кора товста, бура, з глибокими поздовжніми тріщинами Гілки буруватого кольору Листки черговий, округлі або овальні, по краю дрібнопилчасті з загостреною вершиною, на довгих черешках

Квітки білі або білі з рожевим, утворюють 2 12 квіткових щиткоподібних суцвіть Чашечка з 5 гострих листочків, венчик з 5 Плоди зелені або жовтуваті

Поширена груша звичайна по всій території України Росте на галявинах, узліссях, біля шляхів, хатів, у лісових і мішаних лісах Тінь, трав'яна, морозостійка, посухостійка Цвіте у квітні травні, плоди достигають у вересні жовтні

Сировина Заготовляють стиглі плоди груші звичайної у вересні жовтні Сушать їх у печах чи сушарках при температурі 82 84 С, а яблуко при температурі 70 С Листки груші заготовляють у травні червні, сушать на горищах у добре провітрюваних приміщеннях Зберігають сировину у паперові чи бавовняні мішки.

Хімічний склад У плодах груші звичайної містяться цукри (9—10 %), яблучна, лимонна кислоти (близько 1 %), дубильні і пектинові речовини, вітаміни С (12 22 мг %), вітаміни Ві, каротин, летючі олії, ферменти, мінеральні солі

У листках груші звичайної виявлено дубильні речовини, глюкозид арбутин, вітаміни С, каротин, мікроелементи

Застосування Плоди груші їдять свіжими і сушеними З них готують сокі, які мають лікувальні властивості сироп, екстракти З плодів також готують олії та грушевий оцет

Сушені плоди груші звичайної використовують у народній медицині як в'яжучий засіб при ентеритах, коліті, маткових кровотечах, а сік і настої — як лікувальний засіб при виборях ниркового та серцевого походження.

На 1,5 л води беруть 1 склянку сушених груш, кип'ятять на малому вогні 30 хв, настоюють 4 год П'ють по 1 склянці 2 3 рази на добу через 2 год після їди Дрібно до 1 склянки сушених груш додавати 3 ложки коренів з кореневищами рудочника гвіарського, 2 ложки плодів шиповника горнистої, 3 ложки квітучих верхівок селерею пахучого Суміш кип'ятять у 2 л води 10 хв, настоюють 4 год П'ють по 100 мл

3 рази на добу через 2 год після їди при внутрішніх кровотечах.

Ми використовуємо листки трави звичайної для лікування нефриту, пієлонефриту, циститу, уретриту, токсикозу вагітних, посилюючи їх з травою берези звичайної квітками гвоздики, травою сторінки звичайної, зеленцем лікарської, медунки лікарської, стовпчиків з приймочками кукурудзи звичайної, кореневищами аїру лікарського у співвідношенні 2 4 2 1 2 2 2 4. Беруть 2 столові ложки суміші заливають 1 л киплячої води, настоюють 4 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

47. Деревій звичайний — Achillea millefolium L.

Родина — Compositae (Asteraceae) — Кошикові (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки 40—100 см. Стебло пряме, ребристе, дерев'яніє, стрункі. Листки довгасті або ланцетні, цілі або тричі перисторозсічені, з численними сумарними або поодинокими часточками. Квітки (...), рожеві або білі, зібрані у щитоподібне волотисте суцвіття.

Росте — трапляється звичайно у мішаних лісах, на галявинах, лісосіках, узбіччях шляхів, залізниці. Цвіте рослина з червня по жовтень. Поширене по всій території України.

Заготівля. Заготовляють траву деревію звичайного під час цвітіння рослини, зрізуючи її на 15—20 см від корінця. Сушать у добре провітрюваних теплих приміщеннях.

Хімічний склад. У листках і стеблах деревію звичайного знайдено: ефірну олію (0,8 %), флавоноїди, сапонін, ахіллеїн, дубильні речовини, смоли, вітаміни, каротин, аскорбінову кислоту, фітонциди, органічні кислоти, мікроелементи, ...

Застосування. Препарати деревію звичайного діють гемостатично, спазмолітично та протизапально. Вони сприяють травленню, особливо при хронічному гепатиті, ентеритах, шлунка.

Деревій звичайний широко використовують у вигляді медицини як кровоспинний засіб для зупинення кровотечі, при геморагічному хворобі, гіпоксії, гіпоксиму, бронхіті, ... хворобах ... шлях простудного походження.

У ... медицині деревій звичайний використовують як кровоспинний, протизапальний, ... для будження апетиту, при хронічному ... ...

Рецепти: вживають у сумішах з іншими лікарськими рослинами, ... 1 2 2 1 2

[illegible]

[illegible]

[illegible] 50 мл [illegible] протягом 1,5—2 міс.

[illegible]

[illegible]

[illegible] 6—12 років — по 50—70 мл.

48. Дизентерія [illegible]

[illegible]

[illegible] України, особливо на півдні.

[illegible]

[illegible] (2,5) 1 [illegible] кумарин, камедь, цукристі речовини, летку олію.

[illegible] Настої [illegible] вживають при [illegible] (зокрема, при [illegible]), [illegible] м'ятні, протиспазматичну і відхаркувальну дію.

[illegible] Беруть по 1 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] 1—3 [illegible] до 10 мл до 3 разів [illegible] 2—3 [illegible] 4—7 років — по 1 столовій ложці.

[illegible] Готують [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] 2 [illegible] на [illegible] 10 [illegible] 2 [illegible] до [illegible] 2 [illegible] 19—20 [illegible] 10 мл 3 рази [illegible] 2 [illegible] до 50—100 мл.

[illegible] 2 [illegible] 4 [illegible] 2 [illegible] 10 [illegible] 3 [illegible] 100 мл 3 рази [illegible] за 30 [illegible] 1—2 доби [illegible] температура [illegible], [illegible] 3—4 доби [illegible] спазматичний кашель, [illegible] відкашлювання. При бронхоектатичній хворобі показані також [illegible] (20%) [illegible] чорн.

49. Дрік красильний — Genista tinctoria L.
Російська назва — дрік красильний.
Родина бобові — Papilionaceae (Leguminosae).

Кущ заввишки 1 м із зеленими ребристими пагонами. Листки чергові, цілісні, загострені, темно-зелені. Пагони за-

квітуються багатьох [illegible] квітицею. Квітки великі, неправильні. Чашечка зелена, віночок метелькоподібний, яскраво-жовтий. Плід — чорний [illegible]. Цвіте розпускається з червня до вересня. Росте дрік красильний на сонячних галявинах, вирубках у сосонових і мішаних лісах. Рослина світлолюбна. Поширена у середній і південній смузі Європи, в Західному Сибіру.

Сировина. Зрізують верхушки рослин з квітками та листками. Подрібнюють і сушать у добре провітрюваному теплому місці.

Хімічний склад. Діючими компонентами рослини є алкалоїди цитизин і метилцитизин, глікозид лютеолін, смоли, органічні кислоти. Хімічний склад рослини вивчений недостатньо.

Застосування. Квітки і листки дроку красильного здавна широко застосовуються в народній медицині як сечогінний, проносний, заспокійливий, судинозвужувальний засіб. Вживають препарати дроку красильного і для лікування запальних процесів у нирках та сечовому міхурі, хвороб щитоподібної залози, гіпотензії, ожиріння.

Для лікування хвороб нирок та сечових шляхів ми готуємо суміш дроку красильного, трави верес звичайного, розхідника звичайного, спориш звичайного, квіток і листків алтеї лікарської у співвідношенні 2 : 3 : 2 : 2 : 2. Беруть 3 столові ложки суміші на 2 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. П'ють по 100 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди.

При ревматоїдному і псевдоревматичному поліартриті, подагрі, остеохондрозі ми рекомендуємо суміш дроку красильного, бруньок тополі чорної, листків берези бородавчастої, коріння кагорлю цікового, трави чебрецю звичайного, листків смоли білої у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 3 : 2 : 2. Беруть 3 столові ложки суміші на 2 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 4 год. П'ють по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

При серцевих нарисах добре діє відвар дроку красильного. Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини на 1 склянку води і кип'ятять, доки не залишиться третина рідини. П'ють через годину 2 рази по 2 столові ложки доти, доки не поновиться процес сечовиділення. Приймають такий відвар дроку красильного через добу.

При гіпотензії, гіпотиреозі рекомендують відвар дроку красильного у суміші з плодами [illegible] і разом собачої кропиви серцевої у співвідношенні 1 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші на 1 склянку води, кип'ятять 10 хв на малому вогні і настоюють 10 хв. П'ють по 1 столовій ложці 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

30. **Дуб звичайний** — Quercus Pedunculata L.
Російська назва — дуб обыкновенный.
Родина букові — Fagaceae.

Могутнє дерево [illegible] 40 м [illegible] Кора [illegible] з [illegible] тріщинами. Листки [illegible] з 1—7 [illegible] лопатями на [illegible] Квіти [illegible]. Плід — [illegible] (жолудь). Цвіте у травні. Плоди достигають у вересні-жовтні. Поширений у лісовій зоні Європи.

Сировина. З [illegible] кору [illegible] в [illegible], [illegible] — у [illegible] жовтні та в середині листопаду, коли вони опадають на землю разом з листками.

Хімічний склад. У корі [illegible] містяться [illegible] (близько 0,1 [illegible]), [illegible] (10 — 20 %), [illegible] (близько 6 %), [illegible], смоли, [illegible], фітостерин, [illegible], [illegible], крохмаль.

Застосування. Кору дуба [illegible] в [illegible] медицині [illegible] при [illegible] кишечних [illegible], геморойдальних кровотечах, а також [illegible] при [illegible], [illegible], ларингіті, гінгівіті, [illegible].

Беруть 1 [illegible] [illegible] дубової кори на 1 склянку води, [illegible] 10 хв, [illegible] 30 хв. Пити охолодженим по 1 [illegible] 3 рази на добу при кишечних.

[illegible] [illegible], [illegible], геморойдальної [illegible] [illegible] кору дуба чи подрібнені гілки з [illegible] [illegible] [illegible] лікарського, коренями [illegible] [illegible] [illegible] кореневищ, травою [illegible], травою [illegible], травою [illegible] [illegible] 2 : 1 : 2 : 4 : 2 : 2 : 2. Беруть 2 столові [illegible], [illegible] 1 склянкою води, кип'ятять на малому [illegible] 10 хв, [illegible] 1 год. Пити по 50 мл 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

[illegible] [illegible] трав, [illegible], [illegible] [illegible], кору дуба звичайного та [illegible] з [illegible] чорної, коренями цикорію [illegible], [illegible] кореневищ, коренями медунки лікарської, [illegible] травами [illegible] у співвідношенні 2 : 1 : 1 : 2 : 1 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, [illegible] 1 [illegible] води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, [illegible] 1 год. Пити по 50 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible], [illegible] у 4 [illegible], змочують відваром і прикладають до [illegible] [illegible] вранці і перед сном (по висихання).

51. Евкаліпт кулястий — Eucalyptus globulus Labill.

Родина миртові — Myrtaceae.

Вічнозелене дерево заввишки понад 100 м. Листки лапчасто-розсічені, синювато-зелені. Квітки білі з зеленим відтінком. Цвіте влітку. Походить з Австралії, Тасманії, Нової Зеландії. Культивується на Кавказі, на півдні України.

Сировина. Заготовляють листки, які збирають восени та взимку. Їх сушать у сушарках і зберігають у щільній тарі.

Хемічний склад. У листках міститься ефірної олії (більше 8,5 %), яка має своєрідний запах. Головною складовою частиною летючої олії є цинеол. Містяться також дубильні речовини (1—3 %), смоли, органічні кислоти.

Застосування. Препарати евкаліпту кулястого широко застосовуються як у науковій, так і в народній медицині для лікування гнійних ран, при захворюваннях дихальних шляхів — бронхіті, трахеїті, ларингіті, гострих та хронічних слизово-кишкових захворюваннях. Евкаліптозу олію використовують для інгаляцій при хворобах дихальних шляхів, артриті, міозиті, радикуліті, спондилоартрозі. Евкаліптол кулястий пригнічує ріст бактерій золотистого стафілококу, синьгнійної, туберкульозних мікобактерій, трихомонад, дизентерійної амеби. Його препарати, являючи антисептичну та бронхолітичну дію, згубно впливають на грибки, найпростіші, грамнегативні та грамнегативні мікроорганізми.

Фармацевтична промисловість випускає такі препарати евкаліпту кулястого:

Настоянка евкаліпту (1 : 5) на 70 % спирті. Призначають по 15—20 крапель при гнійних стоматитах, ангінах, а також для інгаляцій при гострих респіраторних захворюваннях — ларингіті, трахеїті тощо;

[illegible] Використовують для інгаляцій, [illegible] для [illegible] формулою, фіксації, [illegible] [illegible] Для [illegible] [illegible] [illegible] Евкаліптол [illegible] Інгаляції.

[illegible] мазі, [illegible] [illegible] мазі, [illegible] [illegible] (Використовують [illegible] у співвідношенні 1 : 5 в 0,25 % розчині новокаїну).

При [illegible] мазі [illegible] 10 [illegible] 1 розчин, 2 [illegible] розчин, змішують [illegible] мазі, як [illegible] мазі, [illegible] [illegible]

Для вживання [illegible] такий вигляд. Беруть

2 столові ложки листя евкаліпту [illegible], заливають 1 [illegible] води, кип'ятять на [illegible] вогні 10 хв, настоюють 10 хв. Пють по 50 мл 3 рази на добу через 2 год після їди.

Для [illegible] дихальних шляхів ми застосовуємо [illegible] евкаліпту разом з листками або квітками [illegible] звичайної, чебрецю [illegible], квітками [illegible] у співвідношенні 2:2:2:1:0,5. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Для [illegible] ми застосовуємо листки евкаліпту [illegible] з травою м'яти перцевої, меліси лікарської, материнки звичайної. Беруть по 50 г названих рослин, [illegible] окремо в емальованій мисці і, як окріп охолоне до 25—30 °С, прикладають до сумішей рослин до болісних [illegible] при [illegible], артрит, міозит, [illegible].

Для [illegible] ванн ми використовуємо евкаліптову [illegible] і [illegible] брунькоплоди чорної у співвідношенні 1:1. [illegible] брунькоплоди [illegible], спиртову [illegible], брунькоплоди [illegible] у [illegible] 1:5, настоювати [illegible], профільтрувати. Потім цю [illegible] ми поєднуємо з [illegible] у співвідношенні 1:1. Дуже ефективні [illegible] ванни при [illegible], міозиті, [illegible], [illegible], артрит, [illegible], ангіоневрит, [illegible] нервів. Проводимо [illegible] на окремі ділянки тіла до [illegible] температури. [illegible] по [illegible] тривати [illegible] 3—7 хв. Такі процедури проводять 2—3 рази на тиждень.

5) Елеутерокок колючий — Eleutherococcus senticosus Maxim.

Російська назва — [illegible] колючий.

Родина аралієві — Araliaceae.

Кущ висотою 2—3 м [illegible]. Коренева система велика, розгалужена. [illegible] товстими, чергово [illegible] загнутими вниз кінцями. [illegible] п'ятипальчастого [illegible], довгочерешкові. Квітки [illegible], зібрані в [illegible] на [illegible]. [illegible], чорного кольору. Цвіте у [illegible], плоди достигають у вересні.

Поширений на Далекому Сході, в Південному Сахаліні, Амурській області, Хабаровському та Приморському краях. Добре росте в Україні. Культивується аматорами та окремими господарствами.

Сировина. Використовують корені і кореневища, які [illegible]

пують вино [illegible]. Мають лікувати водяс [illegible], сушать.

Хемічний склад. У сировині містяться фавоноїди, [illegible], крохмаль, полісахариди, смоли, пектинові речовини, [illegible], [illegible], [illegible] A, B, C, D, E, F, G, [illegible], [illegible] (близько 0.8 %), [illegible] **(близько 1 %), алкалоїд аралін.**

Застосування. Екстракт [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 10 [illegible] [illegible] денно або через день перед сном.

[illegible] 20—30 кра- [illegible] 1 [illegible] 50 [illegible] Курс [illegible] — 1,5 [illegible] Через 7—12 [illegible] проблем [illegible] За даними [illegible] 1,5 року до 8 [illegible] років [illegible] ю [illegible] ність, [illegible] нормалізує- [illegible] Детально про [illegible] в [illegible] розділ.

53 Еспарцет виданий (Onobrychis viciifolia) (Kit.) DC. Російська назва — эспарцет посевной.

[illegible]

[illegible] 00 [illegible] [illegible] Квітки [illegible] в [illegible] колосоподібні китиці.

[illegible] 8 [illegible] 20 [illegible] 100 [illegible] 27 [illegible]

[illegible] Через 7—12 [illegible] 2 [illegible] 10 [illegible] 4 [illegible] 50 [illegible] 1 [illegible] — перед сном.

Для приготування [illegible] суміш [illegible] туш[illegible] [illegible] Беруть [illegible] 1 столову [illegible] [illegible] [illegible] 1 [illegible] [illegible], настоюють 1 год. П'ють по 50—100 мл 3 рази [illegible] за 30 хв до їди. Курс лікування тривалий до 2—3 тиж. Після перерви [illegible] 5—7 діб курс лікування [illegible] повторити.

Для лікування [illegible] нервової системи, [illegible] [illegible] [illegible]

сці [illegible] Окрім того, їх використовують для [illegible] вазомоторних [illegible] Вживають [illegible] ефедрин (5 [illegible] розчин) [illegible]

Фармацевтична промисловість випускає такі препарати ефедри двоколосої:

ефедрин гідрохлорид у таблетках по 0,02 г. Приймають по 1 таблетці 2—3 рази на добу;

[illegible] ефедрину в ампулах по 1,0 мл. Вводять по 1 мл підшкірно 1—2 рази на добу;

[illegible] ефедрин, [illegible], кофеїну по 0,[illegible] г, [illegible] по 0,2 г, ефедрину гідрохлорид [illegible] по 0,2 г, [illegible] 0,004 г; [illegible] 0,001 г). Приймають по 0,5 [illegible] 2—3 рази на добу [illegible] серцево-судинних [illegible] при [illegible] дихальних шляхів зі схильністю до спазмів.

При [illegible] ефедрин двоколосої [illegible] добу, [illegible] гіпертонії, цукровій [illegible] міастенії та атеросклерозі. При [illegible] спостерігають [illegible] підйому, блювання, [illegible] збудження, головний біль, порушення сну.

Для [illegible] ядухи, хронічного бронхіту з [illegible] компонентом, кашлюка, вазомоторного [illegible] сирої [illegible] ядухи, хронічної [illegible] разом з [illegible] траву ефедри двоколосої [illegible] кореневищами [illegible] колючого, травою собачої [illegible] кореневищами [illegible] білої, травою мелісси лікарської у співвідношенні 0,25 : 4 : 1 : 1 : 2. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 40—50 мл 3 рази протягом доби за півтори години до їди.

Для [illegible] міастенії використовуємо траву ефедри двоколосої, [illegible] з [illegible] дурману, плодами плоду колючого, кореневищами з коренями синюхи блакитної, квітками [illegible], кореневищами з коренями [illegible] кореневищами ехінацеї пурпурової у співвідношенні 0,25 : 4 : 4 : 4 : 2 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на [illegible] 10 хв, настоюють 1 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування триває 8—12 міс.

55. Ехінацея пурпурова, рудбекія пурпурна — Echinacea purpurea Moench.

Російська назва — [illegible] аструцея

Родина [illegible] (складноцвіті) — Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина. Походить з Північної Америки. Стебло пряме, 70—150 см [illegible]. Листки [illegible], [illegible], нижні — [illegible], верхні — майже сидячі. Квітки [illegible], [illegible]. Крайові, довгоязичкові, [illegible]. Трубчасті [illegible], [illegible]. Серединні — трубчасті, [illegible]. Цвіте у серпні — жовтні. В Україні [illegible] аструцея [illegible] у [illegible] районах, на Донбасі, у Київській, Полтавській, Чернігівській областях. Вирощується як декоративна рослина в парках та скверах.

Сировина. Заготовляють корені рослини, які [illegible] рослини [illegible]. Рослини можуть [illegible], [illegible] в окремих [illegible]. Збирають [illegible] (пошики) під час цвітіння.

Хімічний склад. Корені рослини містять [illegible] (більше 1,1 %), [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. У квітках [illegible] (від 0,13 — 0,48 %).

Стебла та корені рослини містять [illegible], алюмінію, магнію, калію.

Застосування. Препарати ехінацеї, [illegible] [illegible] [illegible] медицині. Здавна помічено, що [illegible] [illegible] ушкоджень [illegible] тканин, ошпарювань. Добрі результати дають препарати ехінацеї при [illegible] [illegible] [illegible] жіночих статевих органів [illegible].

Експериментально доведено, що [illegible] ехінацеї [illegible] [illegible] [illegible], фагоцитозу та [illegible] дію. Вона посилює [illegible], активує макрофаги, [illegible] та лімфоцити (особливо Т-лімфоцити). Підвищуючи захисні сили організму, препарати ехінацеї [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], мають [illegible] алергічні та адаптогенні властивості.

Найпоширеніша форма вживання — [illegible] [illegible] [illegible] (1 : 10) та 0,[illegible] спирт. Пити по 20—30 крапель [illegible] [illegible] за 30 хв до [illegible]. Тривалість [illegible] 21—40 діб.

Готують [illegible] рослин. Можемо [illegible] рослини з розрахунку 1 : 5. Беремо 2 кг свіжих, добре [illegible] і подрібнених коренів, заливаємо 10 л [illegible], [illegible], настоюємо 40 діб. Потім фільтруємо [illegible] і застосовуємо для лікування [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], а також

[illegible] сіна, [illegible] маєш, [illegible], [illegible] разок. Всередину приймають по 1 [illegible] 2 рази на добу через 2 год після їди. Для [illegible] відвару [illegible] 1 двадцятилітрову [illegible] [illegible] 3 [illegible] 1 1. Приймають по 2 [illegible] [illegible] 7—14 [illegible]

Для [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

Сировина. Заготовляють усю рослину під час цвітіння, зрізують її на 10—15 см над землею, сушать у теплих приміщеннях, які добре провітрюються.

Хімічний склад. У траві виявлено слизи, летку олію, глікозиди, сполуки флавонів, дубильні речовини, фітостерол, кремнієву кислоту (близько 10 %), а також мікроелементи сірки, хлору, кальцію, фосфору, натрію, магнію, заліза, сполуки карбонатів.

Застосування. Препарати жабрію звичайного застосовують у народній медицині як засоби, що полегшують відхаркування, сприяють проліферації сполучної тканини та підвищують опірність організму до негативних впливів, особливо інфекційного походження, поліпшують обмін речовин, призначають при нефролітіазі та запальних захворюваннях сечостатевих органів.

Беруть 2 чайні ложки рослини, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 5 хв, настоюють 30 хв. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування захворювань дихальних шляхів ми використовуємо траву жабрію звичайного в поєднанні з листками підбілу звичайного, травою материнки звичайної, травою м'яти перцевої, листками подорожника великого, квітками бузини чорної у співвідношенні 0,25 : 4 : 2 : 2 : 4 : 0,25. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування запальних процесів у сечостатевих органах ми використовуємо траву жабрію звичайного в поєднанні з травою вересу звичайного, материнки звичайної, спорашу звичайного, підмаренника справжнього, квітками глоду колючого, стовпчиками з приймочками кукурудзи звичайної у співвідношенні 0,25 : 4 : 2 : 4 : 4 : 2 : 2. Готують і застосовують так, як і попередній настій.

57. **Живокіст лікарський** — Symphytum officinale L.
Російська назва — окопник лекарственный
Родина шорстколисті — Boraginaceae

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки до 1 м. Корені короткі, товсті, розгалужені, чорного кольору. Стебла високі, гранчасті, вгорі крилаті від листків. Листки чергові, цілокрайні, нижні — великі, верхні — глибокосидячі, шорсткувато-пригнічено-щетинисті. Квітки в завійках. Віночок темно-фіолетовий або рожевий, трапляється й білий. Цвіте живокіст у травні — липні. Росте у заплавах річок, старицях, на вологих лугах. Поширений у степовій та лісовій зонах Європи, крім Крайньої Півночі.

Сировина. Використовують корені та кореневища рослини, які [illegible] у [illegible] весні. Копають, очищають, старанно [illegible] подрібнюють. Сушать при температурі, не перевищуючи 40 °С.

Хімічний склад. У коренях живокосту лікарського знайдено [illegible], слизи, дубильні речовини, [illegible], смоли, [illegible], [illegible], [illegible], аспарагін (1—3 %), холін.

Застосування. Хімічні [illegible], що містяться у коренях рослини, сприяють [illegible] виразок. Вони [illegible] на стан [illegible] травного [illegible] при розвитку [illegible] виразкових [illegible].

Для [illegible] виразкового гастриту ми користуємось сумішшю коренів [illegible] прямостоячого, алтеї лікарської, живокосту лікарського у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші на 1 склянку води, [illegible] у [illegible], не доводячи до кипіння. П'ють по 50—70 мл натщесерце, 3 рази [illegible] ротягом [illegible] за 30 хв до їди. Цим [illegible] можна полоскати ротову порожнину при гингивіті, [illegible], [illegible], [illegible] стоматиті.

Для лікування виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки ми користуємося коренями та кореневищами живокосту лікарського у поєднанні з листками підбілу звичайного, коренями та кореневищами синюхи блакитної, травою сушениці багнової, м'яти перцевої, медунки лікарської у співвідношенні 2 : 4 : 4 : 2 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

58. Журавлина чотирипелюсткова, журавлина звичайна
Oxicoccus quadripetalus Gilib.
Російська назва — клюква обыкновенная
Родина брусничні — Vacciniaceae.

Вічнозелений [illegible] у [illegible] [illegible] 15—30 см [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] в'ялих грушах, на сфагнових дрантях, а також у заболочених сосняках і мішаних лісах. Рослина світлолюбна. Ц[illegible] трав'яєдерна. П[illegible] [illegible]

Сировина. Використовують [illegible] жарівні [illegible]. Якщо [illegible] у вересні. Їх [illegible] температурі 0 [illegible]. Якщо [illegible] у [illegible] [illegible] сока, [illegible], [illegible], а також [illegible]. Їх [illegible] **шать і зберігають у паперовій тарі.**

Хімічний [illegible]. У [illegible] жарівнях [illegible] (3–4 %), [illegible], [illegible] (325 [illegible]), [illegible] С (10 [illegible] мг) [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] У [illegible] [illegible] [illegible] (більше 0 %). [illegible] **речовини.**

[illegible]. [illegible] **[illegible]** [illegible] **ріні.**

[illegible] **дванадцятипалої кишки**

[illegible] **до їди.**

79. Заманиха висока — [illegible] Maxim.
Російська назва — заманиха
Родина araліеві — Araliaceae.

[illegible] 1—3 м [illegible] Стебла прямі, м'ясисті, [illegible] в пластинах колючки. [illegible] 5—7 [illegible] розміщені на [illegible] Квіти дрібні, [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] Плід — [illegible] гаряча кістянка. Цвіте в червні-липні.

[illegible] В Україні [illegible] в [illegible]

Сировина [illegible] корені з [illegible], які [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Хімічний склад. У [illegible] [illegible] (до [illegible] 1,8—[illegible]), [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Застосування. Препарати заманихи [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

маючи [illegible] 30 [illegible] на [illegible] 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Д[illegible] [illegible] рослин[illegible] [illegible] (1:5) [illegible] [illegible] шишаки [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] з кореневищами синюхи [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 1 : 1 2 2 2 2 : 1 4. Брать 2 ст[illegible] ложки [illegible], [illegible] вають 1 ст[illegible] води, [illegible] [illegible] [illegible] 5 хв, настоюють 1 год. Пити по 5 [illegible] 3 рази на добу через 2 год після їди. Настойку замаш[illegible] [illegible], ми [illegible] по 30 крапель на ложці води 2 рази на добу за 30 хв до їди.

60. **Звіробій звичайний** — [illegible] L.
Російська назва — зверобой [illegible].
Родина звіробійні — Hypericaceae (Guttiferae).

Багаторічна трав'яниста рослина [illegible] 60 см заввишки. Стебло [illegible] тоне, [illegible] — [illegible] [illegible], сидячі, овальні, цілокраї, з численними залозками. Квітки правильної форми, зібрані в [illegible] [illegible]. Пелюстки з 5 чашолистків. Віночок п'ятичленний, жовтий. Пелюстки усіяні чорно-бурими або [illegible] [illegible] плямами. Цвіте звіробій звичайний з червня до середини вересня. Поширений у природних умовах, заходи його [illegible] [illegible]. Росте в лісах, лісосмугах, на галявинах, сонячних [illegible] серед чагарників. **Рослина тіньовитривала.**

Сировина. Заготовляють квітки з [illegible] звіробою звичайного в період їх повного цвітіння. Зрізують верхівки, не довші 15—20 см. Сушать рослини у тінях, добре провітрюваних приміщеннях, після чого подрібнюють і зберігають у закритих [illegible] мішках. Звіробій звичайний поширений майже по всій **території України.**

Хімічний склад. Основними діючими речовинами звіробою звичайного є конденсовані антрацинові похідні — гіперицин та псевдогіперицин (близько 0,5 %), смоляні речовини (близько 17 %), дубильні речовини (близько 10 %), [illegible] (0,2—0,3 %), [illegible], аскорбінова кислота, каротин (близько 55 мг %), [illegible] [illegible] (рутин, гіперозид, мірицитрин, [illegible] та інші).

Застосування. Препарати звіробою звичайного [illegible] [illegible] як [illegible], [illegible] [illegible] (у [illegible]), [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] 0,1 % розчину [illegible].

Народна медицина здавна використовує [illegible] [illegible] звіробою [illegible] для лікування [illegible], [illegible]

[illegible] 1 ст. л. [illegible] трав, [illegible] 1 ст. л. [illegible] Всю [illegible] трав [illegible] 3 ст. л. [illegible] трав [illegible] 3 ст. л. [illegible] 10 хв. Пити по 100 мл 4 рази протягом доби за 2 год. до [illegible]. Курс [illegible] 2 тижні. Можна рекомендувати суміш трав звіробою, [illegible], вербиці лікарської, [illegible] лікарської, трави золототисячника звичайного та [illegible] у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 2 : 1 : 2 для лікування [illegible] гастриту у [illegible] фазі. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, настоюють 4 год. Призначають по 70—100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Лікування триває 1,5—2 міс (ранньої весни та пізньої осені). У хворих через 5—7 діб зникає біль в надочеревинній ділянці, нормалізується діяльність кишечника, з'являється апетит, значно поліпшується самопочуття і [illegible] працездатність.

Для запобігання маститу ми рекомендуємо робити примочки до набряклих молочних залоз. Беруть 1 столову ложку [illegible] трав звіробою [illegible] чайного, кип'ятять 10 хв і настоюють 2 год. Роблять примочки до молочних залоз тричі на добу по 1—2 год у початковій стадії маститу. Пити по 50—70 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди. Виражений [illegible] через 1—2 доби у перебіг [illegible] нормалізується температура тіла, менше набряк молочних залоз, зникає біль, створюються [illegible] для [illegible] молока [illegible] у [illegible] протоках.

При [illegible] ми [illegible] у [illegible] з [illegible] материнки звичайної, [illegible] дикого, трави [illegible] стрічі, [illegible] 2 : 2 : 2 : 3 : 2 : 2 : 2. Беруть [illegible] суміші, [illegible] 2 склянками [illegible] 10 хв, настоюють 2 год. Пити по 50 мл [illegible] за 30 хв до їди. Лікування [illegible]. При [illegible] його проводять щоквартально протягом 2—3 тиж.

При [illegible] беруть по [illegible] трави звіробою [illegible], чебрецю звичайного,

[illegible] щоденно через добу протягом 7—10 діб

[illegible] 2 3 2 2 [illegible] 10 хв, [illegible] 3 [illegible] 50 мл 3 рази [illegible] ково 4-й раз — перед сном.

[illegible] 2 3 2 3 2 3 [illegible] 10 хв [illegible] 2 [illegible] при ерозії шийки матки

[illegible] 2 2 3 2 3 2 [illegible] 2 [illegible] 10 хв [illegible] 50 [illegible] 3 [illegible]

61. Золотий корінь — Rhodiola rosea L.

[illegible]

Родина товстолисті — Grassulaceae

[illegible]

[illegible] природних умовах [illegible] в борах [illegible] [illegible] Цих [illegible] [illegible] Рекомендовані [illegible] навесні під плівкою.

[illegible] готовлять корінець з [illegible] [illegible] [illegible]

1 2 2 4 2 Беруть 2 столові ложки сумаш, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 2 столові ложки 3—4 рази на добу за півтори години до їди.

(2) Золототисячник звичайний — [illegible]

[illegible]

Родина тирличеві — Gentianaceae.

Дворічна трав'яста рослина [illegible] стебла 20—55 см, голі, вгорі — розгалужені. Листки цілокраї, біля прикореневої розетки — обратнояйцеподібні, стеблові — супротивні. Квітки яскраво-рожеві, зібрані в щитки, які утворюють щитконоподібні гроно. Цвіте рослина з середини червня до середини вересня. Поширена [illegible] звичайно на сонячних галявинах, у [illegible] на сухих луках, по торфах, [illegible]. Райони поширення — Європа, Кавказ, Середня Азія.

Сировина. Збирають усю рослину під час цвітіння, зрізуючи її вище. Сушать у затінку в теплих приміщеннях.

Хімічний склад. У рослині виявлено [illegible] сритроцентаурин, сритромін, алкалоїди тенціцин (близько 1 %), сритрицин, олеїнову та аскорбінову кислоти, смоли, дубильні речовини, солі органічних кислот.

Застосування. Препарати золототисячника [illegible] стимулюють секрецію залоз травного каналу, виявляють анестезуючі та жаропонижувальні властивості, посилюють [illegible] виділення.

Народна медицина використовує золототисячник [illegible] як засіб, що збуджує апетит при [illegible] та гіпоацидному гастритах, а також при [illegible] кишечника. У народній медицині [illegible] застосовується як засіб [illegible] стимулювання [illegible] шлункового соку, при хворобах [illegible], нирок, цукровому діабеті. У [illegible] з трав'яною [illegible] рецептів, щоб [illegible] в медицині [illegible] використовують [illegible] рослини.

При [illegible] гастриті [illegible] 2 столові ложки [illegible] золототисячника [illegible] 1/2 стакана [illegible] кореня [illegible] листків [illegible] 5 [illegible] окропу. Настоювати 4 год. Пити по 50 мл 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

При [illegible] [illegible] золототисячника [illegible], цмин [illegible] [illegible], корінь [illegible] і листки берези [illegible] у співвідношенні 1 2 2 2 2 Беруть 4 столові ложки сумаш на 2 склянки води, кип'ятять 10 хв і настоюють 1 год. Пють по 50—70 мл натщесерце, а дехто по 70 мл [illegible] 3 [illegible] їди.

Для лікування хворих на ендоартеріїт ми застосовували трьох [illegible] — [illegible], бобівника трилистого, чебрецю [illegible] у співвідношенні 1:1:3:3. Беруть 1 [illegible] суміші [illegible] 2 столовими ложками [illegible], [illegible] 10 хв. Пити по 100 мл 3 рази на день [illegible] 4 рази перед сном. Курс лікування триває 15–25 днів. [illegible] можна [illegible] і відновлювати [illegible].

Недуживому хворому [illegible] всіхотріття [illegible] стає тішитися життю [illegible] **волю та надії на повне видужання.**

6) Інжир, смоковниця звичайна — Ficus carica L.

Родина [illegible] — Moraceae

Дерево з широкою кроною 10–15 м [illegible]. Листки [illegible], 3–7 [illegible]. Рослина [illegible]. Коли збрід [illegible] трухлої [illegible] форма [illegible] і [illegible] Зовнішній [illegible] (їх [illegible] називають [illegible]) [illegible] 2–3 рази на рік [illegible], [illegible] Поширений [illegible] (Індія, [illegible]) [illegible] Україні, [illegible] Криму, [illegible] **дарського краю.**

Сировина. [illegible] сушені або [illegible] сушіння Сушіння, [illegible], як правило, без [illegible]. Їх [illegible] у сушеному вигляді та для [illegible]. Для [illegible] використовують [illegible] урожаю. [illegible] інжиру [illegible] варення, сироп [illegible].

Хімічний склад. Сушені [illegible] інжиру містять близько 40 % [illegible], [illegible] — понад 70. Є в них вітаміни A, B, B_2, C, [illegible], мікроелементи калію (1161 мг/100 г), кальцію (227 мг/100 г), магнію (117 мг/100 г), фосфору (263 мг/100 г), заліза (46 мг/100 г), органічні кислоти — [illegible], яблучна, оцтова, [illegible]. [illegible] також протеолітичні ферменти [illegible] фібринолізу, ферменти [illegible] бактеріальних [illegible] і вірусів [illegible] **також амілаза, протеаза тощо.**

Застосування. [illegible] інжиру широко використовуються у народній медицині [illegible] хронічного бронхіту, [illegible], [illegible], [illegible] хвороби серця, [illegible]. [illegible] фермент [illegible], який має [illegible] фібринолітичні [illegible] утворення тромбів. Ми використовуємо [illegible] інжиру для лікування тромбофлебіту [illegible]

[illegible]

[illegible] 2 1 4 2 Через 2 столові ложки суміші [illegible] 1 склянки [illegible] 5 хв, настоюють 1 год. [illegible] по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Цей [illegible] сприяє [illegible] сечі, [illegible] сечі, [illegible] при [illegible] сечі [illegible] при [illegible] 1 [illegible] 50.

При [illegible] хворобі [illegible] 1 [illegible] 50 мл 3 рази [illegible] за 30 хв до їди.

При [illegible] хворобі [illegible] 2 4 2 4 1 4 Через 2 столові ложки суміші [illegible] 1 склянки [illegible] 5 хв, настоюють 1 год. [illegible] по 50 мл 3 рази [illegible] за 30 хв до їди.

Як [illegible] рослинний [illegible] 2 3 2 2 Через 1 столову ложку суміші [illegible] 1 склянки [illegible] 5 хв, настоюють 1 год. [illegible] по 50 мл 3 рази на день і 4 й раз — перед сном.

Протипоказано вживання [illegible] при [illegible] 100 [illegible] 150 мл 3 рази на день і 4 й раз — перед сном.

64. Каланхое пірчасте — [illegible]

Російська назва — каланхое перистое.

Родина товстолисті — Crassulaceae.

У природі [illegible] Африці, Південній Америці [illegible] Малі. У нашій країні [illegible] як декоративна кімнатна рослина.

Стебло [illegible] прямостояче, [illegible] Нижні листки [illegible] Верхні листки [illegible] пірчасті, [illegible] Листки [illegible] сочні.

[illegible] [illegible] 7—14 [illegible] ку 1 : 1.

[illegible] [illegible] кремнію, міді, заліза, алюмінію, магнію.

[illegible] середовищі з цим соком

[illegible] 1 год.

[illegible]

Калина звичайна [illegible]

Російська назва — калина обыкновенная.

Родина жимолостеві — Caprifoliaceae.

[illegible]

[illegible] Чагарник з кубиками. Плід — [illegible] кістянка. Цвітіння [illegible] у третій декаді. Плоди достигають у вересні-жовтні.

Росте в мішаних і листяних лісах у [illegible] разом з [illegible]. Розповсюджений. Поширена в середній смузі [illegible] а південної [illegible] РСР, на Кавказі, в Сибіру, Середній Азії.

Сировина. З лікувальною метою використовують кору та плоди калини звичайної. Кору збирають з молодих стовбурів та [illegible], а плоди — [illegible].

Хімічний склад. У корі вміщується [illegible] (близько 7 %), смоли (близько 5 %), [illegible], [illegible], фенолкислоти, [illegible] (20 мг на 100 г) [illegible], мурашиної, [illegible], [illegible] та ін. Плоди містять [illegible], дубильні речовини, [illegible] цукор (близько 2 %), [illegible]. В [illegible] містяться жирну олію (близько 20 %).

Застосування. Калина звичайна [illegible] у вигляді відвару, [illegible] в народній медицині.

Наукова медицина використовує екстракт та відвар кори калини звичайної. Екстракт кори на 50 % [illegible] у столовій ложці 1—10 призначають при маткових кровотечах, а також при болісних менструаціях. Вживають [illegible] до 20—30 крапель 2—3 рази на добу за 30 хв до їди. Рідкий екстракт кори у столовій ложці 1—20 [illegible] по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хв до їди як гемостатичний [illegible] знеболювальний засіб.

У народній медицині настій та відвар кори застосовують при хворобах простудного походження, [illegible] кровотечі, [illegible] при [illegible], [illegible] при захворюваннях горла, бронхів, [illegible], [illegible] та відвар квіток і сушених плодів при [illegible] хворобі, захворюваннях нирок, як [illegible] засіб. [illegible] комплексного лікування [illegible] хвороб, [illegible] та [illegible] хвороби [illegible] калини звичайної. Для лікування гострих і хронічних [illegible] та [illegible] [illegible] звичайної (1 столова ложка ягід на 1 склянку води). Ягоди варять на [illegible] 15 хв, [illegible]. Відвар п'ють (1 столову ложку у [illegible] з 1 столовою ложкою меду з [illegible]) [illegible] рази на добу через 40 хв після їди.

Для полоскання [illegible] горла готують такий настій. Беруть 1 столову ложку [illegible] ягід та 1 столову ложку квіток калини звичайної, заливають 1 склянкою [illegible]

ну, настоюють 2 год. Цей настій дають дітям при діатезі (по 1 чайній ложці 3—4 рази на добу за 30 хв до їди).

Зараз у житті у зв'язку із дорослим перенапруженням поширився менструальний цикл і надто часто спостерігаються маткові кровотечі. Нами перевірено в клінічних умовах гемостатичну дію кори калини звичайної при маткових кровотечах. На жаль, калина виявляє слабкий гемостатичний ефект. Більш наглядні наслідки ми одержали від застосування кореня родовика лікарського, кореня перстачу прямостоячого, кореня кропиви дводомної, квіток гречки посівної, плодів вишнева коричної, кореня синюхи блакитної і трави собачої кропиви сірої у співвідношенні 3 2 2 2 3 2 2. Беруть 1 столову ложку суміші на 2 склянки води, кип'ятять 10 хв і настоюють 2 год. Призначають по 100 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди. Профільтрованим розчином бажано спринцюватися щоденно перед сном.

Для лікування діатезу, нейродермітів, екземи ми використовуємо плоди калини звичайної у поєднанні з плодами глоду колючого, коренями дикорію дикого, коренеплодами пирію повзучого, плодами вишнева коричної, коренеплодами з коренями синюхи блакитної у співвідношенні 2 4 2 4 2 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Доза залежить від віку: дітям 1—3 років призначають по 0,5—1 чайній ложці 3 4 рази на добу; дітям 4 -8 років — по 1 десертній ложці, 9—12 років — по 1 столовій ложці. Дорослі п'ють по 50—60 мл 3—4 рази на добу за 30 хв до їди.

При екземах на уражені ділянки тіла доцільно робити примочки 1—2 рази на добу.

66. Капуста — Brassica oleraceae L.

Російська назва — капуста огородная.

Родина капустяні (хрестоцвіті) — Brassicaceae (Cruciferae).

Поширена дворічна городня культура, яка має важливе значення для харчування людини.

Хімічний склад. Капуста є коморою вітамінів та мікроелементів. У ній виявлено ретинол, тіамін, піридоксин, аскорбінову кислоту, біофлавоноїди, філохінон, мінеральні речовини (калій, фосфор, кобальт, мідь, цинк, магній), 16 вільних амінокислот, цукри, жири, ферменти, фітонциди.

Застосування. Свіжу і квашену капусту корисно їсти при анацидному та гіпоацидному гастриті разом з соняшниковою олією та морквою.

Сирий сік капусти широко використовують у народній медицині при виразковій хворобі шлунка та гастриті з знижe-

[illegible] Його рекомендують також як [illegible] для середніх [illegible], дитячі, спеціальному [illegible]. Вживають [illegible] по 100 мл 3 рази на добу протягом 3—4 тиж. [illegible] 30 хв до [illegible]. При виразковій хворобі шлунка з підвищеною [illegible] шлунковий сік [illegible] [illegible] (більше [illegible])

Ми [illegible] [illegible] у [illegible] з [illegible] [illegible] для [illegible] [illegible] трофічних виразок, але [illegible] кувального ефекту не отримали.

[illegible] харчовою культурою. Разом з [illegible], морквою [illegible] мають комплекс вітамінів та мікроелементів, які беруть участь у найважливіших процесах обміну. [illegible] з [illegible], морквою, петрушкою або [illegible] [illegible], [illegible] бути [illegible] в меню [illegible] будь-якого віку.

67. Картопля їстівна — Solanum tuberosum L.
Російська назва — картофель
Родина пасльонові — Solanaceae.

[illegible] називають [illegible]. Росина [illegible] з Америки. Картоплю вирощують на [illegible] і [illegible], присадибних ділянках. Вона [illegible] харчування всіх груп населення.

Сировина. Для [illegible] [illegible] використовують бульби, які виявляють [illegible] або на [illegible] [illegible] у [illegible] при температурі, що не перевищує 2—4 °С.

Хімічний склад. Бульби картоплі [illegible] вітамінів та мікроелементів. У них виявлено рибофлавін, тіамін, [illegible], аскорбінову [illegible], [illegible], біофлавоноїди, [illegible] мікроелементи, кобальт, [illegible], [illegible] марганець. Бульби картоплі містять [illegible] крохмалю, [illegible] [illegible] [illegible], що входить до складу їжі людини. Це [illegible] [illegible] [illegible] і смак, якщо [illegible] у [illegible] та [illegible]. З гарячою водою [illegible] [illegible] — клейстер. Під дією ферментів у травному [illegible] крохмаль розщеплюється до глюкози, яка і [illegible] [illegible]. Разом, що крохмаль активізує обмін жовчних [illegible] та сприяє виведенню [illegible] з організму людини.

Застосування. Бульби картоплі [illegible] як

високодієвий продукт при лікуванні хвороб нирок, печінки та ін.

У народній медицині використовують сік із свіжих бульб картоплі для лікування ревматичних хвороб з підвищеною кислотністю. Сік пють по 70—100 мл за 40 хв до їди протягом 2—3 тиж. Інколи його споживають разом з іншими соками. Сік картоплі, перемішаний з іншими соками, сприяє виведенню шлакового соку.

Флавоноїди картоплі [illegible] для [illegible] нефрит, [illegible] жорстких [illegible] в бульбах картоплі, добре мають і взагалі [illegible] у [illegible] захворюваннях [illegible]. Потім сильно [illegible] воду, [illegible] [illegible] кілька ложок [illegible] перегної, чебрець [illegible] за [illegible]. Кришку [illegible]. Після з картоплею добре [illegible] ковдрою, [illegible] [illegible] ароматом. [illegible] рекомендують [illegible] на день (ліжко) протягом 5—7 діб.

Ми не рекомендуємо вживати як обволікуючий засіб [illegible] у [illegible] атрофічного гастриту та [illegible], [illegible] [illegible] медикаментозному лікуванню. До 200 мл 20% [illegible] [illegible] лікарського [illegible] [illegible] 2—3 столові ложки [illegible]. Суміш [illegible] до утворення [illegible]. [illegible] [illegible] 2 [illegible] 4 [illegible] на добу за 30 хв до їди.

18. Квасениця звичайна — Oxalis acetosella L.
Російська назва — кислица обыкновенная.
Родина квасеницеві — Oxalidaceae.

Багаторічна трав'яста рослина заввишки 12—15 см. Надземне стебло [illegible]. На кущах кореневища розвиваються [illegible] (стрілки) і [illegible] [illegible] [illegible]. Листочки [illegible] [illegible]. Квітки [illegible] форми, розташовані [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible]. Чашолистків [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] або [illegible] [illegible]. Плід має вигляд коробочки.

Квасениця [illegible] росте в листяних і мішаних лісах. Поширена в європейській частині [illegible] СРСР. В Україні [illegible] [illegible] на Поліссі та у західній частині [illegible] [illegible]. Цвіте у травні-червні.

Сировина. [illegible] листя та квітки [illegible]. Їх [illegible] для харчування [illegible], а також сушать у добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у [illegible] мішках.

Хемічний склад. У листках квасениці звичайної виявлено

вітамін С (більше 100 мг), [illegible] яблучна та фолієва кислоти, рутин, калій, [illegible] корисні речовини, ферменти.

Застосування. Здавна в українських народів застосовують колекцію [illegible] з медункою лікарською, перцевим м'ятою та [illegible] для лікування атеросклерозу, [illegible], [illegible], [illegible], кишкових та [illegible] [illegible], а також гіпо- та [illegible] гастритів.

Беруть по 1 столову ложку [illegible] рослин, [illegible] додають сметану чи [illegible] і [illegible] як [illegible] на добу [illegible] через день. З цими рослинами [illegible] як борщі, юшки, м'ясні [illegible] [illegible] та [illegible] гастритах до салатів [illegible] помідори, хрін, цибулю, часник.

Для лікування [illegible] та [illegible] гастриті [illegible] вуємо [illegible] стебла [illegible] разом із [illegible] зелотиси [illegible] звичайного, листками та квітами аптечної ромашки, [illegible] трилистого у співвідношенні 1 : 1 : 2 : 2 : 4 : 2.

Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 [illegible] окропу, настоюють 4 год. П'ють по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Для лікування та профілактики атеросклерозу, а також як відмінний сечогінний та [illegible] засіб ми застосовуємо [illegible] колекцію [illegible] у поєднанні з плодами [illegible] [illegible], [illegible] коричної, горобини звичайної, трави [illegible] звичайного, материнки звичайної, м'яти перцевої коренями [illegible] дикого, зернами вівса посівного, квітками та листками [illegible] посівної у такому співвідношенні 1 : 4 : 6 : 4 : 2 : 2 : 2 : : 4 : 4 : 2.

Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, потім додають 1 столову ложку насіння льону посівного, збовтують 10—15 хв, настоюють 30 хв, процджують і п'ють по 40—50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування триває 1—3 міс щорічно протягом 2—3 років. Особливо доцільно його проводити у зимові місяці та напровесні.

При отруєнні солями свинцю, ртуті, миш'яку ми досить успішно застосовуємо колекцію звичайну у поєднанні з листками скумпії звичайної, зерном вівса посівного, коренями з кореневищами оману високого, плодами шипшини коричної, горобини звичайної, шишками хмелю, травою кропиву та півня звичайного у співвідношенні 2 : 4 : 4 : 4 : 2 : 4 : 2 : 2 : 2.

Беруть 2 столові ложки суміші, заливають склянкою води,

[illegible] кип'ятять на малому вогні 10 хв, [illegible] 1 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При [illegible] протизапальною

69. Квасоля звичайна — Phaseolus vulgaris L.

Р[illegible] — Fabaceae (Leguminosae).

Поширена [illegible] культура, яка використовується для харчування.

[illegible] У народній медицині найчастіше застосування [illegible] насіння стручків подрібнюють і сушать у теплих приміщеннях.

Хімічний склад. У [illegible] квасолі звичайної виявлено [illegible], тирозин, триптофан, а також аспарагін, [illegible] бетаїн, лецитин, ітраконову кислоту, декстрин, глобулін та інші сполуки.

Застосування. Відвар лушпиння квасолі звичайної знайшов використання в народній медицині як сечогінний та протизапальний засіб. Відзначено також гіпоглікемічну дію, зменшує рівень цукру в крові при цукровому діабеті. Ми застосовували відвар лушпиння квасолі звичайної для лікування чисельних хворих на цукровий діабет і дійшли висновку, що вона слабка. Значно кращий гіпоглікемічний ефект справляє суміш бобів квасолі, кореня цикорію дикого, кореня кульбаби лікарської, верхівок цмину піскового, кореня спіноли болотної, трави вересу звичайного, листків та квіток меліси лікарської у співвідношенні 2 : 3 : 2 : 3 : 2 : 3 : 2. Беруть 3 столові ложки суміші на 2 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють протягом 2 год. Пити по 2 столові ложки 4 рази на добу за 30 хв до їди. При пієлонефриті, хворобах сечокам'яної хвороби ми застосовуємо цей самий відвар по 70 мл 4—5 раз на добу за 30 хв до їди.

70. Кнік бенедиктинський — Cnicus benedictus L.

Р[illegible] — Asteraceae (Compositae).

Однорічна [illegible] трав'яниста [illegible] 10—60 см заввишки. Стебло прямостояче, [illegible] листки [illegible] перистороздільні або зубчасто-[illegible] з колючками на зубчиках. Приорешкові листки по основі [illegible] в крилатий черешок, стеблові — черешкові, сидячі. Квітки трубчасті, жовтаві, утворюють поодинокі кошики на верхівці стебла по кілька і [illegible]. Обгортка кошиків з жовтих колючих листочків. Цвіте кнік бенедиктинський у чер-

ю лінії. Під [illegible] Північна [illegible] на Кавказі та в Середній Азії. В Україні зустрічається у Київській, Житомирській, Полтавській [illegible] області. Розводять окремі [illegible] господарства.

Сировина. Заготовляють [illegible] та [illegible] корені [illegible]. Сушать у добре провітрюваних [illegible] приміщеннях. Зберігають у паперових мішках.

Хімічний склад. У [illegible] вміщують дубильні [illegible], смоли (близько 5 %), [illegible] (0,2 %), [illegible] олію. Лікувальні [illegible] та [illegible] олія мають [illegible] протизапальну дію та [illegible] на [illegible] шлях, [illegible]. Знайдено також [illegible], аскорбінову кислоту, [illegible], [illegible].

Застосування. Препарати [illegible] застосовують переважно в [illegible] [illegible] [illegible]

окропу [illegible] 8 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди і 4-й раз — перед сном.

[illegible] ди [illegible] [illegible] [illegible]

чайно [illegible], на [illegible] місцях. П[illegible] яскраво-червона ягода з [illegible] насінням. Поодинокі [illegible] калія в [illegible] і цвіте в середині літня. Рослина [illegible] на в листяних та мішаних [illegible], на [illegible] та [illegible]. Росте в європейській частині колишнього СРСР, на Кавказі, у Східному Сибіру, на Далекому Сході.

Сировина. З [illegible] можна використовувати [illegible] листя і всю рослину. П[illegible] [illegible] можна [illegible] 10—15 см [illegible]. Сушать у [illegible] і темних [illegible] приміщеннях. Зберігають сировину [illegible] упакованій тарі.

Хімічний склад. З [illegible] 15 [illegible] глікозидів, 22 [illegible] каротиноїдів, [illegible], [illegible] Хімічний склад [illegible]

Застосування. Препарати [illegible] трав'яної [illegible] застосовують як серцеві [illegible] Вони [illegible] кардіосклерозі, [illegible] серцевій [illegible], [illegible] та хронічній серцевій [illegible], [illegible] захворюваннях, зокрема [illegible], [illegible], при [illegible] [illegible] і [illegible].

Місцевою [illegible] [illegible] такі [illegible] і [illegible].

а) [illegible] Містить [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] і [illegible] [illegible] [illegible] I і III [illegible]. В [illegible] в [illegible] по 0,5. Вводять по 0,5—1 мл внутрішньовенно.

б) [illegible] по 7[illegible] [illegible] 10 [illegible]. Містить [illegible] [illegible]. Застосовується при [illegible] недостатності, [illegible]. Приймають по 10—20 крапель **2—3 рази на добу;**

в) [illegible] Фізіологічний [illegible] трав'яної [illegible] [illegible]. Застосовується як [illegible] і жовчогінний [illegible] при гострих та хронічних [illegible] печінки і жовчних шляхів. Приймають по 0,02 г 3 рази на добу за **30 хв** до [illegible]. Курс лікування по 1 мк.

У народній медицині [illegible] у вигляді [illegible] при серцевій недостатності, [illegible] у [illegible], [illegible], [illegible],

на [illegible] за 30 хв до їди. Рекомендується приймать 1 ложку настою перед сном.

При [illegible] рекомендується при гострому ендокардиті, міокардиті, а також при хронічному кардіосклерозі.

З метою ліквідації запальних процесів у сечостатевих органах ми [illegible] препарати [illegible] з препаратами [illegible] [illegible], [illegible] глоду [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] рською, стеничними з дріймочками кмаруги звичайної та травою м[illegible] вашшою у співвідношенні 1 : 3 : 3 : 2 : : 1 : 2. Готують і приймають, як і попередні настої.

При маткових, ниркових та кишкових кровотечах суцвіття конюшини лучної поєднуємо з листками крапиви дводомної, травою дерезою звичайного, сенародубу лікарського, грицика звичайного у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 1 : 2. Готують і приймають, як і попередні настої.

Для лікування трофічних виразок, бешихових запалень, [illegible] ми успішно застосовуємо суцвіття конюшини лучної у поєднанні з коренями медуниці лікарської, кореневищами з коренями родовика лікарського, гравілату міського, бруньками тополі чорної, травою самосилу гайового у співвідношенні 1 : 2 : 3 : 1 : 4 : 2.

Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 1 год. Рани і виразки промивають відваром двічі протягом доби. На шкірні ураження бешихою, прикладають примочки 2 рази на добу.

71. Колитвяк європейський — Asarum europaeum L.

Російська назва — колтвень европейский.

Родина [illegible] — Aristolochiaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки 5—10 см. Кореневище розгалужене, повзуче, з тонкими лусковидними низовими листками. Стебло коротке, лежачо. Листки [illegible] добре [illegible]. Квітки правильної форми. [illegible] трикутні, [illegible], [illegible], [illegible] темно-[illegible]. Плід — коробочка. Цвіте [illegible] березень [illegible]. Поширений [illegible] в [illegible] Росії. Росте в [illegible] лісах.

[illegible] Заготовляють [illegible] Листя [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 2 г (0,5 [illegible]) [illegible], [illegible]. [illegible] 30 хв. [illegible] 3 [illegible] 30 хв до їди. [illegible] як і попередній настій.

[illegible] шепні 1 : 3 : 2 : 2.

[illegible] за 30 хв до їди.

[illegible] як і попередній настій.

15. Коріандр посівний [illegible]

Російська назва — коріандр посевной.

Родина зонтичні — Apiaceae (Umbelliferae).

[illegible] 20—70 см заввишки.

[illegible]

[illegible] у [illegible], на Кавказі, в [illegible].

Сировина. [illegible] вають полову.

Хімічний склад. [illegible] 1,5 %), смолисті сполуки.

Застосування. [illegible]

[illegible] 10 хв. [illegible]

[illegible] через 2 год після їди.

[illegible] 1 : 2 : 4 : 4 : 2 [illegible] 10 хв, [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] вих органів.

[illegible]

Російська назва — настурция.

Родина красолеві — Tropaeolaceae.

[illegible]

Плоди [illegible] свіжими і сушать у сушарках при температурі, що не вища 40 °С.

Хімічний склад. У [illegible] алкалоїди (0,11 %), [illegible], дубильні речовини [illegible], калію сульфат, летку олію.

Застосування. [illegible] і дуже популярні в Україні. [illegible] Чернівецькій, Полтавській, Київській [illegible] Росії. Великі [illegible] народні художниці Київщини [illegible] використовують красолю [illegible] для [illegible] зокрема, з [illegible] серця, а також для лікування [illegible] сухих шляхів, [illegible] захворювань та для стимуляції росту волосся.

Беруть 2 столові ложки [illegible] 1 склянку кипятку, кип'ятять на [illegible] 7 хв, настоюють 30 хв. Пють по [illegible] мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування [illegible] використовують [illegible] препарати красолі [illegible] в сумішах з іншими лікарськими травами [illegible], [illegible], стовпчиками з [illegible] кульбаби лікарської, [illegible] у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 4 : 2 : 2 : 2. [illegible] приймають, як і попередній збір. Курс [illegible] 1—4 міс. Щомісяця робить перерву на 5—7 діб.

До складу сумішей для стимуляції росту волосся входять [illegible] корені [illegible], трава підбілу звичайного, [illegible], корені лопуха великого, шишки хмелю звичайного у співвідношенні 2 : 4 : 4 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, [illegible] 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні [illegible] 1 год. Роблять [illegible] на ділянки голови з перервами [illegible] 2—3 рази на тиждень. Курс лікування 5—12 міс.

77. Кріп запашний — Anethum graveolens L.

Російська назва — укроп душистый.

Родина [illegible] — Apiaceae (Umbelliferae).

Поширена [illegible] городня культура, яка [illegible] використовується для [illegible] принців, [illegible] огірків, помидорів та інших городніх. Стебло високо майже [illegible]. Листки нагадують [illegible], [illegible], [illegible] при основі. Квітки двостатеві, дрібні. Плоди і квіти зібрані в [illegible]. Цвіте рослина в червні, липні, [illegible] [illegible].

Сировина. З лікувальною метою використовують [illegible] плоди кропу запашного, які збирають у [illegible]. Плоди мають приємний специфічний запах, [illegible] смак. Зберігають їх у щільно закритих тарі.

Хімічний склад. Рослина містить [illegible], рибофлавін, [illegible] пантотенову кислоту, [illegible], аскорбінову кислоту, [illegible], фолієву кислоту, мікроелементи [illegible], [illegible], фосфор, летку олію, кератин, [illegible], [illegible] ферол.

Застосування. Кріп запашний [illegible] як [illegible] [illegible] [illegible]

Поширена і всім знана багаторічна рослина. Стебло [illegible], [illegible], [illegible] Нижні листки [illegible] 15 см завдовжки. Листки з [illegible] [illegible], [illegible], [illegible]. Квітки жовтувато-білі, утворюють [illegible] **суцвіття.**

Рослина дуже [illegible], [illegible] на [illegible].

Сировина. З [illegible] метою збирають [illegible] рослини в [illegible] місці, корінь [illegible] восени. Корінь [illegible] від землі, миють у [illegible] воді, подрібнюють і добре [illegible] **шують. Зберігають у картонній тарі.**

Хімічний склад. Листки [illegible] містять [illegible] рубіну [illegible] (близько [illegible] 10 мг [illegible]), [illegible] (20 мг [illegible]), кротонову [illegible], [illegible] Вміст [illegible], рубіну [illegible] 2 [illegible], [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]

Застосування. Препарати [illegible] двадцятипалої [illegible] як у [illegible], так і в [illegible] медицині, як [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

79. Кукурудза звичайна — *Zea mays* L.

Російська назва — кукуруза обыкновенная

Родина тонконогові (злакові) — Poaceae (Gramineae)

Однорічна трав'яста рослина [illegible]

Стебло пряме, високе, могутнє, [illegible] У південних регіонах України висота досягає 2,5–3 м [illegible] стан широкі, ланцетні. Чоловічі квітки зібрані у [illegible], чоп — на качанах, у пазухах верхніх стеблових листків.

Сировина. З лікарською метою використовують [illegible] і стовпчики рослин та кукурудзяну олію. Зібрані кукурудзяні стовпчики, коли достигають качани. Перший вид — жовтаво-жовтим чи червонуватим стовпчиком [illegible] жені шелюг і звичайні стовпчики кукурудзи не [illegible] медичного використання. Сировину рекомендують [illegible] м, добре висушують і зберігають у [illegible] мщених.

Хімічний склад. У [illegible] кукурудзи звичайної [illegible] дубильні речовини, [illegible] і групи (11–13 %), [illegible] з [illegible] кремнієву, жирну олію (1,88–2,55 %), [illegible] железу та зрадженку, кобальт, летку олію (0,1–[illegible] %), а також калій, [illegible], [illegible], [illegible],

[illegible] 5—7 діб

8) Кульбаба лікарська [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

аскорбінову кислоту (70—70 мг/100 г), каротин (6—8 мг/100 г), α-токоферол, солі кальцію, фосфору. Знайдено також нікотинову кислоту, залізо, марганець, флавоноїдні глікозиди.

Застосування. Корінь кульбаби лікарської широко застосовується у науковій і народній медицині. Вживають при поганому травленні, жовтяниці, жовчнокам'яній хворобі, гастриті з низькою секрецією шлункового соку, при анорексії. Вони зменшують кількість холестерину в крові, досліджено при ревматичних захворюваннях та при ожирінні.

У народній медицині соком корня кульбаби лікарської вводять, натощак і в менших дозах до обіду.

Ми широко застосовуємо при лікуванні хронічного сечокислого кульбаби лікарської. Наносять, як їдальний кульбаби лікарської в кількості десятої частини. У добу приймають 4—5 листків, мають з їжею, дрібнять, варіюють сідю. Вживають 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Через 1 тиждень приймають по 20 крапель 20% настойки суміші квітів жовтків лимону лікарського та плодів плоду хмелю (1:1) на 40% спирті. Курс лікування триває близько 1 міс.

Препарати кульбаби лікарської, як і смаку вищого та цикорію, знижують вміст цукру в крові, тому їх застосовують для лікування хворих на цукровий діабет у легких стадіях. Ефективно діють препарати названих рослин при цукровому діабеті пов'язаних завдяки вмісту значної кількості інуліну. Інулін складається головним чином з залишків D-фруктози, сполучених між собою 1,2-глюкозидними зв'язками. Його білий аморфний порошок, солодкий на смак, добре розчинний у гарячій воді. Як і крохмаль, інулін гідролізується ферментами, дезинфікуючих, пшінних, лебедових фруктозних та інших бактерій. Інулін також застосовується при ожирінні, подагрі. Застосовують його з замінником крохмалю і цукру при цукровому діабеті. Добувають інулін у промисловості з цикорію та топінамбуру.

Препарати цикорію дикого та кульбаби лікарської досить ефективні при лікуванні хворих з жировою дистрофією печінки. Корінь кульбаби лікарської в сумішах з листками кропиви дводомної використовується також для лікування і лактації у породіль.

З кореня кульбаби лікарської готують відвар. Беруть 1 столову ложку подрібнених коренів, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 10 хв. П'ють по 100 мл за 30 хв до їди 4 рази протягом доби.

Для лікування гіпацидного і анацидного гастриту застосовують суміш коренів кульбаби лікарської, кореня цикорію дикого, трави кропиви дводомної, зелоти сушеної, листків та квітків алтеї лікарської. Беруть по 1 столовій ложці коренів цикорію дикого та кульбаби лікарської, та 3 столові ложки листя, висушують та мелуть. Залити 10 мл, декоцт по 1 столовій ложці назвіть росяні і настоюють ще 4 год. Пють по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Обов'язково при такому лікуванні вживають кефіру, яблуку, сливу (2 рази на тиждень по 100–150 г).

Як жовчогінний засіб корені кульбаби лікарської та цикорію дикого застосовують разом із травою м'яти перцевої та квітами імператорської. Готують відвар і вживають його так само, як і відвар суміші для лікування гастриту з підвищеною кислотністю шлункового соку.

8. **Кунжут східний** — Sesamum indicum L.
Російська назва — кунжут индийский.
Родина кунжутові — Pedaliaceae.

Однорічна трав'яниста рослина. Стебла квадратні, 90–110 см, квітконосні прямостоячі, розгалужені. Листки довгастояйцеподібні, черешкові або сидячі, цілокраї або зубчасті. Квітки великі, на коротких квітконіжках. Віночок двогубий, сумішка, фіолетовий або рожевий. Плід — овальна, багатонасінна коробочка. **Цвіте у червні-липні.**

Походить рослина з Південно-Західної Азії. Культивується в Індії, Китаї. У південних областях України вирощують як олійну культуру.

Сировина. З лікувальною метою використовують насіння та кунжутну олію, яку добувають холодним пресуванням.

Хімічний склад. Насіння містить жирну олію (понад 60%), білок (близько 20%), вуглеводи (близько 10%), вітамін Е, фітостерин, амінокислоти, метіонін та триптофан, кальцій, фосфор, лігнани сезамін та сезамолін.

Застосування. Кунжутову олію стимулює ріст трав'яних і стрижневих корінь. У народній медицині порошок з насіння кунжуту східного використовують як проносне, **тонізуючий та антисептичний засіб.**

Кунжутну олію вживають по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хв до їди, порошок з насіння кунжуту східного — по 1 столовій ложці на 1 склянці теплої води 2–3 рази на **добу за 30 хв до їди.**

Для лікування тромбофлебіту та тромбоангіїту рекомендуємо перемішати кунжут східний у поєднанні з травою трилисника, квітами медунки лікарської

карській, плодами плоду колючого, пишними коричної, корнями з кореневищами родовика лікарського у співвідношенні 2 : 2 : 4 : 2 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. Дорослим призначають по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди, дітям — по 1 чайній ложці 3 рази на добу за 30 хв до їди.

82. Кипина лікарська - *Polygonatum officinale* (Mill.) Druce **(P. officinale L.) All.**
Російська назва — купена лекарственная.
Родина лілійні — Liliaceae

Багаторічна трав'яниста рослина, яка досягає висоти 60 см. Стебло пряме, голе, гранчасте. Листки почергові, черешкові, цілі, яйцеподібні, зверху в один бік. Квітки білі, розташовані в пазухах листків на голих квітконіжках, нагадують форму. Оцвітина біла, трубчаста, з 6 зубцями, які на вершині мають зелену облямівку. Плід — синювато-фіолетова ягода. Кореневище потовщене, бурувате, інколи біле.

Поширена кипина лікарська у Європі. В Україні росте у листяних і мішаних лісах, тих, по всій території, окрім високогір'я Карпат та Криму. Росла на тінистих місцях.

Сировина. Заготовляють кореневища кипини лікарської або багатоквіткової, яка поширена в Україні. Вони відрізняються від кущини складної тим, що з пазух листків містять по 3 - 5 квіток. Кореневища викопують восени або навесні. Мають холодовий період, добре ростуть у пилкуватих ґрунтах, які [illegible]

Хімічний склад. Хімічний [illegible] Відомо, що [illegible] С (50 [illegible]). [illegible]

Застосування. [illegible] Настій лікарський застосовується [illegible] ефіроолійну [illegible]. Беруть 2 [illegible] на 1 [illegible], [illegible] 10 [illegible] настоюють [illegible] 10 хв. Пиють по 1 столовій ложці **3 рази на добу за 30 хв до їди.**

Протипоказання: застосовують [illegible] кипини лікарської [illegible] Ми користуємося [illegible] і настоєм. Сировину [illegible] 1 [illegible] на [illegible] 10 [illegible]. Настоювати [illegible] 14 діб. Використовують як [illegible] до [illegible]

[illegible] Змішують з [illegible] [illegible]

[illegible] беруть 50 г [illegible] [illegible] 10 хв [illegible] 10 хв. [illegible] три захворювання, які названі вище.

[illegible]

В [illegible] 10—15 [illegible] 2 [illegible]

82. Лаванда вузьколиста [illegible]

Російська назва — лаванда узколистная.

Родина губоцвіті — Lamiaceae (Labiatae).

[illegible] Середземноморського регіону.

[illegible] аматорами і в середній смузі України.

[illegible] і має приємний запах.

[illegible] і я оніки.

[illegible]

[illegible] IV, [illegible] Беруть [illegible] трьох видах [illegible]

Для лікування [illegible] ми перед [illegible] Беруть [illegible] листів і квіток [illegible] 2 3 2 2 2 3 Беруть [illegible] 1 [illegible] 4 [illegible] Цілі [illegible] ложки настою 5 разів [illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] 7 [illegible] 1 [illegible] 3 [illegible] 30 хв до їди.

Цим же [illegible] та запальних процесах ясен, глотки тощо

При [illegible] Беруть 3 [illegible] 30 хв [illegible] 100 мл 3 [illegible] 30 хв до їди. [illegible]

Для [illegible] запальних процесів у [illegible] ми рекомендуємо [illegible] 2 3 2 2 3 2 Беруть 6 [illegible] 1 [illegible] 100 мл 3 [illegible] 30 хв до їди

При [illegible] Беруть [illegible] 1 [illegible] 5 [illegible] 7 діб. Після процедури [illegible] масаж, мануальна терапія.

81. Лавр благородний — Laurus nobilis L.

Російська назва — Лавр благородный.

Родина лаврові — Lauraceae.

Вічнозелене дерево або кущ. Кора сура, гладенька. Листки чергові, прості. Квітки білі, дрібні. Плід — синьо-чорна одинаснасна кісточка. Поширений у тропіках. В Україні росте в регіоні Південного Криму.

Сировина. Заготовляють листки лавра благородного, які збирають з середини листопада до середини лютого. Сушать у просушках, добре провітрюваних приміщеннях, зберігають у щільній тарі.

Хімічний склад. У листках лавра благородного виявлено фенольні групи, кумарини, таніни, антоціани, сесквітерпенові лактони, а також каротиноїди (1,62–2,74 мг), лютеїн (0,5–4,5 мг), до якої входять камфора, карвон, лимонен, мірцен, евгенол, метиленовий ефір тощо.

Застосування. Листки лавра благородного застосовують у народній медицині як засіб, що викликує рвоту, при кашлі, а також як допоміжний засіб при мозолі, артриті, радикуліті.

Беруть 1 столову ложку листків, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пють при хронічному запорі по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Не рекомендується споживати листки лавра благородного з великими дозами, бо вони можуть викликати нервові, нервово-судинні ускладнення, крім того, з дерев'яними ознаками, крім нервово-судинних ускладнень у співвідношенні 2:4:2:2:2:1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на водяній бані 5 хв, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування при хронічному запорі тривалий — 6–12 міс з періодичними перервами 5–7 діб. При вираженій перемозі доцільно робити рушники з відваром 3–4 рази на тиждень.

Як прекрасний заспокійливий засіб ми використовуємо листки лавра благородного у вигляді брикетів, тобто у вигляді таблеток м'яти перцевої, мелісси лікарської, м'яти, які містять у співвідношенні 2:4:2:1. Беруть 10 столових ложок суміші на 1 склянку води, настоюють 10 год. Щодня по обідах пити суміш по кілька разів. Фітотерапевти вживають при артриті, радикуліті, подагрі тощо.

85. **Лимонник китайський** — Schisandra chinensis (Turcz.) Baill.

Російська назва — лимонник китайский.

Родина лимонникових (лимонникових) — Schisandraceae.

Дволетня лоза з дерев'янистим кущем, яка досягає 8–10 м висоти. Кора червонувато-коричнева. Листки чергові, зелені, знизу сизі, знизу сизі. Квітки пазушні,

цілокрові або запилені, поодинокі, в маленьких суцвіттях, роздільностатеві, дводомні.

П[illegible] окрім [illegible] на [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 1 1 4 : 2 : 2 2 4 Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 [illegible] [illegible] на малому вогні 10 хв [illegible] 1 год. Пють по 70 мл 3 рази протягом доби за 0 хв до [illegible] Курс лікування — 1,5—2 міс.

При [illegible] алергії ми користуємось людьми [illegible] китайської [illegible] з коренями медуниці лікарської, [illegible] коренями [illegible] двоцвітої [illegible] [illegible] коренями [illegible] лікарської та [illegible] [illegible] у [illegible] 1 4 2 2 4 1 2 [illegible]

Препарати [illegible] підвищують [illegible] рефлекси [illegible] нервово-м'язову провідність.

Проблема [illegible] препарату немовляка китайського [illegible] кожному збудженню, [illegible] хворобі [illegible] нях серцевої діяльності.

№ Липа серцелиста [illegible]
Російська назва — липа сердцевидная.
Родина липові — Tiliaceae.

[illegible] Крона [illegible] [illegible] Сибіру, в середній смузі Росії.

[illegible] Використовують [illegible] ну сировину зберігають у щільній тарі.

[illegible]

[illegible] Беруть [illegible]

[illegible] і п'ють по 100 мл 3 [illegible] за 30 хв до їди.

[illegible] у [illegible] з [illegible] квітками бузини [illegible], [illegible] [illegible] всіку лінійною, [illegible] квітками [illegible], квітками п'яти серцевидних у [illegible]. 2 3 [illegible] 2 3 2 1. Беруть 2 столові ложки суміші, [illegible] 1 [illegible], [illegible] 10 хв. Пють по 100 мл [illegible] 10 хв до їди.

[illegible] у [illegible] квітками серцевидних [illegible], квітками [illegible], [illegible] квітками [illegible] 2 2 [illegible] 2 3 Беруть 2 столові [illegible], [illegible] 10 хв. Пють по 100 мл [illegible] 10 хв до їди. [illegible] трав'яну та соняшникову олію.

[illegible] На 2 [illegible] 2 ложки коріння [illegible] 2 ложки коріння [illegible] 3 ложки суміші квіток [illegible] серцевидних, [illegible] квіток [illegible] кукурудзи звичайної, [illegible] у [illegible] 2, 3 3 2 2 [illegible] 10 хв. Р[illegible] по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

87. Лілія біла — Lilium candidum L.
Російська назва — лилия белая.
Родина лілійні — Liliaceae.

Багаторічна цибулинна рослина 70—120 см [illegible]. Листки [illegible], [illegible], [illegible]. Верхні — [illegible] Квітки правильної форми, двостатні, білі, запашні. Цвіте лілія біла у червні-липні.

У [illegible] умовах росте з Середземномор'я. В Україні поширена як декоративна рослина.

Сировина. Для лікарських потреб використовують переважно квітки, листки, іноді цибулини.

Хімічний склад. У листках [illegible] фенольні сполуки та слизисті речовини, у квітках — летку олію, слизисті речовини та флавоноїди.

Застосування. Препарати лілії білої застосовують [illegible] у народній медицині для лікування опіків та гнійних ран.

Беруть 10 столових ложок свіжих квіток лілії білої, заси-

[illegible] 1 [illegible] 3 [illegible] 10 [illegible] 1 [illegible] 2 2 1 1 1 [illegible] 10 [illegible] критим способом.

Ліщина звичайна — [illegible]

[illegible]

Родина ліщинові — Corylaceae

[illegible] Поширена [illegible] Ін[illegible] [illegible] Поз[illegible]

[illegible] на [illegible] Цвіт в [illegible] Ін[illegible] [illegible] Ліщина [illegible] крім крайнього Півдня Криму.

[illegible] Для [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] **доби за 30 хв до їди.**

[illegible] **3 рази на добу за 30 хв до їди.**

89. **Лопух великий** — Articum lappa L.

Російська назва — лопух большой.

[illegible]

[illegible] **шляхами, у канавах, на полях, біля тинів.**

[illegible] **і добре висушують у відповідних умовах**

[illegible] **ну кількість аскорбінової кислоти.**

[illegible] **після їди.**

[illegible]

[illegible] 2 : 3 [illegible] 3 3 3 2 3. Беруть [illegible] суміш, [illegible] 2 ст. ложками води, [illegible] 2 год. Пить по 50 мл 3 рази [illegible] Цей [illegible] вживають і при запальних процесах у сечових органах.

[illegible] виробів, [illegible] суміш [illegible] великого, [illegible], [illegible] у співвідношенні 2 : [illegible] Беруть [illegible] суміш [illegible] 2 ст. [illegible] 10 хв подають 1 ст. [illegible] 4 год. [illegible] уживають [illegible] місяць і робить з нього примочки вранці та надвечір.

[illegible] Любисток лікарський — Levisticum officinale Koch.

[illegible] любисток лікарственний

[illegible] (Umbelliferae)

[illegible] трав'яний [illegible] Її культивують на присадибних [illegible] Стебло кругле, трубчасте, [illegible] Квітки дрібні, жовті, зібрані в круглі [illegible] Трава має свіжий запах.

Сировина [illegible] від кореня рослини. Їх висушують [illegible], [illegible] на [illegible] воєю, подрібнюють і добре висушують. Зберігають у щільній тарі.

[illegible] містяться великі кількості [illegible], [illegible] цукри, кумарини, [illegible] сатерн [illegible] та [illegible] кислот.

Застосування. Препарати любистку лікарського [illegible] застосовуються у [illegible] медицині як [illegible] та [illegible] засіб. [illegible] що у [illegible] препарати любистку [illegible] і [illegible] Під [illegible] любистку [illegible] Миш [illegible] любистку лікарського, [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] Пить по 1 ст. [illegible] 3 [illegible] до їди.

[illegible] Беруть [illegible] любистку лікарського [illegible] і [illegible]

10 хв у 2 склянках води. Цим дають 2 столові ложки материнки, [illegible] і [illegible] вживають. Настоюють 10 хв. Цей рецепт «обов'язково» (тобто) мають робити 3 рази на тиждень протягом місяця.

91 Льон звичайний — Linum usitatissimum L.
Російська назва — лен посевной.
Родина льонові — Linaceae.

Дуже [illegible] сільськогосподарська культура, з якої одержують цінне промислове волокно. Стебло струнке, тонке, висотою 1 м [illegible]. Квітує [illegible]. Плодоносить восени.

Сировина. Збирають насіння, [illegible] обмолочують. Сушать у добре провітрюваних, [illegible] **без запаху, на смак солодкувате.**

Хімічний склад. У [illegible] знайшли [illegible] (до 40%), білки (до 21%), вуглеводи, ферменти, [illegible], каротин.

Застосування. Насіння льону [illegible] як обволікальний засіб при [illegible] **шлунка, а також при [illegible] кишкового каналу.**

Столовий [illegible] насіння льону [illegible] так. Беруть 2 столові ложки [illegible] заливають 2 склянками [illegible], доводять до [illegible] і потім збивають [illegible] протягом 10 хв. Пропускають через [illegible], [illegible] і [illegible] [illegible]. [illegible] 1–2 [illegible]. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв [illegible].

Медицина [illegible] рекомендують [illegible] [illegible]. Приймають [illegible] 20 мл [illegible] 1 раз на добу протягом 1–2 місяців. При [illegible] рекомендують провести 4–5 курсів лікування.

92 Льонок звичайний — Linaria vulgaris Mill.
Російська назва — [illegible].
Родина ранникові — Scrophulariaceae.

Багаторічна трав'яниста [illegible] [illegible]. Стебло [illegible]. Листя [illegible]. Квітки жовті, [illegible] у [illegible]. Росте [illegible] на межах, серед [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] крутами. Поширений в Україні, на Кавказі, в Середній Азії, у Сибіру, на Далекому Сході.

Сировина. Заготовляють квітучі стебла довжиною 15–20 см. Свіжа [illegible] [illegible] [illegible] запах.

[illegible] Російською мовою [illegible], фітьо[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Ветеринарії, [illegible] [illegible] [illegible]

рокиx та явищах мину[illegible] лку в Переяслав-Хм[illegible] ом раєні Рослини прижи[illegible]ся добре розвиваються і набу[illegible] нового поширення, але щорічна [illegible]ьшиця трав на сіно в ч[illegible] коли ще не досягла [illegible], призвела до того, що рослини перестали розмножуватися. Виявлено дам[illegible] рослини з [illegible] органах також у [illegible] Бо[illegible] Ріпнівського району Київської області.

Оскільки рослина [illegible], м[illegible] [illegible] на власному городі та [illegible] у [illegible]

Сушіння. Заго[illegible] вдають [illegible] і викопують у чорні [illegible] коли на рослині [illegible] і укати серед розмаття трав, [illegible] вуть, [illegible] на [illegible], щоб [illegible] ор[illegible] і [illegible] 10 хв. Потім [illegible] гають у сухих прохолодних приміщеннях.

[illegible] крохмаль, цукор, білкові речовини.

[illegible] цукор [illegible] Г[illegible] цилягo).

[illegible] тя інтоксикацій.

[illegible] 1 [illegible] лікування відчутні.

У легендах українського народу розповідається про використання буйволу [illegible] для чаю. Її рослини мають під собою матеріальну основу. Виготовлені з буйволу препарати відновлюють сили, [illegible] до [illegible] кількох [illegible] ніжують адаптогенні [illegible] при різних стресових станах і нервовому виснаженні.

94. Люцерна серповидна — Medicago falcata L.

Ро[illegible] — Люцерна серповидна

Ро[illegible] — Leguminosae (Fabaceae)

Б[illegible] [illegible] 30-80 [illegible] [illegible] [illegible]

Сель. Загальну комплексацію призначають із метою запобігання тому, що [illegible] ускладнює лікувальну дію, як анемія, [illegible] [illegible]

95. **Майоран садовий** — Majorana hortensis Moench

Російська назва — майоран садовый.

Родина губоцвіті — Lamiaceae.

[illegible] (в [illegible] одиниці) [illegible] [illegible] [illegible]

кількамя плоду в ночвах, трохи по 6 [illegible] трохи [illegible], кількамя [illegible] [illegible] [illegible], взяти у співвідношенні 2 4 1 2 2. Беруть 300 г сумішi, заливають 5 л окропу, [illegible] 1 год. Настій давить до [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]).

96. Малина звичайна — Rubus idaeus L.
Російська назва — малина обыкновенная.
Родина розові — Rosaceae.

Кущ [illegible], яка досягає висоти 2 м [illegible]. Гілки [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Листки черговi, [illegible], з 3—5 листочками, з [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Листки [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Квітки [illegible] у [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

дикорослої м'яти, заливають 1 склянкою окропу і настоюють 2 год. Пють як чай по 3—4 склянки на добу.

Дуже добре полоскати при [illegible] м'яти з листями смородини. Беруть [illegible] листя смородини і до [illegible] 2 чайних цукру. Розтирають цю масу і збирають у [illegible] Полоскання [illegible] особливо [illegible] дуже бідний на вітаміни.

Для лікування захворювань [illegible] шляхом [illegible] листями дикорослої [illegible] стеблами [illegible] трав'ю [illegible] звичайною [illegible] ложки суміші [illegible] 2 3 2 3 2 3 2 3. Беруть 3 столові ложки суміші, [illegible] 1 склянкою [illegible] настоюють 10 хв. Пють [illegible] склянки [illegible] на добу.

[illegible] в парі [illegible] стебел [illegible] 1 1 2 [illegible] 2 [illegible] дрібно [illegible] 1 [illegible] 10 хв і настоюють [illegible] Пють [illegible] 2 [illegible] ки на добу як чай.

Дуже [illegible] 2 2 2 2 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] Пють [illegible] 2 [illegible] на добу.

97. Маренка запашна — Asperula odorata L.
Російська назва — ясменник пахучий.
Родина маренові — Rubiaceae.

[illegible] Родина [illegible] марени. Стебло [illegible] Нижні [illegible] 8 [illegible] Квітки [illegible] у [illegible] ному [illegible] 3 [illegible] Плоди у [illegible] Цвіте у червні [illegible] Поширена рослина у середній смузі Європи.

Стрівна. Заготовляють [illegible] запаш-

вої [illegible] усього [illegible]. Сушать [illegible]. Зберігають у [illegible]ній тарі.

Хімічний склад. У [illegible] виявлено фітонциди, глюкозид [illegible] (близько 0,05 %), кумарин, летку олію, дубильні та [illegible], смоли. Рослина отруйна.

Застосування. Препарати [illegible] в західній медицині широко застосовують у [illegible] як спазмолітичні, гіпотензивні, [illegible] та [illegible]. Їх призначають при [illegible] та [illegible], при [illegible], [illegible], при захворюваннях нервової системи та запорі.

[illegible] спосіб приготування [illegible]. Беруть 2 [illegible] рослини, заливають 2 [illegible] [illegible] 1 год. Приймають по 100 мл 3 рази протягом доби і 4-й раз — перед сном.

[illegible] у сумішах з іншими рослинами.

[illegible] 0,5 3 4 2 2. Беруть 2 [illegible] 1 [illegible] 1 год. Приймають по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

[illegible] 2,5 4 2 4 2 2 4 [illegible] — 2,5—4 міс.

[illegible] 4 2 4 2 2 2. Беруть 2 [illegible] 50 мл 3 [illegible] на [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] квітної, плодами [illegible], травою [illegible] коливо, [illegible], бобовика [illegible], [illegible] м'яти перцевої, та беруть [illegible] у [illegible] 0,5 : 2 : 4 : 2 : 1 : 2 : 4. Готують і приймають так, як і попередній відвар.

Для лікування радикуліту, ішіасу, [illegible], артриту, остеохондрозу [illegible] трави [illegible] у [illegible] з трьома [illegible], трьома м'яти [illegible], чебрецю [illegible], [illegible] у [illegible] 0,5 : 0,5 : 2 : 1 : 4 беруть 200 г суміші [illegible] 3 [illegible] кипячу [illegible] на [illegible] 30 хв. [illegible] у 4 [illegible], чи [illegible] [illegible] і [illegible] до [illegible] на 15—20 хв. [illegible] **ляють 2—3 рази на тиждень перед сном.**

Українські народні [illegible] лікувальну марлю запашну для [illegible], [illegible], [illegible] страв, [illegible], [illegible], а також [illegible], **прянощів та виробів із тіста.**

16 Маслинка вузьколиста [illegible]

Російська назва — лох узколистый.

Родина маслинкові — Elaeagnaceae.

Кущ або дерево, яке [illegible] досягає 5 м [illegible]. Кора [illegible], бура. Листки [illegible], [illegible] за [illegible], [illegible] або [illegible], [illegible]. Квітки [illegible], [illegible]. Плід [illegible] 2 см [illegible], жовтий [illegible], [illegible], [illegible]. Цвіте маслинка вузьколиста у [illegible] [illegible] у [illegible]. Росте [illegible] у [illegible] та [illegible] зонах Сибіру, а також у Середній Азії та Казахстані, на Кавказі. [illegible] світлолюбна рослина.

Сировина. Заготовляють [illegible] маслинки вузьколистої у [illegible]. Їх сушать у [illegible], добре [illegible] [illegible], [illegible] у [illegible] мішки, оберігають від проникнення молі.

Хімічний склад. У [illegible] маслинки вузьколистої виявлено близько 40 % вуглеводів, [illegible] половину яких складає фруктоза, [illegible] 10 %, [illegible], [illegible] 2,5 % [illegible] органічних кислот, [illegible] 100 мг % [illegible] С, [illegible] та [illegible] речовини, [illegible] 40 % [illegible] та [illegible], а також мікроелементи [illegible] та фосфору.

Застосування. [illegible] маслинки вузьколистої [illegible] застосовується у народній медицині як в'яжучий і обволікальний засіб при лікуванні хвороб дихальних шляхів, органів травлення та залозистих захворювань сечостатевої системи. Беруть 1 столову ложку плодів, заливають 1 склянкою води,

кип'ятять [illegible] 10 хв, настоюють 2 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible] краще поєднувати з коренями [illegible] бадилками, [illegible] плодами [illegible] траву [illegible] звичайного, [illegible] плодами [illegible] коренями [illegible] у [illegible] 2 : 2 : 2 : 4 : 4 : 3 : 3 : 2. Брати 2 [illegible] суміші на 1 [illegible], кип'ятять на [illegible] 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 70 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди при [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. Полощать горло і [illegible] при ларингіті, ангіні, стоматиті.

[illegible] рослини, [illegible] для [illegible], а також як [illegible] рослині [illegible] ми [illegible] [illegible] [illegible]

використовували [illegible] злих духів [illegible] сили. [illegible] приносили [illegible] звичайна може «відлякувати» їх.

Матеріал [illegible] Росте в [illegible] Сонцелюбна [illegible] тяриграна [illegible] Листя [illegible] темними чорними [illegible] слею [illegible] сонцем [illegible] потім [illegible] Сонце [illegible]

Сонце [illegible] земля, [illegible] квітки [illegible] Сонце [illegible] щени.

Хтось [illegible] звичайно [illegible] (бо [illegible] дерев [illegible] дуб [illegible]

Застосування [illegible] Застосування [illegible] ступінь [illegible] Мабуть [illegible] ма [illegible] вуєш [illegible] та [illegible] рієтсь [illegible] вання [illegible] щоб [illegible] Проміжок [illegible] му [illegible]

Для [illegible] тяжіння [illegible] Бруньки [illegible] чалися [illegible] П'ять по 50–100 мл з [illegible] Миш [illegible] чорно звичайно, [illegible] ликорівка, [illegible]

[illegible] та іншими ре[illegible]нами.

Матеріяльна [illegible] спілкі. У авт[illegible] 120 [illegible] хворих по спілкою з ре[illegible] 10 [illegible] Для [illegible]кування хворих на [illegible] матеріяльна [illegible]ною, [illegible] серцем, корінь [illegible], трава [illegible] парна [illegible] у [illegible] 3 [illegible] 2 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] сумішшю на 2 [illegible] 10 хв. [illegible] 2 [illegible] 3 рази [illegible] дня і 4-й [illegible] Дітям [illegible] Не [illegible] вживати [illegible] і солоні страви.

[illegible] матеріяльки [illegible] а клімактеричний період.

[illegible] Мелунка лікарська [illegible]

[illegible]

Родина шорстколисті — Borraginaceae.

[illegible]

[illegible] з [illegible] і сумішшю у [illegible] Дітям [illegible] і не [illegible] кувальних властивостей.

[illegible] У [illegible] тіді ([illegible] 10 [illegible]), [illegible] кислоти, [illegible] [illegible] мікроелементи, зокрема [illegible], міді, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], стрілю. [illegible] в лено в ній також кремнієву кислоту.

[illegible] Мелунка [illegible], як [illegible], застосовується [illegible] хвороб дихальних [illegible], шкірних [illegible] хвороб з підвищеною [illegible], хвороб [illegible], сечових

[illegible] Дуже [illegible] і [illegible] і [illegible] процесів у [illegible] У [illegible] [illegible] [illegible] і [illegible] у нашому [illegible]

Рослина має [illegible] [illegible] [illegible]

тими дощами збір трави мелісси лікарської проводять іноді 2—3 рази.

Рослину висушують у теплих, добре провітрюваних приміщеннях і зберігають у тканинних тарі.

Хімічний склад. У сировині виявлено дубильні речовини (близько 5 %), смоли, каву, хлоргенову та урсолову кислоти, лікарбонову кислоту (140—150 мг/100 г), летку олію (близько 0,33 %), яка містить цитраль, цитронелаль. Рослина ще досліджується. До офіційних лікарських засобів препарати мелісси лікарської не належать, крім лікарської олії.

Застосування. Препарати мелісси лікарської, як м'ятні, полегшують, материнки, звичайної чебрецю, звичайного, стимулюють нервові центри, дають позитивні ефекти. Хоч батьківщиною мелісси є Середземноморя, рослина дуже поширена в Україні як лікарський засіб («Лимонна трава»).

Мелісси застосовуємо препарати мелісси лікарської при захворюваннях травного каналу, печінки, панкреатиту, цукрового діабету, запальних процесах сечостатевої системи, жіночих камінних хвороб, уретриті, циститі. Особливо вона ефективна у сумішах з трилою вересу звичайного, квітками ромашки лікарської, трилою мелісси лікарської, перцем лікарським, стовпчиками з приймешками кукурудзи звичайної, коренями солодки лікарської, рослиною лікарською, бруньками тополі чорної.

Рослину використовуємо при атеросклерозі та гіпертонічній хворобі. Вона виявляє лікувальну, вітрогінну, протисудомну дію. Приносить користь у боротьбі з гіпертонічною, заспокоює нервову систему, покращує сон, має сечогінні властивості. З цією метою роблять примочки на ушкоджені брунькулів, карбункулів, сапу, рани, а також компреси при ревматизмі, на болячки місця при опіках тощо. Препарати мелісси лікарської, як і інші, мають певні антиалергічні властивості. Їх застосовуємо при гастриті з хронічним ентеритом, кашлюку, трахеїті, ревматизмі, сильному нервовому екстрасистолі, ядусі, ревматичному болю у суглобах, безсонні, мігрені, при підвищеному нервовому виснаженні, стресових станах, нервіозі, при опіках. Вони застосовують нервову систему, заспокоюють, сприяють позитивним на діяльності серцево-судинної системи.

Готують відвар з 3 ложок і кількох листків мелісси лікарської. Беруть 1 столову ложку добре подрібненої рослини, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 1 хв і настоюють 10 хв. Склянку відвару вживають за 4 рази протягом доби (до їди).

Офіцинальна лікувальна засіб — [illegible] 1 [illegible] 15 [illegible] [illegible] 1 [illegible] [illegible] [illegible]

в місцях із помірним і [illegible] кліматом, зокрема на Кавказі, в Середній Азії, Західному Сибіру.

Сировина. Зривають стебло разом з листям на висоті 10 см від землі, під час [illegible]. Розкладають тонким шаром і добре висушують. Потім подрібнюють [illegible] зберігають у щільно закупореній тарі.

Хімічний склад. У траві [illegible] в синих виявлено летку олію (0,2–3%), [illegible], флавоноїди, [illegible].

Застосування. Завдяки [illegible] дійних речовин рослина [illegible] використовується [illegible] медицині при хворобах [illegible], зокрема при [illegible], гострих та хронічних запаленнях дихальних органів, [illegible] дихання, [illegible]. Використовують для [illegible] сечових та жіночих [illegible], сечокам'яній хворобі, для полегшення [illegible] нервової системи. Беруть 2 чайні ложки подрібненої трави, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на [illegible] 5 хв і настоюють 1 год. Пити по 1 столовій ложці 3–4 рази на добу за 30 хв до їди.

Для [illegible] мальнику [illegible] трави мильнику синих з трьома частинами [illegible], меліси лікарської, [illegible] [illegible] звичайного, [illegible] 1 : 2 : 2 : 3 : 2 : 1. Беруть 3 столові ложки суміші, [illegible] 2 склянками води, кип'ятять на [illegible] 5 хв і [illegible] 1 год. Рекомендується [illegible] до 1 року по 1 чайній [illegible] 4 рази на добу, 1–4 роки по 2 чайні ложки, 5–6 років по 1 столовій ложці 3–4 рази протягом доби. Цей [illegible] застосовують для лікування гострого і хронічного бронхіту у дорослих, а також для лікування сечокам'яної хвороби.

10. Мильнянка лікарська — Saponaria officinalis L.

Російська назва — [illegible] лекарственная.

Родина гвоздикові — Caryophyllaceae.

Багаторічна трав'яста рослина заввишки 50–80 см. Стебло пряме, вверху розгалужене, [illegible] або [illegible] шестикутне. Листки супротивні, [illegible] або [illegible], [illegible], по краю [illegible], з 3 [illegible] жилками, [illegible] в короткий черешок. Квітки великі, [illegible], зібрані по 3–7 кількох [illegible] на [illegible] стебла та [illegible]. Квітки білі або рожеві, [illegible] 5. Вони мають довгі [illegible] і [illegible] або [illegible]. [illegible] коробочка з 4 зубцями на вершині.

Росте [illegible] у [illegible] та [illegible] смузі Європи, на Кавказі, в Західному Сибіру. [illegible] по всій Україні. [illegible] місцях [illegible], [illegible], хвойних [illegible]. Цвіте у червні — липні.

Сировина. Заготовляють кореневища рослини. Їх викопують разо навесні або в кінці восени, добре миють холодною водою, подрібнюють і сушать у сушарках або теплих приміщеннях з оптимальним провітрюванням. Зберігають у щільній тарі.

Хімічний склад. У листках рослини виявлено фланоїдний комплекс сапонарин та близько 1% аскорбінової кислоти. Кореневища містять значну кількість тритерпенових сапонінів (20–35%), а також суміш фланоїдних сапонінів (сапонарин, сапонаретин, вітекан).

Застосування. Препарати мильнянки лікарської застосовують у народній медицині передусім як відхаркувальний засіб при захворюваннях дихальних шляхів. Вживають їх і при хворобах нирок, печінки та жовчного міхура, обмінних артритах, подагрі, шкірних захворюваннях, зокрема екземі та нейродермітах. Беруть 1 чайну ложку кореневищ на 1 склянку води, кип'ятять 10 хв, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази протягом доби через 2 год після їди, а також полощуть горло.

При гострому та хронічному бронхіті, пневмонії, бронхоектатичній хворобі, ядусі, схильності до бронхоспазми, значному кашлі, аденовірусних інфекціях ми поєднуємо кореневища мильнянки лікарської з квітками бузини чорної, листками подорожника звичайного, травою материнки звичайної, чебрецю звичайного, квітками глоду колючого, травою м'яти перцевої, медунки лікарської та багна болотного у співвідношенні 1:1:4:2:2:4:2:4:0,5.

Для лікування запальних захворювань сечостатевої сфери ми застосовуємо кореневища мильнянки лікарської, поєднуючи їх з травою вересу звичайного, споришу звичайного, ворошки лікарської, собачої кропиви, серцевого, стовпчиками з приймочками кукурудзи звичайної, плодами хмелю звичайного, травою материнки звичайної у співвідношенні 1:4:4:2:2:4:2:2. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Приготування і вживання суміші рослин такі, як і наведеної вище.

Для лікування екземи, нейродермиту, діатезу ми застосовуємо кореневища мильнянки лікарської у суміші з травою чередки трироздільної, квітками глоду колючого, плодами липи серцевої, корінням кульбаби лікарської, коренями з кореневищами грицлату м'ясного, дубовими гальмами, кореневищами пирію повзучого, листками брусниці звичайної у співвідношенні 1:2:4:4:4:2:2:2:4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 1 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за

30 хв до їди. Бавовняну тканину, змочену алваром, прикладають до уражених ділянок шкіри двічі на добу.

104. Морква дика — Daucus carota L.
Російська назва — морковь дикая.
Родина сельерові — Apiaceae (Umbelliferae).

Дворічна трав'яниста рослина. Стебло прямостояче, гранчасте, борозенчасте, вкрите досить густим і м'яким волоссю. Листки двічі, тричі перисторозсічені, з довгастими або лінійними зубчиками. Квітки правильної форми, дрібні, зібрані у складні великі парасольки. Плід — двосім'янка. Цвіте рослина у червні-липні.

Поширена морква дика як бур'ян по всій Україні. Росте на узліссях, чагарниках, у лісосмугах, вигорбах, сінокосах.

Сировина. Збирають плодоносні морква дика під час повної стиглості. Зрізані зелені рослини висушують і обмолочують. Зберігають сировину у щільній тарі.

Хімічний склад. У плодах моркви дикої міститься летку олію (близько 7,5 %) у складі якої 60 % пінгвіну, 12—14 % терпенів. Берези має антибактеріальні властивості, пригнічує ріст дифтерійної та кишкової палички, а також гемолітичного стрептокока. Окрім того, в плодах моркви дикої міститься (близько 20 %) жирної олії, дубильні речовини, алкалоїди, органічні кислоти, мікроелементи.

Застосування. Препарати моркви дикої використовуються у вигляді мацерату, жовчогінні, спазмолітичні, сольрозчинні та антиулцерозні засоби. Фармакологічною промисловістю виготовлений препарат урсосан, до складу якого входить спиртовий екстракт насіння моркви дикої. Урсосан призначають по 8—10 крапель на цукрі 3 рази на добу за 30 хв до їди при сечокам'яній та жовчнокам'яній хворобах, при пієлонефриті, сольовому гепатозі. Курс лікування — 10—30 діб.

З насіння готують воду настої. Беруть 1 столову ложку насіння моркви дикої, заливають 1 склянкою окропу, настоюють, процоджують. Пють по 1 склянці 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування нефриту та хвороб сечовивідних шляхів моркву дикою в сумішах з травою вересу звичайного, спориш звичайного, материнки звичайної, стеблинок з прямочками кукурудзи звичайної, квіток глоду колючого, квіток цмину піщаного, трави м'яти перцевої, листків алтеї лікарської у співвідношенні 2 : 1 : 4 : 2 : 2 : 2 : 4 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 1,5—3 міс. Обов'язково треба дотримувати дієти.

16. Мята перцева (холодна) — Mentha piperita L.
Російська назва — мята перечная.
Родина губоцвітні (Labiatae) — Lamiaceae (Lamiales)

Мята перцева культивується в Черкаській, Полтавській, Сумській та Київській області. Вирощують її для отримання ефірної олії з листя (сировина), в будинку, дворі, городі, квітнику, при аптеках і в аптечних пунктах. Застосовують мяту перцеву у вигляді чаю, настоїв, у вигляді відвару.

Запах м'яти [illegible]. Смак [illegible]. Стебла рослини [illegible] 90 [illegible] Для [illegible] Квітки зібрані [illegible] Рослина цвіте в [illegible] липні.

Сировина. Для медичних [illegible] стебла рослини перед цвітінням. Нарізають, [illegible] сушать у тінистих приміщеннях. Сировина [illegible].

Хімічний склад. Рослина містить [illegible] (1–2 %), [illegible] частково якої є [illegible] дубильні речовини (6–12 %), гіркоти, каротин, [illegible] вітаміни, урсолова кислоту та мінеральні солі, [illegible] цинк.

Застосування. Мята і її препарати широко застосовуються за [illegible] медицини при стенокардії, хворобах [illegible], [illegible], [illegible] хворобі, [illegible] нервового [illegible], [illegible] м'яти холодної застосовують для [illegible] хвороб [illegible] хворобі, нервовому [illegible] і [illegible] порушеннях менструального циклу [illegible], стресових станах, [illegible] Беруть 1 столову ложку сировини, [illegible] 1 склянкою [illegible], [illegible] 10 хв. Пити по 100 мл 3 рази на **добу за 30 хв до їди.**

Ми широко застосовуємо препарати м'яти [illegible] для [illegible] при [illegible], [illegible] м'яти [illegible], [illegible] серцевої [illegible] у [illegible] 2 1 3 2 Беруть [illegible] 1 [illegible] 10 хв. Пити по 100 мл 3 рази на [illegible] **за 30 хв до їди, 4-й раз — перед сном.**

Фармацевтична [illegible] м'яти [illegible] Одержують з них [illegible] м'яти перцевої. Призначають по 10–20 [illegible]

4 [illegible] **титі, фарингіті;**

[illegible] Призначають [illegible]

2 краплі 5 % спиртової [illegible] на [illegible] цукру під язик. Ментол та його эфіри мають [illegible], заспокійливу, антисептичну та [illegible] дію. Зовнішньо використовують для розтирань 4 [illegible] або 10 % олійної розчини ментолу, в краплях [illegible] 1 % олійної розчини,

пектусин. Склад [illegible] — 0,001 г, [illegible] олії — 0,0005 г, тальку — 0,03 г, цукру — 0,25 г. Призначають по 1 таблетці [illegible] 3—4 рази на добу при фарингіті, трахеїті, бронхіті;

валідол — 25—30 % розчин ментолу в эфірі ізовалерианової кислоти. Випускається у таблетках по 0,06 г і в стаканчиках по 5 г у флаконах. Застосовують при стенокардії, вегетозі, істерії, нудоті, блюванні; [illegible] таблетки під язик до повного розсмоктування [illegible] 2 [illegible] на добу; цукру під язик 2—3 рази на добу;

краплі Зелініна. Склад: по [illegible] валерияни лікарської і коваля трахтового — по 10 г, [illegible] беладони [illegible] г, ментолу — 0,2 г. Приймають по 20—25 крапель 3 рази на добу за 30 хв до їди при нервовій істерії, нудоті, блюванні.

10б. Нагідки лікарські (Flores [illegible]) — Calendula officinalis L.

Родина [illegible] (Compositae)

Родина [illegible] (Asteraceae) — Astrales (Compositae)

Нагідки лікарські — [illegible] рослина, яку розводять на грядках, у квітниках. У [illegible] закладено промислові плантації нагідок лікарських. Рослина невисока, 30—60 см, з черговими [illegible] листками. Стебло [illegible] сухим [illegible] Квітки [illegible] язичкові, жовті або яскраво-оранжеві. Рослина має [illegible] ний приємний запах.

Сировина. Заготовляють [illegible] горизонтально розташовані [illegible] квітки. Квітки сушать при температурі [illegible] 45 °С у [illegible] щільно упакованій тарі.

Хімічний склад. Квітки [illegible] фоліни, [illegible] Вони містять [illegible] смоли, [illegible] флавоноїди (близько 1,5 %). Вміщують [illegible] ву, [illegible] кислоти, [illegible] фітонциди.

Застосування. Нагідки [illegible] як антисептичний [illegible]

ний засоби. У народній медицині їх здавна використовують як потогінний, в'яжучий, кардіотонічний та гіпотензивний засоби. Використовують для лікування фурункульозу, вугрів, **знеболення при менструаціях.**

Фармацевтична промисловість випускає спиртову настойку квіток чистотелу. Рекомендують її для лікування опіків, карбункульозу, фурункульозу, для полоскання ротової порожнини при ангіні, та при мікробних ураженнях, для сприскувань при запальних процесах у жіночих статевих органах. Для полоскання і промивань беруть 1 чайну ложку настойки, розводять у 1 склянкою перевареної теплої води.

Таблетки «КІІ» (сухе тіло чистотелу з цукром і лікарською кислотою) вживають для симптоматичного лікування спазмотичних хвороб травного каналу.

Ми широко застосовуємо квітки календули для лікування хвороб травного каналу, особливо гастриту з нормою або зниженою кислотністю шлункового соку в сумішах з травою деревію звичайного, жовтотиснику звичайного, квітками і листками вітекарської, шишками хмелю звичайного, листками подорожника великого у співвідношенні 2 : 2 : 1 : 2 : 2 : 3. Беруть 2 столові ложки подрібненої суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Хворі п'ють по 50 мл настою 4 рази на добу за 30 хв до їди.

При хворобах печінки і жовчного міхура використовуємо квітки календули в сумішах з квітками цмину піскового, листками берези бородавчастої, травою материнки звичайної, м'яти перцевої у співвідношенні 2 : 3 : 3 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. П'ють по 100 мл настою 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

При гіпертонічній хворобі, застосовуємо квітки календули разом з травою ясеню звичайного, листками і плодами глоду колючого, шишками хмелю звичайного та травою м'яти перцевої у співвідношенні 2 : 3 : 3 : 2 : 3. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, настоюють 1 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування тривале. Цей настій ефективний при гіпертонії, вегетосудинній дистонії та **клімактеричному неврозі.**

Ми тривалий час вивчали дію препаратів календули при лікуванні гнійних уражень шкіри і дійшли висновку, що вони не дуже ефективні. Сильнішу дію мають бруньки берези білої, осики та тополі чорної. Кращого антисептичного засобу, як 20 % настойка бруньок тополі чорної на 40 % спирті, ми в своїй тридцятирічній практиці не зустрічали. Правда, в окремих людей, які завдяки чутливі до препаратів прополісу, помічено алергічні реакції на препарати тополі чорної.

107 Нетреба колюча — *Xanthium spinosum* L.
Російська назва — дурнишник колючий
Родина складноцвіті — Compositae

Однорічна трав'яниста рослина заввишки 1 м. Стебло галузисте. Листки трилопатеві. Квітки жовтаві. Плоди овальні, з жовтувато-бурими обертками, як усіяні тонкими гачкуватими колючками. Цвіте нетреба у липні-серпні. Росте біля річок, на пасовищах, біля вокзалів, понад шляхами. Поширена у Європі, на Кавказі, у Середній Азії та Південному Сибіру.

Сировина. Заготовляють усю рослину, зрізуючи її в тому місці, де починаються листки. Сушать під дахами, зберігають у паперовій тарі.

Хімічний склад. У рослині міститься значна кількість йоду, алкалоїди (0,11—0,13 %), олія (в насінні близько 39 %), смолисті речовини (3,3 %), глікозид ксантострумарин (3,9 %), кумарин, сапоніни, аскорбінова кислота, вітаміни, летка олія (близько 1 %), яка складається з тимолу, фенолу, карвакролу, сесквітерпену.

Застосування. Нетреба колюча застосовується у народній медицині як протипарячковий засіб при захворюваннях дихальних шляхів та ревматизмі. Препарати рослини спричиняють заспокійливий вплив, пониплюють діяльність травного каналу, печінки, жовчного міхура, сповільнюють згідання крові та проявляють знеболювальні властивості. Вживають також для лікування алергічних захворювань шкіри, особливо у дитячому віці. Найпоширеніший спосіб використання — при готуванні відвару. Беруть 1 столову ложку трави нетреби колючої, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 30 хв. П'ють по 40 мл 3 рази на добу за 40 хв до їди і 4-й раз — перед сном. Застосовують також свіжий сік рослини при діатезі, нейродермії, екземі, набряку Квінке. Дітям призначають по 2—10 крапель на 1 ложку води 2—3 рази на добу, а дорослим при астматичних бронхітах, алергії, нейродермії — по 15—20 крапель. Курс лікування — 7—14 діб.

При алергічних захворюваннях ми одночасно з свіжим соком призначаємо суміш таких рослин: корені цикорію дикого, плоди плоду колючого, кореневища пирію повзучого, трава нерозтиї лікарської, плоди шипшини коричної, трава вересу звичайного у співвідношенні 4:4:2:2:2:4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Ми досить успішно застосовуємо препарати нетреби колю-

чої для лікування дифузного токсичного зобу поєднують їх із коренищами перстачу прямостоячого, корінням кульбаби лікарської, травою собачої кропиви сонцевої, травою вересу звичайного, шишками хмелю звичайного, плодами глоду колючого, травою люцерни серпоподібної, насінням вівса посівного, коренями з коренищами сушениці болотної у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 4 : 2 : 2 : 2 : 3 : 3 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 2 год. П'ють по 50 мл 3 рази на день за **30 хв до їди і 4-й раз — перед сном.**

Одночасно з прийомом всередину відвару приготованої суміші рослин показано застосування спиртових настойок бруньок тополі чорної у вигляді примочок на ділянку щитовидної залози, особливо при III—IV ступенях її збільшення. Настойку також п'ють по 20 крапель на 1 ложц. води 3 рази **на добу через 2 год після їди.**

Після такого лікування уже через 7—15 діб зникають тахікардія та мерехтлива аритмія, значно зменшується тремор пальців рук, язика, всього тулуба. Зникають пітливість, дратливість, страх, нормалізуються частота пульсу та температура тіла.

Нетребу колючу застосовують, чергуючи з коренищами перстачу білого (див. опис рослини). Протягом місяця ми застосовуємо нетребу колючу, а в наступний місяць — коренища перстачу білого.

В Україні поширена нетреба звичайна (Xanthium strumarium L.). Вона застосовується у народній медицині при **таких хворобах, як і нетреба колюча.**

108. **Нечуйвітер волохатий** — Hieracium pilosella L.
Російська назва — ястребинка волосистая
Родина складноцвиті — Compositae

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки 5—30 см з повзучим коренищем і багаторічними повзучими пагонами, які опушені радіальними волосками. Прикореневі листки цілокраї, численні, обернено-яйцеподібні, ланцетні або ланцетні, тупуваті, біля основи звужені в черешок. Зверху листки блакитнувато-зелені, зісподу — сріблясті, вкриті повстю. Квітконосне стебло нерозгалужене, безлисте, з одним кошиком на верхівці. Квітки зібрані в одночасні кошики. Усі квітки в кошику язичкові, яскраво-жовті. Язички крайніх квіток з червоними смужками. Росте нечуйвітер волохатий у соснових і мішаних лісах, на галявинах, піщаних пагорбах. Рослина світлолюбна. Цвіте у травні-червні (плодоносить до жовтня). Поширений в Україні, на Кавказі, у Західному Сибіру.

Заготівля. Заготовляють усю рослину, яку зрізують при

корені, або косять. Сушать у добрих приміщеннях при сонці, малому провітрюванні. Зберігають окремо від інших рослин, оскільки медицинар вологи сирівці.

Хімічний склад. Хімічний склад цієї трави майже не вивчений. Відомо лише, що рослина містить гірсти, слизі, жирне масло, дубильні речовини, фітонциди, умбеліферон (похідне кумарину), маріїн, маріїнолактон, цикорій.

Застосування. Препарати цієї трави застосовують лише у вигляді медицини при гострих і хронічних захворюваннях жовчного міхура, при жовтяниці, при запаленні жовчних шляхів, при каменях у жовчному міхурі, при запаленні кишечника, при розладах травлення і при гнійних ранах. На 1 склянку води беруть 2 столові ложки сировини і настоюють 1 хв. Пити по 100 мл 3 рази на день за 30 хв до їжі і 1 раз перед сном **(при уремії).**

Можна також трави [illegible] для лікування [illegible] у поєднанні з травою золотушника звичайного, листями подорожника великого, квітками [illegible], квітками та листями [illegible] лікарської у співвідношенні 1 : 1 : 2 : 2 : 2. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пити по 100 мл 3 рази на добу за 40 хв до їжі.

При ревматизмі, зокрема гострому походження, ми використовуємо траву нечуйвітру волохатого в поєднанні з листками подорожника великого, травою медунки лікарської, квітками гречки посівної та чебрецю звичайного у співвідношенні 1 : 2 : 4 : 4 : 1. Приготування і застосування такі, як і попереднього настою.

Для лікування кровотеч ми використовуємо траву нечуйвітру волохатого у поєднанні з коренями та кореневищами розхідника лікарського, плодами [illegible], коренями кропиви дводомної, дубовими галами у співвідношенні 1 : 1 : 2 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, потім до добавляють 1 столову ложку коренів аїру лікарського і настоюють 1 год. Пити по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їжі. При [illegible] вдьаром [illegible] при грибковому ураженні, з цього роблять примочки при [illegible], [illegible] трофічних виразках нижніх кінцівок, виразках і ранах при [illegible] лабораторному лабораторії.

100. Обліпиха крушиноподібна — Hippophaë rhamnoides L.

Російська назва — облепиха крушиновидная.

Родина маслинові — Elaeagnaceae.

Дерево до 4—5 м заввишки або кущ. Гілки колючі, вкриті сріблястою лускою. Листки — на молодому гілці, цілокраї. Зверху зе-

[illegible], висота — буруваато-сріблясті. Квітки одностатеві, рослина двоєдомна. Плід — одинна кістянка з жовтуватим або оранжевим кольоровим відтінком. Плоди на гілочках сидять густо, ніби облицьовують стебла. Рослина надзвичайно декоративна, особливо в кінці серпня та впротягом вересня.

У природних умовах обліпиха крушиноподібна росте по берегах річок та озер. Останнім часом широко розводиться з метою промислового виготовлення цінного, дуже популярного продукту — обліпихового соку. Поширена в Східному і Західному Сибіру, на Кавказі, в Середній Азії. Добре росте в Україні.

Сировина. Збирають соковиті плоди обліпихи крушиноподібної, краще після перших заморозків. Їх консервують цукром, готують з них сок, варення, компот. Фармацевтична промисловість із насиченої ягоди обліпихи виготовляє цінний, ефективний препарат — обліпихову олію.

Хімічний склад. У м'якуші плодів обліпихи крушиноподібної знайдено ароматичну олію (8—12—30 %), цукри (до 2 %), яблучну та дитрипову кислоти (до 4 %), дубильні, пектинові речовини. Плоди обліпихи — це справжня комора вітамінів. У них виявлено аскорбінову кислоту (230—480 мг/100 г), каротин (до 8 мг/100 г), α-токоферол (28 мг/100 г), тіамін, рибофлавін (0,12 мг/100 г), піридоксин, фолієву кислоту.

Застосування. Обліпихова олія сприяє загоєнню ран, виразок, ерозій. Плоди обліпихи, а також сок, варення та компоти з них у народній медицині використовують як ефективний засіб лікування захворювань простудного походження, грипу, бронхіту, ангіни, ларингіту. Обліпиховою олією полощуть горло, вживають всередину при гастриті, а також при захворюваннях аденовірусних інфекцій.

Сок, компоти з обліпихових ягід рекомендується пити по півсклянки 3—4 рази на добу.

Обліпихові ягоди містять суміш каротину і каротиноїдів (180 мг/100 г), токоферолів (110 мг/100 г), гліцериди, олеїнову, пальмітинову і стеаринову кислоти.

Препарати обліпихи вживають всередину та вживають для лікування опіків, промерзань, променевих уражень шкіри.

При сроті шийки матки тампонами, змоченими обліпиховою олією, змазують шийку матки щоденно впротягом 10—15 діб.

Обліпихову олію застосовують для лікування виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки. П'ють по 1 чайній ложці 2—3 рази на добу за 30 хв до їди. Використовують її для інгаляцій при хронічних запальних процесах верхніх дихальних шляхів. На курс лікування призначають 7—10 про-

цедур. Такі лікування чергують з курсом прийому лінетової, евкаліптової чи іншої олії.

Плоди обліпихи, а також вміщені в них продукти ефективно діють при лікуванні та профілактиці атеросклерозу (поліненасичені жирні кислоти сприяють зменшенню вмісту холестерину в крові або його виведенню).

110. Овес посівний — Avena sativa L.
Російська назва — овес посевной.
Родина злакові — Gramineae

Поширена злакова сільськогосподарська культура. Стебло має голе, високе. Колосок — дво- трицвітковий.

Сировина: з технічною метою використовують солому, зерно і зелені стебла рослини.

Хімічний склад. До складу насіння вівса входять крохмаль (близько 60 %), білков, речовини (15—16 %), цукри, ферменти, тіаміни (0,54 мг/100 г), рибофлавіни (0,06 мг/100 г), жирна олія (близько 9 %), рутин, гіроміцин, холін, аміно

Застосування. Вівсяна крупа широко застосовується як дієтичний продукт при захворюваннях шлунка, кишечника та печінки. Вона підвищує захисні сили організму після тривалих тяжких операцій, затяжних і застарілих інфекційних хвороб, тяжких травм.

Ми використовуємо частини рослини, а також солому для лікування захворювань нирок у поєднанні з квітками кашками ймовірного, травою вересу звичайного, плодами глоду колючого у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування хворих на цукровий діабет ми готуємо суміш сухої подрібненої соломи вівса посівного, квітів кашки ймовірного, стовпчиків з рильцями кукурудзи звичайної, коренів цикорію дикого та трави м'яти перцевої у співвідношенні 2 : 2 : 2 : 2 : 3. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Лікування тривале — 1—1,5 міс. Після перерви 7—10 діб лікування повторюють. Протягом року проводять 2—3 таких курси.

При значній фізичній перевтомі, після виснажливих інфекційних хвороб, захворювань нирок рекомендують пити відвар вівса посівного. Беруть 1 столову ложку зерен, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 15—20 хв на малому вогні. Потім настоюють 2 год, проціджують, додають 1 столову ложку меду і п'ють по 100 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди.

Як виділений продукт і обволікувальний засіб готують кисіль з насіння [illegible]. Заливають крупу водою на [illegible] у співвідношенні 1:2, часто помішують. Вранці решту зливають і зберігають, як кисіль. Утворену [illegible] дають дітям при дисбакteріозі, дорослим — при гастриті з підвищеною кислотністю шлункового соку, виразковій хворобі, шлунка і дванадцятипалої кишки, при [illegible] коліті, [illegible] коліті, сечокам'яній хворобі, запальних захворюваннях [illegible] шляхів. Призначають дітям (при дисбакteріозі) по 1 [illegible] ложці 5 разів на добу, дорослим — по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. При виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки вживай лише свіжі по 100 мл через [illegible] їди (перед сном).

III. Огірочник лікарський — Borago officinalis L.

Родина [illegible] — Boraginaceae.

Однорічна трав'яна рослина. Стебло опушене, [illegible] досягає висоти 30—60 см. Нижні [illegible], черешкові, [illegible], черговорозташовані, верхні — [illegible], сидячі. Покривні листки опушені. Квітки великі, [illegible], зорові в дитинстві і [illegible] сутіння. Цвіте рослина в червні. Вирощують огірочник у городах, [illegible], [illegible] в [illegible] **подарствах.**

Сировина. Використовують [illegible] рослини, які [illegible] цвітіння. Сушать рослини [illegible] і добре провітрюють. Зберігають у [illegible] **і сухому місці.**

Хімічний склад. Основними [illegible] рослини є [illegible] (до 30%), [illegible] (близько 3%), [illegible], каротин, [illegible], [illegible], [illegible] та [illegible]. Трав'яна рослина містить [illegible].

Застосування. Огірочник [illegible] лікарське застосовують у поєднанні з іншими лікарськими [illegible] у вигляді [illegible] як обволікувальний, протизапальний та [illegible] засіб при [illegible] **шлунково-кишкових шляхів** [illegible] **органів, а також при [illegible] хворобах, ревматизмі, гарячці.**

Ми [illegible] його з [illegible] **сумішах, що й алтею лікарську.**

Для [illegible] дрібнену [illegible] лікарської, листки [illegible], [illegible], материнки [illegible], [illegible] 2:2:2:1:3:3:2. Брати 3 [illegible] суміші [illegible] 2 [illegible] води, [illegible] 30 хв. Пити по 100 мл

3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Цей настій сф[illegible] при запаленнях [illegible] у сечових шляхах із [illegible].

Для [illegible] корінь, корінь [illegible] і [illegible] [illegible] у [illegible] з трьох частин [illegible], корінь [illegible] [illegible] трьох частин [illegible] [illegible] 3 2 2 2 3 з [illegible] [illegible], як і з [illegible] [illegible]. [illegible] 100 мл [illegible] рази протягом доби за 30 хв до їди.

[illegible] 100 мл [illegible] [illegible] [illegible] лікарського перед сном.

[illegible] [illegible] [illegible] [

Плоди ожини сизої краще консервувати цукром з розрахунку 1 частина ягід на 2 частини цукру піску. Зберігають такі консерви у прохолодному приміщенні. Вживають як вітамінний і загальнозміцнювальний засіб (як і плоди малини та смородини). Беруть 1 столову ложку закришених плодів, заливають 1 склянкою окропу і споживають як чай 3 рази на добу після їди. Тонізуючу дію має сумішь листя в ожини сизої, суниць лісових, дикої ожини, малини та трави материнки звичайної у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 1 склянці як чай до або після їди 3 рази на добу. Цей настій показаний при захворюваннях проміжного походження, запаленні верхніх дихальних шляхів і як профілактичний засіб проти авітамінозу взимку та раною навесні.

Для лікування хронічного колиту ми застосовуємо листки ожини сизої в сумішах з коренями родовика лікарського, гравілату міського, очанки лікарської у співвідношенні 2 : 3 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші на 3 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 2 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування тривале.

При млявій перистальтиці та атонії кишечника ми застосовуємо листки ожини сизої у сумішах з травою чебрецю звичайного, материнки звичайної та суниць лісових у співвідношенні 2 : 3 : 3 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування тривале.

113. **Оман високий** — Inula helenium L.

Російська назва — девясил высокий

Розетка айстрові (сем. сложноцвітні) — Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина з могутнім стеблом заввишки до 2,5 м. Листки черговi, великі, завдовжки до 50 см і до 18—25 см завширшки. Кошики великі (до 8 см у діаметрі), нечисленні, на товстих квітконіжках. Квітколоже голе, квітки жовті. Кореневище м'ясисте, довге — бурштинове, темне всередині — білувате. Має своєрідний аромат.

Росте оман високий біля річок, на торфовищах, на трав'яних місцях, на вологих луках. Запаси сировини значні. Оман високий користується великою популярністю в українського народу як лікарська і декоративна рослина. Його можна часто побачити на подвірних садибах, грядах, серед квітників. Поширений в Україні, Білорусі, на Кавказі, у Західному Сибіру, на Поволжі, в Середній Азії.

Сировина. Для медичного використання заготовляють кореневища з коренями рослини, які заготовляють рано навесні або пізно восени.

Хімічний склад. У коренях і корнях оману високого виявлено полісахарид інулін (близько 44 %), смоли, сапоніни, камедь, летку олію (близько 1–3 %), яка складається переважно з бициклічних сесквітерпенових лактонів, яка міститься в кристалічному вигляді з летючої олії, цетаніл ізовалерат. В лікувальній олії знайдено також аланін, пролін, β-каротин.

Застосування. Корені і корневища оману високого виявляють відхаркувальну, сечогінну, жовчогінну, протимікробну та протизапальну дії. В зв'язку з наявністю в препаратах оману високого великої кількості інуліну до ваги застосовують у хворих на цукровий діабет.

Ми використовуємо подрібнені корені оману високого для полоскання горла при ангіні, а також свіжий сік з кореневищ.

Для лікування хронічного бронхіту, бронхоектатичної хвороби, ядухи, кашлюку ми рекомендуємо вживати 20 % спиртову настойку суміші бруньок тополі чорної, берези бородавчастої, та осики. Курс лікування складається з 7–15 вживань: дорослим — по 20–40 мл настойки, дітям — по 10–15 мл. Для дітей вказані розчини розводимо дистильованою водою у співвідношенні 1:1. Дотаково готуємо суміш коренів оману високого, трави побрехунчика, материнки звичайної, квіток плоду колючого, бузини лікарської у співвідношенні 1:3:2:2:2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 30 хв. Зважаючи від вживання починаємо по 1–2 чайні ложки або 1–2 столові ложки 4 рази на добу за годину, дорослим — по 70–100 мл 4 рази на добу за 30 хв до їжі.

Відвар коренів оману високого ми застосовуємо для лікування ран, виразок, екзем, шкірних висипів, нейродермиту. Готуємо суміш коренів оману високого, цикорію дикого, вовчуга польового, мочегона лікарського та трави мелісси лікарської у співвідношенні 1:2:1:2:2. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, потім додають 1 столову ложку коренів аїру лікарського і настоюють 4 год. Двічі на добу (вранці і на ніч) робить примочки до уражених місць і промивають цим настоєм рани.

Для лікування хворого діабету готуємо суміш коренів оману високого з квітками кошиками цмину піскового, стеблами з листками кукурудзи звичайної, травою

матерньої вмійної, м'яти лікарської, плодами шипшини коренем і коренями кульбаби лікарської. Співвідношення 1 : 2 : 2 : 2 : 2 : 2 Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 2 год. П'ють по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Лікування тривале.

Щоб приготувати відвар омели високої, беруть 1 чайну ложку його коренів на 1 склянку води, кип'ятять 10 хв і настоюють 10 хв. П'ють відвар при захворюваннях дрібного поліпозного ураження як відхаркувальне по 1 столовій ложці 5—6 разів на добу. Цим відваром полощуть горло при ангіні, ларингіті, виразках у роті.

114. Омела біла — Viscum album L.

Російська назва — омела белая.

Родина омелові — Loranthaceae.

Омела біла — напівпаразит. Росте на тополях, акаціях, липах, вербах, осиках, березах, грушах, яблунях, грушах та інших деревах. В чагоподібна кущова рослина, як правило, кулеподібної форми, від 20—30 до 120—130 см у діаметрі. Стебла має дерев'янілі, листки жовто-зелені, зазвичай або супротивно розташовані. Квітки дрібні, жовтувато-зеленаві, розташовані пучками. Плід — клейка біляста несправжня ягода, яку взимку поїдають птахи і таким чином сприяють поширенню рослини. Омела біла отруйна, і тому її препарати не можна тривало вживати всередину.

Сировина. Використовують молоді гілки омели білої з листками. Збирають їх у зимовий період, а також у жовтні-листопаді — ягоди (ягодні грони) і молоді гілки (не товщі 0,5 см) сушать у добре провітрюваних приміщеннях, попередньо подрібнивши їх.

Хімічний склад. У препаратах омели білої знайдено смоли, рослинні кислоти, дубильну кислоту, холіну, ацетилхолін, кверцетин, ізокверцитрин, та хрестовий кислоти, алкалоїд віскотоксин (0,03—0,1 %).

Застосування. Омела біла проявляє гіпотонічну, гіпотермічну, кровоспинну, седативну, спазмолітичну та антиатеросклеротичну дію. Препарати омели білої застосовують при гіпертонічній хворобі, ішемічній хворобі серця, при неврозах, при порушенні кровообігу у старих, немічних людей. Вживають також за стенокардії і в'яжучу властивість омели білої. Добре сприймають препарати омели білої при надмірних маткових кровотечах (після пологів), а також при шлункових та кишкових кровотечах. Вживають препарати омели білої при атеросклерозі, гіпертонічній хворобі I—II стадії. Рекомендовано

довести, що очищений екстракт омели білої при внутрішньому вживанні [illegible] розвиток ракових клітин.

Листки омели білої у поєднанні з коренями валеріани лікарської застосовують для вживання [illegible] листів. Беруть подрібнені листки омели білої і корінь валеріани [illegible] 1:2. Вживають по 1 чайній ложці 3 рази на добу по [illegible] 3 доби. У [illegible] курсу лікування необхідно прийняти пропосве.

При атеросклерозі, гіпертонічній хворобі, ішемічній хворобі серця, неврозах, виснаженні [illegible] застосовують листки омели білої в суміші з коренем [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] 1:2:2:2:2. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'ятять на малому вогні 5 хв і настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази протягом дня і 4-й раз — перед сном.

Листки омели білої [illegible] за [illegible] почечуй. [illegible] листки [illegible] і [illegible], [illegible] омели білої, [illegible] на кущах і [illegible] [illegible] берези [illegible], [illegible] і [illegible] 20 % настойки на 40 % спирті. Настоюють 2 тижні. Пють по 30—40 крапель на [illegible] 3 рази на [illegible]. [illegible] і в поєднанні з [illegible] настойками, про що [illegible] написано окремо.

115. **Ортосифон** — Orthosiphon stamineus Benth.

Російська назва — почечный чай.

Родина губоцвіті — Labiatae.

Багаторічна [illegible] трав'яниста [illegible] [illegible], 10—70 см заввишки. Листки супротивні, [illegible] ромбічно-[illegible] з [illegible] краєм. Квіти [illegible] утворюють китицеподібні суцвіття. Тичинки [illegible]. В народі [illegible] називають «котячі вуса». [illegible] — коробочка. [illegible] у [illegible]. Батьківщина в Індії, Китаї, [illegible] Океанії. Виростається в Криму та на Чорноморському узбережжі Кавказу.

Сировина. Зазвичай [illegible] листки з 2 [illegible] [illegible]. Сировину збирають 3—4, [illegible] 5—6 разів на [illegible]. Сушать [illegible] при температурі 30—35°С. Термін [illegible] сировини — до 4 років. [illegible], тому зберігають у сухому приміщенні.

[illegible] (0,01 %), [illegible] (0,5 %), [illegible] (0,0[illegible]), дубильні [illegible]

над 6 %), слизі алкалоїдів, а також органічні кислоти — цитринову, карбонову, розмаринову, а ...ну.

Застосування. Препарати ортосифону застосовують у науковій та народній медицині всіма хворими як сечогінні засоби. Вони підвищують також секреторну функцію сечової оболонки шлунка, поліпшують жовчовиділення. Ортосифон використовують при запальних захворюваннях сечостатевих органів, жовчного міхура, подагрі, подагрі, набряках різного походження, серцевій недостатності, цукровому діабеті, при перебродженні та гіпертонічній хворобі. Беруть 1 чайну ложку подрібненої сировини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. При хронічному пють через 2 год після їди.

Для лікування циститу, уретриту, пієлиту, пієлонефриту, нефролітазу ми застосовуємо препарати ортосифону, поєднуючи їх з травою верби звичайної, споришу звичайного, квітками гороху колючого, травою материнки звичайної, квітками та листками ялиці лікарської у співвідношенні 0,5 : 4 : 4 : 2 : 2 : 3. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування при нефролітазі — 4—8 міс. Щомісяця робять перерву на 5—7 діб. При полартриті ми застосовуємо препарати ортосифону, поєднуючи їх з бруньками тополі чорної, коренями цикорію лікарського, листками берези бородавчастої, плодами лопуха великого, горіхи колючого, горобини звичайної, травою м'яти перцевої у співвідношенні 0,5—2 : 4 : 2 : 4 : 2 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. **Курс лікування — 1,5—2 роки.**

Для лікування гіпертонічної хвороби ми використовуємо препарати ортосифону, поєднуючи їх з листками омели білої, коренями з кореневищами синюхи блакитної, квітками гороху колючого, травою собачої кропиви серцевої, м'яти перцевої у співвідношенні 0,5 : 0,5 : 2 : 4 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 8 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При набряках різної природи ми поєднуємо препарати ортосифону з кореневищами пирію повзучого, травою мелісси лікарської, коренями та кореневищами гадючника шестипелюсткового, травою спориша звичайного, мелісси лікарської у співвідношенні 0,5 : 4 : 2 : 4 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

116. Осика — Populus tremula L.
Російська назва — осина.
Родина вербові — Salicaceae.

Струнке дерево заввишки 20—30 м з округлою кроною і циліндричним стовбуром. Старі дерева зелену мають темно-чорну кору з глибокими тріщинами. Молоді гілки бурі. Бруньки коротенькі, клейкі. Листки чергові, округлі, зверху зелені, знизу сизуваті. Квітки роздільностатеві. Рослина двоюма. Тичинкові сережки пошкіл, темно-червоні. Маточкові сережки тонші, менш яскраві. Плід — коробочка.

Поширена осика у хвойних, мішаних та листяних лісах, **особливо на Поліссі та в Лісостепу.**

Сировина. Заготовляють бруньки та листки осики, але основною цінною сировиною є бруньки. Їх збирають у березні або на початку квітня, коли вони ледь набубнявіли, але ще не почали розпускатися. Сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях, розстилаючи тонким шаром. Зберігають у герметичній тарі. Листки збирають у травні-червні.

Хемічний склад. У бруньках та листках осики знайдено гликозиди, повчину і салицин, дубильні речовини, органічні кислоти. У бруньках виявлено лепку олію, смоли, стероїди. Листки осики містять протеїни (12 %), клетковину (21—24 %), мікроелементи кальцію, фосфору, а також марганцю, кальцію, натрію, магнію, сірки, кремнію. У свіжих листках є аскорбінова кислота **(222—255 мг/100 г), каротин.**

Застосування. Препарати осики здавна використовують у народній медицині для лікування хвороб простудного походження як бактерицидний, жаропонижуючий та болезаспокійливий засіб. Виявлено також знеболюючу, сечогінну і антиревматичну дію **листків, а особливо бруньок осики.**

Беруть 1 столову ложку бруньок, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 10 хв і настоюють 1 год. Використовують настій для полоскання горла при гнійному ангіні, після екстракції зубів, при ангіні. У разі гострого болю приймають по 1 столовій ложці його 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Бруньки осики як сечогінний та бактерицидний засіб нами успішно застосовуються для лікування нефриту, уретриту, циститу, простатиту у сумішах з травою вересу звичайного, розмаїтка звичайного, листками берези бородавчастої, квітками цмину піскового, травою чебрецю звичайного, квітками глоду колючого у співвідношенні 2:3:2:2:2:3:3:2. Беруть 2 столові ложки суміші на 1 склянку води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 30 хв. П'ють по 2 столові ложки 5 разів **на добу за 30 хв до їди.**

Ми готуємо 20 % настойку свіжих бруньок осики на 40 %

[illegible] при затяжному бронхіті. Бронхіт [illegible] хвороби, затяжній пневмонії. Чергують [illegible] з [illegible] олійного розчину хрону. Курс лікування [illegible] 1—1,[illegible] місяці. [illegible] можна [illegible] одному [illegible] проводимо протягом 5—7 діб 1 раз на [illegible]. Посередньо в лабораторних [illegible] можна [illegible] мікрофери бронхіальних виділень до цих засобів.

Для лікування [illegible] ран, трофічних виразок, [illegible] обсяг, що складає [illegible] мікрофарм [illegible] використовуємо бруньки [illegible] з [illegible] у співвідношенні 3 : 2 : 2 : 2 : 2. Беруть 1 [illegible], заливають 2 склянками [illegible], кип'ятять [illegible] 10 хв і настоюють 30 хв. Приймають [illegible] 2 рази на добу з [illegible] прополіс [illegible].

117. Осока парвська — Carex parvula L. D. C.

Російська назва — осока парвская.

Родина осокові — Cyperaceae

Багаторічна трав'яниста рослина з міцним кореневищем, яке [illegible] горизонтальним [illegible] сосочками. Стебла [illegible] до трикутних, [illegible] 30—45 см [illegible]. Листки трирядні, [illegible], [illegible] з [illegible], з 2 жилками і загорнутими під [illegible] краями. Листки широкі (5—7 см) [illegible] (40—50 см). Квітки [illegible], без [illegible], зібрані у 2—3 розсіяні колоски. [illegible] горлок. Цвіте у квітні.

Поширена осока парвська у [illegible] лісах західного, лівобережного і [illegible] Лісостепу України та в Закавказзі.

Сировина. Заготовляють корені та кореневища осоки парвської. Їх [illegible] восени, [illegible] миють, [illegible] подрібнюють і сушать у [illegible].

Хімічний склад. У рослині виявлено [illegible] (близько 50 %), [illegible] (близько 45 %), [illegible] (близько 5 %), [illegible] речовини тощо. Основною фармакологічно активною речовиною є [illegible] брюнін. Він проявляє [illegible] та гіпотензивну дію, [illegible] скорочення матки і [illegible], [illegible] дихання. Препарат [illegible] бромгідрат, який [illegible] для стимулювання [illegible] діяльності та при маткових кровотечах, [illegible] в [illegible] ще у 1983 р. У народній медицині [illegible] осоки парвської застосовується при ядусі, облітераційному [illegible], при гіпертонічній хворобі, бронхіті, [illegible] захворюваннях, [illegible], ревматизмі, [illegible]. Беруть 1 чайну ложку [illegible]

виж [illegible] 1 склянкою окропу, настоюють 2 год. П'ють по 1/4 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Ми застосовуємо препарати сонця назовні для боротьби з матковими, шлунковими та кишковими розлитими, включаючи їх з коренями ями та корінцями родини лікарського, коренями кропиви дводомної плодами [illegible] кричної, дубовими галами, листями омели білої у співвідношенні 0,5 : 4 : 4 : 4 : 2 : 0,5. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. В[illegible] 5 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При [illegible] ми застосовуємо препарати [illegible], [illegible] плодами, [illegible], коренями [illegible], [illegible] корицю, [illegible], [illegible], коренями кульбаби лікарської у співвідношенні 0,5 : 4 : 4 : 2 : 1 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. П'ють 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування тривале — 1,5—2 роки. Щоквартально (на один місяць) випускають із суміші листя омели білої. Роблять перерви на 5—7 діб кожні 2 міс.

118. Остудник голий. Hedraeia gedra L.

Російська назва — грыжник голый.

Родина гвоздикові — Caryophyllaceae.

Невелика багаторічна рослина, що майже стелиться по землі. Стебла [illegible], листки дрібні. Квітки зеленувато-жовті, зібрані [illegible]. Цвіте з червня до середини серпня. Поширений остудник голий на піщаних сухих ґрунтах, серед [illegible] на високих [illegible], узліссях, серед зернових рослин. Росте в Європі (крім Півночі), зокрема на Кавказі, в Західному Сибіру, Середній Азії.

Сировина. Заготовляють у період цвітіння, сушать у добре провітрюваних, темних приміщеннях.

Хімічний склад. Обмежена рослинна, виявлена в остудинці, є [illegible] (більше 3 %), дубильні речовини, мінеральні солі, органічні кислоти, летучі [illegible] (0,6 %) та кумаринові сполуки.

Застосування. Остудник голий здавна використовувався при пієлонефриті, [illegible] хворобі, серцевій недостатності.

Ми застосовуємо його для лікування з перерахованих вище у суміші з травою вересу звичайного, розхідника звичайного, коренями [illegible] лікарського, квітками і листками [illegible], [illegible] плодами [illegible], [illegible] [illegible], бруньками тополі чорної у співвідношенні 2 : 2 : 1 : 2 : 2 : 2 : 2 : 3

Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 4 год. Пють по 50 мл 4—5 разів на добу за 30 хв до їди. Внаслідок такого лікування через 4—5 діб нормалізується температура тіла, зникають біль у горлі, кашель, лихоманка (повторна лихоманка), бактеріурія, протеїнурія, гематурія. Через 7—10 діб нормалізується артеріальний тиск. При цьому способі лікування ми призначаємо також бальзамічну антиангінозну настоянку (про яку йтиме мова нижче) по 30—40 крапель 3 рази на добу через 2 год після їди.

119. **Очанка лікарська** — Euphrasia officinalis L.

Російська назва — очанка лекарственная.

Родина раникові — Scrophulariaceae.

Однорічна рослина заввишки 15—30 см, яка є напівпаразитом стальових. Стебло невелике, гілясте, вкрите волосинками. Листки яйцевидні, зубчасті, сидячі. Квітки своєрідні. Віночок білий, з темними поздовжніми жилками і білясто-жовтим зівом. Запаху рослина не має, на смак — гіркувато-солона.

Поширена очанка лікарська на луках, у травянистих долинах, на торфовищах, узліссях, серед чагарників. Цвіте з кінця червня до осмороків. Росте в Україні та в Білорусі.

Сировина. З лікувальною метою використовують усю рослину, яку зривають коли найбільше розвинуто пагонів. Сушать у добре провітрюваних приміщеннях.

Хімічний склад. У рослині знайшли дубильні речовини, глікозиди аукубін та ризаклін, лецитин (близько 0,2 %), мінеральні солі.

Застосування. Препарати очанки лікарської мають протизапальні, обволікальні та в'яжучі властивості. Ми застосовуємо траву очанки лікарської для лікування гіперацидного гастриту, ларингіту, трахеобронхіту.

Для лікування гастриту з підвищеною кислотністю шлункового соку готуємо суміш очанки лікарської, листків м'яти перцевої, листків і квіток аїрної лікарської, меліси лікарської, квіток глоду колючого, трави вереска звичайного у співвідношенні 1 : 1 : 3 : 2 : 2 : 3. Настій суміші цих рослин має обволікаючу дію, сприятливо впливає на нервовий фактор, виявляє антистамінний ефект, нормалізує функцію вегетативної нервової системи. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, настоюють 4 год. Пють по 100 мл 3 рази протягом дня за 30 хв до їди і 4-й раз — перед сном.

Для лікування ангіни, ларингіту, трахеобронхіту, затяжної пневмонії готують такий засіб. Беруть 1 столову ложку бруньок тополі чорної на 2 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, потім додають 2 столові ложки суміші очанки

лікарської, квіток бузини чорної, листків підбілу звичайного, трави чебрецю звичайного, бузини лікарської, кореня алтеї лікарської у співвідношенні 1 : 1 : 2 : 2 : 1 : 2 і настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Цим розчином полощуть горло і ротову порожнину.

Для лікування конъюнктивиту та опіків ми не рекомендуємо очанку лікарську, оскільки багатокомпонентна композиція (дрібобесан) набагато ефективніша. Вона описана в розділі **«Лікування опіків і гнійних ран».**

120. Парило звичайне — Agrimonia eupatoria L.

Російська назва — репешок обыкновенный.

Родина розові — Rosaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина з високим стеблом, яке іноді досягає 1—1,5 м. Листки перериваностоперчасті. Квітки яскраво-жовті, утворюють довгу колоноподібну китицю на кінцях квітконосних стебел. Цвіте рослина з червня до вересня. Росте на високих берегах річок, узліссях, сухих схилах, серед галявин і сонячних дібров. Поширена в Європі, крім північних **районів.**

Сировина. Використовують стебла, які заготовляють під час цвітіння рослини. Їх зрізають на відстані 10—15 см від землі, обривають засохлі листки, подрібнюють і розстилають тонким шаром у теплих, добре провітрюваних приміщеннях для висушування. Зберігають у сухій паперовій тарі.

Хімічний склад. У рослині виявлено дубильні речовини, мікроелементи заліза, міді, кремнієву кислоту, а також яблучну, аскорбінову, цитринову, пальмітинову та стеаринову **кислоти, катехіни, сліди летких олій.**

Застосування. Препарати парила звичайного знайшли застосування в народній медицині насамперед як сечогінний засіб, а також при лікуванні хвороб печінки, жовчного міхура, **сечокам'яної хвороби, енурезу.**

Ми використовуємо парило звичайне переважно при нетриманні сечі у дітей. Готуємо суміш стебел парила звичайного з травою деревію звичайного, вересу звичайного, материнки звичайної, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 2 : 1 : 1 : : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші на 1 склянку води, кип'ятять на малому вогні 5 хв і настоюють 10 хв. Дають пити хворим дітям віком до 4 років по 2 чайні ложки 3 рази на добу, 5—7 років — по 1 столовій ложці 4 рази на добу, 7—11 років — по 50—70 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Вечеряти потрібно о 16 год 30 хв — 17 год. На вечерю не слід вживати сажої і квашеної городнини, яблук та кавунів, молока. Вечеря повинна бути легкою, без напоїв рідини.

З цією ж метою, а також для лікування сечокам'яної хво-

роби і захворювань печінки ми додаємо до вказаної суміші стебла з коренями фіалки запашної, стовпчики з приймочками кукурудзи звичайної та квітки смину шкірового у співвідношенні 2 : 3 : 2. Суміш треба кип'ятити 10 хв і настоювати 10 хв. Настій призначають дітям при сечурії, як зазначено вище; дорослим — при сечокам'яній хворобі, запаленні сечового міхура, захворюваннях печінки — по 70—100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

121. Паслін чорний — Solanum nigrum L.
Російська назва — паслен черный.
Родина пасльонові — Solanaceae.

Однорічна трав'яниста рослина. Стебло висхідне, розгалужене, гранчасте, яке досягає 50—90 см заввишки. Листки чергові, з короткими черешками, яйцеподібні або яйцеподібно-трикутні, по краях виїмчасто-зубчасті, іноді цілокраї. Квітки двостатеві, правильної форми, білі або білувато-фіолетовим вітінком. Цвіте з червня по вересень. Плід — чорна, іноді біла, жовтувата або синьувата кулясто-яйцеподібна ягода. Поширена рослина по всій Україні. Росте на полях, у забур'янених місцях, недоглянутих садибах.

Сировина. Заготовляють траву, плоди і квітки пасльону чорного. Траву заготовляють під час цвітіння. Зрізують її на 25—30 см від землі, сушать у просторих теплих, добре провітрюваних приміщеннях. Плоди збирають, коли вони повністю достигнуть, оскільки зелені плоди отруйні. Для лікувальних потреб плоди використовують сушені.

Хімічний склад. У трав'ї пасльону чорного виявлено глікоалкалоїди соласодин та соласонін, алкалоїд соланін, соланідин, аспарагін, рутин, понад 10 дубильних речовин, сапоніни, цитринову кислоту (близько 5 %), каротин, вітамін С (24—184 мг%). У зелених плодах знаходиться значну кількість вітаміну С (близько 1630 мг%), дубильні речовини, органічні кислоти, цукри, антоціани.

Застосування. Водні настої рослини застосовують як сечогінний, жовчогінний, сечогінний, слабомолочний засоби. У народній медицині ними лікують ядуху, кашель, спазми сечового міхура. Свіжі плоди мають гіпотензивну і холестеринтичну дію.

Беруть 1 столову ложку подрібненої сировини, заливають 150 мл води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 30 хв. П'ють по 1 столовій ложці 2 рази на добу за 30 хв до їди.

Беруть 2 столові ложки трави, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 2 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди при ревматизмі, спастичному коліті, запорі, геморої.

Як сечогінний та протизапальний засіб використовують [illegible]. Беруть 1 чайну ложку сушених квіток, заливають склянкою окропу, настоюють 2 год. Пити по 1 [illegible] 3 рази на добу за 30 хв. до їди.

Свіжу [illegible] настоюють у розрахунку 1:5 на 40% спирті, настоюють 10 діб. Пити по 10—20 крапель на 1 [illegible] води 3 рази на добу за 30 хв. до їди [illegible] у [illegible] сечостатевому тракті. При [illegible] необхідно пам'ятати, що [illegible] сировина отруйні.

112. Пастернак посівний — Pastinaca sativa L.

Російська назва — пастернак посевной.

Родина селерові — Apiaceae.

Ботанічна характеристика рослини. Першого року виростають розетка листків та м'ясисті й соковиті коренеплоди, третього року — прямостояче і розгалужене гранчасто-борозенчасте стебло, яке досягає іноді 2 м [illegible]. Стеблові листки чергові, сидячі, перисторозсічені, з 3—7 парами видовжених яйцеподібних зубчасто-пилчастих сегментів. Квітки [illegible] форми, дрібні, зібрані у складні щитки. Пелюстки жовті, округло-яйцеподібні. Плід — [illegible] мягка. Цвіте у липні — серпні. Широко культивується як городня та лікарська рослина.

Сировина. Заготовляють траву, плоди та коренеплоди [illegible]. Траву збирають під час цвітіння, зрізують на висоті 20—25 см від землі, сушать у добре провітрюваних теплих приміщеннях. Плоди заготовляють від часу [illegible] стиглості, [illegible] верхівки, в'яжуть у снопики, висушують, обмолочують. Коренеплоди викопують пізньою осінню, використовують свіжими або ретельно миють, нарізають і сушать у сушарках при температурі, не вищій за 50°С.

Хімічний склад. У плодах знайдено фурокумарини (бергаптен, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] (0,[illegible]—1,45%), [illegible] (пергавід, [illegible] — [illegible] 10%). У свіжій траві містяться аскорбінова кислота (близько 168 мг%), каротин (2,4—12,4 мг%), [illegible], рибофлавін, фурокумарини, [illegible].

Сухі коренеплоди містять [illegible] та пектинові речовини (7,3%), [illegible] цукрів (сахароза, галактоза, [illegible], мальтоза, рафіноза, сахароза, фруктоза), крахмал (близько 4%), аскорбінову, пантотенову кислоти, каротин, тіамін, рибофлавін, макроелементи калію та фосфору тощо.

Застосування. Препарати пастернака посівного застосов-

ють у науковій та народній медицині як спазмолітичні й фотосенсибілізуючі засоби. Фармацевтична промисловість випускає препарати пастинацини та бероксан. Пастинацин призначають при стенокардії, кардіоневрозі, які супроводжуються коронароспазмом (переважно для запобігання коронароспазмам). Використовують цей препарат як спазмолітичний засіб при захворюваннях травного каналу, жовчних шляхів, нирок, сечовиводних шляхів. Призначають пастинацин у таблетках по 0,02 г 2—3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 2—4 тиж.

Бероксан стимулює утворення пігменту меланіну у шкірі під дією певних частин ультрафіолетового проминня. Його призначають по 1 таблетці (0,02 г) 1—4 рази на добу до опромінення. При внутрішньому курсовому лікуванні складається із 4—6 днів з перервами між ними на 15—20 днів. Загальна доза на курс лікування складає для дорослих 250—300 таблеток, для дітей віком старше 5 років — 1/3 чи половину дорослої дози від віку дитини. Бероксан випускають також у вигляді 0,25 та 0,5% розчинів. Паралельно з прийомом препарату всередину його розчин також втирають у шкіру, а потім уражені ділянки опромінюють ультрафіолетовими променями. Спочатку втирання розчину проводять за 12 та 8 год до опромінення, а потім — за 4, 2 і 1 год. Протягом всього лікування проводить 10—20 втирань та опромінень. При застосуванні препарату гірко в ділянці головний біль, сверблення, біль у ділянці серця, діяльність печінки. Іноді виникає бронзовий дерматит. Бероксан небажано призначати дітям віком до 5 років, а також особам віком понад 50 років. Препарат протипоказаний при туберкульозі, тиреотоксикозі, гіпертонічній хворобі, а також при захворюваннях крові, печінки, нирок, нервової системи, серця.

У народній медицині препарати пастернаку посівного застосовують як знеболювальний засіб при кишкових, печінкових та ниркових кольках, при асциті, як сечогінний засіб, при анацидному та гіпоацидному гастритах, як загальнозміцнювальний засіб, а також при імпотенції. Беруть 1 столову ложку висушеної трави пастернаку посівного на 2 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 2 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Беруть 0,5 чайної ложки плодів пастернаку посівного, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 15 хв, настоюють 2 год. Пють по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Сечогінну дію має відвар висушених коренеплодів. Беруть 1 десертну ложку коренеплодів пастернаку посівного на 2 склянки сироту, кип'ятять на малому вогні 15 хв, настоюють 2 год. Пють по 1 столовій ложці через 4 год.

Для збудження апетиту, а також як загальнозміцнювальний

вий засіб корені плоди пастернака по його доцільно використовувати у свіжих салатах, поєднуючи їх з морквою, капустою, ватрушкою, цибулею та іншою городниною

Ми пропонуємо сушені корені плоди пастернака поєднуючи з коренями цикорію дикого, плодами і листя кропиви, шипшини корячної, горобини звичайної, маслинки вузьколистої у співвідношенні 1 4 2 4 4 2 Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди Цей відвар дуже корисний і цілющий, осені взимку та ранньої весни коли з їжею надходить надто мало вітамінів та мікроелементів.

123 **Первоцвіт весняний** — Primula veris L
Російська назва — первоцвет весенний (лекарственный)
Родина первоцвіті — Primulaceae.

Невеличка ранньовесняна рослина з розеткою зелених зморшкуватих листочків, з якої виростає одна або кілька стрілок На верхівках цих стрілок розвиваються 8—12 яскраво-жовтих привабливих квіток Квітки мають 5 пелюсток, пахучі. Квіткова стрілка досягає 15 40 см завширшки Кореневище рослини коротке, темно жовтого або сірувато-го кольору

Росте первоцвіт весняний на узліссях галявинах, по сухих лугах, у долинах Добре піддається культивуванню На грядках, у садках за 2 — 3 роки рослина добре розвивається, покущовується і може використовуватись як салатна культура у квітнів травні, коли окрім медунки лікарської, кропиви дводомної та листків кульбаби лікарської зелені ще немає (за винятком тепличної чи парникової що, як правило, обробляється пестицидами і для харчування хворих небажана)

Поширений первоцвіт весняний в Європі, на Кавказі, у Сибіру.

Сировина Листки, квітучі стебла Заготовляють навесні. Корені викопують рано навесні або пізно восени Сушать і зберігають як звичайну.

Хемічний склад Корені рослини містять тритерпенові сапоніни (близько 10 %), глікозиди, летку олію (близько 0 08 %). У листках також виявлено сапоніни, в квітках — сапоніни й флавоноїди В рослині є каротини Первоцвіт весняний називають вітаміновим «земляком», оскільки листки його містять багато аскорбінової кислоти У молодих листках виявлено близько 600 мг 100 г аскорбінової кислоти, що дорівнює майже 6 % сухої речовини рослини.

Застосування У науковій і народній медицині корені, листки й квітки первоцвіту весняного використовують для лікуван-

ня захворювань дихальних шляхів. Окрім того, в народній медицині їх застосовують як сечогінні засоби при запальних процесах у сечовивідних органах, а також як жовчогінні і спазмолітичний засоби.

Вживають при серцевій недостатності, тахікардії, бронхіті, виразках і опіках на тілі, для поліпшення обміну речовин, при гіпобітамінозах, хронічній запорі, сечокам'яній хворобі, пов'язаному з нестачею в організмі аскорбінової кислоти, при підвищеній стомлюваності, зниженні організму внаслідок хронічних захворювань, травм, оперативних втручань.

З коренів приготовляють водяний відвар. Беруть 1 столову ложку коренів, подрібнюють, заливають 1 склянкою води, настоюють на малому вогні 7—10 хв, процоджують. Пють по півсклянки 3 рази на добу за 30 хв до їди. Застосовують настій листків і квітів. Готують так, як і попередній, але наполягають, а не кип'ятять, і настоюють 10 хв. Приймають так само, як і відвар коренів.

Ефективні свіжі листки черемшини, висушені як вітамінний прикорм. З них готують салати з олією і сметаною. Кілька листків (2—3) задовольняють добову потребу організму дорослої людини в аскорбіновій кислоті та вітамінах.

Для лікування захворювань дихальних шляхів ми використовуємо листки перцевого, а також і з травою медуниці лікарської, для тих, хто страждає на кашель, трав'яною чебрецевою звичайною, матерлиною звичайною, шишками хмелю звичайного, квітками бузку звичайного у співвідношенні 2:2:4:4:2:1:0,5. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 40 хв. Пють по 40 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Разом з цим у перелік входять такі рослини, по 3—4 листки кропиви, волошки, кульбаби лікарської, медуниці лікарської, мелісси лікарської, ялиці рецепторної, подрібнити, додати ложку сушеної ягоди, 1 столову ложку і їдять 2—3 рази на тиждень перед обідом.

При хронічних процесах у сечовивідних органах ми використовуємо листки в'яза гладкого разом із травою кресу звичайного, листками подорожника, алтеї лікарської, квітками бузку, колючого шипшини, хмелю звичайного, травою материнки звичайної, сорочки звичайної, стовпчиками з пропомочками кукурудзи, травою вересу лікарського у співвідношенні 1:4:2:2:1:4:4:2:2. Готують і приймають так, як і попередній настій. Курс лікування — 2—3 місяці.

124. Переступень білий — Bryonia alba L.
Родина гарбузові — Cucurbitaceae.
Родина гарбузові — Cucurbitaceae.

Багаторічна трав'яста рослина. Стебло [illegible] з висками 1,5—4 м заввишки. Листки чергові, черешкові, серцевидні, [illegible]. Квіти на [illegible], дрібні, жовтуваті. Корінь м'ясистий, [illegible], [illegible]. Плоди — [illegible] ягоди з [illegible] насінинами [illegible]. Поширений [illegible] у Європі, Росії, як [illegible] у лісах і гаях, [illegible]. Рослина не боїться тіні.

Сировина. Використовують [illegible] рослини. Їх називають [illegible] [illegible] мають [illegible] і [illegible] у [illegible], які добре [illegible]. Зберігають у щільних тарі окремо від інших [illegible] корені перестояя білого отруйні.

Хімічний склад. У коренях [illegible] 23 жирні [illegible], [illegible], [illegible] та бромоловy, [illegible] кумарини, [illegible], [illegible], глікозиди бромелін, бромелол, бромелін, бромелінт, бромін, кукурбітацини B, D, E, L тощо.

Застосування. Корені перестояя білого застосовують у народній медицині для лікування подагри, ревматизму, невралгії [illegible]. Використовують при [illegible], [illegible] бронхіті, а також як [illegible] та протиглистяний засіб. Беруть 1 чайну ложку подрібнених коренів, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на [illegible] 10 хв, настоюють 30 хв. П'ють по 1 [illegible] ложці 3 рази на день [illegible] при бронхіті та затяжному кашлі.

Ми використовуємо корені перестояя білого, попередньо [illegible], [illegible], [illegible] 2 : 2 : 1. [illegible] 1 [illegible] ложки коренів перестояя білого на 1 склянку [illegible] 1 столову ложку [illegible] 10 хв. Пити по 1 столовій ложці 3 рази протягом дня [illegible] бронхіті, бронхіальній астмі.

При [illegible], [illegible], [illegible], ревматизмі, особливо при [illegible] [illegible] (1 : [illegible]) а корені перестояя білого (1 : 10) на 40 [illegible]. Настоюють 2 [illegible]. Потім [illegible] [illegible] 1 частину настою перестояя білого [illegible] 10 [illegible] [illegible]. Застосовують [illegible] 1 [illegible] перестояя білого [illegible] думають.

(2) Перстач білий — Potentilla L.

Російська назва — лапчатка белая.

Родина розові — Rosaceae.

В Україні росте близько 40 видів перстачу. Для медичних потреб використовуються перстач прямостоячий, перстач білий, перстач гусячий та перстач срібляcтий.

Перстач білий. Шлях застосування лише в народній медицині. Це багаторічна трав'яниста рослина з дуже товстим бурим кореневищем, що стелеться горизонтально і залягає неглибоко в лісовому ґрунті. Від кореневища відходять тонкі, нечисленні стебла, причому квітконосні стебла коротші, ніж пальчастих листків. Рослина має приємний вигляд, нагадує на дотик. Квітки білі, п'ятипелюсткові, великі і привабливі. Запаху рослина не має. Цвіте перстач білий з кінця квітня до кінця травня. Поширена рослина на Поліссі та в Лісостепу. Росте в дубровах, мішаних і листяних лісах. Часом рослину можна знайти лише по білих квітках, оскільки вона схована серед торішнього злежаного листя.

Сировина. Заготовляють усю рослину під час цвітіння, включаючи і з коренями. Потрібно посушити, вирвати кореневища з землі, їх обрубують, повсякдо описати, бо вони крихкі і дуже легко відламуються. Кореневища горизонтальні, довгі, іноді досягають 60—80 см, стебло прямостоячі, завтовшки 0,5—1 см.

Сировину звільняють від різних рослин, струшують з неї землю, висушують у добре провітрюваних, теплих приміщеннях. Потім обрубують і зберігають у щільній дерев'яній тарі.

Хімічний склад. У рослині знайдено дубильні, сапоніни, фенолкарбонові кислоти, гіркоти, флавоноїди.

Застосування. Ми застосовуємо препарати перстачу білого для зниження функції щитовидної залози разом з квітками глоду колючого, травою собачої кропиви сердечної, мелісою лікарською, материнкою звичайною у співвідношенні 3:2:3:2:2. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, кипятять на малому вогні, 5 хв і настоюють 4 год. Першої доби пють по 1 столовій ложці 5 разів, другої — по 2 столові ложки 5 разів, третьої — по 3 столові ложки 5 разів, четвертої — по 4 столові ложки 4 рази. Потім роблять перерву на 3 доби і знову продовжують лікування.

Залежно від клінічного стану хворого проводять 3—4 і більше курсів лікування. Внаслідок цього зникає тахікардія, зменшується добрякість щитовидної залози, поліпшуються сон і самопочуття хворого, подовжується працездатність.

Рослина надалі потребує подальшого всебічного вивчення в лабораторних і клінічних умовах.

Добрий ефект при лікуванні гіпертиреозу дає поєднання перстачу білого з травою лодерни серповидної, зернами вівса посівного, плодами глоду колючого, коренями з кореневищами і

[illegible] обтяжтвої плодами шипшини коричної у співвідношенні 1 4 2 2 2 Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 1 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди

126. **Перстач гусячий** — Potentilla anserina L.
Російська назва — лапчатка гусиная.
Родина розові — Rosaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина з товстим кореневищем. Головне стебло вкорочене, з розеткою прикореневих листків, з пазух яких виходять довгі стелюхи на вузлах. Листки перериваночастірчасті. Квітки поодинокі на довгих квітконіжках, з 5 жовтими жовтими пелюстками, запашні. Цвіте з травня по жовтень. Росте на вологих луках, узбіжжях вологих сонячних місцях. Поширений перстач гусячий у Європі, в Середній Азії, Сибіру.

Сировина. Збирають усю рослину під час цвітіння, а також насіння.

Хімічний склад. Основними речовинами компонентами рослини є дубильні речовини (10—18 %), а також флавоноїди кверцитрин, кемпферол, кверцетин. Виявлено також аскорбінову кислоту (220—297 мг%), холін, прямоти, слиз, пектини; хінну, фумарову та стагову кислоти, мікроелементи, смоли, гетку олію (0,28 %), тритерпеновий сапонін торментол.

Застосування. Препарати перстачу гусячого — давній засіб українського народу для лікування шлункових, маткових, гемороїдальних кровотеч. Застосовуються вони при спазмах шлунку та кишечника, при гастроезофагеї, гастриті та жовчного міхура (як жовчогінний засіб), при виснажливому кашлі, а також при жовчокам'яній та сечокам'яній хворобах, ангіні, екстракції зубів, при грибковому ураженні ротової порожнини, при гематурії та бронхіті. Беруть 1 столову ложку сировини, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 2 год. П'ють по 50 мл 3 рази протягом дня, 4-й раз — перед сном.

Значно ефективніші препарати перстачу гусячого у поєднанні з іншими рослинами. Для лікування бронхіту, запалень ротової порожнини ми поєднуємо перстач гусячий з травою медуниці лікарської, кошиками деревію звичайного, листками подорожника великого, травою материнки звичайної та чебрецю звичайного, квітками бузини чорної у співвідношенні 2 4 2 2 4 4 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Полощуть ротову порожнину та горло, а також п'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Додатково споживати свіжу суницю та городину, буряковий чорносмородинний та березовий виноградний соки. При

[illegible]

[illegible] 2 4 2 2 1 [illegible] 2 ст. [illegible] 10 г, [illegible] 1 г. [illegible] по 70—70 мл 3 рази [illegible] 1 раз — перед сном.

При [illegible] 2 4 2 2 0,5 [illegible] сумш, [illegible] 1 [illegible] 4 г. [illegible] по 100 мл 3 рази [illegible] 50 мл [illegible]

[illegible] 2 2 4 [illegible] 4 4 2 2 4 2 [illegible] 1 [illegible] 10 г. [illegible] 1 [illegible] 10—15 г, [illegible] 4 г, [illegible] 4 [illegible] 50—80 мл 3 рази [illegible] 1 4 раз — перед сном. [illegible] боротись із надмірною масою тіла.

[illegible] 2 2 2 1 4 [illegible] 2 ст. [illegible] 1 [illegible] 4 г. [illegible] 3 раз [illegible]

127. Верстак прямостоячий (калган, [illegible] жовтушень) — Potentilla erecta (L.) Hampe.

[illegible]

Родина розові — Rosaceae.

[illegible]

[illegible] **ній Півночі, у Західному Сибіру.**

Сировина. [illegible] **глікозид торментили.**

[illegible] **на добу за 30 хв до їди.**

[illegible]

вогні 10 хв і настоюємо 4 год. П'ють по 50 мл 4—5 разів на добу за 30 хв до їди. Лікування тривале.

Вказаний відвар можна застосовувати і для клізм. Після вилежування його фільтрують і вводять у задній прохід по 100—150 мл 1 раз на добу протягом 10—15 діб.

При значних маткових кровотечах у ж. мактеричний період, ніжки до огів а також при шлункових і кишкових кровотечах доцільно застосовувати кореневище перстачу прямостоячого з коренями родовика лікарського, аїрі лікарської, подамарини звичайної коричної листками кропиви і дводомної у співвідношенні 2 : 3 : 2 : 3 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 4 год. П'ють по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. При шлункових кровотечах відвар п'ють охолодженим.

Відвар кореневища перстачу прямостоячого застосовують також для лікування захворювань печінки, апендициту і гнойаздного гастриту, хвороб дихальних шляхів, горла. Його вживають при втраті голосу внаслідок простуди. Цим відваром полощуть ротову порожнину при кровотечах з ясен, особливо у весняний період. З нього роблять примочки при тріщинах сосків у породіль. Беруть 1 столову ложку подрібнених коренів, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 30 хв. П'ють по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. Ним полощуть горло і ротову порожнину. Для лікування трихомонадного кольпіту ми використовуємо суміш кореня перстачу прямостоячого, кореня родовика лікарського та бруньок тополі чорної у співвідношенні 2 : 3 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 30 хв. Профільтрованим відваром спринцюють піхву (по 100—150 мл) щоденно протягом 10—15 діб. Таке спринцювання показане і при ерозії шийки матки.

Ми широко застосовуємо 20 % спиртову настойку перстачу прямостоячого для лікування захворювань травного каналу, анемії, гнійниці та для припинення маткової й шлункової кровотечі.

Рекомендуємо 1 столову ложку настойки взяти на 50 мл води, приймати 4—5 разів на добу за 30 хв до їди або полоскати цим розчином горло і рот.

Для приготування 20 % спиртової настойки беруть 1 частину свіжих кореневищ перстачу прямостоячого і заливають 5 частинами 40 % спирту, настоюють 14—30 діб. Час від часу суміш збовтують.

Ми застосовуємо 20 % спиртову настойку для інгаляцій на заключному етапі комплексного лікування хронічних запальних хвороб дихальних шляхів. Для цього настойку фільтрують

через ватно марлевий фільтр і вживають для інгаляцій по 30—40 мл щоденно протягом 5—7 діб.

128 **Перстач сріблястий** — Potentilla argentea L.
Російська назва — лапчатка серебристая
Родина розові — Rosaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло прямостояче, тонке, 20—50 см заввишки. Листки пальчасто-п'ятироздільні, верхні — трійчасті. Зверху яскраво-зелені, зісподу — білуваті, повстисті. Прикореневі листки — на довгих черешках. Квітки правильної форми, двостатеві, світло-жовті, утворюють волотисто-щитконодібні суцвіття. Чашолистків і пелюсток (на відміну від перстачу прямостоячого) 5. Цвіте у червні-липні. Поширена рослина на вологих луках, пасовищах, пагорбах, у лісмугах, на сонячних галявинах, межах. Росте по всій території України, окрім крайнього Степу.

Сировина. Заготовляють траву рослини, яку зрізають під час цвітіння на висоті 10—15 см від землі. Сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у сухих приміщеннях.

Хімічний склад. У рослині знайдено дубильні речовини, ас**корбінову кислоту, мікроелементи.**

Застосування. Трава перстачу сріблястого користується великою популярністю в українців як надійний в'яжучий, кровоспинний, протизапальний та бактерицидний засіб. Ми використовуємо її при анацидному та гіпоацидному гастриті, поєднуючи з кошиками деревію звичайного, травою боб'ївника трилистого, листками подорожника великого, травою материнки звичайної, медунки лікарської, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 2 : 2 : 1 : 4 : 2 : 4 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При простудних захворюваннях ми поєднуємо траву перстачу сріблястого з листками шавлії лікарської, первоцвіту весняного, травою м'яти перцевої, квітками липи серцелистої, травою материнки звичайної, квітками бузини чорної, квітками нагідок лікарських у співвідношенні 2 : 1 : 2 : 2 : 2 : 4 : 1 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, настоюють 30 хв. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Цим настоєм полощуть ротову порожнину та горло 3—4 рази на добу для лікування і профілактики при ангіні, грипу, гострих респіраторних вірусних інфекціях. Трава перстачу сріблястого входить до складу мікстури Здренка, яку використовують як симптоматичний засіб при гіпоацидному сечового міхура та анацидному гастриті.

При гематурії ми поєднуємо траву перстачу сріблястого з

[illegible]
ють гнійні задавнені рани.

[illegible] Петрушка городня [illegible]
Російська назва — петрушка посевная.
Родина зонтичні — Umbelliferae.

[illegible] На [illegible] Плодиння [illegible] на смак трохи гіркувате, пряне.

[illegible] морьву, редьку, буряки.

[illegible] жирну олію та ін.

[illegible] 100 мг 3 рази [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

циклічних терпенових кетонів (α та β туйонів). У листкій олії виявлено також борнеол, камфору, цінеол. У всіх рослин знайдено флавоноїдні сполуки, дубильні речовини, слід алкалоїдів, терпени, органічні кислоти. Наявність туйонів у пижмі звичайному вказує на отруйність рослини, тому препарати пижма звичайного треба застосовувати з великою обережністю.

Застосування. Препарати пижма звичайного проявляють жовчогінну, товщиночну дію, вони посилюють секреторну функцію шлунка, підвищують артеріальний тиск, стимулюють ритм серця, збільшують амплітуду скорочень. Їх застосовують для лікування аскаридозу, гельмінтозу, сечокам'яної хвороби, запальних процесів сечових шляхів, сідниці, ревматизму, неспецифічного поліартриту.

При гельмінтозах, захворюваннях шлунка з підвищеною кислотністю вживаємо суміш квітів кошиків пижма звичайного з листям подорожника великого, травою жовтого тисячелиста звичайного, м'яти перцевої, листками і квітками алтеї лікарської, шипшини у такому співвідношенні: 0,5 : 2 : 0,5 : 2 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При гепатитах, гепатозах, жовчнокам'яній хворобі застосовуємо кошики пижма у суміші з квітками цмину піскового, коренем кінського щавелю, травою м'яти перцевої, материнки звичайної, квітками гладенького стоцвітника з листочками кукурудзи звичайної у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 2 : 2 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 2 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування аскаридозу та проти гострих в використовують настій квіткових кошиків пижма звичайного. Беруть 1 столову ложку кошиків, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 1 столовій ложці 3 рази на добу. Курс лікування — 2–3 доби. В кінці курсу приймають проносне (рицинову олію, гірку сіль).

Як зовнішній засіб листки і квіткові кошики пижма звичайного використовують для ванн при радикулоневриті, хворобі Бехтерєва, остеохондрозі, гельмінтозі, ревматизмі. Беруть по 50 г подрібнених стебел материнки звичайної, чебрецю звичайного, мелиси лікарської, додають 50 г квіткових кошиків пижма звичайного, заливають 5 л окропу і настоюють 30 хв. Процедури ванн додають до ванн, які приймають по 10–15 хв, через один 2 рази на тиждень. На курс лікування — 7–10 ванн. При наявності набряків у суглобах ванни приймають гарячими. Для посилення ефективності впливу набряків до ванн додаємо до вищезазначеного

відвару ще й відвар бруньок тополі чорної. Готуємо цей відвар так. 1 склянку бруньок кип'ятимо у 2 л води 10 хв, настоюємо 30 хв, фільтруємо і додаємо до ледь теплої ванни разом з настоєм трав'яних рослин. Курс лікування — 7—10 ванн.

Рослина має і сечогінні та фітонцидні властивості. В давньому, особливо в ланках і тривалих походах (козаки, чумаки), при відсутності достатньої кількості соли, для збереження свіжого м'яса і риби користувалися порошком з квіток і листків і дуже звичайною та шестків кропиви дводомної. М'ясо або рибу густо притрушували цим порошком, перемішували з ним. Можна перекладати рибу та м'ясо свіжими стеблами і дуже звичайною та листками кропиви дводомної.

13. **Пирій повзучий** — Agropyron repens.
Російська назва — пырей ползучий.
Родина злакові — Gramineae.

Багаторічна трав'яниста рослина з тонким повзучим кореневищем. Стебла прямостоячі або висхідні, заввишки, з потовщеними вузлами. Листки черговi, сидячі, пойнятні, зелені, знизу — шорсткі. Суцвіття — прямостоячий складний колос.

Пирій повзучий росте як бур'ян на полях, у лісосмугах, лісах, обабіч шляхів, на луках і пасовищах. Поширений по всій території України.

Сировина. Використовують кореневища пирію повзучого. Їх заготовляють навесні, протягом усього літа і восени. Кореневища очищають від землі та решток інших рослин, добре миють у воді, подрібнюють і сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях.

Хімічний склад. У кореневищах пирію повзучого є майже багато біологічно активних речовин, — окрема — полісахарид тритицин (близько 8 %), фруктоза і маніт (близько 3 % кожного), виявлено також значну кількість інуліну (понад 7 %), слизи, мікроелементи кальцію, заліза, кремнієвої кислоти, інозит, аскорбінову кислоту, лецитин, тіаміну і глюкуронової кислоти та ін.

Інозит — циклічний шестиатомний спирт, який знижує рівень цукру в крові. Один з 9 ізомерів інозиту (мезоінозит) має властивості вітамінів.

Застосування. Здавна препарати пирію повзучого використовують у народній медицині як сечогінний засіб при лікуванні хвороб сечовивідних органів, жовчокам'яної та сечокам'яної хвороб, гепатиту, подагри. Застосовують його для поліпшення обміну речовин. Циклічний шестиатомний спирт інозит засобами жовчі фільтрації печінки і підвищує муколіпідну стійкість організму, сприяє видаленню холестерину.

Беруть 1,5 столової ложки подрібнених [illegible] залива[illegible] 1 склянкою води, кип'ятять 10 хв, настоюють 30 хв. Пють по 1 склянці 3 рази на добу за 30 хв до їди. Вибар ефективний при серцевих набряках, [illegible], [illegible], захворюваннях сечовивідних органів. Для [illegible] ефективнішу дію (за [illegible] лікарськими [illegible]) [illegible] корені [illegible] трійчастого, [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Нашій можна пастеризувати.

132. **Півники болотні** — Iris pseudacorus L.
Російська назва — касатик болотный.
Родина півникові — Iridaceae

Багаторічна рослина з довгим товстим горизонтальним кореневищем. Стебло [illegible] 1—1,5 м заввишки. Листки [illegible] ширшають тонкі. Ближче [illegible] стебла, верхні — коротші. Квітки [illegible] форми [illegible] яскраво-жовтого кольору. Цвіте у червні-липні. Поширена [illegible] у лугах, серед дрантів, по берегах [illegible], ставків та [illegible]. Ростуть майже по всій території України, крім [illegible] Степу та гірського Криму.

Сировина. Заготовляють кореневища рослини, які [illegible] рано навесні, або пізно восени. Кореневища ретельно [illegible] водою, нарізують і сушать у сушарках при температурі, що не вища 50°С. Термін зберігання сировини — до 3 років.

Хемічний склад. У кореневищах рослини знайдено [illegible], в складі якої є [illegible] (ма[illegible] запах фіалки), [illegible], крохмаль, жирна олія, органічні кислоти — [illegible], [illegible], [illegible], кімова, хінна, яблучна.

Застосування. Призначати [illegible] у народній медицині [illegible] у вигляді [illegible] при [illegible] [illegible] а також при [illegible] [illegible]

У [illegible] медицині [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] при лікуванні [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ко-ючого, трав'ю лободи серповидної, зерном в'яса посівного, травою собачої кропиви серцевої, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 1 : 2 : 4 : 4 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Як кровоспинний засіб ми використовуємо кореневища щавлю болотного у поєднанні з кошиками дерезу звичайного, травою медунки лікарської, листками кропиви дводомної, листками подорожника великого та гірчицею весняного у співвідношенні 1 : 2 : 1 : 4 : 4 : 2. Готують і приймають так, як і попередній настій.

133. **Підбіл звичайний (мати-й-мачуха)** — Tussilago farfara L.

Російська назва — мать-и-мачеха.

Родина астрові (кошикові) — Asteraceae (Compositae).

Підбіл звичайний — рослина багаторічна. Рослина з'являється у березні, як тільки розтане сніг, на сонячних лишнях схилів ярків, пагорбів, ярів, де потім з'являються яскраво-жовті кошики суцвіть на рослині. Рослина вологолюбна. Корінь повзучий, галузистий. Підбіл звичайний росте, як правило, окремими групами куртинами. Листки підбілу звичайного зі сподньої білуватоповстисті, зверху — гладенькі, з'являються після цвітіння рослин. Рослина завдяки легкому насінню та розгалуженим коренням швидко поширюється і займає великі площі. Поширений підбіл звичайний по всій території України.

Сировина. Використовують квітуючі суцвіття та листки підбілу звичайного. Кошики зрізують біля основи, листки збирають, коли вони досягають не більше 5—7 см завширшки. Зрізують їх без черешка. Сушать підбіл звичайний в теплих приміщеннях з оптимальним обміном повітря. Листки розкладають лише в один шар. При багатошаровому сушінні вони вкриваються цвіллю, чорніють і втрачають лікувальні властивості.

Хімічний склад. Суцвіття (крайові квітки) та листки підбілу звичайного містять значну кількість слизу (7—8 %), сапонини, інулін, дубильні речовини, гіркі глікозиди (2,6 %), яблучну, аскорбінову та винну кислоти. В кошиках квітках, окрім того, знайдено рутин (0,36 %), гіперозид (0,28 %), стероїдні сполуки, летку олію.

Застосування. У науковій і народній медицині препарати підбілу звичайного застосовуються при гострому і хронічному бронхіті, кашлюці, астмі, ларингіті, трахеїті, запальних процесах у ротовій порожнині, анацидному та гіпоацидному гастриті, хворобах сечостатевих органів. Крім того, застосовують при хворобах печінки, екземі, варикозному розширенні

вен, фурункульозі та карбункульозі (як зовнішній засіб у вигляді примочок).

Сирим соком (капають у ніс по 8—10 крапель 3—4 рази на добу) лікують гострий риніт.

Суміш листків підбілу звичайного з листками, коренем і стеблами кропиви дводомної та коренем щавля великого — досить поширений у народі засіб для ополіскування волосся, видалення лупи та запобігання її утворенню. Беруть по 3 столові ложки сухої рослини на 1,5 л води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 2 год. Двічі на тиждень цим настоєм миють волосся. Щоб волосся було шовковисте і мало приємний запах, у лишений відвар можна додавати по 1 столовій ложці трави материнки звичайної, чебрецю звичайного, меліси лікарської.

Для лікувальних потреб готують настій листків, рідше — квіткових суцвіть підбілу звичайного. Беруть 1 столову ложку подрібненої сировини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Ми широко використовуємо листки підбілу звичайного в сумішах з квітками бузини чорної, плодами кропиви, коренями алтею лікарського, травою чебрецю звичайного, материнки звичайної, золототисячника звичайного, шишками хмелю звичайного для лікування захворювань, зумовлених простудою, гастриту зі зниженою секрецією шлунка.

134. **Підмаренник справжній** — Galium verum L.
Російська назва — подмаренник настоящий.
Родина маренові — Rubiaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла висхідні, тонкі, ребристі, 20—80 см заввишки. Листки темно-зелені, загострені, вузьколанцетні: зверху — темно-зелені, голі, знизу — густелопушені сріблястими волосинками. Квіти дрібні, цитриново-жовті, зібрані у пухкі квітуючі китиці. Цвіте підмаренник справжній у червні-липні. Поширена рослина на всій території лісової, лісостепової і степової зон України. Росте на луках, високих сонячних пагорбах, схилах річок, серед чагарників.

Сировина. Збирають всю рослину під час цвітіння. Сушать на горищах. Зберігають у паперових мішках.

Хімічний склад. У рослині виявлено глікозиди гатозид, асперулозид, рубіазин, дубильні речовини, ефірну олію, саліцилову, цитрамову кислоту, аскорбінову кислоту (128 мг %), бурштинову, кумаринові, ферменти.

Застосування. Трава підмаренника справжнього знаходить застосування у народній медицині при запальних процесах у сечовивідній системі, зокрема, при циститі, пієлоніфриті, набряках

[illegible]

[illegible]

[illegible] 2 2 4 2 2 2 Беруть 2 столові [illegible] 1 [illegible] 4 [illegible] По 30 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible] 2 2 4 4 1 4 [illegible] 1 [illegible] 4 [illegible] По [illegible] мл 3 рази [illegible] до їди

[illegible] 2 4 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] 0 хв По [illegible] 3 рази на добу через 2 год після їди.

[illegible] 2 2 4 2 [illegible] 4 4 1 4 4 1 Беруть 2 [illegible] 1 [illegible] По [illegible] 0 хв [illegible] 0 хв до їди

[illegible] 1 [illegible] Охолоджують до кімнатної температури [illegible] робить [illegible] нейродерміті, діатезі.

[illegible] Плаун булавовидний — Lycopodium clavatum L.

Родина плаунові — Lycopodiaceae.

Багаторічна [illegible] рослина [illegible] (1—1,5 м і більше), з [illegible] кореневищами [illegible] Листя [illegible] дрібні, [illegible] Спорангії [illegible] по 2, [illegible] по 3—4, [illegible] Спорангії [illegible] Незрілий плаун [illegible] та [illegible] Урсали.

Спорангії [illegible] цю рослину [illegible] спор [illegible] у [illegible] приміщеннях, [illegible] спори збирають [illegible] кришками.

Хімічний склад. У [illegible] плауна булавовидного [illegible] 0,12% [illegible] (1,5%) [illegible] (1,5%) [illegible] 50%), [illegible] [illegible] [illegible]

ють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 3—5 тиж.

Для лікування захворювань печінки ми пропонуємо подрібнені стебла плауна булавовидного з кошиками, листя м'яти перцевої, буквиці лікарської, лаванди вузьколистої у співвідношенні 1 : 4 : 2 : 4 : 2 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування захворювань дихальних шляхів подрібнювати стебла плауна булавовидного з кошиками подорожника великого, травою і квітами звичайного, материнки звичайної, ребрика звичайного, листками бузини чорної у співвідношенні 2 : 4 : 2 : 2 : 4 : 1. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При безсонних ночах лікарі ми пропонуємо стебла плауна булавовидного з бруньками тополі чорної, коренями цикорію дикого, листками подорожника великого, травою пустирника звичайного та розхідника звичайного у співвідношенні 4 : 2 : 4 : 2 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Змочену у відварі бавовняну тканину прикладають до уражених місць вранці й надвечір до повного зникання. Приймають відвар також всередину по 2 столові ложки 4 рази на добу за 30 хв до їди.

136. **Подорожник блошиний** — Plantago psyllium L.
Російська назва — подорожник блошиный
Родина подорожникові — Plantaginaceae

Однорічна трав'яниста рослина. Стебло гіллясте, прямостояче, 15—50 см заввишки з залозистим опушенням на верхівках. Листки цілокраї, лінійні, супротивні, з загостреною верхівкою. Квітки дрібні, двостатеві, в щільних кулястих суцвіттях, які нагадують голівки на довгих квітконіжках. Віночок трубчастий, рожевувато-буруватий. Цвіте у червні-липні. Насіння достигає у серпні-вересні. Плід — коробочка. У природних умовах подорожник блошиний росте на Закавказзі. В Україні культивують як лікарську рослину на Полтавщині та Сумщині.

Сировина. Для медичного використання заготовляють насіння рослини та траву, яку зрізують на початку цвітіння. Щоб одержати насіння, траву скошують у фазі повної стиглості насіння, досушують у сушарках та обмолочують. Насі-

ня просоплічне, і тому його треба зберігати в сухих приміщеннях та щільній тарі.

Хімічний склад. Насіння подорожника блошиного містить велику кількість слизу, який складається з маналу та крохмалю, а також жирну олію, мінеральні соли, гіпоїдний глікозид аукубін, сліди. У траві рослини знайдені флавоноїди, слиз, аукубін тощо.

Застосування. Препарати подорожника блошиного застосовують у науковій та народній медицині як обволікальний, пом'якшувальний, протизапальний та проносний засоби. Вони здатні адсорбувати бактерії у травному каналі. Найчастіше готують відвар насіння подорожника блошиного. Беруть 1 столову ложку насіння, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, охолоджують та проціджують. Пють по 1 столовій ложці за 30 хв до їди при ерозивному гастриті та виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки.

Слиз насіння подорожника блошиного готують так. Беруть 2 столові ложки насіння, промивають водою, потім заливають 200 мл окропу, настоюють 10 хв. Приймають, як відвар.

Офіцинальний препарат — сік подорожника — складається із суміші рівних частин сокоїв подорожника великого та трави подорожника блошиного (див. Препарати подорожника великого).

Препарати подорожника блошиного найчастіше застосовують при хронічному гастриті та хронічному коліті, а також при виразковій хворобі шлунка та дванадцятипалої кишки при нормальній та зниженій кислотності шлункового соку.

137 **Подорожник великий** Plantago major L.
Родинна назва — подорожник большой
Родина подорожникові — Plantaginaceae

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки 10—60 см з коротким кореневищем і розеткою прикореневих листків. Стебло безлисте, голоборозенисте, голе або ледь опушене. Листки яйцеподібні або еліптичні, з 3—7 жилками, цілокраї, голі, з клиноподібною основою. Суцвіття довгоциліндричне, колосоподібне, розріджене при основі. Росте подорожник великий на сонячних галявинах, луках, узліссях, узбіччях шляхів. Цвіте в травні — липні. Поширений по всій території України.

Сировина. Для лікувальних потреб збирають листки і насіння рослини. Листки зрізують під час цвітіння, а насіння збирають восени. Сушать листки в тінях, добре провітрюваних приміщеннях. Розстилають їх тонким шаром, щоб вони при тривалому висушуванні не уражалися пліснявою, не потемніли і не втратили лікувальних властивостей.

Хімічний склад. Листки подорожника великого містять

[illegible] 20 [illegible] 1 [illegible] (бишко), [illegible] ла [illegible]), овес [illegible] і кисіли (м[illegible] [illegible] ю, [illegible] [illegible] 1 [illegible] (зу[illegible] [illegible] ді гі[illegible] [illegible] ка [illegible] [illegible] жира [illegible] (бишко 20 [illegible]), [illegible] (бишко 44 %), [illegible] пестиці, спеції.

Застосування. Шипшини [illegible] велику масу [illegible] обмінальних, [illegible] та провоспалних дій. Вони стримують [illegible] рал, [illegible] секрецію шлункового соку і тому [illegible] застосовуються при [illegible] секреторній діяльності [illegible], для лікування [illegible] жах і запалених ран [illegible] Плодами і дорожником [illegible] лікують [illegible] на хронічних шлях [illegible], запаленні [illegible] нього мазура, кропивниці, малокр[illegible] і [illegible].

Для лікування [illegible], м[illegible] [illegible] кореневищ [illegible] 1 [illegible] лікого з коренів [illegible] прямостоячого, [illegible], медуниці лікарської, [illegible] [illegible] дами шипшини корінної у [illegible] 2 2 2 2 1 2 Беруть 2 [illegible] [illegible] сухої [illegible] 2 [illegible], кип'ятять на малому вогні 10 [illegible] [illegible] 1 [illegible] [illegible] з [illegible] коренів, настоюють 1 год. Пиють по [illegible] 5 разів протягом доби за 30 хв до їди.

Для [illegible] [illegible] дорожника великого:

[illegible] Пе[illegible] [illegible] Беруть [illegible] 3 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible] дорожника великого [illegible] близько 1 міс:

[illegible] Сі[illegible] [illegible] дорожника великого [illegible] [illegible] при [illegible] гастриті та [illegible] [illegible] Сто-

[illegible] 3 [illegible] [illegible] 1 [illegible] У разі [illegible] 2 3 [illegible] ром року.

[illegible] Подорожник ланцетолистий — [illegible]

[illegible]

[illegible] мы, [illegible] В [illegible] В [illegible]

[illegible] тають у паперових мішках.

[illegible] К, каротин, цитринову кислоту.

[illegible] ту та ларингіту.

[illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] 2 2 4 2 [illegible] 1 [illegible] 3 [illegible] 30 [illegible]

[illegible]

шлункової залози доцільно поєднувати листки подорожника ланцетолистого з коренями цикорію дикого чи культивованого, травою підмаренника справжнього, плодами глоду колючого, шишками коричної, травою материнки звичайної, квітками квіток цмину піскового, травою м'яти перцевої у співвідношенні 2:4:2:2:4:2:4:2. Беруть 2 столових ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

139. Полин гіркий — Artemisia absinthium L.

Російська назва — полынь горькая.

Родина айстрові (складноцвіті) — Asteraceae (Compositae).

Багаторічна рослина, яка іноді досягає 120 см заввишки. Стебло пряме, гілясте, білувато-сіре, повстисте, з сріблястими волосинками. Прикореневі листки довго-черешкові, трикутно-округлі, двічі-перисто-розсічені. Стеблові листки сидячі, чергові. Суцвіття утворюють верхівкову волоть з дрібними кошиками-кошиками. Квітки двостатеві, з жовтою обвітницею.

Полин гіркий росте на засушливих пагорбах, галявинах, у вирубках, на межах, залізницях, вимельних місцях, понад шляхами.

Сировина. Заготовляють верхівкові квітучі стебла і листки. Сушать, розвішуючи тонким шаром, у теплих, добре провітрюваних приміщеннях. Сушать і зберігають окремо від інших рослин.

Хімічний склад. У траві полину гіркого знайдено летку олію (0,5—2 %), до складу якої входять α- і β-туйони, 10 сесквітерпенових лактонів. Виявлено також флавоноїд артемезин, дубильні речовини, каротин, аскорбінову кислоту.

Застосування. Препарати полину гіркого стимулюють функцію травних залоз, посилюють секрецію жовчі, панкреатичного та шлункового соків. Летка олія, що міститься в полині, дії подібно до камфори. Хамазулен, який входить до складу леткої олії, активізує діяльність ретикулоендотеліальної системи та фагоцитоз і виявляє протизапальну дію. Хамазулен застосовується для лікування ядухи, ревматизму, опіків, його призначають після променевої терапії.

Препарати полину гіркого здавна застосовують у науковій та народній медицині при анацидному та гіпацидному гастриті, захворюваннях печінки. Беруть 1 чайну ложку подрібненої сировини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування хронічного алкоголізму готують суміш рівних частин полину гіркого з травою чебрецю звичайного у співвідношенні 1:4. Беруть 1 столову ложку суміші на 1 склянку води,

кип'ятять 5 хв і настоюють 10 хв. П'ють по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хв. до їди. Курс лікування триває 2—3 міс. Одночасно ми використовуємо суміш трави синюхи блакитної, собачої кропиви, серцевої, плодів глоду колючого, трави материнки звичайної, м'яти перцевої, мелісси лікарської у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 3 : 2 : 2. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 10 хв. П'ють по 100 мл 3 рази протягом доби через 2 год після їди. Курс лікування — 2—3 міс. (до 2 ліж на місяць). Під час лікування проводимо індивідуальну та групову лікувальну, зокрема гіпнотерапію (7—12 сеансів).

Застосування полину гіркого чергуємо із застосуванням золотошелюжника звичайного. Місяць лікуємо полином гірким, а місяць — золотошелюжником. Одночасно проводимо роботу щодо відновлення особистості хворого на алкоголізм. Враховуємо позитивний вплив на хворого родини, трудового та побутового оточення. Вселяємо віру у **цілковите видужання.**

Треба пам'ятати, що препарати полину гіркого не можна вживати у великих дозах, а також вагітним, оскільки до складу летких олій входять туйон і туйоновий спирт, що мають **токсичну дію.**

140. Полин звичайний — Artemisia vulgaris L.
Російська назва — полынь обыкновенная
Родина астрові (складноцвіті) — Asteraceae (Compositae)

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла прямі, гіляści, 80—200 см заввишки. Листки чергові, зверху темно-зелені, голі, знизу — сірі, повстисті, перисто-роздільні. Нижні листки — з черешками, середні й верхні — сидячі, верхівкові — 3—5-роздільні або цілі. Кошики червонувато, зібрані в кошики, утворюють волотисте суцвіття. Цвіте з липня до вересня. Плід — сім'янка. Росте полин звичайний на межах, узліссях, сонячних галявинах, біля шляхів, у садах, на городах.

Сировина. Заготовляють верхівки стебел на початку цвітіння. Сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях. Корені викопують рано навесні або пізно восени. Їх ретельно миють, подрібнюють і сушать у сушарках або під дахом.

Хімічний склад. Трава полину звичайного містить летку олію (0,1—0,6 %), до складу якої входять цинеол, туйон, борнеол, парафіни, альдегіди, а також алкалоїди, каротин, аскорбінову кислоту (близько 175 мг%), вітаміни групи В, дубильні речовини, гіркі сесквітерпенові лактони, слиз та смолисті речовини. В коренях знайдено інулін, дубильні речовини, летку

[illegible] ю, до складу [illegible] кетон.

Застосування. [illegible] сьсування [illegible] Сонцова, [illegible] для збудження [illegible] страшному [illegible] Беруть 2 [illegible] лежки [illegible] тять на м'ясо [illegible] **3 рази на добу за 30 хв до їди.**

Як [illegible] звичайно у [illegible] шинкем [illegible] терпи [illegible] каш. Беруть 2 [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] 3 рази на добу [illegible] їди. [illegible] 1 [illegible] 2–3 мс.

41. Портулак городний [illegible]

Російська назва — портулак огородный.

Родина портулакові — Portulacaceae.

[illegible] 11. [illegible] 1–3 [illegible] **Поширений по всій Україні.**

Сировина. [illegible] 7 см, [illegible] **щеннях.**

[illegible] мі, [illegible] ню, [illegible] бовину кислоту [illegible] кислоту [illegible] свою [illegible] вуєть [illegible] **кислоти.**

Застосування. В науковій [illegible] Портулак [illegible]

[illegible] служить лише як [illegible] за [illegible] V [illegible] [illegible] Вар[illegible] [illegible] [illegible] Пр[illegible] [illegible] [illegible] [

осокою і мохом болотах. Зустрічається в лісостеповій зоні України і особливо на Поліссі.

Сировина. Заготовляють стебла рослини під час цвітіння, а також пухнасті колоски у серпні. Їх сушать під навісом і зберігають у паперових мішках.

Хімічний склад. Хімічний склад рослини майже не вивчений. Відомо лише, що в рослині міститься значна кількість кремнійових сполук, каротин тощо.

Застосування. Препарати пухівки широколистої застосовують тільки у народній медицині як сечогінний, потогінний та кровоспинний засоби. Кремнієві сполуки активізують фагоцитоз, зменшують проникність капілярів, підвищують в'язкість крові та загальну опірність організму, сприяють регенерації епітелію. Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хв до їди. Настій колоски готують так: беруть 1 столову ложку сировини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди і 4 и раз перед сном.

Для лікування простудних захворювань ми використовуємо траву пухівки широколистої, поєднуючи її з листками підбілу звичайного, травою материнки звичайної та чебрецю звичайного, листками подорожника великого, травою деревію звичайного, квітками бузини чорної у співвідношенні 1 : 4 : 2 : 4 : : 4 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування запальних процесів у сечостатевих органах використовуємо траву пухівки широколистої в поєднанні з травою верес звичайного, споришем звичайним, квітками глоду колючого, шишками хмелю звичайного, травою розхідника звичайного, квітками та листками алтеї лікарської, травою материнки звичайної у співвідношенні 1 : 4 : 4 : 2 : 1 : 2 : 4 : 2 : 1. Готують і приймають так, як і попередній настій.

143. Ревінь городній. Rheum rhaponticum L.

Російська назва — ревень огородный.

Родина гречкові — Polygonaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Прикореневі листки зібрані в розетку. Стебла прямі, високі, мутові, сягають досягають 1,5 м заввишки. Квітки дрібні, білі, з домішкою червоного, утворюють великі волоті. В нашій країні зустрічається понад 30 культивованих. Цінними лікарськими властивостями переважно ревінь тангутський та ревінь [illegible] (кореневища).

Ревінь городній вирощують в [illegible] карелових [illegible]

кож на індивідуальних садибах. Рослина популярна в народі.

Сировина. Заготовляють корені і кореневища ревеню городнього. Викопують їх у чотирирічних рослин і восени, добре миють, подрібнюють, нанизують на сонці і досушують у теплих, добре провітрюваних приміщеннях.

Хемічний склад. Корені і кореневища ревеню містять дві групи біологічно активних речовин — антраглікозиди та дубильні речовини. Антраглікозидів нагромаджується в коренях понад 5%, вміст дубильних речовин досягає 12%. Антраглікозиди мають проносну дію, дубильні речовини — в'яжучу та антисептичну. Крім того, в сировині ревеню знайдено оксалати кальцію і кальцій, аскорбінову кислоту тощо.

У малих дозах препарати кореня ревеню виявляють в'яжучу дію, у великих — проносну.

Для внутрішнього вживання рідко лікувальною формою є столову ложку подрібнених коренів заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 10 хв. Як в'яжучий засіб вживають по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хв до їди, як проносний — випивають 1 склянку відвару за один раз. Відвар починає діяти через 10—12 год.

144. **Редька посівна** — Raphanus sativus L.

Родинна назва — Редька посівна (черная).

Родина хрестоцвиті — Brassicaceae (Cruciferae).

Редька посівна — городня культура, яка широко культивується в Україні. Рослина дворічна. Корені товсті, темні або білі.

Сировина. Використовують коренеплоди редьки посівної, які викопують при повному дозріванні. Зберігають як моркву, буряки, корінь петрушки та ін.

Хемічний склад. Коренеплоди редьки посівної багаті на мінеральні речовини. Вони містять мікроелементи калію, кальцію, заліза, магнію, фосфору, йод, бром, а також інші біологічно активні сполуки (глюцин, аскорбінову кислоту, гами, рибофлавін, летючі ефірні глікозиди), які мають фітонцидні властивості і обумовлюють своєрідний смак редьки. Виявлено також екстрактивні речовини (цукру, ретинол).

Застосування. Редька посівна виявляє жовчогінну та дезинфікуючу дію. Завдяки екстрактивним речовинам вона підвищує апетит і стимулює виділення шлункового соку та жовчі. Рослина має добре виражені фітонцидні властивості. Сік редьки посівної бактерицидно діє на багато спір, грибів, вірусів та бактерій. Редька посівна сприяє нормальному обміну речовин, запобігає атеросклерозу.

Редьку посівну здавна застосовують у народній медицині при подагрі, сечокамінній хворобі, як сечогінний засіб. Натерту редьку з медом вживають при

[illegible]

[illegible] 1 [illegible] 2—3 [illegible] на добу на 3 [illegible] 5—7 діб.

[illegible] посівну вживати протипоказано.

[illegible]

[illegible] Розовик лікарський — S[illegible] L.

[illegible]

Родина розові — Rosaceae.

[illegible] смугах, у Сибіру, на Кавказі.

[illegible]

[illegible]

каротин.

клінічного стану).

зберігають. Настоєний і профільтрований розчин застосовують для інгаляцій, для вживання всередину, а також як складову частину композиції (пропобесану) для лікування опіків і гнійних ран.

146 **Розмарин лікарський** — Rosmarinus officinalis L.
Російська назва — розмарин настоящий
Родина губоцвіті — Lamiaceae (Labiatae)

Вічнозелений кущ. Стебла чотиригранні, гальмовані, 50—200 см заввишки. Листки супротивні, сидячі, ланцетоподібні, шкірясті, цілокраї. Зверху блискучі, зелені, знизу густо сріруватим пушком. Квітки блакитно-фіолетові, щодо білі, зібрані в грона. Цвіте з травня до половини листопада. Плід — горішки. Поширений у Середземномор'ї та Південній Європі. Культивується у Криму та на Кавказі.

Сировина. Використовують листки розмарину лікарського, збирають їх протягом літа — з травня по листопад. Сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у щільній тарі.

Хімічний склад. У листках розмарину лікарського виявлено летку олію (1—2 %), таніни (8 %), органічні кислоти, флавонові сполуки, алкалоїд розмаринцин. Розмаринова олія містить d- та L-пінен (більше 30 %), камфен (більше 20 %), борнеол (10—18 %), ліналоол (17—32 %), камфору (більше 7 %), ментон, ізоментон, цимол, ментол, терпіноліл тощо.

Застосування. Препарати розмарину лікарського діють заспокійливо на центральну нервову систему, стимулюють травлення, мають вітрогонну, сечогінну, спазмолітичну, жовчогінну та протимікробну дію.

Беруть 2 столові ложки листків розмарину лікарського, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування неврастенії, неврозу стресового походження, а також при тахікардії та екстрасистолії ми застосовуємо розмарин лікарський у сумішці з квітками глоду колючого, собачої кропиви серцевої, коренями з коренищами валеріани лікарської, трави мелісси лікарської та верхушки звичайного у співвідношенні 2 : 1 : 4 : 2 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування холелітиазу ми застосовуємо розмарин лікарський, поєднуючи його з кошиками квіток цмину піскового, стовпчиками з приймочками кукурудзи звичайної, коренями цикорію дикого, плодами шипшини коричної, плодами глоду колючого, квітками гречки посівної, шишками хмелю звичайного, травою материнки звичайної у співвідношенні 2 : 1 : 2.

4 4 2 2 1:2 Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Цей же відвар ми використовуємо для лікування ревматичного поліартриту, спондилоартриту, радикуліту, екземи, болячкових уражень, застарілих трофічних виразок і ран, які погано гояться. Відвар п'ють, як зазначено вище, і 2 рази на добу роблять примочки до болючих місць чи уражених ділянок. Для лікування анацидного та гіпацидного гастриту розмарин лікарський доцільно поєднувати з травою бобівника трилистого, собачої кропиви сошиної, деревію звичайного, м'яти перцевої, квітками та листками аїру лікарського, чебрецю звичайного, листками подорожника звичайного, кропиви дводомної та плодами хмелю звичайного у співвідношенні 2 4 2 4 2 4 2 2 4 1.

Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Лікування триває 1—1,5 міс. Курс повторюють щорічно. При ньому споживають 2—3 рази на тиждень 100—150 г яловичої вареної печінки.

147. Розхідник звичайний — Origanum vulgare L.

Російська назва — душица обыкновенная.

Родина губоцвіті — Labiatae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла чотиригранні, великі, заввишки 10—40 см. Листки цілокраї або зубчасті, з рідкими волосинками. Нижні — округло-серцеподібні, з довгими черешками, верхні — округло-серцеподібні на коротких черешках або майже сидячі. Квітки неправильної форми, двоногі. Оцвітина подвійна, чашечка ярослиста. Віночок п'ятилепестковий, нерівнозубий. Квітки блакитні, фіолетові або малинові. Росте рослина на галявинах, узліссях, пустирях, межах, городах, у листяних лісах. Світлолюбна. Зацвітає в середині травня і цвіте кілька місяців. Розхідник звичайний за запахом трохи нагадує м'яту перцеву. В народі його називають собачою м'ятою. Поширений у Європі, зокрема на Кавказі, в Західному і Східному Сибіру, на Далекому Сході, в Середній Азії.

Сировина. Збирають стебла рослин, зрізуючи або скошуючи їх при цвітінні. Сушать у теплих приміщеннях з наявною вентиляцією. Зберігають у щільних ящиках чи коробках.

Хімічний склад. У траві розхідника звичайного виявлено: ефірні олії (0,03—0,06 %), у листках кращої сировини — аскорбінової кислоти (30—31,8 % — мг/100 г), каротин (8,2 мг/100 г), дубильні речовини, гіркоти.

Застосування. Настій розхідника звичайного широко застосовують у народній медицині при захворюваннях дихальних шляхів,

кашці, за [illegible] рованнях [illegible] трубчастих [illegible] тим, [illegible] Розд[illegible] алем [illegible] міхура, [illegible] печінки [illegible] при [illegible] вирізки, [illegible] стоєм [illegible] тит та ін.

Беруть 1 [illegible] 1 ск[illegible] 10 хв. В[illegible] за 3 [illegible]

Для [illegible] 1 2 1 2 1 [illegible] 1 год.

При [illegible] 2 2 3 2 2 2 2 [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] п'ять [illegible] 10 хв [illegible] 1 [illegible] взяти 1 [illegible] 10 [illegible] 4 [illegible] дбу з [illegible] 2- [illegible] 15—2 [illegible] 1—1 [illegible] вання [illegible] 3 [illegible] 6—8 до 10 15 мл [illegible] чорної в [illegible] 1 1 [illegible] коров[illegible] 2 - 5 хв [illegible] сечовий міхур.

1.8. Ромашка лікарська — Matricaria chamomilla (Chamomilla) L.

[illegible]

[illegible] — Asteraceae (Compositae)

[illegible] 15—30 см. [illegible] до 0,5 см, труб[illegible] [illegible] на [illegible] [illegible] [illegible]

на добу при виразковій хворобі шлунка і дванадцятипалої кишки. Лікування тривале.

Для лікування хвороб печінки, жовчного міхура та сечових шляхів ми поєднуємо квітки ромашки лікарської з коренем кульбаби лікарської, квітками цмину піскового, стовпчиками з приймочками кукурудзи звичайної, травою вересу звичайного, чебрецю звичайного, м'яти перцевої, листками і квітками алтеї лікарської, квітками плоду колючого у співвідношенні 2:3:3:2:2:2:3:2:3. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 4 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування триває 3—4 тиж. Надалі лікування його повторюють. При поширених сезонних хворобах верхніх дихальних шляхів хворим, в анамнезі яких були запальні захворювання нирок, з метою профілактики цих захворювань проводять лікування протягом 7—15 діб.

Ми вивчали ефективність препаратів ромашки в клінічних умовах при опіковій хворобі, а також при свіжих, злагоджених ранах, екземі, трофічних виразках, анемії та загальних процесах у верхніх дихальних шляхах. Цей препарат з ромашки виявилась слабкою.

149. **Росичка круглолиста** — Drosera rotundifolia L.
Росичка круглолистая — росянка круглолистая
Родина росичкові — Droseraceae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло прямостояче, безлисте, квітконосне, плодоносне, 10—30 см заввишки. Листки в прикореневій розетці, з довгим черешком, вкриті з країв усіяні головчастими червоними волосинками. Квітки дрібні, двостатеві, п'ятипелюсткові, білі. Цвіте рослина в червні-липні.

Зустрічається росичка круглолиста переважно на Поліссі. Росте на торфових болотах, у заплавах річок, біля старниць, на вологих луках.

Сировина. Заготовляють усю рослину під час цвітіння. Зрізуючи стебла і листки, тоді ться залишати 1—2 листки для відтворення стебла в майбутньому. Сушать траву у добре провітрюваних приміщеннях при температурі, не вищій за 40 °С. Зберігають у щільній тарі.

Хімічний склад. У траві росички круглолистої знайдено вітамін С, мікроелементи залізо, кремнію, магнію, фосфору, марганцю, натрію та кальцію, органічні кислоти (яблучну, винну, бензойну, цитринову, янтарну), дубильні та смолисті речовини, цукри (близько 4,4 %). Вона містить флавоноїди (гіперозид, мірицетин, кемпферол, кверцетин, нафтохінони), протеолітичний фермент, пігмент, антибіотичну речовину плюмбагін.

Застосування. Препарати росички круглолистої знайшли застосування лише у сучасній медицині, хоча у країнах Західної Європи зокрема у Франції, Португалії та Нідерландах, вони офіцинальні.

Застосовують росичку круглолисту для лікування ядухи, кашлюку, хронічних бронхіту та пневмонії з астматичним компонентом. Препарати росички круглолистої пригнічують ацетилхолінергічну дію нервових стрептококів та стафілококів, дають слизовиділяючий, потогінний, антисептичний, спазмолітичний та відхаркувальний ефекти.

Середньовічний український народ застосовував росичку для лікування кашлюку, ядухи, невراстенії, епілепсії тощо.

Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 2 склянками окропу, настоюють 2 год, фільтрують. Пити по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Готують також і спиртову настойку. Беруть 1 частину сировини подрібненої рослини, заливають 5 частинами 40% спирту, настоюють 2 тиж. Перемішують настойку по 2—3 рази за добу. Фільтрують через 10—17 кратель 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування кашлюку, хронічного бронхіту, запалення легенів, бронхоектатичної хвороби, ядухи, гайморита та фарингіту ми пропонуємо препарати росички круглолистої з рідкої материни на гайної, квітками льону звичайного, квітками лопуха великого, травою лобелії звичайної, квітками лікарської, квітками та листками алое, скорцоне, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 0,5 : 2 : 2 : 4 : 4 : 2 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 1 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування 2—3 роки. Через 2 мс лікування робиться перерва на 7 діб.

При лікуванні препаратами росички круглолистої хворого тримають у горизонтальному положенні, оскільки вони посилюють кровообіг, бронхіальну слизову, а також сприяють виділенню мокротиння. При передозуванні можуть виникнути посилення кашлю, блювота, рідкий стілець, нервово-паралітичні явища, а також зниження артеріального тиску. Не можна поєднувати з іншими рослинами, подібними за дією.

[illegible] ба пам'ятати.

Як [illegible] засіб ми застосовуємо суміш [illegible] з [illegible] та [illegible] родовища [illegible] [illegible] [illegible]

При [illegible] атеросклерозі, гіпертонічній хворобі, ішемічній хворобі серця, [illegible] серця, порушенні сну, порушеному [illegible] ми заготовуємо рутину [illegible] в поєднанні з листями подорожника великого, травою вересу звичайного, сушеною кропивою сухою, квітками глоду колючого, плодами [illegible] звичайного у співвідношенні 1 : 2 : 3 : 2 : 3 : 2. Беруть столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, настоюють 10 хв. Хворі п'ють до 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Використовують на ніч рутину запашну. Для цього беруть 1 чайну ложку подрібнених листків, заливають 1 склянкою окропу і настоюють 10 хв. Пють настій по 100–200 мл зранку і перед сном.

Для приготування гіпотонічного розчину рутини запашної беруть 1 чайну ложку сушених розмятих листків, заливають 6 столовими ложками 40% спирту, настоюють 10 діб. Розчин фільтрують і п'ють по 10 крапель на ложку води 3 рази на добу за 30 хв до їди.

151. Рутка лікарська — Ганната graveolens L.

Російська назва — [illegible] лекарственная

Родина макові — Papaveraceae.

Однорічна трав'яниста рослина. Стебло висхідне, часом прямостояче, гранчасто-борозенчасте, розгалужене, яке досягає 30–50 см заввишки. Листки черешкові, двічі-тричі перозрізані на вузькі довгастоланцетні частки.

Квітки двостатеві, неправильної форми, в пазушних кетях. Віночок складається з 4 фіолетових, іноді білуватих, нерівних пелюсток, з яких верхня має три остиги, коротку шпорку. Цвіте рослина з початку квітня до кінця серпня. Плодна рослина [illegible] в Україні. Росте на полях у лісостепах, на [illegible] і [illegible], межах, городах та в заводських місцях.

Сировина. Заготовляють усю рослину під час цвітіння. Її зрізують на висоті 10–15 см від землі, залишаючи на кореневищі [illegible] для самосіву і відтворення запасів цінного [illegible]. Сушать траву на дахах. Зберігають у сухих приміщеннях у паперових мішках.

Хімічний склад. У рослині [illegible] дубильні речовини (близько 5%), фумарову кислоту, трохи [illegible], смоли (близько 5%), алкалоїди (0,2–1,6%). До складу [illegible] входять сангвінарин, [illegible], [illegible], [illegible],

ра та жовчнокам'яній хворобі при ан та [illegible] гастриті, [illegible] при гіпохондрії та істерії. Вони активізують жовчовиділення, діють [illegible], мають [illegible] властивості, стимулюють діяльність травних залоз, поліпшують обмін речовин.

Беруть 1 столову ложку подрібненої сировини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 1 столовій ложці 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Для лікування печінки, жовчного міхура та запальних процесів у шлунковій залозі ми пропонуємо препарати рутинкарської з травою материнки звичайної, вересу звичайного, кінського кінського, квіток цмину лікувального, стовпчиками з рильцями кукурудзи звичайної, плодами шипшини коричної, коренями цикорію дикого, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 0,5 : 2 : 2 : 4 : 4 : 4 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на водяному нагріванні 15 хв, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу через 2 год після їди.

Для лікування гастриту із підвищеною та кислотною секрецією ми пропонуємо препарат рутинкарської у поєднанні з листками подорожника звичайного, квітками дзвоника звичайного, травою золотушника звичайного, листками кропиви дводомної, плодами самосійної ганчірки, шишками хмелю звичайного, квітками та листками [illegible] рутинкарської у співвідношенні 0,5 : 4 : 2 : 0,5 : 4 : 2 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Як уже вказувалося, для активізації кроветворення (при названих недугах) треба в раціон включити [illegible] або вводити вітаміни B_{12}.

152. Ряска мала — Lemna minor L.

Російська назва — ряска маленькая.

Родина ряскові — Lemnaceae.

Багаторічна трав'яста рослина з нитеподібними коренями. Стебла [illegible] від круглої [illegible] зеленого кольору, які плавають на поверхні води. Квітки дуже редуковані, одностатові, в суцвіттях з двох тичинкових і одної маточкової квітки. Росте ряска мала у стоячих водах, біля берегів річок, серед старих [illegible] тощо. Поширена по всій Україні.

Сировина. Використовують усю рослину. Її виловлюють підсачками, промивають водою. Сушать у сушарках чи на горищах, розстилаючи тонким шаром. Зберігають у сухих приміщеннях та щільній тарі.

Хімічний склад. У рясці малій виявлено 2—4 % протеїну, мікро- та макроелементи: фосфору, магнію, кальцію, брому,

ми, кобальту, нікелю, йоду, марганцю, титану, ванадію, ко[illegible]. Знайдені також антоціани та флавоноїди.

За годування. Препарати ряски малої застосовують у на[illegible] медицині як сечогінні, десенсибілізуючі та антиревматичні засоби. Їх використовують при екземі, ядусі, кропивниці, вітиліго та як загальнозміцнювальні засоби при затяжних рецидивних хворобах, грипі, аденовірусних інфекціях, хронічному бронхіті, глаукомі тощо. Беруть 1 столову ложку сухої сировини, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 1 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Беруть 1 чайну ложку подрібненої сировини, заливають 50 мл 40 % спирту, настоюють 10 діб. П'ють по 15–20 крапель 3 рази на добу на 1 ложці води за 30 хв до їди.

При екземі, ядусі, кропивниці ми застосовуємо препарати ряски малої, поєднуючи їх з коренями кульбаби лікарської, коренями і кореневищами спіроки болотної, плодами плоду колючого, шипшини коричної, коренями дикорослого, м'ятлика лікарського у співвідношенні 1 : 4 : 2 : 4 : 2 : 1 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Окрім того, при екземі, ядусі, кропивниці, виразках нижніх кінцівок у складі комплексного лікування всі чи антигістамінні усередині, при зудовому шкірному свербінні, ядусі роблять примочки до уражених ділянок [illegible] або через добу.

При глаукомі ми застосовуємо препарати ряски малої, поєднуючи їх з листками омели білої, плодами плоду колючого, травою буквиці лікарської, вересу звичайного, ромашки лікарської, травою спорыша звичайного, коренями з кореневищами спіроки болотної, коренями дикого у співвідношенні 1 : 2 : 4 : 2 : 4 : 1 : 2 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При ваті ми застосовуємо препарати ряски малої, поєднуючи їх з коренями кропиви лікарської, трилиста звичайного, коренями подорожника середнього, шикориєю лікарською, плодами бузини чорної, шипшини коричної, коренями з кореневищами спіроки болотної у співвідношенні 2 : 4 : 2 : 2 : 4 : 2 : 4 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування 2–6 місяців. З січня роблять примочки до дегенеративно-дистрофічних змін 2–4 рази на тиждень. Починати лікування доцільно з кінця березня і закінчувати у кінці серпня.

153 Салата посівна — Lactuca sativa L.
Російська назва — салат посевной.
Родина астрових (Compositae) — Asteraceae (Compositae)

[illegible]

Спосіб [illegible] **моркववою тощо).**

[illegible] **кальцію, калію, магнію, фосфору, заліза**

[illegible]

Салату [illegible] **активізує дію інсуліну.**

[illegible] 1 [illegible] 10 хв. [illegible] 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди.

154 Самосад гайоцвя — Teucrium chamaedrys L.
Російська назва — дубровник обыкновенный.
Родина губоцвіті — Labiatae (Lamaceae)

[illegible]

Сировина Заготовляють рослину під час цвітіння. Її ви-

сять або жують сирими. Сушать у добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у щільних тарі.

Хімічний склад. У траві самосилу гайового виявлено легкі забарвлені олії (більше 0,06 %), танани, фурандиотерпеноїди, лактони (гірке на смак), флавоноїди, фітонциди.

Застосування. Препарати самосилу гайового широко застосовуються у народній медицині при анацидному та гіпоацидному гастриті, атонічному запорі, мікозах. Це жовчогінний, протизапальний, сечогінний, ранозагоювальний засоби. Зовнішньо застосовується самосил гайовий для лікування застарілих ран, виразок, бешихових уражень, геморою.

Ще в давньому часі в український народ використовує самосил гайовий і як пряну рослину для приготування м'ясних та овочевих страв.

Для вживання у середину беруть 1 столову ложку самосилу гайового, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування ан- та гіпоацидного гастриту ми пропонуємо траву самосилу гайового з листками подорожника великого, травою деревію звичайного, собачинки гнійного, квітками гречки посівної, шишками хмелю звичайного, травою собачої кропиви, серцево у співвідношенні 2 : 4 : 2 : 1 : 2 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування гепатиту, гепатохолециститу та гепатопатії ми застосовуємо самосил гайовий у поєднанні з листками барбарису звичайного, квітками кетоку ємкого, плодами ковоцвіту звичайного, з рильцями кукурудзи звичайної, травою материнки звичайної, коренями кульбаби лікарської у співвідношенні 2 : 2 : 2 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 1 год. Приймають як лікувальний настій.

Для зовнішнього застосування ми пропонуємо траву самосилу гайового з бруньками плодів хмелю, травою м'яти перцевої, листками подорожника великого, коренями цикорію звичайного у співвідношенні 2 : 3 : 4 : 2 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Марлю або стерильну вату, змочену відваром, прикладають до ран, опромінювань, булів, бешихових уражень.

1. Синюха блакитна — Polemonium caeruleum L.
Російська назва — синюха голубая.
Родина синюхові — Polemoniaceae.

Синюха блакитна — багаторічна трав'яниста рослина. Стебло висоте, до 1 м, прямостояче. Іноді розвивається кілька стебел з одного кореневища. Кореневище тонке, корнеплодне, живе. Листя суцільне, кольору, іноді білувате. Листки чергові, нижні — черешкові, верхні — сидячі, перевернутояйцеподібного, загостреного контуру. Квітки блакитні, вранці, іноді білясті, трапляються й жовтим. Цвіте рослина в червні-липні.

Росте синюха блакитна на лісових галявинах, волоках, луках, по берегах річок, струмків у долинах. Її вирощують і як культурну рослину. Ми культивуємо синюху блакитну в природних умовах у Чернівецькій та Київській областях. Рослина самостійна, росте на грядках та тривалий час на Найбільша поширена рослина у Європейській частині колишнього СРСР, на Кавказі, в Сибіру.

Сировина. Заготовляють зелене з коренями в кінці вегетації (у серпні — жовтні) в суху погоду. Викопують, очищають від землі та сушать. Звичайно рекомендують мають концентрацію біологічно активних речовин обрізають стебла, кореневища, корені подрібнюють. Сушать у добре провітрюваних теплих приміщеннях. Потрібно стежити, щоб не залишали товстим шаром на вагрі. Сухою сировиною вважають, коли вологи більш 1 %, товщі кореневища легко ламаються.

Прозорі кореневища і корені синюхи блакитної містять слизову обмотку, яка є рота. Щоб запобігти цьому, роблять товщі з 3—4 шарів марлі на решітці.

Хімічний склад. У кореневищах і коренях синюхи блакитної містяться ритерпенові сапоніни (20—30 %), смола (1,28 %), ефірні олії, жирні й інші. Сапоніни мають високу гемолітичну активність. У коренях і кореневищах рослини знайдено також лише більш крохмалю.

Застосування. Сапоніни синюхи блакитної застосовуються в клубині і середній медицині як гуж. Ефірні вітаміновмісні слоб. Вони подразнюють слизову оболонку дихальних шляхів, посилюють секрецію, сприяють видаленню харкотиння. Виявлено, що у сечі, зокрема, в нирках, центральну нервову систему. Сапоніни знижують рефлекторну збудливість. Для синюхи блакитної сечогінна за дію вагрини перевищує в 8—10 разів. Останнім часом виявлено, що синюхи блакитної містять вітаміни.

Застосовують мідьні корені і кореневища синюхи блакитної. Беруть 1 столову ложку сировини, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 30 хв. Пють по 3—5 столових ложок протягом доби через 2 год. після їжі.

Ми застосовуємо препарати синюхи блакитної при нервових та психічних розладах. Беруть 1 столову ложку коренів

[illegible] блакитно. Заливають 3 склянками води і кип'ятять на [illegible] вогні 30 хв. Потім готують суміш трав: вересу звичайного, собачої кропиви, серцевої, квіток глоду колючого, трави мельси лікарської, м'яти перцевої, шишок хмелю звичайного у співвідношенні 3 : 2 : 2 : 3 : 2 : 2. До відвару додають 2 столові ложки суміші і настоюють 10 хв. Пють по 50 – 60 мл 3 рази протягом дня за 30 хв до їди і 4-й раз – перед сном. Цю суміш використовують при стрес-овому астенічному стані, порушенні сну, виснаженні нервової системи внаслідок затяжних перекладних хвороб (вірусного гепатиту, грипу), перед складними операціями, після тяжкого горя тощо. Застосовують також препарат сушки блакитної при атеросклерозі та церебросклерозі. Вони знижують рівень холестерину в крові.

Для лікування виразкової хвороби шлунка і дванадцятипалої кишки вживають і спиртову настойку рослини. Беруть 1 частину подрібненої сировини (трави сушки), заливають 4 частинами 40 % спирту і настоюють 2 тиж. Пють по 15 – 20 крапель на 1 ложку води 4 рази протягом доби через 2 год після їди.

156. **Сітач коноплевий.** Galeopsis cannabina L.

Російська назва: пеньковая конопля, свиная.

Родина губоцвітні (яснотові). Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яста рослина, яка досягає висоти 2 м і більше. Стебло прямостояче, прямокутне або розгалужене. Листки супротивні, коротко черешкові, зубчасті, загострені. Нижні листки розчинені на 5, а середні – на 3 частини, загострені, з краю нерівнозубчасті частки. Верхні листки цілісні. Квітки сидять у трійчастих численних кошиках, які зібрані у густі щитки, здебільшого поодинокі суцвіття. Квітки мають **дуже відчутний медовий запах.**

Виїмок білий або грудно-рожевий. Цвіте рослина у червні – серпні. Росте у Європі. Поширена на лісових берегах річок, ставків, у вільшаниках, на вологих торфовищах. Може спричинювати значні пересичення і причинувати і рослинних болотних рослин.

Сировина. Заготовляють верхушки одразу коли цвіте під час цвітіння. Сушать у добре провітрюваних, теплих приміщеннях. Зберігають у паперових мішках.

Хімічний склад. У траві виявлено летку олію (більше 0,3 %), рутин, гіперозид, салонін, дубильні речовини, аскорбінову кислоту, хміль, шуміш, сесквітерпеновий лактон супатоферіншрин, інозит, кумарову, ферулову кислоти, ароматичні оксикислоти – кавову, хлорогенову та ізохлорогенову тощо.

Застосування. Сітач коноплевий застосовується лише у на-

родній медицині при запальних процесах у нирках, сечовотах, сечовому міхурі, а також при водянці, простудних захворюваннях, хворобах печінки та жовчного міхура. Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Ми застосовуємо сідач коноплевий для лікування хвороб нирок, поєднуючи його з травою вересу звичайного, квітками глоду колючого, травою чорниці звичайної, розхідника звичайного, квітками та листками алтеї лікарської у співвідношенні 2 : 4 : 2 : 4 : 1 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 1,5—2,5 міс.

Для лікування гепатиту, холециститу, холангіту, панкреатиту ми поєднуємо траву сідача коноплевого з травою парила звичайного, стовпчиками з рильцями кукурудзи звичайної, корінями цикорію дикого, квітками глоду колючого, травою м'яти перцевої у співвідношенні 2 : 2 : 2 : 4 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

У поєднанні з квітками глоду колючого, травою собачої кропиви, серцевої, мелісою лікарською, зазвичай лузгами, листками, шишками хмелю сідач коноплевий використовується як засіб, що заспокоює нервову систему, знімає стреси, даючи гіпнотичний сугестивний ефект. Готують суміш у співвідношенні 2 : 2 : 4 : 6 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

157. **Скумпія звичайна** — Cotinus coggygria Scop. (Rhus cotinus L.).

Російська назва — скумпия, желтинник.

Родина сумахові — Anacardiaceae.

Високий кущ або дерево, яке іноді досягає 6 м заввишки. Кора коричнево-бура, з дрібними тріщинами. Пагони зелені або фіолетові, на зрізі виділяють дещо помітний молочний сік.

Листки чергові, прості, округлі або обернено-яйцеподібні, майже шкірясті, цілокраї, на довгих черешках. Зверху голі, матово-зелені. Знизу сизі, опушені, з мережею добре помітних жилок. При розтиранні листки мають специфічний запах. Квітки дрібні, зеленувато-жовті, зібрані у кінцеві волоснеті прямостоячі суцвіття. Цвіте скумпія у травні-червні. Рослина світлолюбна, морозостійка. Поширена у Південній Європі. В Україні росте в лісостеповій, степовій зонах та в Криму. Вирощують у культурі по всій республіці.

Сировина. Для медичного і промислового використання [illegible] листя скумпії, зелене. Листя збирають від початку цвітіння рослини до утворення зелених плодів (початок вересня-жовтень), сушать на сонці та під навісом, зберігають у сухих приміщеннях у щільних тарі, оберігаючи сировину від вологи.

Хемічний склад. Скумпія [illegible] — важливі таніди на [illegible] (до 21 %), від 10,5 до 27,9 % таніна (у кор. — понад 9 %). З листків скумпії [illegible] добувають танін та [illegible], з яких виробляють лікарські [illegible] пірогалол, таніген, таноформ тощо.

Застосування. У [illegible] та народній медицині [illegible] скумпії [illegible] як в'яжучий і протизапальний засіб при [illegible] кишечнику, процесі, гастроентеритах, отруєнні сполуками важких металів, а також зовнішньо при опіках, виразках, пролежнях, [illegible] запаленнях. Беруть 1 столову ложку листків, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Полощуть горло і пють по 2 столові ложки 3—4 рази на добу через 2 год після їди при [illegible], стоматиті, гінгівіті, [illegible]

Для лікування народною медициною поєднуємо листя скумпії [illegible] з коренями [illegible] кореневищем [illegible] лікарського, [illegible], брунькам [illegible] чорної, коренями [illegible] кореневищем [illegible] у співвідношенні 2 : 4 : 4 : 2 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою [illegible], настоюють на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Хворі [illegible] рот [illegible] та приймають усередину по 50 мл 4 рази на добу через 2 год після їди. Курс лікування — 2—4 міс з перервами щомісячно на 5—7 діб.

При отруєнні сполуками важких металів, алкалоїдами, [illegible] поєднуємо листя скумпії [illegible] з листками [illegible] великого, коренями [illegible], [illegible] парила звичайного, листками кропиви [illegible], кореневищами [illegible] лікарської, травою [illegible], коренями [illegible] лікарської, листками [illegible] у співвідношенні 2 : 4 : 6 : 6 : 4 : 2 : 6 : 2 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою [illegible], кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 4 рази на добу за 1,5 год до їди. Цей [illegible] можна використовувати при променевій [illegible], [illegible] рідкій, а також [illegible] — як примочки при променевому [illegible], з профілактичною метою при [illegible] на АЕС, атомних [illegible], у гірничорудній промисловості, де добуваються чи збагачуються уранові руди.

Для лікування шлункової, кишкової та маткової кровотеч,

особливо при підвищеній радіації, ми застосовуємо листки скумпії звичайної у поєднанні з плодами шипшини коричної, коренями кропиви двосмушної, кореневищами дерстачу прямостоячого, травою деревію звичайного, сапрнету піщаного, парила звичайного, листками подорожника великого у співвідношенні 2 6 2 4 2 6 6 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кипятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Вживають охолодженим по 50—100 мл **4 рази на добу через 2 год після їди.**

Для лікування бешихових уражень, трофічних виразок раноманітної етіології, пролежнів доцільно поєднувати листки скумпії звичайної, з травою парила звичайного, брунькамиіоно чорної, травою розхідника звичайного, чередиі трироздільної, плодами глоду колючого, кореневищами пирію повзучого, коренями та кореневищами оману високого, шишками хмелю звичайного, листками лавра лікарського у співвідношенні 2 2 4 2 4 4 2 2 2 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кипятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу через 2 год після їди. Змочену у відварі марлю чи бавовняну тканину прикладають двічі на добу до нагноєних уражень та виразів при псоріазі, екземі, фурункульозі, карбункулах, садах, пролежнях, а також при термічних хімічних та променевих опіках, променевих дерматитах тощо.

158. Смородина чорна — Ribes nigrum L.

Російська назва — смородина черная.

Родина агрусові — Grossulariaceae.

Кущова садова рослина. Пагони дуже гнучкі, зовні, опушені. Листки чергові, трилопатеві. Квітки зібрані в поодинокі п'ятидесятиквіткові чашечки з широким дзвоникуватим квітколожем, пізньо червонувато або жовтувато-сірими пелюстками. Віночок сполучнопелюстковий. Плід — чорна кулеста ягода з чубком з характерним приємним запахом і смаком.

У дикому стані смородина чорна поширена в мішаних і листяних лісах, на галявинах. Тінєвитривала рослина. Широко культивується як ягідна культура в господарствах та на індивідуальних садибах.

Сировина. Для медичного застосування заготовляють стиглі плоди смородини чорної. Бруньки збирають у березні, листки — ранньої весни.

Хімічний склад. Плоди смородини чорної містять значну кількість аскорбінової кислоти (від 138 до 568 мг на 100 г), біофлавоноїди, дубильні речовини (0,43 %), цукри (9,8 %), мікроелементи (мідь, марганець, залізо, мідь, кобальт, цинк, ванадій,

[illegible] У бруньках і листках знайдено фенольні сполуки, [illegible], аскорбінову кислоту, летучі олії (0,75 %).

Застосування. Препарати смородини чорної — давній і [illegible] засіб народної медицини. Вони мають потужні сечо[illegible] та загальнозміцнювальні властивості. Плоди смородини [illegible] широко використовують як полівітамінний засіб при [illegible] хворобах дихальних шляхів, грипі та алергічних [illegible], при кашлюкові, [illegible], [illegible] та [illegible] кровотечі, сечокам'яній хворобі і [illegible] процесах у сечовому міхурі, при [illegible], зокрема [illegible], подагрі, специфічному поліартриті, скорбуті. Для кращого [illegible] вітамінів плоди смородини можна консервувати з цукром у свіжому вигляді. 1–2 плоди подрібнюють [illegible] хрустальну розмелюють і зберігають у [illegible]. Беруть 1–2 столові ложки плодів, заливають [illegible] кип'яченою водою і п'ють як чай 3–4 рази на добу до їди. Застосовують при [illegible], [illegible]. Вони дають [illegible] вітамінів і мають чудовий смак. Показані при [illegible] екземи шкіри, [illegible] хворобах, зокрема дерматиті, екземі та ін.

Дуже корисним є сумішь листя смородини, [illegible], [illegible], [illegible] та [illegible] у співвідношенні 2 : 2 : 2 : 3 : 3. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками окропу, настоюють 10 хв. Пити по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. У воду і [illegible] додають 1 ложку розмаринового меду з високим вмістом [illegible]. Цей настій дуже корисний при [illegible] процесах у верхніх дихальних шляхах, подагрі, специфічному поліартриті, запальних процесах у нирках і сечовому міхурі.

159. Собача кропива серцева (звичайна) — Leonurus cardiaca L.

Родина губоцвітні — Lamiaceae (Labiatae)

Собача кропива серцева — вологолюбна багаторічна рослина, що росте як звичайна бур'ян у лісах, перелісках, на межах, [illegible] [illegible]. Рослина висока, заввишки досягає 1,5–2 м. Стебло тонке, [illegible], прямі, дуже гілясті. Листки крупні, [illegible]. Квітки зібрані в [illegible], розташовані в пазухах верхніх листків. Цвіте рослина з червня до [illegible]. Поширена в середній і південній зонах Європи у Середньому Уралі та Західному Сибіру.

Сировина. Для медичного застосування використовують верхівки квітучих стебел, які сушать у теплих приміщеннях.

що добре провітрюється. Краще подрібнювати рослину до сушіння.

Хімічний склад. З трави собачої кропиви серцевої виділено флавоноїди: глікозиди — рутин, кверцитрин, кверцетин, 7-глікозид кверцетину, кверцетрин, гіперозид, дубильні речовини (близько 2 %), сапонини, летучі олії (0,0[illegible] %), гіркі та слизисті речовини, незначну кількість речовини та хлорогенової кислоти, паракумарову кислоту.

Застосування. Собачу кропиву серцеву застосовують як заспокійливий засіб, що в кілька разів посилює дію валеріани. Препарати рекомендують при серцевому неврозі, ішемічній хворобі серця, початкових стадіях гіпертонічної хвороби, міокардиті. Їх використовують як седативний засіб для лікування порушень функції центральної нервової системи, при вегетоневрозі, істерії, неврастенії. Застосовують при епілепсії, синдромі Меньєра, церебральному неврозі. Нервові болі, біль у серці та гастрит зі схильністю до спазмів. Готують також у вигляді настойки. Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пити по 50—70 мл вранці, в обід і перед сном. Настойку собачої кропиви серцевої ми готуємо на 40 % спирту у співвідношенні 1 : 5. Настоюємо 2 тиж. Рекомендуємо хворим по 30—40 крапель 3 рази протягом дня і 4-й раз — перед сном. 20 % спиртова настойка собачої кропиви серцевої в поєднанні з настойкою омели білої, квітками глоду колючого та м'ятою перцевою входить до запропонованої нами комплексної для лікування стресових та алергічних станів.

Ми широко застосовуємо препарати собачої кропиви серцевої у сумішах з спиною блакитною, травою вересу звичайного, квітками глоду колючого, травою м'яти болотної, м'ятою перцевою, шишками хмелю звичайного (для лікування спиною блакитної).

160. Соняшник звичайний — Helianthus annuus L.

Російська назва — подсолнечник однолетний.

Родина складноцвіті — Compositae.

Поширена одорічна технічна і сільськогосподарська культура, яка широко культивується на півдні. Уквітаний стебло високе, сягає 2 м, пряме, з губчастою серцевиною. Листки великі, черешкові. Нижні листки супротивні, решта — чергові. Суцвіття — багатоквітковий кошик з язичковими або ледь вигнутим диском. Квітки двостатеві, трубчасті. Плід — сім'янка з шкірястим оплодням, що не зростається з насінною. Цвіте в середині липня до кінця серпня.

Сировина. З лікувальною метою збирають крайові, кошики

[illegible] і листки, суцвіття і головки [illegible] Промислово [illegible] виробляє соняшникову олію.

Хімічний склад. У крайових квітках [illegible] речовин [illegible] бетаїн, [illegible], каротин [illegible] містять каротин (приблизно 11 мг/100 г), [illegible] речовини [illegible] (близько 0,6 %). Вміст [illegible] в листках становить 47—52 %. У соняшнику [illegible] в [illegible] (близько 27 %), білок [illegible] (близько 20 %), фітин (2 %) [illegible], дубильні речовини.

Застосування. Проростки соняшника [illegible] у [illegible] як спазмолітичний засіб, у [illegible] і як [illegible] засіб. [illegible] [illegible] харчовий продукт. У [illegible] [illegible] як [illegible] [illegible] [illegible]

Сировина. Застосовують бруньки сосни лісової. Їх збирають ранньої весни, коли на них ще не почала розходитися верхівкові лусочки. Сировину сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях, розстилаючи тонким шаром. Зберігають висушені бруньки в сільній паперовій тарі. Сировина офіцинальна.

Хемічний склад. У бруньках сосни лісової знайдено летку олію (близько 0,36 %), дубильні речовини, смолу, пінцикрин, фітонциди. В глиці виявлено дубильні речовини (близько 5 %), каротин, летку олію (близько 1,3 %), смолу (7—12 %). Живиця містить летку олію (близько 35 %), смоляні кислоти, фітонциди.

Застосування. Препарати сосни лісової використовують у науковій та народній медицині насамперед як відхаркувальні, потогінні, сечогінні та дезинфікуючі засоби.

З живиці шляхом її перегонки з водяною парою добувають скипидар — прозору рідину з специфічним запахом. Скипидар застосовують для приготування мазей і лініментів. Деякі подразнювальні відволікальні засоби при невралгії, ревматизмі, міозиті. Іноді скипидар використовують (обережно) для інгаляцій при затяжному бронхіті. Скипидар — горюча рідина. При хворобах нирок і печінки вживання його протипоказане.

Використовують також сосновий дьготь як дезинфікуючий та інсектицидний засоби, а також для лікування екземи, лишаїв, корости.

При лікуванні запальних процесів у верхніх дихальних шляхах, а також як дезинфікуючий і сечогінний засоби дуже ефективний відвар соснових бруньок. Беруть 1 чайну ложку подрібненої сировини, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв. Пють по 50 мл 4 рази протягом доби.

При лікуванні сечокам'яної хвороби, подагри, хронічного циститу соснові бруньки краще поєднувати з травою вересу звичайного, материнки звичайної, квітками цмину піскового та коренями шикори звичайної у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 3. Беруть 2 столові ложки суміші на 3 склянки води, кип'ятять на малому вогні 10 хв. Пють по 50 мл 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

162. Софора японська — Sophora japonica L.

Російська назва — софора японская.

Родина бобові — Fabaceae.

Декоративне листопадне дерево близько 30 м заввишки. Листки черговi, непарноперисті, з 3—8 парами листочків, на коротких черешках. Листочки видовжені, зовнішньої — зверху — темно-зелені, з більшим зеленим — сизувато. Квітки дво-

[illegible] неправильної форми. Віночок метелик, подібний, яскраво-жовтий. Плід — боб. Цвіте у липні-серпні. Плоди достигають у жовтні і тримаються на дереві протягом усієї зими. Батьківщина рослини з Китаю та Японії. В Україні росте в Криму, Одеській, Херсонській та Дніпропетровській областях, а також у Закарпатті.

Сировина. Заготовляють пуп'янки квіток і плоди рослини. Пуп'янки заготовляють у сонячну погоду, коли лише квітки в рядах ледь починають розпукуватись. Пуп'янки привядлюють на сонці протягом 2 год, а потім досушують у сушарках при температурі 40—50 °С. Плоди збирають вповні достиглими і сушать при температурі 25—30 °С.

Хімічний склад. У пуп'янках і недостиглих плодах софори японської виявлено значну кількість рутину (30—44 %), смоли, кемпферол-3-софороїд, кверцетин-3-рутинозид (гетерозид), 4-софоробіозид, органічні кислоти, цукри, дубильні речовини.

Застосування. Препарати софори японської мають бактерицидні, кровоспинні та протизапальні властивості. Вони діють на збудників стафілококів та кишкову паличку. Їх вживають при стенокардії, атеросклерозі, цукровому діабеті, інфекційних хворобах, ревматизмі, геморагічному діатезі, капілярному токсикозі, для лікування гнійних ран, опіків, пролежнів, маститу.

Сировину бранш боби мелють, подрібнюють і заливають 50 % спиртом з розрахунку 1 : 1. Коли беруть сухі плоди, то готують настойку 1 : 2. Настоюють 10—14 діб, збовтуючи вміст по кілька разів на добу. Пють по 10—30 крапель 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Настойку пуп'янків готують на 70 % спирті з розрахунку 1 : 5. Настоюють 7 діб, пють по 20—40 крапель 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для профілактики внутрішніх кровотеч, а також при інсульті, інфаркті міокарда, маткових, шлункових, кишкових кровотечах, кровотечах при травмах паренхіматозних органів, при нарадонтозі, кровотечах при екстракції зубів і після тонзилектомії ми досить успішно застосовуємо спиртові настойки таких рослин у гемостатичні композиції: (Склад композиції: настойка коренів з кореневищем розхідника лікарського (2 частини), настойка плодів софори японської (1 частина), настойка трави дерев'ю звичайного (1 частина), настойка листя кропиви дводомної (0,5 частини), настойка листя подорожника великого (0,5 частини). Пють по 30—40 крапель 4—5 разів на добу через 2 год після їди.

Для лікування цукрового діабету ми застосовуємо настойку плодів софори японської у такій композиції: настойка коренів цикорію дикого або культивованого (2 частини), настойка плодів софори японської (1 частина), настойка листя кро-

[illegible] (0,5 частини), [illegible] (0,5 частини), настоянка коренів з кореневищами [illegible] (0,5 частини), настоянка [illegible] лікарської (0 [illegible] 100). По [illegible] 30—40 крапель 3 рази на добу за 15 хв до їди.

Для лікування ревматизму [illegible] (2 частини), [illegible] (1 частина), [illegible] (0,5 частини), [illegible] (0,5 частини), [illegible] (0,5 частини). По [illegible] 20—30 [illegible] 15 хв до [illegible] Курс лікування [illegible] 1—2 місяці.

Цю комбінацію [illegible] лікування [illegible] (1—2 [illegible] Масла [illegible] 4 [illegible] болях [illegible] при [illegible] розлоги [illegible], а також за [illegible] і [illegible] рухів, [illegible] рухів [illegible] хорошь уранці і перед сном.

Для лікування [illegible] суглобів, особливо [illegible] ревматичних [illegible] (1 частина), настойка [illegible] (1 частина), настойка [illegible] (0,5 частини), настойка коренів з кореневищами [illegible] (0,5 частини), настойка [illegible] (0,5 частини), настойка [illegible] (0,5 частини). По [illegible] 30—40 крапель 3 рази на добу за 1 [illegible] 30 хв до їди. Ця композиція показана також при ревматоїдному і [illegible] поліартриті, подагрі, стрес[illegible], [illegible] (при [illegible] кров'ю), алергічних [illegible] нервовому [illegible] клімактеричному неврозі, [illegible], хворобі Бехтерєва, діатезах, екземі тощо.

165. Спаржа лікарська (холодок) — Asparagus officinalis L.

Російська назва — спаржа лекарственная.

Родина лілійні — Liliaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла високі [illegible] м, розлогі, [illegible]. Сидо-зелені. Голочки [illegible], вкриті пучками зелених голочок, що нагадують листки. Ніжні [illegible] квітки білого кольору [illegible] лускатих листочків.

Росли з дводомиз. Кореневище товсте, бере, з кількома [illegible] [illegible] Цвіт - кущ, [illegible] спочатку зелена, а при до[illegible] [illegible] ягоди [illegible] Цвіте в червні-липні, плоди [illegible] у [illegible] [illegible] Рослина поширена на [illegible], вологих [illegible] [illegible] [illegible]

та знижує артеріальний тиск [illegible] препаратів [illegible] препарати спаржі, маючи сечогінну дію, не порушують фільтрації сечі в нирках.

У китайській медицині плоди спаржі лікарської використовують при гіпертонічному, пуповому діабеті, ка[illegible], [illegible]. Збільшують [illegible] і сушать. Для застосування з лікувальною метою плоди подрібнюють. Беруть 1 чайну ложку плодів, заливають 1 склянкою води і настоюють у термосі 6—8 год. П'ють по 1 столовій ложці 3—4 рази на добу за 30 хв до їди.

104. Спориш звичайний — Polygonum aviculare L.
Російська назва — горец птичий.
Родина гречкові — Poligonaceae.

Однорічна трав'яста рослина. Поширений бур'ян [illegible] рослин, на [illegible] полях, [illegible], біля річок, [illegible], на [illegible]. Має стрижневий розгалужений корінь. Стебла темно-зелені, [illegible], з вузлами, нагадують [illegible] 15—60 см. Листки чергові, [illegible], [illegible] зелені, [illegible] (буває або [illegible] з [illegible] жилками. Квітки [illegible], [illegible] форми [illegible]. Розташовані по 2—5 у пазухах листків. Поширений спориш звичайний по всій території України.

Сировина. Заготовляють [illegible], які зривають у період [illegible] цвітіння. Після висушування зберігають у добре провітрюваних сухих приміщеннях.

Хімічний склад. У препаратах спориша звичайного [illegible] дубильні речовини (0,35 %), [illegible] аскорбінову і аскорбінову кислоту (700—887 мг/100 г), [illegible] авікулярин, каротин (близько 40 мг/100 г), [illegible] кремнієві [illegible] (4,5 %), мікроелементи [illegible], [illegible] (13—24,3 %), [illegible] (10—14 %), [illegible] (2,5 %), а також слиз, [illegible] речовини, сліди леткої олії.

Застосування. Народна медицина застосовує препарати спориша звичайного в [illegible] як кровоспинний засіб. Водні і спиртові розчини [illegible] зупинення крові [illegible] м'язи матки, [illegible] артеріальний тиск. Трава спориша звичайного входить до складу збору Здренка, який застосовують при [illegible] онкологічних захворювань як симптоматичний засіб.

Препарати спориша звичайного використовують у народній медицині для лікування багатьох [illegible] запальних процесів у нирках, сечовому [illegible], [illegible], жовчокам'яної хвороби, [illegible]. Вони сприяють при гастритах з підвищеною та недостатньою кислотністю шлуно-

ного соку, коліті, захворюваннях дихальних шляхів, сольовому діатезі.

Ми широко застосовуємо спорш звичайний для лікування геморою. Поєднуємо траву споришу звичайного з травою м'яти перцевої, мелісою лікарською, коренями родовика лікарського або перстачу прямостоячого (при кровотечах), бруньками тополі чорної, травою чебрецю звичайного у співвідношенні 1 : 3 : 2 : 1 : 2 : 1. Беруть 4 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, додають 1 столову ложку коренів алтею лікарського, настоюють 4 год. Після проведення відповідного туалету до гемороїдальних вузлів уранці й перед сном прикладають змочену рідиною шматочки марлі. Одночасно відвар приймають всередину по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хв до їди. Після тижневого лікування зникають гемороїдальні вузли, зменшується, гояться тріщини, припиняється кровотеча. При лікуванні можуть стежити, щоб виборожнення кишечника було регулярні, не можна допускати запору.

Для приготування споришу звичайного беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 2 склянками окропу, настоюють 10 хв. Вживають 2 склянки настою за 3—4 рази протягом доби (за 30 хв до їди).

Ми широко застосовуємо препарати споришу звичайного у сумішах з бруньками тополі чорної, травою вересу звичайного квітками і листками лікарської, травою розхідника звичайного, квітками цмину піскового, стовпчиками з рильцями кукурудзи звичайної, травою материнки звичайної, плодами глоду колючого у співвідношенні 2 : 3 : 3 : 2 : 2 : 3 : 2 : 2 : 3 при сечокам'яній хворобі, нефриті (гострому і хронічному), ліхтарі, сольовому діатезі, уретриті, запаленні передміхурової залози. Беруть 3 столові ложки суміші, заливають 2 склянками води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. При такому лікуванні коренеплоди вживати салати з листка петрушки, рослини і молодих пагонів старжі лікарської.

165. **Стокротки багаторічні.** Bellis perennis L.

Російська назва — маргаритка многолетняя.

Родина астрові (складноцвіті). Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла у вигляді квітконосних стрілок прямостоячі, 5—25 см заввишки. Листки утворюють прикореневу розетку, видовжено-яйцеподібні, тупі, з дрібнозубчастим зубцями, поодинокі, до основи звужені. Квітки дрібні, зібрані в кошики. Крайові квітки язичкові, жіночого одворядні, білі, часом з рожевуватим відтінком, серединні — трубчасті, двостатеві, жовті. Під цвітіння

Ростуть стокротки багаторічні рано навесні, (початок квітня, травень). Ростуть на луках, у канавах, на узбіччях шляхів, лісових галявинах, поблизу старицями, у гаях. Поширена рослина у заплавних та лісостепових зонах України. Як декоративну рослину розводять стокротки багаторічні по всій Україні.

Сировина. Заготовляють усю рослину під час цвітіння. Зривають стебла і листки, не вирішуючи коренів. Сушать у добре провітрюваних приміщеннях, зберігають у щільній тарі.

Хімічний склад. У траві стокроток багаторічних знайдено сапоніни, слизи, дубильні речовини, гіркоти, фітонциди, ефірні олії, органічні кислоти (яблучна, щавлева).

Застосування. Рослина здавна користується великою популярністю серед українського народу. Її застосовують при простудних захворюваннях дихальних шляхів, як жовчогінний засіб при захворюваннях печінки та жовчного міхура, а також при захворюваннях сечовивідних шляхів, при хворобах крові, ревматизмі, подагрі, кашлі, при хронічному кашлі. Рослина має протизапальну, вітрогінну, кровоочисну, жовчогінну та протигарячкову дію. Рослина обмежено, особливо у формі суміші з іншими трав'яними зборами, похилого віку.

Беруть 2 столові ложки подрібненої рослини, заливають 1 склянкою води, настоюють 30 хв. Пити по 150 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування простудних захворювань ми пропонуємо такий стокроток багаторічних з трав'яною мішкою лікарською, шалфеєм, добиркою, подорожником великим, квітками бузини, травою материнки звичайної, чебрецю звичайного та квітками і квітками липи лікарської: співвідношення 2 1 2 2 0,5 2 2 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 1 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При захворюваннях печінки та жовчного міхура ми використовуємо траву стокроток багаторічних у поєднанні з квітками кульки дмухавцевої, стовпчиками з рильцями кукурудзи звичайної, квітками глоду колючого, травою материнки, сторінки з нижнього материнського листка, шипшиною, жовтушною, у співвідношенні 1 4 4 2 2 2 4 0. Готують і використовують, як і попередні настої.

Для полоскання при ангінах, кишкових та маткових кровотечах ми використовуємо траву стокроток багаторічних у поєднанні з дубовими галами, коренями з кореневищами родовика лікарського, коренями кропиви дводомної, плодами шипшини коричної у співвідношенні 2 2 4 2 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, потім додають 1 столову ложку подрібнених

[illegible] алтеї лікарської і настоюють 2 год. Пють відвар по одній склянці по 50 мл 4—5 разів на добу через 2 год після їди. Цей же відвар з профілактичною метою використовують для спрацювання шлунка при запаленнях захворюваннях жіночих статевих органів разом та перед сном. При хронічних захворюваннях нирок, сечовода та сечового міхура ми застосовуємо траву спориш багатирисного у поєднанні з травою вересу звичайного, материнки звичайної, розторопшу звичайної, спориш звичайного, квітками плоду кукурудзи звичайної, травою сушниці лікарської, підмаренника справжнього, листками скумпії звичайної у співвідношенні 2:4:2:2:4:2:2:2:1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 2 год. Пють по 50 мл 3 рази на день за 30 хв до їди і 4 й раз — перед сном. При гострих захворюваннях сечостатевих органів курс лікування триває 2—4 тиж., при хронічних — 2—4 міс. з перервою щомісяця на 3—5 днів.

166. **Суниці лісові** — Fragaria vesca L.
Російська назва — земляника лесная
Родина розові — Rosaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина заввишки 5—30 см. Стебла прямостоячі або висхідні, усіяні волосинками. Листки трійчасті, зверху — темно-зелені, знизу — сизо-зелені. Квітки білі, великі (більшого 2 см у діаметрі), зібрані в щиткоподібне рідке суцвіття, на довгих волосистих квітконіжках. Квітки правильної форми, роздільнопелюсткові, двостатеві. Плід — яйцеподібний, конічний, до основи вкритий насінинами, має яскраво-червоний колір, приємний смак і запах.

Суниці лісові ростуть на галявинах та узліссях хвойних і мішаних лісів, узбіччях шляхів, старих цвинтарях, у лісосмугах. Рослина світлолюбна. Цвіте у травні, плоди достигають з середини липня до кінця липня. **Суниці лісові поширені у Беларусі, в Україні.**

Сировина — заготовляють листки, плоди і корені. Листки збирають під час цвітіння рослини, обриваючи їх без черешків. Сушать як лікарську, без доступу прямого сонячного опромінення, в добре провітрюваних і теплих приміщеннях. Свіжі ягоди збирають обережно, щоб не пом'яти, і вживають в їжу. Для кращого зберігання їх консервують з цукром у співвідношенні 1:2. З них готують варення, соки, компоти. Ягоди також сушать у теплих печах при температурі 60—65°С, розкладаючи тонким шаром на решеті. Висушені плоди зберігають у щільній тарі, оскільки можливе пошкодження їх комірними шкідниками, мишами, моллю.

Корені суниць лісових викопують разом навесні, або пізно

ресси. Мають їх холодною водою, сушать у добре провітрюваних, теплих приміщеннях.

Хімічний склад. Плоди суниць лісових містять цукри (близько 10 %), вітаміни, яблучну і саліцилову кислоти (близько 1,6 %), дубильні речовини, барвники, пектини. У них знайдено мікроелементи заліза, кобальту. У плодах виявлено аскорбінову кислоту (близько 60 мг/100 г), каротин (0,06 мг/100 г), тіамін (0,03 мг/100 г), рибофлавін (0,1 мг/100 г), фітонциди (0,1 мг/100 г), пектини. Листки суниць лісових містять багато аскорбінової кислоти (близько 400 мг/100 г), кореневища — значну кількість дубильних речовин.

Застосування. Плоди, листки і кореневища суниць лісових застосовують як сечогінний, жовчогінний і протизапальний засіб. Вітамінів найбільше у свіжих ягодах, тому краще їсти їх сирими. Вживають по 100 г ягід 4 рази на добу.

Свіжі ягоди, сік, свіжий та пастеризований суничний сік вживають при нефролітиазі, жовчокам'яній хворобі, гастриті з зниженою кислотністю шлункового соку. Настоєм ягід та листків суниць лісових лікують хворих на подагру, артрит, метрорагію. Готують настій так: беруть 1 столову ложку листків або ягід, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 100 мл 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

При запаленні матки з значною кровотечею можна застосовувати відвар сушених плодів шипшини, горіхи кореня розовика лікарського, суниць лісових, полинно-дикого, бруньок сосни чорної. Беруть по 1 столовій ложці кожного компонента, змішують, заливають 1 л води, кип'ятять на водяній бані 10 хв, настоюють 1 год. Пють по 100 мл 4 рази протягом дня, 30 хв перед сном. Лікування тривале — 3—4 тиж. Гемостатичний ефект такого відвару сприяє, тож повітряних хемотерапевтів. Цим же розчином корисно робити спринцювання влаг. (щоденно протягом 1—2 тиж).

При артритах, подагрі, сечокам'яній хворобі, метрорагіях на сечокам'яну та жовчокам'яну хворобу. Готуємо суміш листків суниць лісових, трави перстачу звичайного, кореня лікарського, кореневищ кропиви дводомної, листків і квіток аїру лікарського, трави споришу звичайного, маслин лікарських, плодів кропиви у співвідношенні 2:3:2:3:3:3:1:2. Беремо 2 столові ложки суміші, заливаємо 1 склянкою окропу, настоюємо 4 год. Хворі п'ють по 100 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди і перед сном.

Хоч повне вилікування нефролітиазу сучасними засобами вважається проблематичним, у лікарській практиці автора були випадки, коли хворі на сечокам'яну хворобу віком від 35 до 60 років повністю вилікувались завдяки названим

хворобам при умові відмовлення від вживання алкоголю, при припинення куріння і суворого дотримання дієти (власне, раціонального стримування її в напрямку перебування обмінних процесів у організмі). Факт одужання хворих встановлено на підставі клінічних, лабораторних обстежень та серійних рентгенографій.

Показано доцільне вживання ягід суниць лісових, калини, страв з гарбуза, свіжої сировини горобини та березового соку.

Для лікування жовчнокам'яної хвороби ми застосовуємо суміш столовичків з прямоцвітками кукурудзи звичайної, листків пшиці пісового, листків суниць лісових, трави спориша звичайного, материнки звичайної, м'яти лікарської, чебрецю звичайного, квітків і плодів ключого у співвідношенні 2 : 3 : 2 : 2 : 2 : 3 : 2 : 3. Беремо 2 столові ложки суміші, заливаємо 1 склянкою окропу і настоюємо 2 год. Хворі вживають настій так само, як при сечокам'яній хворобі.

Нами вже неодноразово рекомендувалось вживання масла листків сушниць лісових, оскільки ефірні масла звичайної і смородини як високоактивного препарату, що має особливі властивості, готують, й є чудовим вітаміновим та активізує обмін речовин.

167. Сурінця звичайна — Barbarea vulgaris R. Br.

Російська назва — сурепка обыкновенная

Родина капустяні — Brassicaceae.

Дворічна трав'яниста рослина, яка іноді сягає висоти 1 м з сильно гіллястим стеблом, вгорі розгалужена. Листки продовгі. Прикореневі і нижні стеблові листки на черешках, перисто-лопатеві, довгасті або оберненояйцеподібні. Квітки дрібні, яскраво-жовті. Плодові стручки завдовжки до 2 см, відхилені від стебла.

Цвіте рослина з квітня до заморозків. Поширена як сурма на полях, особливо серед зернових, буряків, картоплі. Росте на луках, лісах, у сонячних місцях, долинах, на горбах.

Сировина. Заготовляють усю рослину, яку зрізують на висоті 10—15 см від землі під час бутонізації цвітіння. Рослину добре висушують, подрібнюють і зберігають у щільній паперовій тарі.

Хімічний склад. Як говорять писемні пам'ятки давнього минулого, сурепицю лікарі використовували ще в Стародавньому Греції та Римі. Однак науковою медициною хімічний склад рослини до останнього часу не вивчений. Рослина застосовується лише у народній медицині. Гадають, що за хімічним складом вона подібна до гірчиці польової, яка також належить до родини капустяних. У листках виявлено значну

кількість аскорбінової кислоти. Насіння містить 25—30 % жирної олії.

Застосування. Препарати сурепиці звичайної використовують при гіповітамінозі С, для поліпшення апетиту. Вони сприяють кровообновленню тазових органів і поліпшують сперматогенез. Вживають їх для відновлення сил при фізичній і нервовій, астенічних станах, проявляють вони сечогінну дію, сприяють загоюванню ран.

Для приготування настою беруть 1 столову ложку сухої або свіжої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 2—3 год. Пють настій по 50 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди.

Ми застосовуємо траву сурепиці звичайної для лікування гіпо- та анацидного гастриту, поєднуючи з листками подорожника великого, кропивою дводомною, цибулею звичайною, травою спориші звичайного, собачою кропивою, серцевою, деревію звичайного, листками бобівника трилистого, травою мелісси лікарської, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 1 : 2 : 2 : 4 : 2 : 2 : 4 : 2 : 1 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Рано навесні (ще з під снігу) можна збирати листки сурепиці звичайної і використовувати для приготування борщу та овочевої юшки (у поєднанні з кропивою дводомною, яглицею звичайною, медункою лікарською та травилатом міським).

Для лікування нейроциркуляторної дистонії ми поєднуємо препарати сурепиці звичайної з травою тютюну польового, квітучими верхівками еспарцету піщаного, травою спаржі лікарської, собачою кропивою серцевою, у співвідношенні 2 : 4 : 4 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 3 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування 1—2 міс.

168. Суховершки звичайні — Prunella vulgaris L.
Російська назва — черноголовка обыкновенная.
Родина губоцвіті — Lablatae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла висхідні, чотиригранні, 10—50 см заввишки. Листки супротивні, прості, черешкові, видовжено-яйцеподібні (іноді майже ланцетні), з клиноподібною основою, тупою верхівкою. Квітки двостатеві, неправильної форми, у пазухах 6 квіткових віспражлях кільцях, які утворюють колосоподібну або довгасту головку. Чашечка з 10 жилками, двогуба. Віночок фіолетово-синій, синій або білий. Цвіте з червня до вересня.

Поширена рослина по всій Україні. Росте на луках, сіножатях, сонячних галявинах, біля лісосмуг, вздовж шляхів.

Сировина. Заготовляють траву рослини, як, [illegible] або [illegible] цілющі. Сушать на горищах та у сушарках. Зберігають у щільній паперовій тарі.

Хімічний склад. У траві рослини знайдено дубильні речовини (більше 1 %), гірчиці (більше 6 мг%), гірки та смолисті речовини, вітаміни К, рутин, аскорбінову кислоту (більше 30 мг%), гіперозид, [illegible], урсолову кислоту, [illegible] (більше 0,5 %), основними складовими [illegible] **гінами якої є α-камфора та α-фенхон.**

[illegible] [illegible] застосовують у народній [illegible] як [illegible], [illegible] в'яжучі та [illegible] засоби. Їх використовують при захворюваннях [illegible], [illegible] [illegible] сечі, [illegible] [illegible] [illegible]

верхніх листків. Цвіте рослина з червня по жовтень. Поширений сухоцвіт багновий на вогких лугах, у польових долинах, у заплавах, на низьких берегах річок, вологих узліссях. Росте у Беларусі, в Сибіру, в лісовій і лісостеповій зонах середньої смуги України та Росії.

Сировина. Збирають усю рослину під час її найінтенсивнішого цвітіння. Сушать у теплих добре провітрюваних приміщеннях.

Хімічний склад. Хоч рослину використовують і в науковій медицині, її дію вивчено ще недостатньо. В траві сухоцвіту багнового виявлено дубильні речовини (близько 1 %), летку олію, смоли (близько 16 %), каротин (близько 30 мг/100 г), флавоноїди, фітостерини, аскорбінову кислоту, слизи, гламіну, алкалоїд гнафалін, який розширює кровоносні судини.

Застосування. Препарати сухоцвіту багнового розширюють судини, мають гіпотензивну властивість, сповільнюють серцевий ритм, прискорюють згідання крові. Виявлено також ранозагоювальні і антибактеріальні властивості рослини. Використовують препарати сухоцвіту багнового для лікування початкових стадій гіпертонічної хвороби, стенокардії, гіперацидного гастриту, виразкової хвороби шлунка і дванадцятипалої кишки, для усунення нервових розладів та безсоння. Беруть 1 столову ложку подрібненого сухоцвіту багнового, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 100 мл 3 рази на день за 30 хв до їди і 4-й раз — перед сном.

Значно кращий ефект дає суцвіття багнового у сумішах з квітками глоду колючого, травою собачої кропиви серцевої, вересу звичайного, меліси лікарської, листками омели білої. На 1 л окропу беруть по 1 столовій ложці кожної рослини і настоюють 8 год. Препарат вживають так само, як і попередній настій.

При нервовому виснаженні, безсонні, стресових та астенічних станах застосовують настій суміші сухоцвіту багнового з коренем валеріани лікарської, травою чебрецю звичайного, вересу звичайного, меліси лікарської, собачої кропиви серцевої, квітками глоду колючого у співвідношенні 2:2:1:2:3:3:2. Беруть 5 столових ложок суміші, заливають 1 л окропу, настоюють 12 год. Пють по 2 столові ложки 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Ми застосовуємо настойку сухоцвіту багнового як основний засіб для лікування трофічних виразок. Беремо 100 г свіжих березових бруньок та 100 г сухоцвіту багнового і заливаємо 1 л соняшникової олії. Настоюємо 3 тиж. Потім настойку фільтруємо і рекомендуємо 2 рази на добу змащувати нею трофічні виразки. Цією ж настойкою ми також лікуємо ерозію шийки матки. Тампоном, добре змоченим на-

[illegible] ванною, що дозволяє змащувати шкіру. Через 8—15 діб загоюються навіть застарілі ерозії.

Добре [illegible] при цьому дає сухий багновий у поєднанні з брунькою [illegible] чорної. Беруть по 1 столовій ложці [illegible] на 1 склянку води, кип'ятять 10 хв, додають 1 столову ложку кореня алтеї, [illegible], настоюють 4 год і фільтрують. Цим відваром 2 рази за добу (вранці і перед сном) проводять спринцювання піхви.

Для лікування трихомонадного кольпіту ми користуємось такою композицією. Беремо по 1 столовій ложці сухого багнового, брунькою тополі чорної, кореня родовника лікарського, заливаємо 2 склянками води, кип'ятимо на малому вогні 10 хв і настоюємо 10 хв. Відвар фільтруємо і використовуємо, як і попередню композицію.

Готуємо ще такий відвар. Беремо по 1 столовій ложці кореня кульбаби прямостоячої, брунькою чорної, кореня родовника лікарського, [illegible], [illegible] на [illegible] склянці води, кип'ятимо 10 хв. Застосовуємо для спринцювань при трихомонадному кольпіті, болях та ерозії шийки матки. Курс лікування — 7—15 діб. Цей же відвар використовуємо для промивань до трофічних виразок, пролежнів, забитих місць, набряклих суглобів.

170. **Талабан польовий** — Thlaspi arvense L.
Російська назва — ярутка полевая
Родина капустяні — Brassicaceae.

Однорічна [illegible] рослина 20—50 см [illegible]. Листя [illegible], [illegible] листя. Квіти [illegible], [illegible] в [illegible] до [illegible]. Плоди [illegible], [illegible], [illegible]. Цвіте з [illegible] до [illegible].

Поширений талабан польовий на [illegible], городах, [illegible], [illegible], [illegible] в Росії, в Білорусі, [illegible] території України.

Сировина. З лікувальною метою використовують усю надземну частину, яку [illegible] під час цвітіння на 10—15 см вище [illegible]. Сушать [illegible], [illegible], добре провітрюється. Висушену, подрібнену рослину зберігають у щільно закупореній тарі.

Хімічний склад. Хімічний склад рослини майже не вивчений. В [illegible] талабана [illegible] міститься жирна олія (близько 30%). У листках виявлено аскорбінову кислоту (близько 200 мг/100 г), [illegible], [illegible], [illegible] (близько 40%), [illegible] речовини, [illegible]. Рослина гостра на смак, має запах часнику.

Застосування. Талабан польовий має в'яжучу, протизапальну, [illegible], сечогінну, [illegible] та [illegible] властивості. Для лікування простудних хвороб готують настій

рослини. Беруть 1 столову ложку подрібненої сировини, заливають 1 склянкою окропу і настоюють 4 год. П'ють по 1 чайній ложці 4—5 разів на добу за 30 хв до їди.

Для полегшення травлення при зниженій секреції шлунка наперед вживають салат з молодих листків татарину (за 30 хв до їди).

Препарати татарину польового прискорюють та активізують моторну функцію, у чоловіків стимулюють статеву діяльність.

Для лікування імпотенції вживають по 0,5 чайної ложки сухого порошку татарину польового 4 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 15—20 діб. Ми пропонуємо при лікуванні імпотенції траву татарину польового з травою селадцету пальчастого, плодами китайського лимонника, травою вересу звичайного, коренями цикорію дикого, плодами глоду колючого у співвідношенні 2:4:2:2:4:4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 2 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 1,5—3 міс.

При зниженій секреції шлунка ми з успіхом застосовуємо препарати татарину польового, поєднуючи їх з коренями кульбаби лікарської, кореневищами дводомної та медуниці лікарської, плодами вишні звичайної, горобини звичайної, коренями щитня з коренями синюхи блакитної у співвідношенні 2:4:1:4:4:2:2. Готують і приймають так само, як і попередній відвар. Лікуватися тоді слід щоквартально протягом 1—1,5 міс.

171. **Татарник звичайний** — Onopordon acanthium L.

Родина — Татарник обыкновенный (черниговск.).

Родина айстрові (складноцвиті) — Asteraceae (Compositae).

Дворічна колюча трав'яниста рослина. Стебло пряме, розгалужене, 50—250 см завдовжки. Листки з обох боків сіро павутинисті, великі 12—15 см завдовжки. Прикореневі листки коротко черешкові, перистонадрізані, або перистороздільні, з колючими краями. Стеблові листки — черешкові. Квітки двостатеві, у кінцевих самотніх кошиках. Віночок з зрощених пелюсток, пурпурний. Цвіте рослина з червня до вересня. Плід — сім'янка. Поширений татарник звичайний по всій Україні. Росте на нежитлових місцях, на старих цвинтарях, біля лісосмуг.

Сировина. Заготовляють усю рослину, зрізуючи її під час цвітіння на 25—30 см від землі. Потрібно висушувати у добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у [illegible]

Хімічний склад. У листових кошиках рослини виявлено інулін, сапонини, вітамін С. Листки та [illegible] містять [illegible]

[illegible] сесквітерпенів, лактон арнобікрав, вітаміни С та К, цукри, смоли, дубильні речовини тощо.

Застосування. Препарати татарника звичайного застосовують у народній медицині як сечогінний, антиревматичний та жовчний засіб. Вони тонізують серцеву діяльність, підвищують артеріальний тиск, стимулюють секрецію травних залоз. Малі дози рослини збуджують, а великі пригнічують центральну нервову систему.

[illegible] застосовують для [illegible] обмінного полартриту, [illegible] жовтяниці, [illegible] хв. [illegible] Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible] та скрофульозу, а також [illegible] шкіри ми застосовуємо препарати татарника звичайного у [illegible] з коренями кульбаби лікарської, коренем та кореневищами родовика лікарського, коренями медунки лікарської, плодами шипшини коричної, грушками [illegible] чорної, коренями з кореневищами [illegible] звичайної у співвідношенні 2 : 4 : 2 : 2 : 4 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Врани и [illegible] роблять примочки до ураженої поверхні шкіри.

Цим лікарям промивають гнійні рани, фістули. Тканину, змочену [illegible] прикладають до бешихових уражень, фурункулів, карбункулів [illegible] уражених коростяним клещем.

172. Терен колючий — Prunus spinosa L.

Російська назва — терн колючий.

Родина розоцвіті — Rosaceae.

[illegible] дерево, [illegible] 4 м [illegible]. Кора [illegible], кора [illegible] з численними [illegible]. Молоді пагони [illegible] бурі. Листки [illegible], [illegible], [illegible] молоді листки з обох боків опушені.

Квітки [illegible] Квітконіжка [illegible], часто [illegible] 3. [illegible] з 5 видовженими [illegible]. [illegible] кулясто кістявий, [illegible] сизим сизим сизим. Терен [illegible] на [illegible]. Цвіте в квітні, [illegible] у вересні. Поширений по всій території України.

Сировина. Для [illegible] заготовляють кору (рано [illegible]), квітки (під час [illegible]), листки (на початку

лта, коли вони ще молоді), плоди (у вересні, під час повного достигання).

Хімічний склад. У плодах знайдено кофеїн (5,6 %), лимонну кислоту (3,8 %), дубильні речовини, аскорбінову кислоту (15—19 мг/100 г).

Насіння терну колючого містить жирну олію (близько 37 %), глікозид амигдалін. З твердих оболонок насіння добувають активоване вугілля. Квітки терну колючого містять мінеральні солі, смоли, пентозани, фітонцид. У листках виявлено дубильні речовини, гуми, смольисті речовини.

Застосування. Квітки і листки мають помірну та незначну проносну властивості, плоди — протизапальну та в'яжучу.

Плоди терну колючого вживають у комплексі, зарисні, з них готують сік, їх консервують із цукром. При сечокам'яній, колиті та порушенні перистальтики кишок унаслідок значних вікових змін, при алергічних захворюваннях, що супроводжуються висипаннями, вживають по 2—3 столові ложки консервованих ягід терну 3—4 рази на добу, залежно від перебігу хвороби.

Препарати квітів і листків рослини використовують при циститі, сечокам'яній хворобі, атонії кишечника, підвищеній температурі тіла. Беруть 1 столову ложку квіток або листків, заливають 1 склянкою окропу і настоюють 10 хв. Пють по 100 мл 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

При сечокам'яній хворобі застосовуємо суміш квіток терну колючого з травою спориша, листками верби звичайної, вероніки лікарської, квітками цмину піскового у співвідношенні 2:3:3:2:2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 50 мл 3 рази протягом доби за 30 хв до їди. З лікувальною метою корисно споживати листки перлашки горлової та молоді пагони спаржі як салат.

Для покращання слабкого апетиту використовуємо квітки терну колючого і корінь цикорію дикого. Беруть 1 столову ложку коренів цикорію дикого, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, додають 1 столову ложку квіток терну колючого і настоюють 10 хв. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

173. Тополя чорна — Populus nigra L.
Російська назва — тополь черный.
Родина вербові — Salicaceae.

Тополя чорна — високе дерево. Рослина — дводомна. У молодих дерев кора білувато-сіра, у старих — темно-сіра, майже чорна, з глибокими борознами. Бруньки блискучі, продовгувато-яйцеподібні, завдовжки 0,5—1,5 см, клейкі, смольисті,

мають сверідині бальзамічні смоли. Гілки розташовані майже перпендикулярно до стебла, вкриті обабіч дрібними листочками. Листки трикутні або ромбоподібні, при верхівці гострі, в основі — [illegible] зверху мають темно-зелене забарвлення, знизу — [illegible] Квітки дрібні, [illegible], зібрані в суцвіття — сережки. Поширена тополя чорна в Європі, на Кавказі, в Україні (в Карпатах, в Криму зустрічається рідко), середній Азії. Росте по берегах річок, узбіччях шляхів, насаджують її в лісосмугах, ярах, для закріплення гарбів і заробітання земів. Іноді чорною землею тягнуться по берегах річок на десятки кілометрів.

Сировина. Заготовляють бруньки разом з [illegible] (у березні-квітні), коли вони ще не розпустились і містять [illegible] бальзамічні запахи. Збирають їх [illegible] Квіткові бруньки не мають [illegible] значення. Їх [illegible] відрізняти за розмірами. Квіткові бруньки, як правило, більші й товщі, [illegible] в кількох лусочках [illegible]. Зібрані [illegible] бруньки [illegible] тонким шаром у добре провітрюваних [illegible] приміщеннях. Висушену сировину зберігають у [illegible] упаковці.

Хімічний склад. Бруньки тополі чорної містять фенольні та дубильні речовини, смоли, органічні кислоти, [illegible], сапонін, глікозид, глікозид опуцин, глікозид салицин, [illegible], фітонцидні, антибіотичні речовини, [illegible] та [illegible], [illegible] (0,5—0,7 %), [illegible].

Застосування. Бруньки тополі чорної широко застосовують у народній медицині як вирогонне, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] та [illegible]. Вони сприяють травленню, [illegible] та [illegible] ран. Препаратами бруньок лікують ревматизм, захворювання [illegible], [illegible] хвороби, [illegible], запаленні, хвороби дихальних та сечостатевих органів (нефрит, уретрит, цистит, простатит, біль, [illegible] [illegible]). Настій та спиртову настойку бруньок тополі чорної ми широко використовуємо для лікування екземи, трофічних виразок, фурункульоза, [illegible], ангіни, тиглиту.

При укусах бджіл дуже ефективні примочки з спиртової настойки бруньок тополі чорної до уражених місць (4—5 разів на добу). Зникає біль, не розвивається набряк.

Ми широко і з подвійним успіхом використовуємо дрібнорозтерті бруньки тополі чорної для лікування гнійних післяопераційних фістул, при цьому доказ, адже [illegible] мазі вже.

Протягом 30 років автор [illegible] дію 20 % спиртової настойки на патогенні стафілокок та стрептокок. Було виділено з дихальних шляхів хворих із хронічними запальними процесами в цих органах 5 тисяч штамів (спостереження велися на хворих в Голацькому районі Рівненської області.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Нами [illegible] **мікробів у харкотинні.**

[illegible] **бі, ларингіті, трахеїті, ангіні.**

[illegible]

[illegible]

[illegible] **ними рослинами.**

[illegible]

174 **Туя західна** — Thuja occidentalis L.
Російська назва — туя западная.
Родина кипарисові — Cupressaceae.

[illegible] не одно[illegible] [illegible] Кора стовбура [illegible], [illegible] Листки [illegible], [illegible] [illegible] в Пизо[illegible] [illegible] В Україні [illegible] як [illegible]

Сировина. Зн[illegible] [illegible] у [illegible] [illegible]

Уживання. У [illegible] [illegible] 0,2 [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] **туйон, каріофілен, відрен, цедрол тощо.**

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Багаторічна трав'яниста рослина, яка досягає 150–200 см заввишки. Стебло прямостояче, голе, борозенчасте, галузисте. Листки перисті, яйцеподібно-трикутні, перистозасічені на стислоподібні 3–4 пари. Нижні листки черешкові, верхні – сидячі на розширених основах. Квітки правильної форми, двостатеві, п'ятичленистих, зібрані в складні щитки. Плід – двомірна. Цвіте у липні–серпні. Плодоносить у серпні–жовтні. Поширена в краї Середземномор'я. В Україні культивується як лікарська та ефіроолійна культура з прямим смаком.

Сировина. Для медичного використання цінуються лише фебхо. Коли перестиглі, більшість плодів у лепті рець у пакетах стають темно-бурими, а частки поступово, тоді рослинну масу збирають, висушують у снопах, обмолочують, відвіюють і висушують. Зберігають у щільно закритій тарі, у сухому прохолодному приміщенні. Термін придатності сировини — до 3 років.

Хімічний склад. Плоди фенхелю містять до 6% (3–6,5%) ефірної олії, яка складається переважно (60–70%) з анетолу, фенхону (6–12%), метилхавікол, анісового альдегіду, лімонену, α-пинену, β-пинену, α-фенхолу, α-фенхилацетату, β-фенхилацетату, α-фенхилпропіонату, β-фенхилпропіонату, β-фенхилбутиратів, β-фенхилвалератів, β-фенхилгексанатів, β-фенхилоктанатів, β-фенхилдеканатів, β-фенхилдодеканатів, β-фенхилтетрадеканатів, β-фенхилгексадеканатів, β-фенхилоктадеканатів, β-фенхилдокосанатів, β-фенхилтетракосанатів, β-фенхилгексакосанатів, β-фенхилоктакосанатів, β-фенхилдотриаконтанатів, β-фенхилтетратриаконтанатів, β-фенхилгексатриаконтанатів, β-фенхилоктатриаконтанатів, β-фенхилдотетраконтанатів, β-фенхилтетратетраконтанатів, β-фенхилгексатетраконтанатів, β-фенхилоктатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилдотетрагектатетраконтанатів, β-фенхилтетратетрагектатетраконтанатів, β-фенхилгексатетрагектатетраконтанатів, β-фенхилоктатетрагект

листого розчину, настоюють 1 год. П'ють теплим по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При аменорреї ми використовуємо плоди фенхелю звичайного у поєднанні з травою материнки звичайної, листками хмелю звичайного, листками шавлії лікарської, квітками глоду колючого у співвідношенні 2 : 4 : 2 : 1 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. При жіночому статевому інфантилізмі настій п'ють протягом 3—5 років.

Рослини мають у своєму складі низку біологічно активних речовин, необхідних для нормалізації фізіологічних процесів у організмі людини та тварин. Науці відомі такі основні групи жіночих гормонів: естрадіол, естрон (фолікулін), естріол. Названі гормони належать до стероїдних сполук. Біосинтез естрогенів у організмі людини та вищих тварин — заключний етап метаболізму холестерину.

Естрогени потрібні для нормального формування жіночих статевих органів, розвитку яйцеклітин, перебігу вагітності. Вони затримують на формування вторинних статевих ознак у жінок, стимулюють білковий, жировий та мінеральний обміни, сприяють росту кальцію в кістках, гальмують і прискорюють окостеніння хрящів.

Ізофлавони, кумарини, фенолкислоти тощо діють подібно до естрогенних гормонів. Естрогенні гормони рослин дістали назву фітоестрогенів. Вони містяться у багатьох лікарських рослинах. Ми широко використовуємо фітоестрогени при органічних порушеннях, особливо при жіночій безплідності, і досягаємо бажаних наслідків у 1,5—60 % випадків.

176. Фіалка запашна — Viola odorata L.
Російська назва — фиалка душистая.
Родина фіалкові — Violaceae

Багаторічна невеличка рослина (щільнокущена) заввишки 5—15 см, з повзучими надземними пагонами, без розвинутого стебла. Всі листки прикореневі, округло-серцевидні. Квітки — на довгих тонких квітконіжках, фіолетові, надзвичайно запашні. Цвіте фіалка запашна рано навесні, в кінці березня — на початку квітня. Росте в лісах, чагарниках, парках, садах, утворює куртини. Поширена в Європі.

Сировина. Заготовляють квітки, стебла і всю рослину, яку викопують улітку.

Хімічний склад. Всі частини фіалки запашної містять лінійну олію, квітки і листки — близько 0,002 %, корені — близько 0,038 %. У корені фіалки запашної виявлено сапонини, алкалоїд віола, який зумовлює відхаркувальну властивість. У листі

[illegible] (140—[illegible] мг/100 г), [illegible] ротин (12 мг/100 г).

Застосування. Пр[illegible] фіалки [illegible] гінну, потогінну та відхаркувальну дію.

[illegible] 2 столові ложки 4 рази на добу.

[illegible] 2 3 2 2 [illegible] 3 Б[illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] 10 [illegible] Пе[illegible] 2 [illegible] 3 4 [illegible] 3 [illegible]

[illegible] 2 2 1 2 [illegible] 1 [illegible] 7 10 хв, [illegible] 1 [illegible] (по 3 4 [illegible]) 1 [illegible] (5 [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] 4 [illegible] до їди. Курс лікування — 2—3 тиж.

1.7 Фіалка триколірна [illegible]

[illegible]

Родина фіалкові — Violaceae.

Однорічна або [illegible] рослина. Стебло [illegible] 10—50 см [illegible] прямостоячі, [illegible] або [illegible] Нижні [illegible] черешками, середні — [illegible] Квітки [illegible] фіолетовим [illegible] Пе[illegible] те з червня по листопад

Поширена фіалка триколірна [illegible] Росте на сухих луках, засмічених полях, серед [illegible]

Сировина. Заготовляють рослину під час цвітіння. Зрізу-

[illegible] Зберігають у паперовій тарі.

[illegible] 3 [illegible] [illegible] [illegible]

у зрубах [illegible], люди поливають у серпні вересні. Росліна надзвичайно декоративна, привабна, особливо восени. Поширена у дикому стані на Полтавщині — серед галявин та межі гарашками. На Черниговщині, Полтавщині, Черкащині, Київщині росте чи не на кожному кроці як культивована рослина.

Сировина. Використовують цілі фіолетові квітки, які зриваються від чашечок. Їх сушать у тенях або при температурі приміщення і зберігають у [illegible] тарі.

Хімічний склад. У квітках фіолетової квітки містяться: пектини, цукри, органічні кислоти (лимонну, яблучну, щавлеву, [illegible]), [illegible] (кверцетин, [illegible]), [illegible].

Застосування. Настої фіолетової квітки вживають у вигляді [illegible] як [illegible] засіб. Їх вживають при [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] артрозі.

Беруть 1 столову ложку сушених квітів, заливають 1 склянкою [illegible], кип'ятять на [illegible] 5 хв, [illegible], [illegible] 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їжі.

Для [illegible] хворобливих [illegible] рекомендуємо [illegible] фіолетової [illegible] з [illegible] вересу [illegible] 1 2 1 2 4 2 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою [illegible], настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їжі. Курс лікування — 1,5—2 міс.

Для [illegible] [illegible] рецепту [illegible] фіолетової з [illegible] [illegible] 1 2 2 4 1 2 2 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою [illegible], на малому вогні [illegible] 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їжі. Курс лікування — 1,5—2 роки. Обов'язкова [illegible] з [illegible] та [illegible] [illegible], [illegible] [illegible].

Ізо Хамеріон вузьколистий [illegible] (L.) Holub.

[illegible]

Родина онагрові — Onagraceae.

[illegible]

[illegible] кущів бруськи, які сприяють швидкому вегетативному розмноженню рослини. Стебло прямостояче, 100—200 см заввишки. Листки черговi, сидячі, цілісні, видовжені або лінійно-ланцетні, зверху — темно-зелені, з пушком, знизу — сіро-зелені, з густою сітчастою добре помітною білими жилками, які відходять від головної майже під прямим кутом. [illegible] невеликі, у формі утворюють кільцем [illegible] трохи. Пелюстки пурпурово-червоні, [illegible] відгорнені, обернені назовні, на верхній стороні [illegible] осені [illegible]. Цвіте з червня до серпня. Поширена [illegible] території України. Росте на сухих галявинах, [illegible] пагорбах, біля посівів, шляхів, на узліссях.

Сировина. Зазвичай [illegible] трави та [illegible] [illegible] листя у [illegible], добре [illegible] [illegible]. Зберігають у щільній паперовій тарі.

Хімічний склад. Листя хамериону вузьколистого містить [illegible] ледяних (10—20 %), [illegible] (0,1—1 %) [illegible] [illegible] (близько 358 мг %), каротин, [illegible] (17 %), [illegible] [illegible] [illegible] (23 мг %), [illegible] (1,3 мг %), [illegible] (1,3 мг %), [illegible] (0,44 мг %), [illegible] (6 %). Виділено [illegible], [illegible], фенолкарбонові кислоти (елагову, *п*-кумарову, елагову).

Застосування. Препарати хамериону вузьколистого [illegible] у [illegible] медицині [illegible] [illegible] захворюваннях [illegible] [illegible], зокрема [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

серцевої, шишками хмелю звичайного, трилою сухою ту [illegible] у співвідношенні 0,5 : 2 : 4 : 2 : 1 : 7. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, настоюють 4 год. Приймають, як і попередній настій.

При [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Важливе [illegible] шкіри хмелю звичайного, які [illegible] розкладають [illegible] шкірою і сушуються, [illegible]

Хмелевий [illegible] (Humulus lupulus L.) [illegible] (рис. 2.1), [illegible] хмелю, [illegible] (яка [illegible]). У них [illegible] хмелю, [illegible], [illegible] фенольні [illegible] хмелю звичайного мають острогенні властивості.

[illegible]. Шишки [illegible] у [illegible] [illegible] [illegible]

2 р. ан. За 3 доби до менструації, під час менструації та 3 доби після неї комплекс не приймають.

181. **Хрін звичайний** — Armoracia rusticana (Lam.) Gaertn.
Російська назва — хрен обыкновенный.
Родина хрестоцвіті — Cruciferae.

Хрін звичайний — багаторічна пряна городня культура. Листки зелені, великі, квітки дрібні, білі, чотирилепесткові. Широко розводиться в культурі. Росте на городах, вологих лугах, **біля річок, струмків, у долинах.**

Сировина. Для приготування харчової приправи, а також з лікувальною метою використовують корені рослини. Корені білуваті або брудно-жовті, прямі, циліндричні, завдовжки 50—70 см, а товщиною більше. Викопують корені навесні або пізньою восенню, з настанням перших приморозків. Їх очищають від листків та землі, зберігають у льохах та підвалах разом з іншими коренеплодами. Є дані агрономічної науки про те, що корені хрону звичайного як високофітоцидна сировина сприятливо впливають на зберігання городини: картоплі, буряків, моркви та ін. Вони запобігають розвиткові гнилі та плісневих мікробів, якими досить легко уражуються наведені культури.

Хімічний склад. Корені хрону звичайного містять антибіотичну речовину лізоцим, вуглеводи, азотисті сполуки, аскорбінову кислоту (100 мг/100 г), фітонциди, летючі гірчичні олії (більше 0,34 %), глюкозинолати, сліди алкалоїдів.

Застосування. Як лікувальний засіб ми застосовуємо хрін звичайний при захворюваннях дихальних шляхів, гнійному ураженні шкіри, при фурункульозі, юнацьких вуграх. Застосовуємо хрін замість причіпників для лікування захворювань периферичної нервової системи, поліартриту, пов'язаного з порушенням обміну речовин, зняття болю в суглобах. Помилий і натертий на дрібній терці хрін змішуємо з 20 % спиртовою настоєнкою бруньок тополі чорної у співвідношенні 1 : 2. Масу прикладаємо до болісних місць (попередньо суглоби) на 5—10 хв. Попередньо треба провести пробу на чутливість шкіри до препаратів хрону звичайного. При підвищеній чутливості, щоб не спричинити опіку, аплікації належить витримувати не більше 3—5 хв. Такі процедури при фурункульозі проводять щоденно або через день протягом 5—7 діб. При поліартриті, спондилоартрозі аплікації роблять протягом 1,5—2 міс через добу або 2—3 рази на тиждень.

Хрін звичайний збуджує нервову систему, тому його корисно вживати як приправу до страв при фізичному і нервовому виснаженні та при імпотенції. При гастриті, нефриті, ентероколіті хрін звичайний як харчовий продукт протипоказаний.

Це може подразнювати слизову оболонку органів сечостатевої системи і спричиняти запальні процеси у слизовій оболонці травного каналу.

182. Цибуля городня — Allium cepa L.
Російська назва — лук репчатый.
Родина лілійні — Liliaceae

Білоцвітна трав'яниста городня рослина. Листки дворядно трубчасті, гострі. Квітки пельцевої форми, зібрані в зонтик з [illegible] Квітконіжка стрила безлиста, прямі, 40—60 см заввишки. Цибулина грушоподібна, [illegible], часом вкрита перетинчастими червоно-коричневими [illegible] і поодинокими [illegible] Походження [illegible] Батьківщина городня рослина.

Стрілки з [illegible] використовують [illegible] Їх [illegible] у [illegible], [illegible] на [illegible]. [illegible] з [illegible] [illegible] [illegible]

а також інших страв, особливо при епідеміях грипу та аденовірусних інфекцій.

З [illegible] рецептів ми рекомендуємо спиртову [illegible], [illegible] цибулі. Цибулини [illegible] від [illegible] на дрібнюють і заливають 40% спиртом з розрахунку 1 : 5 та [illegible] 14 діб. При [illegible] кашлі та [illegible] ми рекомендуємо приймати настоянку по 15—20 крапель на [illegible] доби за 30 хв до їди. Але [illegible] ефективнішу дію має [illegible] настоянки перстачу приймати його з настоянкою цибулі городньої у співвідношенні 1 : 1. Приймають, як [illegible] вище. Курс лікування 15—21 доб. Це [illegible] ми рекомендуємо і для [illegible] при туберкульозі легень, [illegible] кровотечі, затяжних запаленнях дихальних шляхів, [illegible] емфіземи, плеврит, [illegible] захворюваннях [illegible] порожнини. При гіпертрофії передміхурової залози ми застосовуємо настоянку цибулі городньої у поєднанні з настоянкою бруньок тополі чорної у співвідношенні 1 : 1. Приймають, як і попередню композицію. Для місцевого застосування готуємо мазь. Беремо 1 частину названої композиції та 1 частину 5% синтомицинової емульсії. Дуже розмішуємо, наносимо 1 добу. Гумовим катетером досягаємо передміхурової залози, вводимо шприцом, з'єднаним з катетером, 2—3 мл мазі. Перед уведенням треба спорожнити сечовий міхур, утримуватись від акту сечовипускання протягом 1—2 год. На курс лікування — 5—7 ін'єкцій. Їх проводять щодня або через день. При введенні мазі в передміхурову залозу [illegible] у слизовій оболонці, якщо [illegible] на 2—3 хв.

Для лікування [illegible] ми рекомендуємо [illegible] цибулі з настоянкою [illegible] та [illegible] у співвідношенні 1 : 2 : 1 : 4. Пити по 10 крапель 3 рази на добу на 1 ложці води за 30 хв до їди. Курс лікування 1,5—3 міс. Настойку [illegible] ми рекомендуємо з розрахунку 1 : 5, настоюємо 2 тиж.

18. Цикорій дикий (петрові батоги) [illegible]

Родина айстрові — Asteraceae.

Багаторічна трав'яста [illegible] висотою до 150 см. Росте у сухих перелісках, біля шляхів, на узбіччях канав, у парках, на городах. Прикореневі листки [illegible] перисті, стеблові — [illegible], гострозубчасті, [illegible]. Квітки яскраво-блакитні, [illegible] червоно-[illegible]. Росліна цвіте з червня до середини жовтня. Поширений в середній смузі та на півдні Європи, в Середній Азії.

Сушіння. Вже використовують сушіння, яке заготовляють від [illegible] рослин [illegible]. Найчастіше заготовляють ко[illegible] ці рослини, як [illegible] або пізно восени, [illegible] сушать. Корені [illegible], кроки і [illegible] ламі[illegible]. Їх [illegible] мають холодною бжу[illegible], [illegible] в [illegible], добре провітрю[illegible]ваних приміщеннях.

Хімічний склад. Корені [illegible] містять [illegible] [illegible]. В них [illegible] рослинні [illegible] [illegible] [illegible]

виконуємо пізно восени або рано навесні, ретельно очищаємо та миємо, подрібнюємо. Настойку готуємо в розрахунку 1 : 5, настоюємо 14 діб. На дно пляшок осяде пульп. Розчин не потрібно ретельно фільтрувати (більше через 2 шари марлі). П'ють по 30—40 крапель 3 рази на добу за 30 хв до їди. При вживанні настойку збовтують. Особливо показана ця настойка при атонії кишечника та запорах у похилому віці. Приймають краплями (як зазначено вище) або по 1 столовій ложці 4—5 разів на добу за 30 хв до їди. Кількість настойки зменшують або збільшують залежно від нормалізації випорожнень.

Ми широко застосовуємо антимікробну композицію для лікування грипу, аденовірусних захворювань, ангін, ураження тканин зубів та ротової порожнини, а також для лікування застарілих гнійних ран, виразок. При остеомієліті рекомендуємо промивати глибокі фістули такою. Композиція складається з таких компонентів: настойка шавлії лікарської (0,5 частини), настойка календули (1 частина), настойка цибулі городньої (0,5 частини), настойка омелу білого (1 частина), настойка мелісси лікарської (1 частина), настойка кори дерева звичайного (0,5 частини), настойка коренів цикорію дикого (0,5 частини). П'ють по 40 крапель на 1 ложці води 3 рази на добу за 30 хв до їди.

181. **Цмин пісковий** — Helichrysum arenarium (L.) D. S.
Російська назва — цмин песчаный (бессмертник песчаный).
Родина айстрові (складноцвіті) — Asteraceae (Compositae).

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла 15—40 см заввишки. Росте цмин степовий на сонячних пісчаних пагорбах, узліссях поряд з бедринцем волохатеньким, на галявинах, де мало іншої рослинності, на переліогах, вирубках, біля хатів. Стебла рослини усіяні білошовистим опушенням. Прикореневі листки сидячі, лінійні. Кошики дрібні, зібрані в кулясті кошики, які утворюють на верхівках стебел щитковоподібні суцвіття. Крайові квітки в кошиках, маточкові — чисельні, одноряді, серединні — двостатеві, з п'ятизубчастим віночком. Цвіте рослина з кінця червня по жовтень, але найбільше — у липні-серпні. Поширений цмин пісковий в Україні, на Північному Кавказі, у Середній Азії.

Сировина. Використовують кошики квіток, коли вони ще повністю не розкрились. Кошики зрізують ножицями, захоплюючи 2—3 см стебла. Сушать рослину у добре провітрюваних, теплих приміщеннях, розстилаючи тонким шаром, бо її легко вражає цвіль.

Хімічний склад. Суцвіття цмину пісковий містять флавоноїди, флавонони, дубильні речовини, ефірні олії (0,07 %), смо-

ла, органічні кислоти, каротиноїди, слиз, і рослинні, мікроелементи кальцію, калію, марганцю, заліза, лецитин, кислоту, барвники. Кошики цмину піскового мають фітонциди. У них виявлено антибіотик аренарин, який губить деяка бактерії. Відвари кошиків і сухий порошок мають також інсектицидну дію і використовуються для боротьби з молью.

Застосування. Суцвіття цмину піскового має кровоспинну, сечогінну, жовчогінну, дезинфікуючу, антиспазмодичну та протизапальну дію. У науці і медицині його застосовують при холециститі, холангіті, гепатиті як жовчогінний засіб. Препарати цмину піскового стимулюють секреторну функцію шлунка і підшлункової залози, посилюють тонус жовчного міхура, жовчовиділення, розріджують жовч.

Медична промисловість випускає фітомаг — суміш трав цмину піскового. Це гранульований порошок квіток, що міститься в паперовій упаковці.

Цмин піщаний застосовують переважно як настій. Беруть 1 столову ложку квіток, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 50 мл 4 рази протягом доби за 15 хв до їди.

Ми широко застосовуємо препарати цмину піскового в сумішах з столітниками та прямостолпними, кукурудзи лікарської, трилисника, вересу звичайного, коренями кульбаби лікарської і корнем дикого.

Як свідчать експериментальні дані, значно ефективніший спиртовий настій цмину піскового. Для лікування хворобливих алергічних станів на кропиву, кукрикового кашлю ми рекомендуємо 40% спиртову настойку суміші квіток цмину піскового та плодів глоду колючого. Беремо по 1 частині квіток цмину піскового та плодів глоду колючого на 5 частин 40% спирту, настоюємо 10 діб, фільтруємо. Потім розводимо водою 1:1. Призначаємо всередину настойку по 20 крапель 3 рази на добу через 2 год після їди. Ця комбінація, за нашими клінічними спостереженнями, має значну протиалергічну дію. Показана в комплексі заходів для лікування алергічних захворювань різної природи.

185. Чаполоч запашна — Herochloe odorata Wall. B.
Російська назва — зубровка душистая.
Родина тонконогові — Poaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина з довгими повзучими кореневищами. Стебла голі, висхідні, гладенькі, з порожнистими міжвузлями і потовщеними вузлами. Листки чергові, плоскі, на безплідних пагонах — широколінійні, з споду — сизі, зверху — сірозелені. Стеблові листки лінійно-ланцетні, з видовженими піхвами. Суцвіття (верхівка) — яйцеподібна ро-

[illegible] тисто-бурі, триквіткові.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] щільний паперовий тарі.

[illegible]

[illegible] властивості.

[illegible]

[illegible]

[illegible] вання — 15—20 діб

[illegible]

[illegible]

[illegible]

180. Чебрець звичайний [illegible]

Російська назва — тимьян ползучий.

Родина губоцвіті — Labiatae.

[illegible]

пи, Кавказ і Сибір.

Сировина. [illegible]

лодних сухих приміщеннях.

Хімічний склад. [illegible]

крол (близько 20 %).

Застосування. [illegible]

невриту, суглобового ревматизму.

[illegible]

сі перелічених рослин).

[illegible]

18. Череда трироздільна [illegible]

Російська назва — череда трехраздельная.

Родина [illegible] **tae).**

Очеретка трав'яниста рослина. Стебло прямостояче, гладке, з рідкими волосками. Листки й гілки супротивні. Листки темно-зелені, глибокотрироздільні, з короткими кривими черешками. Квітки дрібні, зібрані в колоски. Колоски тридцять або по 2—3 на кінцях гілочок. Квітки жовтаво-коричневі. Обгортки колосків дворядні, зелені.

Черета трироздільна росте на вологих лугах, у лощинах, на узліссях, на берегах водойм. Цвіте у серпні-вересні. Поширена на всій території України.

Сировина. Зрізують з рузкові квіткові пагони з листками заввишки 10—15 см. Зрізають також листки з черешками. Сушать у добре провітрюваних, темних полмах. Зберігають у щільній паперовій тарі.

Хімічний склад. У верхівках і стеблах рослини містяться дубильні речовини (6,14—6,8%), переважно ліофільні, ефірна олія, бактерицидна олія, каротин (0,2—0,26 мг/100 г), аскорбінова кислота (748—954,3 мг/100 г), марганець, мідь, цинк (0,055%). Знайдено також ізоліквіритин, фазоліквіритин, рутин, слизи, кумарини.

Застосування. Трава черети трироздільної застосовується як у науковій, так і в народній медицині як гіпотензивний, сечогінний, антисклеротичний, сечовиділювальний, жовчогінний, антиревматичний, ранозагоювальний, болезаспокійливий засіб. Вона підвищує діяльність серця, гальмує тонус м'язів шлунка. Настої трави черети трироздільної використовують у вигляді ванн при екземі, алергічних висипах, опіках, ятрах, стафілококових ураженнях шкіри, дитячій, потовій. Беруть 1 столову ложку подрібненої трави, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 1—2 хв і настоюють 30 хв. Вживають по 1 склянці настою 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Як антиатеросклеротичний засіб мед застосовуємо суміш черети трироздільної з травою верби звичайної, квітками глоду колючого, собачої кропиви, серцевою, конвалією, ковилою, плодами шипшини, листками перстача, волошки, у співвідношенні 2:3:3:2:2:3:3. Беруть 5 столових ложок суміші, заливають 1 л окропу і настоюють протягом ночі. Цілий день настоюють у кількох порціях, а потім проціджують. Пити по 50 мл 5—6 разів на добу за 15 хв до їди. Дають по 1 чайній ложці 4—5 разів на добу.

[illegible]

вати, купати в ньому дітей віком до 1 року щоденно при зазначених шкірних захворюваннях.

При псоріазі ми призначаємо пити відвар сум'ш черемшини трироздільної з коренями синюхи блакитної, листками горіха волоського, коренями цикорію дикого, плодами і плодоніжками колючого, листками омели білої, шишками хмелю звичайного у співвідношенні 3 : 1 : 2 : 3 : 1 : 2 : 1. Беремо 1 столову ложку суміші, заливаємо 3 склянками води, кип'ятимо на малому вогні 10 хв і настоюємо 4 год. Рекомендуємо хворим пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Відвар сум'ші трави черемшини трироздільної, листків горіха волоського, бруньок тополі чорної, коренів цикорію дикого, трави м'яти перцевої і материнки звичайної ми рекомендуємо додавати до ванн. Беруть по 50 г кожної рослини, заливають 5 л води, кип'ятять на малому вогні 10 хв і настоюють 1 год. Цей відвар доливають до ванни, які приймають 2—3 рази на тиждень, особливо при генералізованій формі псоріазу.

Крім того, для лікування псоріазу ми застосовуємо багатокомпонентний препарат з відваром черемшини трироздільної, прополісом (пропобесан), яким змазуємо уражені ділянки 1 раз на добу перед сном (склад ліків буде описано для висвітлення лікування гнійних ранок опіків). Треба мати гарний добрий клінічний ефект описаного способу лікування псоріазу.

188. Чага (чорний березовий гриб) — Inonotus obliquus (Pers.) Pilat.

Російська назва — чага, березовый гриб.

Родина трутові — Polyporaceae.

На березі, вільсі, осині, рідкісні дубі можна зустріти чорні нарости — гриби з тріщинами неправильної форми, компактні і тверді. Іноді старі гриби досягають маси 3—4 кг і більше.

Сировина. Заготовляють лише твердий, компактний гриб, трухлява стровбина не має лікувальних властивостей. Нарости не такі гарні здіймати від стовбурів ножем або сокирою.

Чагу треба відрізняти від поширеного гриба несправжнього трутовика, який росте на тих же деревах, що й березовий гриб. Несправжній трутовик має коричну молоду форму з гладенькою оксамитною поверхнею і горизонтальними хвилястими жолобками. Широка основа конуса росте донизу. Несправжній трутовик не застосовується в медицині. Заготовляють чагу протягом року, але найкраще її збирати навесні та восени.

Хімічний склад. У чазі виявлено стерини і пентозани, полісахариди (6—8 %), дубильні і лігнінові речовини, незначну кількість алкалоїдів та смоли.

Застосування. У народній медицині при лікуванні хвороб

[illegible] виразкової хвороби шлунка та [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] (1,5–2,0 %), дубильні речовини, хлорогенову, яблучну, [illegible] кислоти, вітамін С, [illegible], [illegible] [illegible] (4,4–6,14 %), глюкоза — [illegible] 6 [illegible], [illegible] — [illegible] 0,5 %), [illegible] (1,1 %). У квітках [illegible] [illegible] у листках — вітаміни С, Е, Р, [illegible] [illegible]. Плоди чебрецю, [illegible] заготовлюють у [illegible] [illegible] [illegible]

хостатої. Ми поєднуємо препарати чинь лучної з травою ма[illegible] лучної, жарської, ветками подорожника великого, травою [illegible] звичайного, квітками липи серцелистої, травою дерева звичайного у співвідношенні 0,5 : 4 : 2 : 4 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 10 хв. Пють по 50 мл 3 – 4 рази на добу за 30 хв до їди.

При безсонні, втомі, нервових розладах разом з [illegible] нервовому крові, стресових станах, ревматизмі, артеріальній гіпертонії, кардіоневрозі ми поєднуємо препарати чинь лучної з травою верби білої, собачої кропиви, сушниці звичайної, квітками омели білої, корінням та горицвітом синьо-блакитним у співвідношенні 0,5 : 4 : 2 : 2 : 1 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 8 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Цим же настоєм ми досить успішно лікуємо неврози та епілепсію.

194. Чистотіл звичайний (Chelidonium majus L.)
Російська назва — чистотел обыкновенный.
Родина макові — Papaveraceae.

Багаторічна трав'яниста рослина з коротким кореневищем [illegible] жовтим соком. Стебло прямостояче, [illegible] [illegible] [illegible]

Застосування. Галенові препарати чистотілу звичайного широко застосовують у народній медицині як жовчогінний, слабительний, протиглистовий, сечогінний, седативний та обволікувальний засіб. Ними лікують туберкульоз шкіри, хворих бородавки, гематоми гортані, гострий поліпозний риніт. Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 2 год. Пють по 50—100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування гематоми гортані, гострого поліпозного риніту, хронічних захворювань шкіри та [illegible] застосовують траву чистотілу звичайного в вигляді [illegible] водяного, зі столітника звичайного, м'ятлика лісового, коренями цикорію дикого, плодами [illegible], травою чистотілу, [illegible], [illegible] у співвідношенні 1 : 4 : 1 : 4 : 4 : 2 : 1 : [illegible]. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, нагрівають на водяній бані 15 хв, настоюють 4 год. Пють по 1/4 склянки 3 рази на добу за 30 хв до їди. Добрі наслідки дає включення названого збору у поєднанні з прополісом (див. відповідний розділ). Беруть 2 столові ложки профілактичного збору, додають 2 столові ложки прополісу, [illegible] у [illegible] 1 [illegible] до [illegible] і перед сном. При злоякісних пухлинах прямої кишки спочатку ставлять сифонну клізму, а потім уводять [illegible] суміш. Це роблять щоденно протягом 10—20 діб або через день.

При лікуванні [illegible] дерматитів, екземи, [illegible], [illegible] [illegible] для [illegible] процедур ми використовуємо суміш трави чистотілу звичайного, м'ятлика звичайного, коренів цикорію дикого, трави [illegible] звичайного, [illegible] звичайного, коренів з кореневищами [illegible] [illegible], [illegible] у співвідношенні 1 : 2 : 4 : 2 : 2 : 2 : 4 : 2. Беруть 100 г названої суміші, заливають 10 л води, нагрівають на малому вогні 10 хв, настоюють 30 хв, фільтрують, доливають до [illegible]. Ванни приймають 2—3 рази на тиждень протягом місяця. Температура води при ванні не повинна перевищувати 27 °С.

Як уже зазначалося, чистотіл звичайний належить до отруйних рослин і при вживанні його всередину [illegible] бути обережним, не перевищувати рекомендованих доз. [illegible] ядуче [illegible] [illegible] як усередину, так і для [illegible] [illegible]. Для лікування [illegible] [illegible] чистотілу звичайного з 10 % настойкою [illegible]. Беруть сік чистотілу звичайного та настойку [illegible] у співвідношенні 1 : 5. [illegible] [illegible], складають у

4 [illegible] змочують у рідині і прикладають до бродавок, мозолів, лишаїв та грибкових уражень [illegible] на добу.

192. Чорниця — Vaccinium myrtillus L.
Російська назва — черника.
Родина брусницеві — Vacciniaceae.

Низький кущик (15—30 см) з тонким повзучим кореневищем. Стебла висхідні або прямостійні, розгалужені, жовтувато-коричневі. Листки чергові, на коротких черешках, яйцеподібні, світло-зелені. Квітки правильної форми, одиночні. Оцвітина подвійна, віночок зростаючепелюсний або злегка дзвоникуватий, з короткими трикутними зубчиками. Плід — куляста чорна ягода з сизуватим серпанком.

Рослина поширена у хвойних і мішаних лісах, на сонячних галявинах. Цвіте з квітня до початку червня. Плоди достигають у липні. Заготовляють чорницю в Білорусі, Латві, **Україні, на Кавказі, в Сибіру.**

Сировина. Для медичного вживання заготовляють ягоди і листки чорниці. Ягоди збирають при повному їх достигванні, сушать швидко (в печах) при температурі 60—70°С. Зберігають у щільних тарах, оскільки сирина легко уражується комірними шкідниками і м'ялко. Більшу цінність мають сушені і консервовані плоди чорниці. З них готують киселі, варення, їх пастеризують, консервують з цукром у співвідношенні 1:2. Листки збирають у липні, сушать, розсипають тонким шаром у теплих приміщеннях з [illegible] **повітря.**

Хімічний склад. У плодах чорниці знайдено дубильні речовини пірокатехінової структури (близько 12 %), спирти, органічні кислоти (близько 7 %) — лимонну, яблучну, бензойну, хінну, молочну, щавлеву, а також [illegible] кислоту (20—75 мг/100 г), каротин, пектинові речовини. Чорниця містить також [illegible] за [illegible] з інсулином (залежно на вуглеводний обмін). У листках виявлено фітонциди, аскорбінову кислоту (250 мг/100 г), арбутин (близько 1 %), гесперидин (близько 2 %). Насіння містить жирну олію (близько 31 %), білки (близько 18 %), **амінокислоти.**

Застосування. Препарати чорниці застосовують у народній та народній медицині як в'яжучий, сечогінний та протицинготний засоби. Вони нормалізують загальний обмін речовин, стимулюють функцію органів травлення. Беруть 1 столову ложку сухих чорниць, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 15 хв, настоюють 4 год. П'ють по 1 столовій ложці 4 рази протягом доби за 30 хв до їди.

Для лікування хронічного коліту ми користуємось сумішшю

[illegible] трав чорниць з коренями [illegible] прямостоячого, [illegible] лікарського, листками [illegible] великого, [illegible] лікарської, у співвідношенні 2 : 2 : 3 : 2 : 2. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв. Потім додають 1 столову ложку [illegible] лікарської, настоюють 1 [illegible]. Пити частіше по 50 мл 3—4 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible] дубцю [illegible] у співвідношенні 2 : 3 : 3 : 2 : 2. Беруть 2 столові ложки добре подрібненої суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, охолоджують. Пити по 50 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible]. Шавлія лікарська — Salvia officinalis L.

Родина губоцвіті — Lamiaceae (Labiatae).

Шавлія лікарська — багаторічна кущова рослина [illegible] висотою [illegible] см. Вирощують [illegible] на [illegible] Стебла [illegible] Листки [illegible] Квітки [illegible] Плоди [illegible] Цвіте в серпні. Рано [illegible] Україні: Молдова, Кавказ, Кримський край.

Сировина. Використовують листя шавлії лікарської, які [illegible] 2—3 рази. Сушать у тінистих, добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у [illegible]

Хімічний склад. У листях шавлії лікарської [illegible] (близько 2,5%), дубильні речовини, [illegible] у невеликій кількості.

Застосування. Шавлії лікарської [illegible] як антисептичний та протизапальний [illegible]. Вони також [illegible] в кропивному [illegible] Беруть 1 столову ложку [illegible] шавлії лікарської, заливають 1 [illegible] окропу, настоюють 10 хв. Пити по 100 мл 3—4 рази на добу за 30 хв до їди.

Як [illegible] лікарський [illegible] ми застосовуємо [illegible] лікарської разом з коренями кульбаби лікарської [illegible], квітками [illegible] пісового, квітками [illegible] у співвідношенні 2 : 3 : 2 : 2 : 2. Беремо 2 столові ложки суміші, заливаємо 1 склянкою води, кип'ятимо на малому вогні 10 хв, охолоджуємо. Хворі п'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При поліартриті, невриті, радикуліті ми з великим ефектом застосовуємо листки шавлії лікарської разом з травою чебрецю звичайного, м'яти перцевої, бруньками тополі чорної. Беремо по 50 г кожної рослини, заливаємо 5 л води, кип'ятимо на малому вогні 10 хв і настоюємо 1 год. Роблять теплі ванни 2—3 рази на тиждень. Курс лікування складається з 10—15 процедур. Такі ванни показані при посттравматичному артриті та артрозі, спондиліті, остеохондрозі. Одночасно потрібно дотримуватись молочно-рослинної дієти, багатої на вітаміни і мікроелементи.

Останніми роками ми широко застосовуємо настойку шавлії лікарської на 40% спирті (1:10) для лікування жіночої безплідності, цукрового діабету. При жіночій безплідності, естрогенній недостатності та порушенні овариально-менструального циклу склад композиції такий: настойка шавлії лікарської (1 частина), настойка шишок хмелю звичайного (1 частина), настойка коренів з кореневищами оману високого (1 частина), настойка кореня та кореневищ сінюхи блакитної (0,5 частини), настойка плодів глоду колючого (0,5 частини), настойка календули лікарської (0,5 частини). П'ють по 20—30 крапель на 1 ложку води 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 1,5—2 роки.

Для лікування гнійних ран ми використовуємо таку композицію: настойка бруньок тополі чорної (1 частина), настойка перстачу прямостоячого (1 частина), настойка листків шавлії лікарської (1 частина), настойка календули лікарської (1 частина), настойка шишок хмелю звичайного (1 частина). Цією рідиною обробляємо свіжі та гнійні рани, наповнюємо фістули та порожнини. Її використовуємо з метою запобігання розвитку гнійних ускладнень та лікування виразок нижніх кінцівок різноманітної етіології.

Добрі наслідки ми одержуємо при лікуванні ліквідних уражень і такою композицією: настойка шавлії лікарської (1 частина), настойка календули лікарської (1 частина), настойка оману високого (1 частина), настойка мелісси лікарської (1 частина), настойка кошиків деревію звичайного (0,5 частини), настойка цикорію дикого (0,5 частини). Окрім того, цю композицію використовують для внутрішнього вживання при грипі, аденовірусних інфекціях, ураженні тканин зубів та ротової порожнини. Призначають по 40 крапель на 1 ложці води 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування цукрового діабету ми використовуємо таку композицію: настойка коренів цикорію дикого (1 частина), настойка шавлії лікарської (0,5 частини), настойка календули лікарської (0,5 частини), екстракт стовпчиків з приймочками кукурудзи (1 частина), настойка мелісси лікарської

(1 частина), настойка кошиків деревію звичайного (1 частина). П'ють по 20 крапель на 1 ложку води 3 рази на добу через 2 год після їди.

191 Шандра звичайна — Marrubium vulgare L.
Родинська назва — шандра обикновенная
Родина губоцвіті — Labiatae.

Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла від основи висхідні, потрійні, розгалужені, в нижній частині бігнопушисті, в верхній частині білопушисті. Стеблові листки супротивні, черешкові, широкі, зверху зеленувато, знизу білувато-сірі, по краю нерівнозубчасті. Квітки дзвоникові, правильної форми, утворюють розгалужені багатоквіткові пучки (майже кулясті) квітки, зібрані на кінці стебла у довгі перервані в нижній частині суцвіття. Віночок білий, зовні коротковолосистий, з циліндричною трубкою, двогубий. Цвіте з червня до серпня. Поширена по всій Україні. Росте біля шляхів, на толоках, кам'янистих пагорбах тощо.

Сировина. Заготовляють верхушки стебла (30—40 см) під час цвітіння. Їх фрезують, зважують, сушать на сонці у тінях, добре провітрюваних приміщеннях. Подрібнюють, зберігають у паперових мішках, тарі.

Хімічний склад. Рослина містить слизи (10—15 %), дубильні речовини (близько 7 %), смоли, сапоніни, смолисті речовини, гіркі речовини марубіїн та марубіїнін, сапонін, бетонікозид, туреліїн та стахідрин, мінеральні солі, азотні, хлорові сполуки.

Застосування. Препарати шандри звичайної широко застосовують у народній медицині при гастритах та хронічних запаленнях дихальних шляхів, ревматизмі та подагрі, порушенні серцевого ритму, а також при анацидному та гіпоацидному гастриті. Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При порушенні серцевого ритму, гіпертонії та ішемічній хворобі серця рекомендується такий збір: змішати в рівних частинах: 1 частину квітів глоду звичайного, материнки звичайної, перевесла і корисних плодів, 2 частини квітів конвалії, 2 частини трави шандри звичайної, 2 частини трави ортосифону, 2 частини трави ...ки, 2 частини плодів ...ки, 2 частини трави ...ки, 1·2 частини ...ки. Беруть 2 столові ложки суміші, ...ють 1 ...ку ...ї води, ...ють 5 хв, ...ють 4 ... Пити по ... 3 рази на добу за 30 хв до їди.

По ... у ... [illegible]

го, листами подорожника великого, [illegible] ного, м'ятою лікарською, шишками хмелю звичайного, квітками [illegible] у співвідношенні 1 : 0,5 : 4 : 2 : 4 : 1 : 1 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, доводять до кипіння, настоюють 10 хв, настоюють 1 год, проціджують. Пити [illegible] по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При [illegible] травою [illegible] листками подорожника великого, квітками [illegible] ного, травою вересу [illegible], шишками хмелю [illegible], листками та квітками [illegible] лікарської, травою [illegible], квітками бузини чорної у співвідношенні 1 : 2 : 1 : 2 : : 1 : 1 : 4 : 2 : 1. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування запальних процесів у нирках, хронічному міхурі та [illegible] застосовують [illegible] збори звичайні з квітами кульбаби лікарської, [illegible] корневищами грицлату [illegible], травою буквиці лікарської, м'яти [illegible], плодами [illegible] шишками хмелю звичайного, квітковими кошиками [illegible] піскового у співвідношенні 1 : 1 : 2 : 2 : 2 : 4 : 1 : 1 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 1 год. Пити по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

195. Шипшина коригна — Rosa canina L.
Шипшина трав'яна — Rosa [illegible] Hagen.
Російська назва — [illegible]
Родина розові — Rosaceae.

Шипшина коригна — кущова рослина заввишки 2 м і більше. Гілки і густо усіяні серпоподібними колючками. Цвіте шипшина в травні — на початку червня. Квітки великі, білі, рожеві, запашні. Росте рослина по кручах, узліссях і тінистих балках, між заростями терну, по берегах [illegible]. Поширена в Європі, на Кавказі, у Східному Сибіру, Середній Азії.

Сировина. Використовують квіти, цвіти та корені рослини, але найбільше — плоди (шипшина). Плоди збирають, коли вони достигли, але ще тверді (у [illegible] жовтий). Сушать їх у печах при температурі 70—90° С. Сухі плоди легко подрібнюються. Вони оранжевого [illegible] кольору, без запаху, на смак кислуваті.

Хімічний склад. Плоди шипшини — [illegible] вітаміна В.

[illegible] У їх [illegible] лимонну, рибо[illegible]ову кислоту, рибо[illegible], [illegible] та [illegible]фрукт-цукри. У насінні знайдено токоферолі (α-токоферол).

Ж[illegible] (9,75 мг/100 г), [illegible] (1,58 %). Кількість [illegible] у сухих плодах від 2 до 1,2 [illegible] своєму складі токо[illegible] (10 мг/100 г), [illegible], олеїнову та ін. У сві[illegible] вітамінів, окрім [illegible], [illegible] 4 % вітамінів груп[illegible] В листках, коренях та [illegible] [illegible] Квіти містять [illegible] та антоціани.

Застосування. [illegible] ширсько застосо[illegible] у [illegible], так і в [illegible] медицині. Ф[illegible] [illegible] препаратів.

[illegible] 1 та [illegible] 1 чайній ложці 2—3 рази на добу;

[illegible] для [illegible] (по 0,5—1 [illegible] ложці 2—3 рази на добу);

[illegible] лікування [illegible] шлунка і дванадцятипалої кишки;

[illegible] в м'якуші плодів [illegible] застосовують [illegible] для лікування [illegible], [illegible], які [illegible]

У [illegible] [illegible] ягоди [illegible] кор[illegible] [illegible] Беруть 1 столову ложку подрібнених [illegible] 1 склянки окропу, [illegible] 5 хв і настоюють 30 хв. П'ють по 2 склянки протягом доби [illegible], до їди. Застосовують [illegible] у сумішах з [illegible] кропиви дводомної, [illegible] стрічника прямостоячого та родовика лікарського [illegible] Беруть по 1 столовій ложці [illegible] на [illegible] 10 хв і настоюють 4 год. П'ють відвар холодним по 100 мл 3 рази на [illegible] за 30 хв до їди і 4-й раз — перед сном.

[illegible] — полівітамінна [illegible] П'ють [illegible] для вкурювання [illegible] та [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], для стимулювання [illegible] [illegible] атеросклерозу, анацидного та гіпоацидного [illegible], для [illegible] у хворих, виснажених [illegible] та внаслідок перенесених [illegible], [illegible] кісток, для ущільнення [illegible]

судин при гіповітаміно́зі, підвищений рівень капіляротоксикозі. Відвар гіпантів діє сечогінно і має фітонцидні властивості.

196 Шовковиця біла та шовковиця чорна — Morus alba L. et Morus nigra L.

Російська назва — шелковица белая и шелковица черная.

Родина шовковицеві — Moraceae.

Дерево або кущ заввишки 6—12 м. Молоді гілки сіровато-зелені або буруваті, на кінцях ледь опушені. У шовковиці білої листки м'які, чергові, черешкові, у шовковиці чорної — цупкі, чергові, яйцеподібні. У шовковиці білої — плоди зеленувато-білі, у шовковиці чорної — блискучо-чорні, часто з фіолетово-червонуватим відтінком. Цвіте шовковиця у травні, плоди достигають у червні-липні. В Україні вирощують шовковицю як технічну культуру для шовківництва. Дуже популярна в українців рослина. Вона росте майже в кожній індивідуальній садибі у селах та містечках Чернівецької, Полтавщини, Черкащини, Сумщини, південних та східних регіонів країни.

Сировина. Заготовляють плоди та листки обох видів шовковиці. Плоди збирають стиглими. Їх сушать, перетирають з цукром (1:2), з них варять варення, готують сиропи, компоти тощо. Листки збирають під час цвітіння, сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях, розстилаючи тонким шаром. Зберігають у паперових мішках. Плоди зберігають у щільній тарі, запобігаючи проникненню гризунів та молі.

Хімічний склад. У листках шовковиці білої знайдено ситостерин, ситостеринкапроат, ситостеринпальмітат, органічні кислоти (виноградну, цитринову, щавлеву, бурштинову, фітонцидні (2—6 %), рутин, кверцитрин, ізокверцитрин, дубильні речовини, вітамін С, каротин, летку олію. У плодах виявлено флавоноїд морин, вітаміни В, B_2, С, РР, у каротині, органічні кислоти (яблучна та цитринова), летку олію до складу якої входять цинеол, терпінол, линалілацетат, линалоол, лимонен, α-пінен та камфора, а також вищі жирні кислоти (понад 26 %) і серед них особливо важливі — олеїнову, линолеву та линоленову, близько 63 % ліпідів, цукри (близько 12 %), мікроелементи заліза.

У листках шовковиці чорної містяться рутин (2—6 %), кавова кислота, вітамін С, у плодах — вітаміни B_1, B_2, С, каротин, органічні кислоти (1,8 %), вуглеводи, дубильні речовини, летка олія, мікроелементи заліза та фосфорна кислота, пектинові речовини, барвники, каучук (близько 3 %), азотисті речовини (близько 1,5 %).

Застосування. Плоди шовковиці застосовують у народній

та лікарський медицині при гіпохромній анемії, [illegible] і м'язовою та [illegible] кількістю [illegible], при захворюваннях печінки та жовчного міхура [illegible], зумовленому тривалим застоєм [illegible] та запаленнях [illegible]. Настої [illegible] застосовують у народній медицині як [illegible] та гіпохолестеринемічний, седативний та протиглистовий засіб.

Плоди вдягають сажами по 200—300 г 3—4 рази на добу через 2 год після їди при [illegible] хворобах, [illegible], серцевих та нашкірних хворобах. Беруть 2 столові ложки сухих плодів, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. П'ють по 100 мл 3 рази на добу через 2 год після їди.

При тіно- та анацидному гастриті ми [illegible] сушені плоди шовковиці з коренями кульбаби лікарської, кропиви дводомної, цикорію дикого, медуниці лікарської, плодами глоду колючого, коренями та кореневищами синюхи блакитної, плодами шипшини коричної у співвідношенні 4 : 4 : 2 : 4 : 2 : 2 : 2 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При дисбактеріозі ми пропонуємо плоди шовковиці з коренями та кореневищами родовика лікарського, кореневищами перстачу прямостоячого, коренями та кореневищами трав'яного м'ятного, коренями аїру лікарського, коренями та кореневищами синюхи блакитної у співвідношенні 4 : 2 : 2 : 2 : 4 : 2. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють усю ніч. Доза залежить від віку хворого: для дорослих — по 50 мл 3 рази на добу через 2 год після їди, для немовлят — по 2 чайні ложки 3 рази на добу, для дітей віком 1—3 роки — по 1 чайній ложці, 4—6 — по 2 чайні ложки, 7—10 — по 2 десертні ложки, 11—12 років — доза така, як і для дорослих.

Настій листків готують із розрахунку 1 столова ложка сировини на 1 склянку окропу, настоюють 1 год. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Для лікування цукрового діабету ми пропонуємо листки шовковиці з коренями цикорію дикого, насінням вівса посівного, коренями кропиви дводомної, травою вересу звичайного, квітками та листками гречки посівної, коренями та кореневищами валеріани лікарської, плодами глоду колючого у співвідношенні 2 : 4 : 1 : 2 : 4 : 4 : 1 : 4. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 1 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

197. Шоломиння байкальська — S[illegible] baicalensis Georgi.
Російська назва — шлемник байкальский
Родина губоцвіті — Labiatae.

Багаторічна [illegible] Стебла [illegible] 1 — 7[illegible] см [illegible] Листки [illegible] Квітки [illegible] Чашечка [illegible] Верхня губа [illegible] У природних умовах шоломиння байкальська [illegible] Приморському краї, а також у Читинській та Амурській областях. В Україні її культивують у окремих [illegible] ботанічних садах.

Сировина. Заготовляють корені шоломиння байкальської. Їх викопують пізно восени, обтрушують від землі, обрізають стебла, миють холодною водою, подрібнюють і сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях.

Хімічний склад. У сировині містяться флавоноїди байкалін, байкалеїн, вогонін, глюкозид скутеларин, стероїдні сапоніни (близько 7 %), дубильні речовини, летка олія, смоли тощо.

Застосування. Препарати шоломіння байкальської застосовують у науковій та народній медицині при початкових стадіях гіпертонічної хвороби, функціональних розладах нервової системи, при неврозі серця. Окрім того, у народній медицині застосовують при тахікардії, гострому суглобовому ревматизмі, міокардиті, ендокардиті, захворюваннях верхніх дихальних шляхів, пневмонії, сенсомотичному кашлі, [illegible] ку, головному болю, аритміях.

Настойку готують на 70 % [illegible] у співвідношенні 1 : [illegible] Пють по 20 — 30 крапель 3 рази на добу за 30 хв до [illegible] Ми пропонуємо настойку з розрахунку 1 : 5 на 40 % [illegible] спирту. Її дії: Рекомендується [illegible] по 30 — 40 [illegible] 3 рази на добу за [illegible] Курс [illegible] 2 [illegible] При [illegible] ревматизмі [illegible] Всередині [illegible] Всередині приймають [illegible] — по 20 крапель [illegible] 3 рази на [illegible] 2 тижні [illegible] Готують [illegible] байкальської. Беруть 1 [illegible]

за ниваю 1 столову ложку, кип'ятять 10 хв, настоюють 1 год. Пють по 1 столовій ложці 3 рази на добу за 30 хв до їди.

198. Щавель кінський — Rumex crispus (L.) Willd.

Російська назва — щавель конский.

Родина гречкові — Polygonaceae.

Багаторічна трав'яста рослина з товстим розгалуженим кореневищем. Стебла прямостояче, борозенчасте, [illegible] висоти 1,5 м. У верхній частині розгалужене. Листки великі, яйцеподібні, внизу [illegible], прикореневі — [illegible], [illegible], по краю хвилясті. Верхні листки — з коротким черешком. Квітки [illegible], [illegible], утворюють майже безлисте [illegible] суцвіття. Цвіте щавель кінський у червні — липні. Росте на вологих лугах, узліссях, торфовищах, по берегах річок, на вологих толоках. Може утворювати [illegible]. Поширений по всій території України.

Сировина. Заготовляють корені щавлю кінського. Викопують [illegible], обрізують від землі, добре миють, подрібнюють, прив'ялюють на сонцем повітрі і сушать у тінях, добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у картонній або паперовій тарі.

Хімічний склад. Корені щавлю кінського містять лохіни антрахінону (4 %), до складу яких входять [illegible] та хрисофанол [illegible], дубильні речовини (більше 10 %), [illegible], [illegible], органічні кислоти [illegible], фітостерин, катехіни та [illegible]. У листях рослини знайдено дубильні речовини та похідні антрахінону (більше 1,2 %). У листках [illegible] дубильних речовин, [illegible] рослини містять [illegible] кількість [illegible].

Застосування. Препарати щавлю кінського у малих дозах мають в'яжучу властивість, обумовлену дією дубильних речовин, у великих — [illegible] обумовлену [illegible] антрахінонів.

Порошок щавлю кінського [illegible] в'яжучу дію. Призначають по 0,2 г [illegible] або по 0,2 г [illegible] [illegible] 3 рази на добу.

Настій [illegible] в'яжучу [illegible]. Беруть 2 [illegible] [illegible] [illegible] 1 [illegible] [illegible]. Пють по 1 [illegible] 3 рази на добу за 30 хв до їди. Для [illegible] [illegible] п'ять [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Настоєм [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] подрібнених коренищ шавлію [illegible] вживають 4 ложками 40 % [illegible] суміш. Потім настойку фільтрують. Застосовують при кольрезвазах трав'яного [illegible], зокрема бактеріальних [illegible] хворобах [illegible] у вигляді мазі, при кількості, [illegible], [illegible] крововиливах, [illegible] хворобі. П'ють по 20–30 крапель на 1 ложку води 3 рази на добу за 30 хв до [illegible].

199. Яблуня лісова, дика — Malus silvestris Mill.

Російська назва — яблоня лесная, дикая.

Родина розові — Rosaceae.

Кущ або дерево, близько 10 м заввишки. Гілки розлогі, [illegible] темно-коричневі або сірі, [illegible]. Листки черешкові, черешкові [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], на верхівці звужені у [illegible] зубці. Квітки [illegible] форми [illegible], близько 4 см у діаметрі. Пелюстки білі або рожеві.

Плоди яблука [illegible], жовтувато-[illegible] чи червоно-[illegible]. Насіння [illegible]. Цвіте яблуня [illegible] у квітні-травні, плоди достигають у [illegible]. Поширена по всій Україні. Росте на [illegible], [illegible], на [illegible], на [illegible], у мішаних лісах та лісосмугах.

Сировина. Застосовують [illegible] яблуні. Яблука [illegible] у [illegible] тару і зберігають у [illegible] приміщеннях. Їх також [illegible] на [illegible] і сушать. Листки збирають [illegible] і сушать у тінях, добре провітрюваних [illegible] приміщеннях.

Хімічний склад. Плоди яблуні містять [illegible], [illegible] (11 %), [illegible] (19 %) — [illegible], [illegible], [illegible], вітаміни С (близько 612 мг %), [illegible] (30 %), [illegible] дубильних [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] та [illegible]. У листках [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] аскорбінової кислоти.

Використання. Плоди яблуні [illegible] як [illegible] [illegible] [illegible]

ною у співвідношенні 4 4 2 2 2 1 1 2 1 Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на водяному вазі 5 хв, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. При лікуванні незапальних недуг (гіпохромна анемія, нефрити, гастрити) лікар п'ять протягом 1,5—2 міс щоквартально.

Листки яблуні домашньої маслянцем з листками суниць лісових, травою спориша звичайного, листками та квітками мати-і-мачухи, квітками горобини звичайної, листками малини звичайної, травою м'яти перцевої, плодами хмелю звичайного, листками та квітками алтею лікарського у співвідношенні 2 4 2 2 2 2 2 1 4 Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 4 год. П'ють по 50 мл 3 рази на добу при захворюваннях верхніх дихальних шляхів.

200. Ягелиця звичайна — *Aegopodium podagraria* L.
Російська назва — сныть обыкновенная.
Родина селерові — Apiaceae.

Багаторічна трав'яниста рослина з довгим повзучим кореневищем. Стебло порожнисте, голе або короткопушене, у верхній частині розгалужене. Нижні прикореневі листки на довгих черешках мають форму широкого у основі трикутника. Листки 2—3 рази перисті, листочки еліпсоподібні, по краю гострозубчасті, на коротких черешках. Верхні стеблові листки дрібніші, на коротких, розширених у напрямку вузли черешках. Квітки у верхівковому складному щитку з 20—25 променями. Квітки з простою яйцеподібною розцвілоцвітною п'ятичленною оцвітиною. Пелюстки білі, на верхівці глибоко вирізані.

Поширена ягелиця звичайна по всій Україні. Тіньовитривала рослина. Росте у листяних та мішаних лісах, у гаях, дібровах, серед чагарників. Цвіте у травні.

Сировина. Заготовляють рослину під час цвітіння. Її скошують або жнуть серпами, сушать у теплих приміщеннях з наявною вентиляцією, подрібнюють, зберігають у паперових мішках.

Хімічний склад. У надземній частині ягелиці звичайної містяться аскорбінова кислота (65—100 мг%), каротин (близько 8 мг%), бетаїн ретронцин (близько 22 %), мікроелементи залізо (16,6 мг%), мідь (1,6 мг%), марганцю (2,13 мг%), титану (1,68 мг%), бору (1,39 мг%), кальцію, кобальту.

Застосування. Український народ здавна використовує ягелицю звичайну як лікарську та харчову рослину. Як лікарську рослину її застосовують при анацидному та гіпацидному гастриті, при захворюваннях сечостатевих органів, а та-

[illegible] при [illegible] артрити. Беруть 1 столову ложку подрібненої рослини, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 2 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При [illegible] з [illegible] [illegible] [illegible]

Зу[illegible] Кущ[illegible]ують м[illegible] зв[illegible] також [illegible] у парках, скверах, ботанічних садах.

Сировина. Вик[illegible] [illegible] [illegible] [

(див. сировинні запаси). При відсутності набряку суглобів застосовують таку суміш рослин для бальнеопроцедур: ялинка, ясень звичайний, квітки ромашки лікарської, трава материнки звичайної, шишки хмелю звичайного, бруньки тополі, корені кореневища з коренями синюхи блакитної у співвідношенні 2 : 4 : 6 : 2 : 2 : 2. Беруть 200 г суміші, заливають 3 л води, кип'ятять на водяній бані 5 хв, настоюють 1 год. Додають до ванни. Ванни приймають 2—3 рази на тиждень протягом 1—2 міс. Температура води 36—37°С, експозиція — 15—20 хв.

202. Ясен звичайний — Fraxinus excelsior L.

Російська назва — ясень обыкновенный.

Родина маслинові — Oleaceae.

Дерево з ажурною кроною і стрункими стовбурами. На молодих деревах кора гладка, на старих — з дрібними тріщинами. Пагони круглясті, з вузькими сірими овальними бруньками. Листки непарноперисті, супротивні, з 3—5 (іноді 6) парами листочків. Листочки гладкі, цілісні, цілі, або з дрібнопилчастим краєм, сидячі, крім спущеної знизу. Квітки утворюють в основі суцвіття. Тичинок, квітки мають до 2 фертильних, буває тільки одна маточка — 1 маточку з темно-бурою дводольною приймочкою. Поширене дерево в Україні. Найбільше зустрічається в Лісостепу, частково на Поліссі, в Криму.

Сировина. Заготовляють кору і листки ясеня. Кору збирають навесні з молодих гілок, легко у трав'яних сирівців. Сирівцями рослин є тонкі шарем, сушать у тінях, в провітрюваних ямах і сушарках, зберігають у дерев'яній тарі.

Хімічний склад. У листках ясеня оксифенол, гіпаретин (0,11—0,3), рутин, ромнозид, фраксиновий глюкозид, кверцетин, маніт, гіпаретин, кверцетин, кверцетин-3-глюкозид (2,0—2,18 мг), кверцетин-3-ліпаксиновий (14,1 мг), у кореневищах — 3,81 г маніту, гіпаретин, кверцетин, фраксин, фраксетин, фенолкислоти, аскорбінова кислота, вітамін С, вуглеводи, клітковина тощо.

Застосування. Препарати ясеня застосовують у народній медицині як сечогінний, жовчогінний, протизапальний та протиревматичний засіб. У сільській місцевості вживають при ревматизмі, подагрі. Беруть 1 столову ложку подрібненої кори ясеня, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на водяній бані 10 хв, настоюють 30 хв. Пити 70—100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Можна приготувати настій листків ясеня. У такому разі 1 столову ложку сировини заливають 1 склянкою окропу і настоюють 10 хв.

Для лікування інфекційного [illegible] ми пропонуємо корінь [illegible] [illegible] [illegible]

тера[illegible] мікроб [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] секреції.

Причина виникнення хвороб дихальних шляхів багато шасе [illegible], ці хвороби [illegible]. У зв'язку з широким застосуванням новітніх лікувальних засобів [illegible] збудник пневмонії — цього тяжкого і небезпечного [illegible] у наш [illegible] захворювання. Пневмонія, яка колись переважала серед [illegible] запалення легень, поступився місцем вірусам, стафілококам, стрептококам, кишковій палиці та бактерії синьо-зеленого гною.

Більшість штамів перелічених мікроорганізмів стійкі до дії численних антибіотиків та сульфаніламідних препаратів, унаслідок того значно знижується ефективність лікування, а гострі недуги переходять у хронічні, з повними ремісіями і частими рецидивами, особливо в осінньо-зимові та весняні місяці.

Основним методом лікування гострих і хронічних захворювань дихальних шляхів простудного походження є адекватно спрямована антибіотикотерапія. Але треба виявити, що застосування антибіотиків, як короткочасне, так і, особливо, тривале, дуже часто призводить до небажаного ефекту: ускладнень, затяжного процесу хвороби, а то й до розвитку тяжкого дисбактеріозу або кандидозу. Уже чи й не повністю втратили своє колишнє значення препарати групи пенициліну і стрептоміцину, сульфадимезин, етазол, [illegible] та інші, колись великі ефективні антибіотики, хіміопрепарати [illegible], не завжди дають належні, позитивні наслідки, і так [illegible] популярні препарати як тетрациклін, амицин, левомецитин, фурадонін, [illegible]. Щоб досягти позитивного ефекту від застосування антибіотиків, тепер потрібна ще не справжня майстерність клініциста, коли має знаходитися — підбір відповідного антибіотика, визначення його доз, методу введення і тривалості застосування.

Особливо затяжного характеру набувають форми пневмонії, спричинені бактерією синьо-зеленого гною, а також пневмонія, що виникає у ослаблених хворих та хворих із хронічними супутніми недугами. Треба сказати відверто, що по-справжньому надійних засобів для лікування та профілактики пневмонії медична наука ще не має.

У профілактиці пневмонії, окрім загальних заходів зміцнювання організму, фізичних вправ, зокрема [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] 2[illegible] спиртову настойку брунька [illegible], [illegible] та берези бородавчастої. Для [illegible] 20, 30 або 40 мл настойки [illegible] проводимо у [illegible] протягом 7–14 діб (залежно [illegible] у хворого).

Для [illegible] на [illegible] мікрофлору [illegible] хрипів ми [illegible] рекомендуємо [illegible] Потім їх [illegible] у дрібних [illegible] Готуємо [illegible] 10 г, [illegible] на [illegible] хворому [illegible] через [illegible] фільтр [illegible] протягом 5–10 хв. [illegible] 2–3 [illegible] 60–70 с. Цю [illegible] рекомендуємо [illegible] 5–7 діб до [illegible] настойки. Оскільки хрип буває [illegible] системи, то [illegible] 18-ї години.

Значно ефективніше [illegible] хрип, [illegible] 20 % спиртовою настойкою [illegible] у прямостоячого. Для приготування цього засобу беремо [illegible] з розрахунку 1 частина хрону на 10 частин настойки, [illegible] і настоюємо 10 хв. Потім розчин фільтруємо і застосовуємо по 10–20 мл для інгаляцій (після [illegible] настойки брунь тополі чорної) щоденно. Можна також [illegible] інгаляції через добу. На курс лікування – 5–7 інгаляцій. Уже через 2–3 доби такого лікування нормалізується температура тіла, зменшуються або й зникають хрипи, кашель, значно поліпшується самопочуття хворих.

Інгаляторне введення названих засобів ми використовуємо у поєднанні з традиційним лікуванням препаратами відповідних рослин. Варіантів застосування лікувальних сумішей рослин дуже багато, і вони описані вище. Найпоширеніший з них готують у такий спосіб. Беруть корінь медуниці лікарської, трави прямостоячого, плоди шипшини коричної (по 1 столовій ложці кожного компоненту), заливають 1,5 л води і кип'ятять на малому вогні 10 хв. Потім додають 6 столових ложок суміші трави вероніки лікарської, квіток бузини чорної, листя подорожника звичайного, трави чебрецю звичайного, материнки звичайної, перелісника волосистого, м'яти перцевої, кореня аїру лікарського, взятих порівну, настоюють не менше 10 хв. Цей настій хворі п'ють по 50–70 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Цей же [illegible] для полоскання горла при ангіні та ларингіті.

[illegible] період, коли [illegible] горлянки, а [illegible] мало [illegible], ми використовуємо для [illegible] сумішей листя [illegible] звіробою та медуниці лікарської. Листя [illegible] звіробою хворі їдять по

[illegible] ють [illegible] — досить поширена [illegible] культура [illegible] Західної Європи. Рекомендується також [illegible] бер[illegible]ків, фрукти та [illegible]. Для успішного лікування хвороб [illegible] шляхів велике значення має [illegible] у розвинених [illegible]. З метою зниження сенсибілізації [illegible] та інгаляції. Орієнтовно кількість [illegible] мо[illegible]ть [illegible] до 30—40 кратів в 3 рази на добу через 2 год після їди (див. відповідний розділ).

Хвороба шлунка

Найпоширеніші хвороби шлунка є гастрит та виразкова хвороба.

Гострий гастрит виникає внаслідок споживання неякісних продуктів, алкогольних напоїв, надто гарячих або надто холодних страв, грубої та жирної їжі та прогорклих, старих жирів. Сприяють розвитку цієї хвороби тривале приймання у великих дозах окремих медикаментозних засобів (препаратів салицилової кислоти, сульфаніламідів, йоду, бутадіону, стероїдних гормонів). Певну роль відіграють при цьому й алергічні реакції на вживання таких харчових продуктів, як яйця, суниці, [illegible], риба, молоко, квітковий пилок, мед, цитрусові, [illegible], шоколад, дріжджі та ін. При харчових токсикоінфекціях, а також при багатьох гострих інфекційних захворюваннях, як правило, виникає гострий гастрит.

Хронічний гастрит — полігенетичне захворювання, у розвитку якого [illegible] роль відіграють порушення нервових і гормональних механізмів, що регулюють функцію травлення в людському організмі. Розрізняють хронічний гастрит зі збереженням секреторної діяльності, з підвищеною та недостатньою секреторною діяльністю, аж до відсутності її (ахлоргідрії).

Виникненню хронічного гастриту сприяють захворювання зубів, мигдаликів, шлунково-залози, жовчного міхура, а також подагра, цукровий діабет, хронічні гнійні процеси в нирках.

У патогенезі виразкової хвороби відіграють порушення рівноваги між чинниками, які пошкоджують і які захищають слизову оболонку. До агентів, що пошкоджують слизову оболонку, належать так звані пептичні чинники — агресивний шлунковий сік, а також механічні, хімічні й термічні чинники, здатні пошкоджувати слизову оболонку.

Нині теорії щодо етіології та патогенезу хронічного гастриту і виразкової хвороби стверджують значну роль у

[illegible] кереституюго [illegible] ...ola let [illegible], [illegible] його знаходять у [illegible] шлунка та дванадцятипалої кишки майже в 100 % [illegible] з зв'язку з цим [illegible] мають засоби, що вбивають бактерії [illegible] та бактеріостатичну дії. Про це свідчить [illegible] [illegible] трав, названих нижче, препаратом [illegible], які ми [illegible] і запропонували для лікування [illegible] [illegible] [illegible]

Лікування гастриту зі зниженою кислотністю шлункового соку. Для лікування гастриту зі зниженою кислотністю шлункового соку ми готуємо суміш: корені в окорню [illegible] [illegible] [illegible]

склянкою окропу, настоюють 2 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Для [illegible] обов'язково ми застосовуємо [illegible] 250 кореневищ [illegible] Беруть 1 столову ложку [illegible], заливають 2 склянками окропу, [illegible] 1 год. Пють по 0,5 склянки 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Добру обтікальну дію має [illegible] льону. Беруть 1 столову ложку [illegible] заливають 1 [illegible] води, [illegible] до кипіння, [illegible] 10–15 хв до одержання [illegible] розчину. Проціджують і п'ють натщесерце за 2 год до їди і перед сном (не [illegible] як через 5 год після вечері) по 0,5 склянки. Важність 3 доби [illegible] Пластуна 4 доби [illegible] п'ють настої сушениці та кытек [illegible], трави очанки лікарської, [illegible] лікарської, [illegible], материнки звичайної у співвідношенні 3:3:2:2:2. Беруть 2 столові ложки суміші на частині 1 склянки окропу, настоюють 4 год. Пють по 150 мл натщесерце і перед сном.

При комплексному лікуванні ми застосовуємо препарат прополісан, який у своєму складі містить спиртові настойки прополісу, бруньок берези бородавчастої, [illegible], [illegible], [illegible] лікарського та [illegible]. Прополісан приймають по 1–2 столові ложки протягом 5–10 діб через 3 год після вечері (див. лікування [illegible]).

Досить ефективну дію має [illegible] з суміші кореневищ [illegible] блакитної, [illegible] Беруть 1 столову ложку подрібненої [illegible] блакитної, заливають 1 склянкою води, [illegible] на повільному вогні 30 хв, потім [illegible] 1 столову ложку [illegible] блакитного і настоюють 1 год. Пють по 2 столові ложки [illegible] 2 год після їди 3 рази на добу.

Лікування [illegible] хвороби та [illegible] тривале. Особливо [illegible] цілющі [illegible], які [illegible] настає загострення захворювань.

Холецистит та холангіт

[illegible] (внаслідок вірусного гепатиту).

[illegible]

[illegible] нервової системи. Велику роль у виникненні [illegible] відіграють перегодування, [illegible] жирних страв, підвищена маса тіла, [illegible], шкідливі звички (зловживання алкоголю, куріння та [illegible] прянощами, розмаїтої фруктової [illegible], [illegible] ний запор.

Розглянуті [illegible] хронічного холециститу [illegible] можна [illegible] Що хронічний холецистит [illegible] рецидивами [illegible] Хронічний [illegible] часто ускладнюється запаленням жовчних шляхів (холангітом), [illegible] стенозом [illegible] сфінктером).

Лікування хронічного холециститу будуємо на таких принципах.

1. Боротьба з вогнищевою інфекцією.
2. Боротьба з застійними явищами в жовчному міхурі.
3. Дотримання способу життя (раціональне чергування праці та відпочинку).
4. Дотримання дієти (виключення переїдання, зменшення маси тіла, часте споживання їжі невеликими порціями).
5. Відмова від шкідливих звичок (відмова від алкогольних напоїв, куріння).
6. Запобігання стресовим станам та негативним емоціям, самонавіювання оптимістичного настрою. Вміння володіти своїми почуттями і вчинками.

Для боротьби з вогнищевою інфекцією використовуємо 20 % настойки бруньок тополі чорної, берези бородавчастої чи [illegible] Вживають їх по 20 крапель 3 рази на добу за 30 хв до їди протягом 3 тиж. Настойки приймають почергово кожну протягом 7 діб.

Для боротьби з застійними явищами у жовчному міхурі використовуємо 20 % настойку на 40 % спирті листків і квіток барбарису звичайного. Настойку п'ють по 20 крапель 3 рази протягом доби за 15 хв до їди. Ще кращий ефект дають настойки полинів цмину піскового та плодів глоду [illegible]. Пють їх [illegible] тиждень — одну, тиждень — другу.

При [illegible] ми [illegible] одноразово наводили комплексні фітозбори [illegible]. Найпоширеніша з них [illegible] коренів [illegible], кульбаби лікарської, [illegible], трави [illegible] цмину [illegible] 3 : 2 : 3 : 2 : 3. Беруть 5 столових ложок [illegible] на [illegible] 10 хв настоюють [illegible]. Пють по 100—150 мл 4 рази на добу за 30 хв до їди.

[illegible]

[illegible] свої, з [illegible] ко, [illegible] цибулю [illegible] стебла з [illegible] кукурудзи звичайно. Беремо по 1 столовій ложці кожного [illegible] заливаємо 1 склянкою [illegible] настоюємо 1 год. Хворий пиє по 0,5 склянки 1 раз натщесерце за 30 хв до їди.

Хронічний гепатит і холелітіаз (жовчнокам'яна хвороба)

Серед хвороб [illegible] найчастіше зустрічаються запальні ураження [illegible] органів, а саме — гострий і хронічний гепатит. Причини [illegible] їх засобами фітотерапії тотожні, а тому ми зупинимось тут на хронічних формах гепатиту та холелітіазу.

У патогенезі так званого холестатичного гепатиту на перший план виступають причини, які перешкоджають виділенню жовчі та сприяють виникненню холестазу і холангіоліту з наступним поширенням запального процесу на тканину печінки. Однією з причин розвитку хвороби є інтоксикація похідними фенотіазину, атофалом, аміназином та ін. При доброякісному (переважному) перебігу хвороба може тривати 20 років і більше.

Холелітіаз, або жовчнокам'яна хвороба, супроводжується утворенням каменів у жовчному міхурі, або, що трапляється значно рідше, в жовчних протоках. Жовчнокам'яна хвороба часто виникає у людей з надмірною масою тіла, а також у хворих на атеросклероз, цукровий діабет. У хворих на жовчнокам'яну хворобу спостерігається підвищена кількість холестерину в крові.

Лікування гепатиту та холелітіазу ґрунтується на таких принципах.

1. Виявлення та усунення причин захворювання, особливо дії гепатотропних отруйних агентів.
2. Усунення алергічних впливів.
3. Нормалізація ліпідного обміну речовин.
4. Забезпечення організму достатньою кількістю вітамінів.
5. Боротьба з затяжними інфекціями, септичними процесами.
6. Нормалізація жовчоутворювальної та видільної функцій печінки.
7. Суворе дотримання дієти.
8. Зменшення надмірної маси тіла.
9. Раціональне чергування праці та відпочинку.

Для лікування гепатиту ми застосовуємо відвар сумішей коренів дикого цикорію, кульбаби лікарської, трилиста мінливого, аїру лікарського, кінців цибулі посівного, стовпчиків

з рильцями кукурудзи звичайної, трави материнки звичайної, чебрецю звичайного, мелісси лікарської, плодів звичайної кропиви у співвідношенні 3 : 2 : 2 : 2 : 3 : 2 : 2 : 2 : 3. Беремо 6 столових ложок суміші, заливаємо 1,5 л води, кипятимо на малому вогні 10 хв, настоюємо 4 год. П'ють по 0,5 склянки за 30 хв до їди 3 рази на добу. При затяжних прогресуючих процесах в органах, як супроводжуються хронічним гепатитом, ми пропонуємо застосовувати суміш брунькок сосни, чорниці, коренів цикорію дикого, коренів кульбаби лікарської, трави вовчого молочка, листків берези бородавчастої, квіток цмину піскового, трави вересу звичайного, стовпчиків з рильцями кукурудзи звичайної, трави чебрецю звичайного, плодів шипшини корицької у співвідношенні 3 : 3 : 3 : 2 : 2 : 3 : 3 : 2 : 3 : 3. Готують і вживають відвар так само, як і попередній.

Для усунення алергічного стану використовуємо квітки плоду конопелі, листки омели білої, траву собачої кропиви, мелісси лікарської, верхушки лікарської у співвідношенні 3 : 2 : 3 : 3 : 3 : 3. Беремо 4 столові ложки суміші, заливаємо 4 склянками окропу, настоюємо 2 год. Хворі п'ють по 0,5 склянки 3 рази на добу за 30 хв до їди.

При затяжних тривалих процесах у легенях призначаємо інгаляції настойки брунькок сосни чорної, берези бородавчастої, сосни, а також розчину тертого хрону на 20 % настойці перстачу прямостоячого.

Для лікування холециститу ми використовуємо різноманітні суміші, найефективніша з них — корені цикорію дикого, листків берези бородавчастої, трави ріпухівника звичайного, квіток цмину піскового, трави спориша звичайного, стовпчиків з рильцями кукурудзи звичайної, плодів шипшини корицької, трави м'яти у співвідношенні 3 : 2 : 2 : 3 : 3 : 2 : 3 : 2. Готують і вживають відвар так само, як і при хронічному гепатиті.

При захворюваннях печінки показане вживання соків, зокрема виноградного, березового, смородинового, а також сажого сиру та меду. Для зменшення кількості холестерину в крові вживають лецитин, кукурудзяну олію 2—3 рази на тиждень по 1 чайній ложці після їди. Яблука, необроблені пестицидами, їдять щоденно по 200—300 г.

Хвороби нирок та сечових шляхів

Як свідчить статистика, хвороби нирок становлять 5,5 - 6 % від загальної захворюваності населення і характеризуються надто тривалим перебігом та високою летальністю (гострий гломерулонефрит, хронічний, або дифузний, гломерулонефрит, сечокам'яна хвороба). Метод лікування хвороб нирок

і [illegible] з урахуванням [illegible] захворювання. Як відомо, [illegible] виникає при перебігу [illegible] або після [illegible] хвороб стрептококової [illegible]. Вважають, що [illegible] стрептокок А (типи 4 и, 12-) є [illegible] виникнення гострого гломерулонефриту. Результати [illegible] та [illegible] дають [illegible] інфекційну та алергічну природу [illegible] захворювань.

Хронічний гломерулонефрит [illegible] як наслідок гострого, [illegible] розвивається [illegible].

Пієлонефрит [illegible] у [illegible] з [illegible] інфекції [illegible] або [illegible] у висхідному напрямку [illegible] шляхами. Збудники [illegible] недуги, як правило, є [illegible] стафілококи і стрептококи, залишка стало зеленого [illegible], кишкова паличка та ін. Сприяють розвитку хвороби [illegible] шляхи, загальні захворювання, які [illegible] (цукровий діабет, атеросклероз, [illegible], хронічна [illegible]).

Для лікування хворих нирок і сечових шляхів ми застосовуємо суміш багатьох рослин у різних співвідношеннях, залежно від клінічного стану хворих. Для зниження впливу алергічних та аутоалергічних чинників [illegible] відповідні комплекси (див. нижче). Хворі п'ють по 3)—40 крапель 3 рази на день за 30 хв до їди і 4-й раз — перед сном.

Для боротьби з інфекційним збудником та посилення обволікальної дії готуємо суміш бруньок тополі чорної, коренів та кореневищ родовика лікарського, листків омели білої, коренів пікорію дикого, медуниці лікарської у співвідношенні 3 : 3 : 2 : 2 : 2. Для приготування відвару беремо 4 столові ложки суміші, заливаємо 1 л води, кип'ятимо на малому вогні 10 хв, настоюємо 1 столову ложку коренів алтею лікарського, настоюємо 4 год. У перші 3 доби хворі п'ють цей відвар по 50 мл 5 разів, починаючи з 4-ї доби — [illegible] 20—25 [illegible] залежно від клінічного стану і [illegible] слідків лабораторного дослідження.

Для [illegible] сечовиділення та [illegible] готуємо суміш [illegible] 1 : 1 : 1 : 2 : 2 : 2. [illegible] 1 л [illegible], [illegible] 1 год. [illegible] 1 : 2 доби [illegible]

[illegible] у [illegible]ерсу, температура, пульс [illegible] нормалізуватись [illegible] добрим.

Поміркам слід[illegible]м [illegible] та [illegible]

Лікування [illegible] [illegible] [illegible]

Але їх недостатньо, вони не завжди можуть скидати рани і при цьому затримують процеси [illegible] (відмирання).

Широко застосовувані у [illegible] хірурги [illegible] лишні [illegible] (гриби, [illegible], [illegible]) у зв'язку з їх [illegible] та протимікробною властивостями. Недоліком їх є те, що вони не забезпечують повного очищення рани, часто [illegible] організм і цим викликають [illegible], а також те, що при місцевому застосуванні вони дають короткочасно — не довше 30 хв. Заживлення антибіотиками не забезпечує припинення розвитку мікроорганізмів у рані, оскільки при запаленні порушується мікроциркуляція уражеда і [illegible] мікроби сідають у некротичні тканини, **яка втратила зв'язки з організмом**

Перспективним є випробування [illegible] для лікувальних потреб багатокомпонентних мазей. Їх застосування дає можливість активно втручатися в перебіг гнійного рубцевого процесу і дає значний лікувальний ефект, скорочує період загоювання у **2—2,5 разу.**

Протягом багатьох десятків років ми застосовуємо засоби фітотерапії для лікування гнійних ран. Для цієї мети нами запропоновано оригінальний комплексний препарат, умовно **названий пропобесаном.**

Для приготування пропобесану використовуємо 20 % настойки бруньок тополі чорної, бруньок берези бородавчастої, кореневищ перстачу прямостоячого, кореневищ родіоли рожевої, лікарського на 40 % спирті та 20 % настойку прополісу на **96 % спирті.**

До 0,5 л [illegible] олії, змішаної з 5 % [illegible] емульсії додаємо 100 мл настойки прополісу, добре розмішуємо, а потім доливаємо по 100 мл настойки кожного компоненту. Знову все добре перемішуємо і залишаємо на 24 год для повної стимуляції розчину. Як засвідчила лабораторна перевірка, пропобесан має бактерицидний та бактеріостатичний вплив на патогенні стафілококи, стрептококи, пневмококи, палочку синьо-зеленого гною, грипу та інші мікроорганізми протягом 3 років. Нами пропобесан широко використовується для лікування гнійних уражень нижніх і верхніх кінцівок, гнійних післяопераційних ран.

Методика лікування гнійних ран (за автором). Основним методом лікування гнійних ран є лікування під гемостазом. Після розтину гнійника і видалення некротичних тканин проводимо первинну хірургічну обробку настойкою бруньок тополі чорної. Після обробляємо краї рани та поверхню, яка прилягає до рани в радіусі 5—7 см. Рану і її краї можна також зрошувати 20 % спиртовими настойками бруньок берези бородавчастої та осики. Як свідчать дані лабораторного до-

[illegible] на [illegible] засоби [illegible] яють значну бактерицидну та [illegible] дію на мікрофлору гнійних уражень. Окрім того, настойка брунцьок [illegible] чорної дає чудовий анестезуючий та протиабсцесний ефект, [illegible] має [illegible] для видалення [illegible] тканин, як [illegible] жують [illegible] [illegible] Уже на 1—2 у добу помітно [illegible] ується чи [illegible] набрк [illegible], нормалізується температура тіла, [illegible] ується [illegible] загальне самопочуття хворого. Протягом перших 3 діб [illegible] обробляємо 2 рази [illegible] 20 % [illegible] спиртовою настойкою брунцьок [illegible] у другі [illegible] для [illegible] Потім накладаємо стерильну пов'язку (мазлю, змочену прополісною). При бактеріємії [illegible] вмісту гнійних [illegible] 2—3-ю добу [illegible] ається патогенна мікрофлора. Тканини [illegible] починають поступово відмежовуватись (особливо у разі маститу) і [illegible] загоювання. Звичайно [illegible] ізуваної ми покриваємо з [illegible] усередину препаратів лікарських рослин.

Фурункульоз, гідраденіт

Для лікування недозрілого фурункуля, як і недозрілого гідраденіту, як правило, використовують різні антисептичні розчини, якими змазують уражене місце і поверхню шкіри в радіусі 3—4 см. Застосовують [illegible] засоби для прискорення [illegible] фурункула та гідраденіту, щоб потім зробити розтин, забезпечити дренаж і [illegible] інфекцію безпосередньо в порожнину. Розріз при гідраденіті показаний у випадках утворення абсцесів. При такій методиці затягується процес лікування (особливо при фурункулезі), а іноді розвиваються [illegible], [illegible], з'являються метастази гнійного вогнища в [illegible], дихальних шляхах, що призводить до розвитку [illegible] сепсису, [illegible] залози, алергічних [illegible], тяжких захворювань [illegible] та верхніх дихальних шляхів.

Розроблений нами метод передбачає не прискорене дозрівання [illegible], особливо при фурункулозі та гідраденіті, а повне припинення цього процесу, його зворотний розвиток.

На [illegible] фурункулів [illegible], запальний інфільтрат, який [illegible] над поверхнею шкіри, ми накладаємо свіжий тертий хрін, змочений в 20 % спиртовою настойкою брунцьок тополі чорної чи родовика лікарського.

Порядок застосування запропонованого нами способу лікування такий: Свіжі корені хрону добре миють, але не [illegible] ищають, трють та [illegible] з дрібними вінцями. До тертого хрону додають спиртову настойку брунцьок тополі чорної у [illegible] 2:1. Суміш перемішують і накладають на

[illegible] 10 [illegible] третьої хвилі з [illegible] уражене місце протягом 20 [illegible] брунькоїдної форми. Третяя хвиля дає [illegible] бактеріцидний ефект. Сметана настоєна брунькоїдною [illegible] ефект, де протизбрякову й [illegible] властивість.

[illegible] 1—2 доби [illegible] 3 1 [illegible] брунькоїдної форми [illegible] 2—3 доб. Інші [illegible] як правило, [illegible] ції тканин і сприяє швидкому загоєнню.

[illegible] 2·2 2 3 3,2:3:2 [illegible] 1 л води [illegible] 10 мл [illegible] 1 год. [illegible] за 30 хв до дня [illegible] 1—2 тиж, [illegible] перебігу — до 2 міс.

[illegible] у [illegible] білка свіжої [illegible] і городини.

Опіки

[illegible] фундаментальних проблем, [illegible] медичною наукою.

[illegible] 220 [illegible] ліжок [illegible] I, II та III [illegible] 184 [illegible] від 10 до 17 [illegible] у [illegible] I і II [illegible] ну та протинабрякову властивості.

[illegible]

[illegible] 2 і 3 [illegible] 2 рази кожні [illegible] доби, [illegible] наступних — по 1 разу на добу. [illegible] стадія [illegible] була [illegible], а [illegible] [illegible] зовсім [illegible] [illegible]

[illegible] тим, що [illegible] уражені [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], а також під нею.

[illegible] [illegible] [illegible] [

СПИРТОВІ КОМПОЗИЦІЇ

Вивчаючи багатовіковий досвід народної, а також наукової медицини, ми широко використовуємо спиртові настойки як окремих рослин, так і їхніх композицій. Нижче подаємо композиції настойок, ефективність яких автор вивчав понад 30 років.

Протиалергічні

Настойка квіток глоду колючого	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Екстракт стовпчиків з приймочками кукурудзи звичайної	0,5 частини
Настойка синюхи блакитної	0,5 частини
Настойка квіток гіркокаштану звичайного	0,5 частини

Настойка плодів глоду колючого	2 частини
Настойка трави собачої кропиви серцевої	2 частини
Настойка квітучих верхівок та листків меліси лікарської	0,5 частини
Настойка листків омели білої	0,5 частини

Настойка листків та квіток барбарису звичайного	1 частина
Настойка синюхи блакитної	1 частина
Настойка квітучих кошиків цмину піскового	1 частина
Екстракт стовпчиків з приймочками кукурудзи звичайної	0,5 частини
Настойка квіток глоду колючого	0,5 частини

Настойка ехінацеї пурпурової	2 частини
Екстракт родіоли рожевої	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка квітучих кошиків цмину піскового	1 частина

Настойка барвінку малого	0,5 частини
Настойка нагідок лікарських	1 частина
Настойка синюхи блакитної	2 частини
Настойка квіток глоду колючого	1 частина
Настойка арніки гірської	0,5 частини

Ми часто [illegible] композиції для [illegible] алергізації організму при [illegible] формах, стафілококовому маститі,

[illegible] захворюваннях дихальних шляхів (особливо затяжних), [illegible] [illegible] [illegible]

Настойка бруньок тополі чорної	2 частини
Настойка подорожника великого	1 частина
Настойка шишок хмелю звичайного	1 частина
Настойка календули лікарської	1 частина
	2 частини
Настойка бруньок берези бородавчастої	
Настойка гравілату міського	1 частина
Настойка звіробою звичайного	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина

Настойка бруньок осики	2 частини
Настойка лаванди вузьколистої	1 частина
Настойка нагідок лікарських	1 частина
Настойка оману високого	1 частина

Настойка арніки гірської	1 частина
Настойка гравілату міського	1 частина
Настойка материнки звичайної	1 частина
Настойка перстачу прямостоячого	1 частина
Настойка чебрецю звичайного	1 частина

[illegible]

Протирадіаційні

Настойка квіток гречки посівної	2 частини
Настойка плодів глоду колючого	1 частина
Настойка мелісси лікарської	0,5 частини
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	0,5 частини
Настойка синюхи блакитної	0,5 частини
Екстракт стовпчиків з приймочками кукурудзи звичайної	0,5 частини

Настойка квіток гречки посівної	1 частина
Настойка материнки звичайної	1 частина
Настойка квіткових кошиків цмину піскового	1 частина
Настойка плодів глоду колючого	1 частина
Настойка лаванди вузьколистої	1 частина

Настойка золотого кореня	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка плодів глоду колючого	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка собачої кропиви серцевої	1 частина
Настойка подорожника великого	1 частина

Настойка ехінацеї пурпурової	1 частина
Настойка квіток гречки посівної	1 частина
Настойка м'яти перцевої	1 частина
Настойка гравілату міського	2 частини
Настойка лаванди вузьколистої	1 частина
Настойка меліси лікарської	1 частина
Настойка валериани лікарської	1 частина
Настойка золотого кореня	1 частина
Настойка омаку високого	1 частина
Настойка китайського лимонника	1 частина
Настойка собачої кропиви серцевої	1 частина
Настойка плодів глоду колючого	1 частина
Настойка кропиви дводомної	1 частина
Настойка меліси лікарської	1 частина

Композиції приймають по 30 крапель 2—3 рази на добу на 1 ложці води за 1,5 год до їди.

Варикозне розширення вен, тромбофлебіт, трофічні виразки нижніх кінцівок

Настойка квіток гіркокаштана звичайного	2 частини
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка квіток глоду колючого	1 частина
Настойка квіток гіркокаштана звичайного	1 частина
Настойка календули лікарської	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка арніки гірської	1 частина
Настойка чаполочі запашної	1 частина
Настойка плодів гіркокаштана звичайного	1 частина
Настойка меліси лікарської	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка нагідок лікарських	1 частина
Настойка чаполочі запашної	1 частина

[illegible] 30—40 [illegible] 3 [illegible] — 1—[illegible]

Гіпертонічна хвороба, інсульт, ішемічна хвороба серця, спазм церебральних судин, глибокий атеросклероз

Настойка листків омели білої	1 частина
Настойка квіток глоду колючого	1,5 частини
Настойка меліси лікарської	1 частина
Настойка синюхи блакитної	1 частина
Настойка шишок хмелю звичайного	0,5 частини

Настойка листків ялодорожника великого	1 частина
Настойка валеріани лікарської	1 частина
Настойка м'яти перцевої	1 частина
Настойка листків омели білої	1 частина
Настойка собачої кропиви кольової	1 частина

Настойка синюхи блакитної	2 частини
Настойка валеріани лікарської	1 частина
Настойка меліси лікарської	1 частина
Настойка квіток глоду колючого	0,5 частини
Настойка шишок хмелю звичайного	0,5 частини

Композиції приймають по 30—40 крапель на 1 ложці води 3 рази на добу за 1 год до їди. Курс лікування — 4—8 міс.

Жіноча безплідність, естрогенна недостатність, порушення овариально-менструального циклу

Настойка шавлії лікарської	2 частини
Настойка шишок хмелю звичайного	1 частина
Настойка оману високого	2 частини

Настойка шавлії лікарської	1 частина
Настойка шишок хмелю звичайного	1 частина
Настойка оману високого	1 частина
Настойка синюхи блакитної	0,5 частини
Настойка плодів глоду колючого	0,5 частини
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	0,5 частини
Настойка календули лікарської	0,5 частини

Композиції приймають по 20—30 крапель на 1 ложці води 3 рази на добу через 2 год після їди. Курс лікування — 6—12 міс.

Імпотенція

Екстракт левзеї	2 частини
Настойка синюхи блакитної	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	0,5 частини
Настойка перестиглого прямостоячого	0,5 частини
Настойка аїру тростинового	1 частина

Настойка плодів лимонника китайського	2 частини
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка синюхи блакитної	1 частина
Настойка талабану польового	1 частина

Екстракт елеутерокока	1 [illegible]
Настойка талабану польового	1 частина
Настойка еспарцету пащаного	[illegible] частини
Настойка суріпиці звичайної	1 частина

Настойка аїру тростинового	1 частина
Настойка талабану польового	1 частина
Настойка синюхи блакитної	1 частина
Настойка лимонника китайського	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина

Настойка родіоли рожевої	2 частини
Настойка синюхи блакитної	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка талабану польового	1 частина

Настойка цибулі городньої	2 частини
Настойка талабану польового	1 частина
Настойка плодів глоду колючого	1 частина
Настойка еспарцету пащаного	1 частина

Комп[illegible] приймають по 20–[illegible]0 крапель та 1 [illegible] води [illegible] за добу за 30 хв до [illegible] Курс лікування 1,5–3 міс.

Простатит

Настойка бруньок тополі чорної	2 частини
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка коренів оману високого	1 частина
Настойка календули лікарської	1 частина

Настойка бруньок осики	2 частини
Настойка кореневищ перстачу прямостоячого	2 частини
Настойка подорожника великого	1 частина

Настойка бруньок тополі чорної	1 частина
Настойка чебрецю звичайного	1 частина
Настойка синюхи блакитної	2 частини
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина

Настойка цибулі городньої	2 частини
Настойка бруньок осики	1 частина

Настойка календули лікарської	1 частина
Настойка звіробою звичайного	1 частина
	1 частина
Настойка бруньок тополі чорної	1 частина
Настойка бруньок осики	2 частини
Настойка цибулі городньої	1 частина
Настойка чебрецю звичайного	

[illegible] по 20—30 крапель на 1 ложці води 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 3—12 міс.

Серцеві хвороби

Настойка валеріани лікарської	1 частина
Настойка синюхи блакитної	0,5 частини
Настойка квіток глоду колючого	2 частини
[illegible] звичайного	0,5 частини
Настойка меліси лікарської	1 частина

[illegible] собачої кропиви серцевої	1 частина
Настойка лаванди вузьколистої	1 частина
Настойка м'яти перцевої	1 частина
Настойка меліси лікарської	1 частина
Настойка синюхи блакитної	1 частина

Настойка меліси лікарської	2 частини
Настойка синюхи блакитної	1 частина
Настойка квіток глоду колючого	2 частини

Настойка омели білої	1 частина
Настойка синюхи блакитної	2 частини
Настойка лаванди вузьколистої	1 частина
Настойка шишок хмелю звичайного	1 частина

Приймати [illegible] по 20—30 крапель 3 рази на добу на 1 ложці води за 30 хв до їди.

Стимуляція імунних процесів та кровотворення

[illegible] 2 частини
вої	
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка квіток гречки посівної	1 частина
Настойка чаполочі запашної	1 частина
Настойка родовика лікарського	1 частина
Настойка чаполочі запашної	1 частина
Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка листків кропиви дводомної	1 частина

[illegible]	2 частини
Настойка гравілату міського	1 частина

Настойка подорожника великого	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина

[illegible]

Шлункова, кишкова, маткова, гемороїдальна, паренхіматозна кровотечі, а також кровотечі після екстракції зубів та тромбоцитопенії, кровотечі внаслідок підвищеної радіації

Настойка родовика лікарського	2 частини
Настойка перстачу прямостоячого	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка листків кропиви дводомної	1 частина

Настойка омели білої	1 частина
Настойка родовика лікарського	1 частина
Настойка гравілату міського	1 частина
Настойка еспарцету піщаного	1 частина
Настойка подорожника великого	1 частина

Настойка звіробою звичайного	1 частина
Настойка квіток гречки посівної	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка перстачу прямостоячого	2 частини

Настойка родовика лікарського	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Екстракт [illegible] з рильцями кукурудзи звичайної	1 частина
Настойка листків подорожника великого	1 частина
Настойка листків кропиви дводомної	1 частина

[illegible] 1–2 [illegible] протягом доби з 1,5 год до їди. Їжу і комплекс [illegible] обмежуючими.

ЛІНІМЕНТИ (КОМПОЗИЦІЇ)

Гнійні рани, трофічні виразки різної етіології

Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	1 частина
Настойка кошиків календули лікарської	1 частина
Настойка шавлії лікарської	1 частина
Паста синтоміцинова	3 частини

Настойка цибулі городньої	2 частини
Настойка коренів ехінацеї	1 частина

Настойка коренів цикорію дикого чи культивованого	2 частини
Паста синтоміцинова	5 частин

Настойка бруньок тополі чорної	1 частина
Настойка коренів ехінацеї пурпурової	1 частина
Настойка кореневища з коренями омелу високого	1 частина
Паста синтоміцинова	3 частини

Настойка бруньок берези бородавчастої	1 частина
Настойка перстачу прямостоячого	1 частина
Настойка листків кропиви дводомної	1 частина
Паста синтоміцинова	3 частини

Настойка бруньок осики	1 частина
Настойка 10 % прополісу	1 частина
Настойка листків подорожника великого	1 частина
Паста синтоміцинова	3 частини

Настойка коренів з кореневищами гравілату міського	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка звіробою звичайного	1 частина
Паста синтоміцинова	3 частини

Задавнені рани, кровотечі з ран

Настойка родовика лікарського	2 частини
Настойка листків кропиви дводомної	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Паста синтоміцинова	4 частини

Настойка еспарцету піщаного	2 частини
Настойка листків барбарису звичайного	2 частини
Настойка звіробою звичайного	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

Настойка еспарцету піщаного	2 частини
Настойка грициків звичайних	2 частини
Настойка листків кропиви дводомної	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

Настойка перстачу прямостоячого	2 частини
Настойка листків подорожника великого	2 частини
Настойка звіробою звичайного	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

Трофічні виразки внаслідок варикозного розширення вен, тромбофлебіту

Настойка квіток [illegible] звичайного	2 частини
Настойка деревію звичайного	2 частини
Настойка м'яти перцевої	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

Геморой

Настойка меліси лікарської	2 частини
Настойка м'яти перцевої	1 частина
[illegible]	1 частина
Паста синтоміцинова	4 частини

Настойка омели білої	1 частина
Настойка деревію звичайного	1 частина
Настойка меліси лікарської	1 частина
Паста синтоміцинова	3 частини

Онкостатичні

Настойка омели білої	2 частини
Настойка 10 % прополісу	2 частини
Настойка бруньок тополі чорної	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

[illegible] нагноєнні лімфатичних вузлів.

Протиалергічні

Настойка квіток глоду колючого	2 частини
[illegible] кового	1 частина
Настойка собачої кропиви серцевої	1 частина
Настойка омели білої	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

[illegible] звичайного	1 частина
Настойка меліси лікарської	1 частина
[illegible] культивованого	2 частини
Настойка квіток глоду колючого	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

[illegible] алергенів.

Косметичні

Настойка коре[illegible]	2 [illegible]
[illegible]	
Настойка листків по[illegible]	2 [illegible]
кого	
Настойка календули лікарської	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

Настойка [illegible]	[illegible]
Настойка деревію звичайного	2 частини
Настойка ехінацеї пурпурової	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

Настойка кропиви дводомної	2 частини
Настойка [illegible]	2 [illegible]
Настойка [illegible]	1 [illegible]
Паста синтоміцинова	5 частин

[illegible] гом [illegible] 2—3 ра[illegible] рах, ластовинні, пігментних плямах.

Знеболювальні

Настойка бруньок тополі чорної	2 частини
Настойка мелиси лікарської	1 частина
Настойка омели білої	1 частина
Паста синтоміцинова	4 частини

Н[illegible]ка бр[illegible]	[illegible]
тої	
Настойка м'яти перцевої	2 частини
Настойка 10 % прополісу	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

Настойка бруньок осики	2 частини
Настойка материнки звичайної	2 частини
Настойка шишок хмелю звичайного	1 частина
Паста синтоміцинова	5 частин

В[illegible] місяця 1—2 рази на добу [illegible], ра[illegible] кулі[illegible] подагрі, ревматоїдному артриті, [illegible] рухливості внаслідок травм, переломів, пошкоджень суглобів кін[illegible] вок, хребта.

СПИРТОВІ НАСТОЙКИ

Назва рослини	Сировина	Співвідношення сировини і спирту	Тривалість настоювання, діб
Аїр тростинковий	Кореневища	1 : 5	14
Арніка гірська	Квітки на початку цвітіння	1 : 5	14
Барбарис звичайний	Корені, листки, квітки	1 : 5	14
Горицвіт весняний	Квітуючі стебла	1 : 2	14
Берізка бородавчаста	Бруньки, молоді листочки	1 : 5	14
Валеріана лікарська	Корені з кореневищами	1 : 5	14
Гадючник болотний, пелюсткоцвіт	Те саме	1 : 5	14
Горицвіт звичайний	Квітки, плоди	1 : 5	14
Глід колючий	Те саме	1 : 5	14
Горицвіт весняний	Корені з кореневищами	1 : 5	14
Горяка подільська	Квітучі верхівки	1 : 5	14
Дерен звичайний	Квітуюча трава	1 : 5	14
Ехінацея пурпурова	Квітуючі верхівки	1 : 5	14
Ехінацея пурпурова	Корені	1 : 10	14
Звіробій звичайний	Квітуючі верхівки	1 : 5	14
Золотий корінь	Кореневища	1 : 1	14
Кропива двочасна	Листки, плоди, насіння	1 : 5	14
Кульбаба звичайна	Листки з прямими корінцями	1 : 1	14
Лимонник китайський	Квітуючі верхівки	1 : 5	14
Материнка звичайна	Те саме	1 : 5	14
Мелісса лікарська	»	1 : 5	14
М'ята перцева	»	1 : 5	14
Пустирник лікарський	Квітуючі верхівки	1 : 5	14
Очеретник [illegible]	Кореневища з коренями	1 : 5	14
Очеретник [illegible]	Молоді пагони з листками	1 : 5	14
Осока [illegible]	Листки, молоді листки	1 : 5	14
Подорожник [illegible]	Кореневища	1 : 5	14—30
Подорожник великий	Листки	1 : 5	14
Подорожник [illegible]	Квітучі з кореневищами	1 : 5	14
Рута звичайна	Листки	1 : 6	10
[illegible]	Кореневища з коренями	1 : 4	14

Назва рослин	Сировина	Співвідношення сировини і спирту	Тривалість настоювання, діб
Собача кропива серцева	Квітки, верхівки, листки	1 : 5	14
Суріпиця звичайна	Те саме	1 : 5	14
Талабан лопушний	Трава під час цвітіння	1 : 5	14
Топиця чорна	Брунечки, листки	1 : 5	14
Хміль звичайний	Шишки	1 : 4	14
Цибуля городня	Сушена цибулина	1 : 5	14
Цикорій дикий (культивований)	Корені	1 : 5	14
Цмин пісковий	Квітучі кошики	1 : 5	14
Чаполоч запашна	Трава	1 : 5	14
Чебрець звичайний	Квітуча трава	1 : 5	14
Шалфея лікарська	Листки, квітки	1 : 10	14
Щавель кінський	Кореневища	1 : 4	14

КОМПЛЕКСНІ ЗАСОБИ, ЗАСТОСОВУВАНІ АВТОРОМ ЯК НАЙЕФЕКТИВНІШІ ПРИ ЛІКУВАННІ ОКРЕМИХ НЕДУГ

Аденома передміхурової залози, простатит

Склад суміші

Листки омели білої	2 частини
Брунечки тополі чорної (пірамідальної, канадської)	4 частини
Листки ліщини звичайної	4 частини
Листки брусниці	2 частини
Трава вересу звичайного	4 частини
Кореневища та корені синюхи блакитної	4 частини
Трава материнки звичайної	2 частини
Трава спориш звичайного	4 частини
Трава вероніки лікарської	2 частини
Корені цикорію дикого (культивованого)	2 частини

Приготування відвару. Суміш (беруть за масою з урахуванням обсягу) подрібнюють, добре перемішують. Беруть 2 столові ложки, заливають 1 склянкою води кімнатної температури на водяній бані 10 хв, настоюють 1 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 60 хв до їжі. Курс лікування 6—12 тижнів щомісячними перервами на 5—7 діб.

Готування настоїв. Беруть 100 г трави на 0,5 л 40% спирту, настоюють 3 доби, збовтують, фільтрують через марлевий фільтр. Пють по 20 крапель 3 рази на добу за 1 год до їжі через 2 год після їди. Курс лікування 1,5—2 міс.

Настоїв [illegible] чорної (пірамідальної, канадської). Беруть 1 склянку брунечок тополі чорної, заливають 0,6 л 40% спирту, настоюють 2 доби, фільтрують. Беруть 100 г [illegible] вітаміновмісної 100 мл [illegible] брунечок тополі чорної, розмелюють, збовтують до утворення гомогенної маси. Сперджують [illegible] ма-

[illegible] 10—20 [illegible] [illegible] [illegible]

Трава ромашки лікарської	2 частини
Трава чередки товстолистої	1 частина
Трава парила звичайного	2 частини
Листки підбілу звичайного	2 частини
Листки омели білої	1 частина
Листки первоцвіту весняного	2 частини
Квітки глоду колючого	6 частин
Трава цикорію дикого чи культивованого	4 частини
Трава вересу звичайного	4 частини
Трава вероніки лікарської	2 частини
Трава буквиці лікарської	2 частини
Трава бобівника трилистого	1 частина

[illegible] Беруть 1 столову ложку [illegible] 1 [illegible] 4 год. Пить по 100 мл [illegible] 30 хв. [illegible] Дозування залежить від віку.

[illegible]

[illegible]

Примітка. [illegible] вання 2—3 рази на тиждень.

Варикозне розширення вен, тромбофлебіт, трофічні виразки

Склад суміші

Квітки гіркокаштана звичайного	4 частини
Трава чаполочі запашної	1 частина
Кошики деревію звичайного	2 частини
Стебла м'яти перцевої	4 частини
Трава материнки звичайної	2 частини
Листки подорожника великого	2 частини
Шишки хмелю звичайного	2 частини
Листки брусниці	2 частини

Плоди глоду колючого	2 частини
Коре[illegible] вяного	4 частини

Д[illegible] Суміш подрібнюють, добре розмішують. Б[illegible] 10 [illegible] 100 м[illegible] до їди.

Склад суміші

Ко[illegible] нового	[illegible]
Кошики деревію звичайного	4 частини
Стебла м'яти перцевої	2 частини
Трава парила звичайного	2 частини
Корені оману високого	4 частини
Трава чебрецю звичайного	2 частини
Листки скумпії звичайної	2 частини
[illegible] кого	[illegible]
Кореневища пирію повзучого	2 частини
Листки подорожника великого	2 частини
Насіння льону посівного	4 частини

П[illegible] [illegible] 2 [illegible] 1 [illegible] 10 хв [illegible] 10 [illegible] 1—3 [illegible]

Виразкова хвороба шлунка
і [illegible] товстої кишки, гастрит

Склад суміші

Корінь алтеї лікарської	4 частини
Трава вересу звичайного	2 частини
Квітки глоду колючого	2 частини
Трава м'яти перцевої	2 частини
Трава чебрецю звичайного	2 частини
Трава материнки звичайної	2 частини
Трава медунки лікарської	4 частини
Трава сухоцвіту багнового	4 частини
Трава собачої кропиви серцевої	2 частини
Листки підбілу звичайного	4 частини
Кореневища з коренями [illegible] блакитної	4 частини

Пр[illegible] Суміш подрібнюють, розмішують. Беруть 1 [illegible] 1 [illegible] 100 м[illegible] 3 [illegible] до їди за 30 хв до їди.

Р[illegible] Беруть 1—2 столові ложки на[illegible] 1 [illegible] води, доводять до кипіння, збовтують 1[illegible] хв [illegible] проціджують. [illegible] 100 мл 3 [illegible] до їди через 2 год після їди.

Дія на campilobacter piloridis

1. Готують розчин прополісу. Беруть 100 г прополісу на 0,5 л 96% спирту, настоюють 3 доби, фільтрують.

2. Беруть 2 частини 3% спиртової емульсії і 1 частину розчину прополісу, розмішують (збовтують). Пють по 1—2 столові ложки перед сном.

Курс лікування комплексними зборами 1—1,5 міс. Повторювати курси в осінньо-зимовий та ранньовесняний часи. При лікуванні обов'язково дотримуватися дієти (див. також розділ про спиртові настойки).

Гіпертонічна хвороба, церебросклероз, інсульт, ішемічна хвороба серця, порушення серцевого ритму

Склад суміші

Листки омели білої	4 частини
Трава сухоцвіту багнового	4 частини
Трава грициків звичайних	2 частини
Шишки хмелю звичайного	4 частини
Трава м'яти перцевої	2 частини
Плоди (квітки) глоду колючого	4 частини
Трава собачого [illegible]	2 частини
Трава меліси лікарської	2 частини
Трава материнки звичайної	3 частини
Трава вересу звичайного	4 частини
Трава собачої кропиви серцевої	[illegible] частини
Плоди горобини звичайної	4 частини
Трава буквиці лікарської	2 частини
Плоди шипшини коричної	3 частини
Кореневища з коренями [illegible]	2 частини

на 4—6 діб.

Приготування і дозування. Суміш [illegible] до [illegible]. Беруть 2 столові ложки [illegible] 1 [illegible] [illegible], [illegible] 10 хв [illegible]. Пити по [illegible] 3 [illegible] доби за 30 хв до [illegible] 4 й раз — перед сном. Курс лікування [illegible] 2—3 міс з [illegible] перервами на 4—6 діб.

Грибкові захворювання шкіри, піхви

Склад суміші

Кореневища з коренями [illegible] карського	1 частина
Трава вероніки лікарської	2 частини
Листки горіха волоського	2 частини
Бруньки тополі чорної	2 частини
Корені лопуха дикого та культивованого	4 [illegible]
Корені кульбаби лікарської	2 частини
Листки скумпії звичайної	4 частини
Плоди шипшини коричної	4 частини
Плоди глоду колючого	4 частини
Листки подорожника великого	2 частини
Трава парила звичайного	2 частини

Трава материнки звичайної	4 частини
Кореневища з коренями сушки бадикитної	2 частини
Трава м'яти перцевої	2 частини
Трава розхідника звичайного	2 частини

Приготування відвару. Суміш подрібнюють, розмішують. Беруть 1 столову ложку, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на водяній бані 10 хв, настоюють 2 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Приготування відвару для прийомів. Беруть 2 столові ложки суміші на 1 склянку води, кип'ятять 10 хв, настоюють 4 год, фільтрують через ватно-марлевий фільтр. Проводять спринцювання піхви при білях, трихомонадних, еросії шийки матки вранці і перед сном.

Гіпертиреоз

Склад суміші

Трава перстачу білого	4 частини
Плоди глоду колючого	2 частини
Зерно вівса посівного	4 частини
Плоди шипшини коричної	2 частини
Трава собачої кропиви серцевої	4 частини
Трава м'яти перцевої	4 частини
Трава материнки звичайної	2 частини
Люцерна серповидна	2 частини

Приготування відвару. Суміш подрібнюють, розмішують. Беруть 1 столову ложку, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 10 хв, настоюють 6 год. Пють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Настойка бруньок тополі чорної. Готують спиртовий розчин бруньок на 40°, спирті з розрахунку 1 : 5. Настоюють 2 тиж. Марлю в 4 шари змочують настойкою і прикладають до щитовидної залози з обох боків перед сном до повного висихання марлі.

Пють настойку бруньок тополі чорної по 20 крапель на 1 ложці води 3 рази протягом доби через 2 год після їди. Курс лікування — 2,5—6 міс з щомісячною перервою на 5—7 діб.

Гострий і хронічний бронхіт, пневмонія, бронхоектазія, аденовірусні інфекції, сезонні гострі респіраторні захворювання

Інгаляторні засоби

Настойка бруньок тополі чорної. Бруньки настоюють з розрахунку 1 : 5 на 40° спирті протягом 2 тиж. Інгалюють. Підготовку використовують для інгаляцій (по 25—30 мл щоденно або через день).

Настойка кореневищ калгану (порошку і прямостоячого) з хроніки [illegible] на перстачу прямостоячого готують з розрахунку 1 : 5 на 40° спирті протягом 2 тиж, [illegible] трують.

Корені калгану [illegible] трують [illegible]. Беруть 5 частин розчину калгану на 1 частину [illegible] настоюють 10 хв, фільтрують. Настойку застосовують для інгаляцій щодня або через день (по 10—15—20 мл).

[illegible] корінь [illegible] при [illegible] і [illegible] виділеннях із харкотинням.

Примітка. [illegible] додають 10—20 крапель [illegible]. [illegible] 11—20 [illegible]

Склад суміші

Листки підбілу звичайного	4 частини
Корінь алтеї лікарської	3 частини
Трава вересу звичайного	4 частини
Листки первоцвіту весняного	2 частини
Цвіт липи серцелистої	2 частини
Трава материнки звичайної	4 частини
Квітки бузини чорної	1 частина
Листки подорожника великого	4 частини
Трава чебрецю звичайного	4 частини
Трава медунки лікарської	4 частини
Квітки гречки посівної	2 частини

Приготування, вживання. [illegible] 1 [illegible] 4 [illegible]

Епілепсія

Склад суміші

Трава материнки звичайної	6 частин
Квітки (плоди) глоду колючого	4 частини
Трава собачої кропиви серцевої	2 частини
[illegible]	4 [illegible]
Шишки хмелю звичайного	4 частини
Трава вересу звичайного	4 частини
Трава м'яти перцевої	4 частини
[illegible] (кульбабного)	6 [illegible]
Трава меліси лікарської	2 частини
Листки омели білої	1 частина

Приготування, вживання. Суміш [illegible] 1 [illegible] 10 хв, настоювати 4 год. [illegible] по 100 [illegible] 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 2—3 [illegible] перерву на 5—7 днів.

Примітка. Через кожні 2 міс [illegible] білу на 2 міс.

Жіноча безплідність, естрогенна недостатність, порушення оваріально-менструального циклу

Склад суміші

Трава шавлії лікарської	4 частини
Шишки хмелю звичайного	4 частини

Листки кропиви дводомної	3 частини
Плоди глоду колючого	2 частини
Плоди шипшини коричної	2 частини
Трава материнки звичайної	3 частини
Квітки бузини чорної	2 частини
К[illegible] та коре[illegible] омпу[illegible]ского	2 [illegible]
Трава деревію звичайного	2 частини
Стовпчики з [illegible] к[illegible] звичайної	[illegible]
Квітучі кошики цмину піскового	2 частини
[illegible] китної	1 [illegible]

П[illegible] [illegible] добрі[illegible] суміш[illegible] 1 [illegible] 10 хв [illegible] 1 год [illegible] 6—12 [illegible] 2 [illegible] 2 [illegible] робіт[illegible] настойки).

Імпотенція, неспроможність до статевого акту внаслідок підвищеної радіації, хронічних отруєнь солями важких металів, нервових порушень (стресових станів), творчих і фахових невдач, розчарування

Склад суміші

Трава талабану польового	4 частини
[illegible]	4 [illegible]
Плоди лимонника китайського	6 частин
Трава вересу звичайного	3 частини
Листки скумпії звичайної	2 частини
Стеблі квасениці	2 частини
Трава медунки лікарської	2 частини
Квітки гречки посівної	2 частини
Кореневища вирію повзучого	2 частини
[illegible] китної	2 [illegible]
[illegible] або ку[illegible] ваного	3 [illegible]
Плоди шипшини коричної	4 частини
Плоди глоду колючого	2 частини
[illegible] звичайної	2 [illegible]
Дубові галл	2 частини
[illegible] ника сафлоровидного	2 [illegible]

П[illegible] [illegible] до [illegible] 1 [illegible] 1 [illegible] 4—6 [illegible] (див. також розділ про спиртові настойки).

Коліт, гастроентероколіт

Склад суміші

Кореневища з коренями родовика лікарського	4 частини
Кореневища перстачу прямостоячого	4 частини
Дубові гали	1 частина
Листки подорожника великого	2 частини
Трава деревію звичайного	2 частини
Плоди шипшини коричної	2 частини
Трава медунки лікарської	4 частини
Плоди глоду колючого	2 частини
Трава собачої кропиви серцевої	2 частини
Самосил гайовий	4 частини
Кореневища з коренями синюхи блакитної	1 частина

Приготування відвару. Суміш подрібнюють, [illegible] 1 столову ложку суміші, [illegible] на водяній бані [illegible] 10 хв, [illegible] 30 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

Кисіль з родовиком лікарським. Беруть 1 столову ложку кореневищ з коренями родовика лікарського, [illegible] води, кип'ятять 10 хв, [illegible] 1–2 столові ложки крохмалю, [illegible] до утворення киселю. Пють по 1 склянці 3 рази на добу через 2 год після їди.

Особливо корисний такий кисіль при [illegible] матки при кровотечах, кровотечі [illegible] при видаленні зубів. Кисіль п'ють охолодженим.

Маткова, шлункова, кишкова кровотечі, кровотеча внаслідок підвищеної радіації, капіляротоксикоз, гемофілія

Склад суміші

Корені родовика лікарського	4 частини
Кореневище перстачу прямостоячого (калгану)	4 частини
Дубова кора, гали	2 частини
Трава деревію звичайного	3 частини
Плоди шипшини коричної	4 частини
Плоди горобини звичайної	2 частини
Корені алтеї лікарської	4 частини
Стовпчики з рильцями кукурудзи звичайної	2 частини
Квітучі кошики цмину піскового	2 частини
Еспарцет піщаний	4 частини
Самосил гайовий	2 частини
Квітки гречки посівної	4 частини
Трава вересу звичайного	2 частини
Трава звіробою звичайного	2 частини
Листки кропиви дводомної	2 частини
Трава собачої кропиви серцевої	2 частини
Листки скумпії звичайної	2 частини

Приготування відвару. Рослини подрібнюють, розмішують. Беруть 2 столові ложки суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пити по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 2—4—8 міс. Щомісяця робить перерви на 5—7 діб. Їжу [illegible] лише холодцями (див. також розділи про спиртовий [illegible] елементи).

Нефрит, уретрит, цистит

I курс лікування

Склад суміші

Трава вересу звичайного	4 частини
Листки брусниці звичайної	2 частини
Трава розхідника звичайного	2 частини
Кореневища [illegible]	4 частини
Квітки (плоди) глоду колючого	2 частини
Квітки [illegible]	4 частини
Трава веронки лікарської	2 частини
Шишки хмелю звичайного	2 частини
Трава медунки лікарської	2 частини
Стовпчики з рильцями кукурудзи звичайної	4 частини
Трава материнки звичайної	2 частини
Трава чебрецю звичайного	2 частини
Корінь алтеї лікарської	4 частини
Трава споришу звичайного	4 частини
Трава [illegible] справжнього	2 частини

Приготування відвару. Суміш подрібнюють, розмішують, беруть 1 столову ложку, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 5 хв, настоюють 2 год. Пити по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 1—2 міс.

II курс лікування

Склад суміші

Бруньки тополі чорної	2 частини
Корен. та кореневища родовика лікарського	4 частини
Плоди горобини звичайної	2 частини
Кореневища та корені [illegible]	4 частини
Корені [illegible] або культивованого	4 частини
Кореневища пирію повзучого	2 частини
Плоди шипшини коричної	2 частини
Плоди глоду колючого	4 частини

Приготування відвару. Суміш подрібнюють, розмішують 1 столову ложку, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пити по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 1—2 міс.

Приготування [illegible]. [illegible] по 30 крапель 3 рази на добу на 1 ложці води через 2 год після їди.

Онкологічні захворювання. Стан після проведеної хіміотерапії та опромінення

I. Склад суміші

Корені цикорію дикого або культивованого	4 частини
Корені кульбаби лікарської	4 частини
Квітки гречки посівної	3 частини
Плоди шиповника коричної	4 частини
Плоди глоду колючого	2 частини
Кореневища пирію повзучого	4 частини
Плоди горобини звичайної	4 частини
Листки первоцвіту весняного	2 частини
Кошики цмину піскового	3 частини
Стовпчики з приймочками кукурудзи звичайної	4 частини
Листки кропиви дводомної	2 частини
Чаполоч запашна	1 частина
Трава вересу звичайного	4 частини
Трава золототисячника звичайного	2 частини
Трава (корені) медунки лікарської	4 частини

Приготування відвару. Суміш подрібнюють, розмішують. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 1 год. П'ють по 100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Курс лікування — 2—3 роки. Через 1,5—2 місяці роблять перерву на 5—7 діб.

II. Склад суміші

Трава барвінку малого	1 частина
Листки з квітками барвінку малого	3 частини
Листки омели білої	2 частини

Приготування відвару. Суміш подрібнюють, розмішують. Беруть 1 столову ложку суміші, заливають 1 склянкою води, кип'ятять на малому вогні 10 хв, настоюють 8 год. П'ють по 1—2 столові ложки 3 рази на добу через 2 год після їди і натщесерце.

III. Склад суміші

Корені [illegible] черемшу широколистого	1 частина
Кореневища з коренями великоголовника сафлоровидного (левзеї)	2 частини
Плоди лимонника китайського	1 частина
Кореневища з коренями [illegible]	1 частина

Приготування відвару: [illegible] 1 [illegible], як і відвар II.

Розчин прополісу

Розчин готують, як [illegible]. П'ють по [illegible] на 1 ложку теплого молока 3 рази на добу через 2 год після їди.

Примітка. Після 3 місяців лікування черговість вживання в курсах 1 [illegible] такою, як зазначено у пунктах II, III.

Зовнішні лікувальні засоби

[illegible] уражених ділянок шкіри, м'ясистих тканин [illegible] кристалічним [illegible] [illegible] Спиртовими [illegible] в відварами користуються так: Мазь [illegible] в 1 літрі [illegible] [illegible] до уражених ділянок 2—3 рази на тиждень (на ніч).

[illegible] уражені ділянки 2—3 рази на тиждень (чрезмірно) [illegible] уражені ділянки 1—2 рази на тиждень [illegible] (або також [illegible] лініменти).

Псоріаз

Композиція для змазування уражених місць

Мед ранньовесняний	200 г
Білки курячих яєць	5
Екстракт елеутерокока рідкий	100 мл
Трава чистотілу звичайного	10 ложок
Квітки нагідок лікарських	10 ложок
[illegible]	[illegible]
китної	
Квітки глоду колючого	10 ложок
Листки кропиви дводомної	5 ложок
Бруньки берези бородавчастої	10 ложок
Солідол	200 г

[illegible] 11 [illegible] [illegible] [illegible]

Кореневища пирію повзучого	2 частини
Трава медунки лікарської	4 частини
Плоди шипшини коричної	2 частини
Плоди (квітки) глоду колючого	4 частини
Кореневища з коренями [illegible] блакитної	4 [illegible]
Стовпчики з [illegible] кукурудзи звичайної	2 [illegible]

Приготування в [illegible] Суміш [illegible] дрібнюють, [illegible] Беруть 1 столову ложку, заливають 1 склянкою води, кип'ятять 10 хв. Настоюють усю ніч. Пити по 100 мл 3 рази [illegible] доби через 2 год після їди.

Примітка. Після зникнення виділень на шкірі [illegible] проводити протирецидивне лікування [illegible] 1—2 тиж [illegible] (екстракт [illegible] рослин).

Цукровий діабет

Склад суміші

Кореневище з коренями омели [illegible]	1 частина
[illegible]	1 [illegible]
Листки брусниці звичайної	4 частини
Трава вересу звичайного	2 частини
Плоди шипшини коричної	4 частини
Плоди горобини звичайної	2 частини
Стовпчики з приймочками [illegible] звичайної	1 частина
[illegible]	4 [illegible]
Шишки хмелю звичайного	2 частини
Листки омели білої	1 частина
Кореневища пирію повзучого	2 частини
Плоди глоду колючого	2 частини
Трава собачої кропиви серцевої	2 частини
Трава м'яти перцевої	4 частини
Трава деревію звичайного	2 частини

Приготування в [illegible] Суміш [illegible] дрібнюють, [illegible] Беруть 1 столову ложку на 1 [illegible] води, кип'ятять 10 хв [illegible] Настоюють [illegible] доби [illegible] хв [illegible]

Листки кульбаби лікарської

Мають 5—6 листків [illegible] 0 [illegible] (у квітні — жовтні) за 1 год до їди.

Сік кропиви дводомної

[illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] (1 [illegible] 1 [illegible], [illegible]) [illegible] 3 [illegible] 2 [illegible]

При порушенні функції серцево-судинної системи, виникненні некрозу окремих ділянок шкіри та стопи рекомендуємо спиртові настойки та водні настої брунок тополі чорної, берези бородавчастої, осики, а також настійку прополісу та тертий хрін.

Примочки на уражені ділянки

1. Беруть 1 столову ложку брунок тополі чорної чи берези бородавчастої, заливають 1 склянкою води, кипятять 10 хв, настоюють 2 год. Марлю складену в 4 шари змочують відваром і прикладають до уражених ділянок на всю ніч.

2. Корені хрону миють, трють на тертушці, додають кілька ложок свіжотовченої каланчевої [illegible]. Цю масу прикладають до запалених ділянок (з метою профілактики — до здорових) на 3—10 хв.

Потрібно стежити за тим, щоб не було опіків. Процедури з хроном роблять через добу.

3. Готують розчин прополісу: беруть 100 г прополісу на 0,5 л 96 % спирту, настоюють 3 доби, фільтрують. Потім 2 частини прополісу і 1 частину 5 % синтомаслової емульсії розмішують. Композицією змазують уражені ділянки. Компреси не бинтують.

4. Беруть 2 столові ложки цукняя льону пересушеного, заливають 1 склянкою води, доводять до кипіння, збивають протягом 10—15 хв до утворення драглистої маси, проціджують. Прикладають до рак на всю ніч через добу.

Примітка. При виникненні стерильних проявів від застосування прополісу користуються прийомами з цукняя льону пересушеного та тертим хроном (див. також розділ про елементи).

ФІТОТЕРАПЕВТИЧНИЙ ЗАХИСТ ВІД ДІЇ РАДІАЦІЇ

Внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 р. в атмосферу було викинуто так званих радіонуклідів: ^{131}I, ^{132}I, ^{134}Cs, ^{137}Cs, ^{144}Ce, ^{141}Ce, ^{239}Pu, ^{95}Zr, ^{95}Nb, ^{103}Ru тощо.

Надходження в організм радіонуклідів відбувається такими основними шляхами: інгаляційним, пероральним, всмоктуванням через шкіру.

Найбільш [illegible] *інгаляційний*, оскільки у легенях всмоктується у десятки і навіть сотні разів більше радіонуклідів, ніж у травному каналі. При хронічному надходженні в легені радіоактивних речовин відбувається значне накопичення радіонуклідів у органах дихання. При цьому променеве навантаження [illegible] внутрішньо на легеневу тканину значно посилюється.

При *пероральному* шляху радіонукліди надходять у організм разом із водою і всмоктуються у травному каналі. Тут годиться звернути увагу на дві групи обмежено [illegible] елементи III групи, в тому числі лантаноїди та перевважна більшість актиноїдів, більшість елементів IV групи, деякі елементи V групи, а також берилій, срібло та ітрій дуже погано всмоктуються у травному каналі. Вони здатні утворювати колоїди та малорозчинні гідроксиди, які гальмують всмоктування елементів у травному каналі. Проте частина названих елементів, яка все ж таки всмоктується у кишечнику, надходить до органів та систем організму і накопичується у тканинах. Швидкість їх виведення з організму залежить від періоду радіоактивного розпаду, тому біологічний період напіввиведення у перевважної більшості складає близько 25 років. Це треба мати на

лікування.

ний, а загальний вплив на органи та системи.

таклізми).

2. Посилення потовиділення.
3. Боротьба із запором та профілактика його.
4. Посилення сечовиділення.

ляють із водою та їжею до травного каналу.

100 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди

Настойка квіток гречки посівної	1	частина
культивованого		
Настойка меліси лікарської	0,5	частини
Настойка бруньок тополі чорної	2	частини
родовика лікарського	1	частина
Настойка коренів	0,5	частини
Настойка ехінацеї пурпурової	1	частина

[illegible] (на 20—30 мг) [illegible] дня [illegible] На [illegible] 10 [illegible] показаннями й довше [illegible] 40. [illegible] Їх [illegible] 1 2 [illegible] 2 1 4 4 2 2 [illegible] 2 [illegible] 3 [illegible] 30 [illegible]

[illegible] 2 2 2 1 4; 2 [illegible] 1 [illegible] 12 [illegible] на 1 [illegible] на [illegible] 1 [illegible] 0 г цукру і [illegible] 1, [illegible] 1—3 [illegible] 30—40 [illegible] 1 [illegible] 3 [illegible] 1 6 [illegible] 4 [illegible] 6 10 [illegible] 7 10 [illegible] 10 15 [illegible] 10 12 [illegible] дорослим.

[illegible] є узвар [illegible] у [illegible] України. Ми дещо модифікували [illegible] 1 1 1

варять у течі 2–3 год. Настоюють [illegible] Настоєм для [illegible] [illegible] додають [illegible] [illegible] 4 [illegible] [illegible] [illegible]

Квітки нагідок лікарських	**2 частини**
Листки та квітки мелісси лікарської	2 частини
Трава медунки лікарської	**4 частини**
Стовпчики з приймочками кукурудзи звичайної	2 частини
Трава спориш звичайного	**2 частини**
Трава золототисячника звичайного	0,5 частини
Квітки та листки гречки посівної	**2 частини**
Квітучі кошики цмину піскового	1 частина
Листки подорожника великого	4 частини
Шишки хмелю звичайного	**1 частина**
Трава материнки звичайної	**2 частини**

Суміш подрібнюють, добре розмішують. Беруть 2 столові ложки, заливають 1 склянкою окропу, настоюють 30 хв. Пють по 50 мл **3 рази на добу за 30 хв до їди.**

Корені з кореневищами родовика лікарського	2 частини
Корені кропиви дводомної	**2 частини**
Корені медунки лікарської	**4 частини**
Дубові гали	**2 частини**
Корені з кореневищами очерету прямостоячого	4 частини
Корені з кореневищами трав'яного міського	2 частини
Корені з кореневищами стеблі блакитної	1 частина
Плоди шипшини коричної	**4 частини**
Корені лопуха дикого культивованого	2 частини
Корені з кореневищами родовика лікарського	2 частини
Корені кропиви дводомної	**1 частина**
Плоди шипшини коричної	**4 частини**

Суміш подрібнюють, перемішують. Беруть 2 столові ложки, заливають 1 склянкою води, кипятять на малому вогні 10 хв, настоюють 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди.

7. Для посилення відхаркувального ефекту ми використовуємо відвари настоїв таких рослин: кореня з кореневищами оману високого, синюхи блакитної, плоди шипшини коричної у співвідношенні 4:2:2. Беремо 3 столові ложки суміші, заливаємо 1 л води, кип'ятимо на малому вогні 10 хв. Потім готуємо суміш квіток гречки посівної, буркуну лікарського, трави медунки лікарської, листків подорожника великого, трави материнки звичайної, мокрицевих стебел, листків підбалу звичайного, листків та квіток алтею лікарського у співвідношенні 4:1:4:2:2:2:2:4. Беремо 4 столові ложки суміші і доливаємо до відвару. Настоюємо 4 год. Пють по 50 мл 3 рази на добу за 30 хв до їди. Докладне диференційоване застосування складних композицій, наведених у п. 2 цього розділу.

8. Догляд за тілом. Двічі на добу (при забрудненні й більше) треба мити відкриті ділянки тіла (обличчя та руки). Щоденно

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Плоди груші дикої	200
Плоди ожини сизої	100
Плоди маслинки вузьколистої	100
Крайові квітки соняшника	100
Корені з кореневищами синюхи блакитної	100
Трава чебрецю звичайного	100
Трава звіробою звичайного	100
Листки берези бородавчастої	100
Трава вересу звичайного	100
Корені з кореневищами гравілату міського	100
Листки скумпії звичайної	100
Плоди бузини чорної	100
Трава споришу звичайного	100
Квіткові кошики цмину піскового	100
Плоди шовковиці чорної	100
Листки кульбаби лікарської	100
Листки подорожника великого	100
Трава деревію звичайного	100
Корені ехінацеї пурпурової	[illegible]
[illegible]	100
Корені медунки лікарської	100
Корені кропиви дводомної	100
Плоди торобини звичайної	100
Плоди шипшини коричної	100
Корені з кореневищами оману високого	100
Крайові квітки соняшника	100
Корені з кореневищами синюхи блакитної	[illegible]
Плоди шовковиці чорної	[illegible]
Плоди груші дикої	200
Плоди яблуні дикої	100
Плоди шипшини коричної	100
Плоди бузини чорної	100
Плоди глоду колючого	100
Плоди барбарису звичайного	100
Трава материнки звичайної	100
Трава чаполочі запашної	100
Корені ехінацеї пурпурової	200
Трава огірочника лікарського	100
Квітки гречки посівної	100
Трава собачої кропиви серцевої	100
Трава підбілу звичайного	100
Трава медунки лікарської	100
Корені великоголовника сафлоровидного	100
Трава талабану польового	100
Трава парила звичайного	100
Корені цикорію дикого чи культивованого	200
Плоди китайського лимонника	100
Корені з кореневищами [illegible] лікарської	100
Трава ромашки лікарської	100
Корені алтеї лікарської	100
Плоди глоду колючого	100
Плоди барбарису звичайного	100

Корені лопуха звичайного	100
Трава меліси лікарської	100
Плоди яблуні дикої	200
Плоди глоду колючого	100
Корені з кореневищами [illegible] лікарського	100
Трава самосилу гайового	100
Трава деревію звичайного	100
Листки первоцвіту весняного	100
Трава материнки звичайної	100
Трава талабану польового	100
Трава бобівника трилистого	100
Плоди груші дикої	200
Корені елеутерокока колючого	100
Трава меліси лікарської	100
Плоди барбарису звичайного	100
Трава спориша звичайного	100
Листки подорожника великого	100
Трава вересу звичайного	100
Листки кропиви дводомної	100
Плоди маслинки вузьколистої	100
Корені лопуха великого	200
Корені ехінацеї пурпурової	100
Трава чаполочі запашної	100
Кореневища пирію повзучого	100
Плоди бузини чорної	100
Квітки гречки посівної	100
Трава материнки звичайної	100
Трава медунки лікарської	100
Трава еспарцету піщаного	100
Корені ехінацеї пурпурової	200
Корені цикорію дикого чи культивованого	100
Корені з кореневищами синюхи блакитної	100
Плоди глоду колючого	100
Плоди шипшини коричної	100
Корені медунки лікарської	100
Корені кропиви дводомної	100
Плоди горобини звичайної	100
Трава меліси лікарської	100
Листки подорожника великого	200
Трава парила звичайного	100
Трава майорану садового	100
Кореневища пирію повзучого	100
Насіння льону посівного	100
Трава медунки лікарської	100
Трава спориша звичайного	100
Трава деревію звичайного	100
Трава м'яти перцевої	100
Насіння подорожника великого	200
Плоди груші дикої	100
Плоди глоду колючого	100
Плоди горобини звичайної	100

Плоди яблуні дикої	100
Корені медунки лікарської	100
Трава материнки звичайної	100
Листки кропиви дводомної	100
Квітки гречки посівної	100

Рослинні подрібнюють добре розмішують. Беруть 1 столову ложку суміші, [illegible] 1 склянки води, кип'ятять на [illegible] 5 хв, [illegible] 4 год. Пити по 100 мл 3 рази на добу за 1,5 год до їди.

Тривалість лікування залежить від [illegible] стану хворого та [illegible] від 5 до 12 [illegible] з перервою на 5—7 діб через 1,5—2 міс.

Для [illegible] 50—60 г суміші на 3 л води [illegible] 15—20 хв. [illegible] 2—3 рази на тиждень. При [illegible] курсами [illegible] 20—30 діб [illegible] 1—2 рази на тиждень.

ФІТОБАЛЬНЕОЛІКУВАННЯ

Алергічні стани, діатез, нейродерміт, екзема

Корені кульбаби лікарської	100
Кореневища пирію повзучого	100
Плоди глоду колючого	50
Плоди шипшини коричної	50

Корені [illegible]	100
Корені медунки лікарської	100
Корені [illegible]	50
Листки омели білої	50

[illegible] суміш, [illegible] плоди, [illegible] 10 хв, [illegible] 2 г [illegible] 4 [illegible] 1 [illegible] 15—20 хв. [illegible] 0—1 [illegible] Приймати [illegible] або через добу.

Квітки глоду колючого	100
Трава вероніки лікарської	100
Трава собачої кропиви серцевої	50
Квітки ромашки лікарської	50

Трава череди трироздільної	100
Квіткові кошики календули лікарської	100
Трава спориша звичайного	50
Трава вересу звичайного	50

Квітки гречки посівної	100
Зелені стебла вівса посівного	100
Листки та квітки барбарису звичайного	50
Квіткові кошики цмину піскового	50

Квітки гірськокаштану звичайного	100
Трава собачої кропиви серцевої	100
Квітки глоду колючого	50
Квітки ромашки лікарської	50

Ст[illegible], настоюють 2 год, прод[illegible] до [illegible]. Т[illegible]ра [illegible], кіл[illegible] — як і при [illegible] відварів.

Артрит, артроз, неврит, радикуліт, остеохондроз, обмінно-дистрофічний поліартрит

Бруньки тополі чорної	100
Кор[illegible] дикого та культивованого	100
К[illegible] з [illegible] валеріани лікарської	50
К[illegible] з [illegible] гравілату міського	50

Бруньки берези бородавчастої	100
Трава парила звичайного	100
К[illegible] з [illegible] блакитної	50
Кореневища з коренями оману високого	50

П[illegible] — як і при [illegible] відварів.

Трава деревію звичайного	100
Трава мелісси лікарської	100
Трава пижма звичайного	50
Листки берези бородавчастої	50

Трава м'яти перцевої	100
Трава материнки звичайної	100
Трава лаванди вузьколистої	50
Квіткові кошики календули лікарської	50

Листки та квітки мелісси лікарської	100
Квітки ромашки лікарської	100
Шишки хмелю звичайного	50
Стебла [illegible] дикого та культивованого	50

Стебла [illegible] дикого та культивованого	100
Зелені стебла вівса посівного	100
Трава кропиви дводомної	50
Трава ромашки лікарської	50

П[illegible] та використання — як і [illegible].

Вугрі, фурункульоз, карбункули, гідраденіт, стафілококові ураження шкіри, бешиха

Бруньки тополі чорної	100
Трава чебрецю звичайного	100
Трава шавлії лікарської	25
Трава календули лікарської	25

Дубові гали 25
Плоди шипшини коричної 3[illegible]

[illegible] 10[illegible]
Корені з кореневищами гравілату міського 1[illegible]
Кора дуба [illegible]
Корені цикорію дикого чи культивованого 50

Готують і використовують, як і відвари.

Листки шавлії лікарської 1[illegible]
Квітучі кошики календули лікарської [illegible]
Шишки хмелю звичайного [illegible]
Трава деревію звичайного [illegible]

Приготування та використання — як і відварів.

Астенічний невроз, вегетативна та нейроциркуляторна дистонія, порушення сну, стресові стани

[illegible] 100
Трава меліси лікарської 1[illegible]
Трава собачої кропиви серцевої 100

Корені з кореневищами валеріани лікарської 100
Трава материнки звичайної 1[illegible]
Шишки хмелю звичайного 100

Трава собачої кропиви серцевої 100
Трава чебрецю звичайного 1[illegible]
Трава звіробою звичайного [illegible]
Трава лаванди вузьколистої [illegible]

Трава материнки звичайної 1[illegible]
Трава м'яти перцевої [illegible]
Квітки глоду колючого 50
Листки омели білої 50

Приготування та використання — як і відварів.

Запальні захворювання жіночих статевих органів

Бруньки тополі чорної 1[illegible]
Кореневища з коренями оману високого 1[illegible]
Дубові гали [illegible]
Шишки хмелю звичайного [illegible]
Листки шавлії лікарської 25

[illegible] 1[illegible]
Бруньки осики 1[illegible]
Квіткові кошики календули лікарської [illegible]
Листки шавлії лікарської 50

Бруньки берези бородавчастої	100
Трава парила звичайного	100
Корені кропиви дводомної	50
Корені медунки лікарської	50

Готують і використовують, як і відвари.

Нефролітіаз, пієлонефрит, цистит

Трава вересу звичайного	100
Трава спориш звичайного	50
Трава м'яти перцевої	50
Трава меліси лікарської	50
Листки берези бородавчастої	25
Шишки хмелю звичайного	25

Трава розхідника звичайного	100
Трава материнки звичайної	100
Листки берези бородавчастої	50
Шишки хмелю звичайного	50

Приготування та використання — як і відварів.

Подагра

Корені з кореневищами кульбаби лікарської	100
Корені кропиви дводомної	100
Корені медунки лікарської	50
Бруньки тополі чорної	50

Готують і використовують, як і відвари.

Трава яглиці звичайної	100
Листки та шишки барбарису звичайного	100
Трава м'яти перцевої	50
Шишки хмелю звичайного	50

Готують та використовують, як і настої.

Геморой

Корені з кореневищами родовика лікарського	100
Дубові гали	100
Трава м'яти перцевої	25
Трава деревію звичайного	25
Трава кропиви дводомної	25
Листки подорожника великого	25

Суміш подрібнюють, заливають 5 л води, кип'ятять на малому вогні 5 хв, настоюють 4 год. Температура води — 20—27°С. Експозиція — 15 хв. Приймають ванни 2—3 рази на тиждень. На курс лікування 10—15 ванн. Рекомендується при геморої з травмами, що супроводжуються кровотечею.

Трава меліси лікарської	100
Трава м'яти перцевої	100
Трава материнки звичайної	50
Шишки хмелю звичайного	50

[illegible] 5 і 6 скрипу, [illegible] 2 год. Проціджують, доливають до [illegible] літра. Температура води, [illegible] як і у лікарському [illegible].

Косметичні засоби

Квітки конвалії [illegible] лікарської	100
Квітки ромашки лікарської	100
Шишки хмелю звичайного	50
Листки підбілу звичайного	50

Листки берези бородавчастої	100
Листки кропиви дводомної	100
Трава медунки лікарської	50
Трава материнки звичайної	50

Готують і використовують, як і настої.

Тонізуючі засоби

Корені [illegible]	100
Корені ехінацеї пурпурової	100
Плоди глоду колючого	100

Плоди глоду колючого	100
Корені ехінацеї пурпурової	100
Гілки лимонника китайського	100

Готують і використовують, як і відвари.

ФІТОДІЄТЕТИКА ПРИ ПІДВИЩЕНІЙ РАДІАЦІЇ

[illegible] ком, обідом чи вечерею.

[illegible] гайового, з листками подорожника великого,

[illegible] нової води, солять і доводять до готовності.

[illegible] цезій-137 (від 40 до 80 %).

[illegible] променевій хворобі.

[illegible] ного походження — 55 %.

[illegible]

В [illegible] на, полісахариди, зокрема інулін, альгінати.

[illegible] ного строкию майже на 40 %.

[illegible] дітей — 1—2 г.

[illegible] дії підвищеної радіації.

[illegible] дини повинна бути не меншою 400—500 г.

Салати та гарніри

[illegible]

[illegible] (50 г).

[illegible]

Гарнір: вівсяна каша (100 г).

[illegible]

Гарнір: печена картопля (100 г).

[illegible] олії.

Гарнір: гречана каша (100 г).

[illegible] 100) г листків [illegible] 20 г [illegible] лі [illegible]

Гарнір: відварені [illegible] (100 г).

[illegible] в [illegible]

Гарнір: [illegible] (100 г).

[illegible] 50 г [illegible] 50 г [illegible] ягниці, 5 г листків ломикамеию, 20 г олії.

Гарнір: горох відварений (100 г).

[illegible] 20 г [illegible] ликого, 20 г олії.

Гарнір: відвареня квасоля (100 г).

[illegible] 20 г [illegible]

Гарнір [illegible] (50 г).

[illegible] 20 г [illegible] 20 г [illegible] 5 г [illegible] ного, 20 г олії.

Гарнір: печений гарбуз (100 г).

[illegible] 50 г [illegible] 20 г.

Гарнір: печена картопля (100 г).

[illegible] 50 г [illegible] 20 г [illegible] 5 г [illegible] ного, 20 г олії.

Гарнір: вівсяна каша (100 г).

[illegible] 50 г [illegible] материнки звичайної, 20 г олії.

Гарнір: відварений горох (100 г).

[illegible] 25 г [illegible] 20 г [illegible] кульбаби лікарської, 20 г олії.

Гарнір: відварена квасоля (100 г).

[illegible] 20 г [illegible] звичайних, 20 г олії

[illegible] (50 г).

[illegible] 50 г [illegible] р-ської, 20 г листків кульбаби, 20 г олії.

Гарнір: вівсяна каша (100 г).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Атлас ареалов и ресурсов лекарственных растений СССР / Под ред. П. С. Чикова, А. Н. Зайко, А. П. Шретер.— М.: ГУГК, 1983.— 340 с.

Барбарис и его препараты в биологии и медицине / А. И. Готвальский и др.— К.: Наук. думка, 1989.— 287 с.

Болтарович З. Є. Народна медицина українців.— К.: Наук. думка, 1990.— 230 с.

Булгаков Л. Л. Радиоактивные вещества и человек.— М.: Энергоиздат, 1990.— 156 с.

Гарбарець М. О., Заславський В. Г. Фітотерапія.— К.: Вищ. шк., 1987.— 317 с.

Губергриц А. Я., Соломенко Н. Н. Лекарственные растения Донбасса.— Д.: Донбасс, 1990.— 278 с.

Даниленко В. С., Ростов В. В. Острые отравления растениями.— К.: Здоров'я, 1986.— 110 с.

Дрягин Ю. Я., Ємельянов К. Урожай, 1979.— 134 с.

Дуденко В. А. Овощи и плоды в питании.— Л.: Лениздат, 1988.— 285 с.

Пряные и ароматические культуры / Ю. И. Мухитдинова и др.— М.: Россельхозиздат, 1981.— 199 с.

Кирхт В. В. Лікувальні трави.— К.: Здоров'я, 1978.— 230 с.

Кирхт В. В. Жива аптека.— К.: Здоров'я, 1992.— 312 с.

Комаров П. Г. Лекарственные растения.— М.: Медгиз, 1971.— 350 с.

Комаров В. Г. Лікарські рослини Карпат.— Ужгород: Карпати, 1971.— 246 с.

Лекарственные растения в гастроэнтерологии / Г. В. Зайченко и др.— К.: Наук. думка, 1990.— 236 с.

Лекарственные растения / А. Ф. Гаусман и др.— М.: Высш. шк., 1983.— 400 с.

Лекарственные растения / М. С. Хрипкова и др.— К.: Здоров'я, 1982.— 230 с.

Мирошниченко А. Д. Фитотерапия.— М.: Медицина, 1978.— 657 с.

Нагель М. А., Нагель І. М. Лікарські рослини і способи їх застосування в народі.— К.: ДУВ УРСР, 1962.— 209 с.

Растения в тибетской медицине / П. О. Убугунов и др.— Новосибирск: Наука, 1990.— 193 с.

Сарычева А. С., Кравцова Л. А. Родина розових.— Ташкент: Б. и., 1987.— 252 с.

Современная фитотерапия / Под ред. чл.-кор. проф. В. Попова.— София: Медицина и физкультура, 1982.— 591 с.

Справочник по клинической фармакологии и фармакотерапии / Под ред. П. С. Чекмина.— К.: Здоров'я, 1987.— 734 с.

Тостанов С. С. Фитотерапия.— К.: Здоров'я, 1990.— 192 с.

Томан Б. П. Целебные яды растений.— Л.: Изд. Ленингр. ун-та, 1980.— 273 с.

Хоган Э. Дж. Радиация и жизнь.— М.: Медицина, 1989.— 250 с.

Ядова В. С. Фитотерапия в дерматологии и косметике.— К.: Здоров'я, 1987.— 133 с.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ РОСЛИН
(із зазначенням номера рослини)

Аїр тростиновий 1
Акація біла 2
Актинидія коломікта 3
Алтея лікарська 4
Алое деревовидне 5
Аморфа кущова 6
Аніс звичайний 7
Аралія маньчжурська 8
Арніка гірська 9
Астрагал шерстистоквітковий 10

Багно болотяне 11
Бадан товстолистий 12
Барбарис звичайний 13
Барвінок малий 14
Бедринець ломикаменевий 15
Береза бородавчаста 16
Бобівник трилистий 17
Брусниця звичайна 18
Бузина трав'яниста 19
Бузина чорна 20
Бузок звичайний 21
Буквиця лікарська 22
Буркун лікарський 23
Буяхи 24

Валеріана лікарська 25
Великоголовник сафлоровидний 26
Верба біла 27
Верес звичайний 28
Вероніка лікарська 29
Вільха сіра 30
Вовчуг польовий 31
Волошка синя 32

Гадючник в'язолистий 33
Гадючник шестипелюстковий 34
Гіркокаштан звичайний 35
Гісоп лікарський 36
Глід колючий 37
Головатень звичайний 38
Горицвіт весняний 39
Горіх волоський 40
Горобина звичайна 41
Горобина чорноплідна 42

Гравілат міський 43
Гречка посівна 44
Грицики звичайні 45
Груша звичайна 46

Деревій звичайний 47
Дивина скіпетровидна 48
Дрік красильний 49
Дуб звичайний 50

Евкаліпт кулястий 51
Елеутерокок колючий 52
Еспарцет піщаний 53
Ефедра двоколоса 54
Ехінацея пурпурова 55

Жабрій звичайний 56
Живокіст лікарський 57
Журавлина чотирипелюсткова 58

Заманиха висока 59
Звіробій звичайний 60
Золотий корінь 61
Золототисячник звичайний 62

Інжир, смоковниця звичайна 63

Каланхое пірчасте 64
Калина звичайна 65
Капуста 66
Картопля їстівна 67
Квасениця звичайна 68
Квасоля звичайна 69
Кнік бенедиктинський 70
Козлятник лікарський 71
Конвалія звичайна 72
Конюшина лучна 73
Копитник європейський 74
Коріандр посівний 75
Квасоля велика 76
Кріп запашний 77
Кропива дводомна 78
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Кунжут східний 81
Купина лікарська 82

Лаванда вузьколиста 83
Лавр благородний 84
Лимонник китайський 85
Липа серцелиста 86
Лілія біла 87
Ліщина звичайна 88
Лопух великий 89
Любисток лікарський 90
Льон звичайний 91
Льонок звичайний 92
Любка дволиста 93
Люцерна серповидна 94

Майоран садовий 95
Малина звичайна 96
Маренка запашна 97
Маслинка вузьколиста 98
Материнка звичайна 99
Медунка лікарська 100
Меліса лікарська 101
Миколайчики сині 102
Мильянка лікарська 103
Морква дика 104
М'ята перцева 105

Нагідки лікарські 106
Нетреба колюча 107
Нечуйвітер волохатий 108

Обліпиха крушиноподібна 109
Овес посівний 110
Огірочник лікарський 111
Ожина сиза 11
Оман високий 113
[illegible]
Ортосифон [illegible]
Осика 116
Осока парвська 117
Остудник голий 118
Очанка лікарська 119

Парило звичайне 120
Паслін чорний 121
Пастернак посівний 122
Первоцвіт весняний 123
Переступень білий 124
Перстач білий 125
Перстач гусячий 126
Перстач прямостоячий 127
Перстач сріблястий 128
Петрушка городня 129
Пижмо звичайне 130
Пирій повзучий 131
Півники болотні 132
Підбіл звичайний 133
Підмаренник справжній 134

Плаун булавовидний 135
Подорожник блошиний 136
Подорожник великий 137
Подорожник ланцетолистий 138
Полин гіркий 139
Полин звичайний 140
Портулак городній 141
Пухівка широколиста 142

Ревінь городній 143
Редька посівна 144
Родовик лікарський 145
Розмарин лікарський 146
Розхідник звичайний 147
Ромашка лікарська 148
Росичка круглолиста 149
Рута запашна 150
Рутка лікарська 151
Ряска мала 152

Салата посівна 153
Самосил гайовий 154
Синюха блакитна 155
Сідач коноплевий 156
Скумпія звичайна 157
Смородина 158
Собача кропива серцева 159
Соняшник звичайний 160
Сосна лісова 161
Софора японська 162
Спаржа лікарська 163
Спориш звичайний 164
Стокротки багаторічні 165
Суниці лісові 166
Суріпиця звичайна 167
Суховершки звичайні 168
Сухоцвіт багновий 169

Талабан польовий 170
Татарник звичайний 171
Терен колючий 172
Тополя чорна 173
Туя західна 174

Фенхель звичайний 175
Фіалка запашна 176
Фіалка триколірна 177
Фізаліс звичайний 178

Хамеріон вузьколистий 179
Хміль звичайний 180
Хрін звичайний 181

Цибуля городня 182
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184

Чага 188
Чаполоч запашна 185
Чебрець звичайний 186
Череда трироздільна 187
Черемха звичайна 189
Чина лучна 190
Чистотіл звичайний 191
Чорниця 192

Шавлія лікарська 193
Шандра звичайна 194
Шипшина корична 195
Шовковиця біла та шовковиця чорна 196
Шоломниця байкальська 197

Щавель кінський 198

Яблуня лісова, дика 199
Ялиця звичайна 200
Яловиць звичайний 201
Ясен звичайний 202

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК РОСЛИН ЗА ЇХ ФАРМАКОТЕРАПЕВТИЧНОЮ ДІЄЮ І ПРИЗНАЧЕННЯМ

(із зазначенням номера рослини)

Алергічні хвороби

Актинідія коломікта 3
Алтея лікарська 4
Аралія маньчжурська 8
Арніка гірська 9
Барбарис звичайний 13
Береза бородавчаста 16
Бобівник трилистий 17
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 28
Вероніка лікарська 29
Гіркокаштан звичайний 35
Глід колючий 37
Горіх волоський 40
Гречка посівна 44
Ефедра двоколоса 54
Ехінацея пурпурова 55
Золотий корінь 61
Кульбаба лікарська 80
Лопух великий 89
Медунка лікарська 100
Омела біла 114
Парило звичайне 120
Пирій повзучий 131
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Софора японська 162
Спориш звичайний 164
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Череда трироздільна 187
Шипшина корична 195

Аменорея

Алое деревовидне 5
Береза бородавчаста 16
Бобівник трилистий 17
Великоголовник сафроловидний 26
Деревій звичайний 47
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Нагідки лікарські 106
Оман високий 113
Пижмо звичайне 130
Полин гіркий 139
Рута запашна 150
Талабан польовий 170
Хміль звичайний 180
Хрін звичайний 181
Цибуля городня 182
Шавлія лікарська 193

Амфодонтоз (пародонтоз)

Актинідія коломікта 3
Алтея лікарська 4
Бадан товстолистий 12
Береза бородавчаста 16
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 28
Гравілат міський 43
Гречка посівна 44
Ехінацея пурпурова 55
Звіробій звичайний 60
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Медунка лікарська 100
Родовик лікарський 145
Самосил гайовий 154
Скумпія звичайна 157
Смородина чорна 158
Софора японська 162
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Шавлія лікарська 193
Шипшина корична 195

Ангіна

Арніка гірська 9
Бадан товстолистий 12
Береза бородавчаста 16
Буквиця лікарська 22
Верба біла 2
Верес звичайний 28
Вероніка лікарська 29
Вільха сіра 30
Гравілат міський 43
Деревій звичайний 47
Дуб звичайний 50
Звіробій звичайний 60
Льон звичайний 91
Материнка звичайна 99

М'ята перцева 105
Нагідки лікарські 106
Огірочник лікарський 111
Ожина сиза 112
Оман високий 113
Осика 116
Парило звичайне 120
Перстач прямостоячий 127
Підбіл звичайний 133
Подорожник великий 137
Родовик лікарський 145
Самосил гайовий 154
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186
Шавлія лікарська 193

Артрит

Барбарис звичайний 13
Береза бородавчаста 16
Верба біла 27
Верес звичайний 28
Гадючник в'язолистий 33
Гадючник шестипелюстковий 34
Гречка посівна 44
Ехінацея пурпурова 55
Кропива дводомна 78
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Купина лікарська 82
Лілія біла 87
Меліса лікарська 101
Овес посівний 110
Оман високий 113
Омела біла 114
Осика 116
Парило звичайне 120
Петрушка городня 129
Пижмо звичайне 130
Пирій повзучий 131
Підмаренник справжній 134
Розхідник звичайний 147
Спориш звичайний 164
Тополя чорна 173
Хміль звичайний 180
Хрін звичайний 181
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Чебрець звичайний 186
Шипшина корична 195
Яглиця звичайна 200
Ялівець звичайний 201
Ясен звичайний 202

Астма бронхіальна (ядуха)

Актинідія коломікта 3
Алтея лікарська 4
Багно болотяне 11
Барбарис звичайний 13
Бобівник трилистий 17
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 28
Вероніка лікарська 29
Глід колючий 37
Гречка посівна 44
Дивина скіпетровидна 48
Ефедра двоколоса 54
Ехінацея пурпурова 55
Золотий корінь 61
Кульбаба лікарська 80
Липа серцелиста 86
Медунка лікарська 100
Миколайчики сині 102
Нетреба колюча 107
Омела біла 114
Парило звичайне 120
Пирій повзучий 131
Подорожник ланцетолистий 138
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Софора японська 162
Цикорій дикий 183
Шипшина корична 195

Асцит

Арніка гірська 9
Береза бородавчаста 16
Бузина чорна 20
Верес звичайний 28
Гадючник шестипелюстковий 34
Горицвіт весняний 39
Дрік красильний 49
Конвалія звичайна 72
Материнка звичайна 99
Ортосифон 115
Пирій повзучий 131
Підмаренник справжній 134
Розхідник звичайний 147
Спаржа лікарська 163
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Яглиця звичайна 200
Яловець звичайний 201
Ясен звичайний 202

Атеросклероз

Арніка гірська 9
Береза бородавчаста 16
Гіркокаштан звичайний 35
Глід колючий 37
Горобина звичайна 41
Гречка посівна 44
Кульбаба лікарська 80
Ожина сиза 112
Омела біла 114
Очанка лікарська 119
Рута запашна 150
Синюха блакитна 155
Суниці лісові 166
Терен колючий 172
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195

Виразкова хвороба шлунка та дванадцятипалої кишки

Алтея лікарська 4
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Веронїка лікарська 29
Глід колючий 37
Груша звичайна 46
Дуб звичайний 50
Льон звичайний 91
Любка дволиста 93
Меліса лікарська 100
Огірочник лікарський 111
Омела біла 114
Очанка лікарська 119
Перстач прямостоячий 127
Підбіл звичайний 133
Ромашка лікарська 145
Самосил гайовий 154
Скумпія звичайна 157
Собача кропива серцева 159
Сухоцвіт багновий 169
Хміль звичайний 180

Бронхіт гострий

Актинідія коломікта 3
Алтея лікарська 4
Береза бородавчаста 16
Бузина чорна 20
Гравілат міський 43
Льон звичайний 91
Медунка лікарська 100
Огірочник лікарський 111
Оман високий 113
Первоцвіт весняний 125
Підбіл звичайний 133
Подорожник великий 137
Росичка круглолиста 149
Синюха блакитна 155
Хміль звичайний 180
Чебрець звичайний 186
Ясен звичайний 202

Бронхіт хронічний

Алтея лікарська 4
Арніка гірська 9
Багно болотяне 11
Береза бородавчаста 16
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 28
Веронїка лікарська 29
Вільха сіра 30
Гравілат міський 43
Ефедра двоколоса 54
Звіробій звичайний 60
Льон звичайний 91
Малина звичайна 96
Материнка звичайна 99
Медунка лікарська 100
Миколайчики сині 102
Мильнянка лікарська 103
М'ята перцева 105
Підбіл звичайний 133
Подорожник великий 137
Синюха блакитна 155
Тополя чорна 173
Фіалка запашна 176
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186
Шандра звичайна 194

Гастрит з підвищеною кислотністю

Алтея лікарська 4
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Горіх волоський 40
Золототисячник звичайний 62
Льон звичайний 91
М'ята перцева 105
Огірочник лікарський 111
Очанка лікарська 119

Гастрит з недостатньою секрецією

Алое деревовидне 5
Арніка гірська 9
Барбарис звичайний 13
Бобівник трилистий 17
Гравілат міський 43
Грицики звичайні 45
Деревій звичайний 47
Капуста 66

Квасениця звичайна 68
Коріандр посівний 75
Кріп запашний 77
Кропива дводомна 78
Кульбаба лікарська 80
Меліса лікарська 101
Подорожник великий 137
Ромашка лікарська 148
Смородина чорна 158
Софора японська 162
Спаржа лікарська 163
Суріпиця звичайна 167
Тэлабан польовий 170
Фенхель звичайний 175
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чаполоч запашна 185
Шипшина корична 195
Яблуня лісова, дика 199

Гепатит

Алтея лікарська 4
Арніка гірська 9
Барбарис звичайний 13
Бобівник трилистий 17
Глід колючий 37
Горобина звичайна 41
Гравілат міський 43
Гречка посівна 44
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Овес посівний 110
Оман високий 113
Парило звичайне 120
Пирій повзучий 131
Сідач коноплевий 156
Смородина чорна 158
Софора японська 162
Спориш звичайний 164
Суниці лісові 166
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195
Шовковиця біла та шовковиця чорна 196

Гінгівіт, стоматит

Алтея лікарська 4
Алое деревовидне 5
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 28
Горіх волоський 40
Гравілат міський 43
Груша звичайна 46
Деревій звичайний 47
Дуб звичайний 50
Звіробій звичайний 60
Льон звичайний 91
Огірочник лікарський 111
Очанка лікарська 119
Перстач гусячий 126
Перстач прямостоячий 127
Перстач сріблястий 128
Родовик лікарський 145
Самосил гайовий 154
Софора японська 162
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Шавлія лікарська 183
Шипшина корична 195

Гіпертиреоз

Бобівник трилистий 17
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Горицвіт весняний 39
Люцерна серповидна 94
Меліса лікарська 101
Овес посівний 110
Перстач білий 125
Перстач сріблястий 128
Синюха блакитна 155
Смородина чорна 158
Собача кропива серцева 159
Суниці лісові 166
Тополя чорна 173

Гіпертонічна хвороба

Аморфа кущова 6
Барбарис звичайний 13
Барвінок малий 14
Бобівник трилистий 17
Буквиця лікарська 22
Валеріана лікарська 25
Глід колючий
Горобина чорноплідна 42
Грицики звичайні 45
Калина звичайна 65
Меліса лікарська 101
Омела біла 114
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Сухоцвіт багновий 169
Хміль звичайний 180
Шоломниця байкальська 197

Гіпотензія

Дрік красильний 49
Золотий корінь 61

Копитник європейський 74
Лимонник китайський 85
Цмин пісковий 184

Діабет цукровий

Барбарис звичайний 13
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Горіх волоський 40
Заманиха висока 59
Козлятник лікарський 71
Кропива дводомна 78
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Лавр благородний 84
Лопух великий 89
М'ята перцева 105
Овес посівний 110
Оман високий 113
Омела біла 114
Пирій повзучий 131
Синюха блакитна 155
Спориш звичайний 164
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195

Екзема

Актинідія коломікта 3
Алтея лікарська 4
Бадан товстолистий 12
Барбарис звичайний 13
Великоголовник сафлоровидний 26
Вероніка лікарська 29
Глід колючий 37
Горіх волоський 40
Ехінацея пурпурова 55
Кульбаба лікарська 80
Лопух великий 89
Медунка лікарська 100
Овес посівний 110
Ожина сиза 112
Оман високий 113
Очанка лікарська 119
Парило звичайне 120
Пирій повзучий 131
Плаун булавовидний 135
Родовик лікарський 145
Самосил гайовий 154
Синюха блакитна 155
Скумпія звичайна 157
Собача кропива серцева 159
Софора японська 162
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195

Епілепсія

Астрагал шерстистоквітковий 10
Бобівник трилистий 17
Бузок звичайний 21
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Конвалія звичайна 72
Лаванда вузьколиста 83
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186

Грозія шийки матки

Алтея лікарська 4
Алое деревовидне 5
Буквиця лікарська 22
Гравілат міський 43
Звіробій звичайний 60
Огірочник лікарський 111
Перстач прямостоячий 127
Самосил гайовий 154
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183

Жовчнокам'яна хвороба

Алтея лікарська 4
Барбарис звичайний 13
Вероніка лікарська 29
Глід колючий 37
Гречка посівна 44
Деревій звичайний 47
Кропива дводомна 78
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Лаванда вузьколиста 83
Лопух великий 89
Льон звичайний 91
Маренка запашна 97
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
Морква дика 104
Овес посівний 110
Парило звичайне 120
Пирій повзучий 131
Підмаренник справжній 134
Смородина чорна 158
Спаржа лікарська 163
Спориш звичайний 164
Фіалка запашна 176
Хміль звичайний 180

Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195

Запор

Алое деревовидне 5
Бобівник трилистий 17
Бузина чорна 20
Горобина звичайна 41
Капуста 66
Кульбаба лікарська 80
Льон звичайний 91
Обліпиха крушиноподібна 109
Цикорій дикий 183
Щавель кінський 198

Істерія

Аморфа кущова 6
Бобівник трилистий 17
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Ехінацея пурпурова 55
Конвалія звичайна 72
Лаванда вузьколиста 83
Меліса лікарська 101
Розмарин лікарський 146
Омела біла 114
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159

Кардіопатія

Астрагал шерстистоквітковий 10
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Горицвіт весняний 39
Деревій звичайний 47
Деревій звичайний 47
Конвалія звичайна 72
Лаванда вузьколиста 83
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Омела біла 114
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Хміль звичайний 180

Компенсована та декомпенсована недостатність
функції серця, ендокардит, **міокардит, перикардит**

Актинідія коломікта 3
Барбарис звичайний 13
Береза бородавчаста 16
Бобівник трилистий 17
Валеріана лікарська 25
Верба біла 27
Гадючник в'язолистий 33
Гадючник шестипелюстковий 34
Глід колючий 37
Горицвіт весняний 39
Деревій звичайний 47
Дрік красильний 49
Конвалія звичайна 72
Кукурудза звичайна 49
Кульбаба лікарська 80
Любисток лікарський 90
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Овес посівний 110
Омела біла 114
Ортосифон 115
Осика 116
Остудник голий 118
Пирій повзучий 131
Розхідник звичайний 147
Синюха блакитна 155
Спаржа лікарська 163
Спориш звичайний 164
Тополя чорна 173
Фізаліс звичайний 178
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Чебрець звичайний 186

Кровотечі
(носова, легенева, шлункова, маткова)

Актинідія коломікта 3
Алтея лікарська 4
Бадан товстолистий 12
Барбарис звичайний 13
Буквиця лікарська 22
Вільха сіра 30
Вовчуг польовий 31
Грицики звичайні 45
Деревій звичайний 47
Дуб звичайний 50
Звіробій звичайний 60
Калина звичайна 65
Кропива дводомна 78
Кунжут східний 81
Льон звичайний 91
Огірочник лікарський 111
Омела біла 114
Очанка лікарська 119
Перстач гусячий 126
Перстач прямостоячий 127
Перстач сріблястий 128

Ровник лікарський 145
Самосил гайовий 154
Смородина чорна 158
Софора японська 162
Спориш звичайний 164
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195

Ларингіт

Аїр тростиновий 1
Алтея лікарська 4
Арніка гірська 9
Буквиця лікарська 22
Вероніка лікарська 29
Горіх волоський 40
Гравілат міський 43
Дуб звичайний 50
Ожиновкст лікарський 57
Лаванда вузьколиста 83
Любка дволиста 93
Медунка лікарська 100
Огірочник лікарський 111
Ожина сиза 112
Осика 116
Осока парвська 117
Перстач прямостоячий 127
Підбіл звичайний 133
Подорожник великий 137
Розхідник звичайний 147
Самосил гайовий 151
Скумпія звичайна 157
Сосна лісова 161
Стокротки багаторічні 165
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186
Шавлія лікарська 193

Лишай лускатий (псоріаз)

Бадан товстолистий 12
Барбарис звичайний 13
Бобівник трилистий 17
[illegible]
26
Вероніка лікарська 29
Елеутерокок колючий 52
Ехінацея пурпурова 55
Заманиха висока 59
Золотий корінь 61
Кульбаба лікарська 80
Лопух великий 89
Медунка лікарська 100
Обліпиха крушиноподібна 109
Огірочник лікарський 111

Омела біла 114
Парило звичайне 120
Пирій повзучий 131
Синюха блакитна 155
Скумпія звичайна 157
Собача кропива серцева 159
Софора японська 162
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чистотіл звичайний 191
Шипшина корична 195

Люмбаго

Багно болотяне 11
Барбарис звичайний 13
Верес звичайний 28
Деревій звичайний 47
Лаванда вузьколиста 83
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Переступень білий 124
Тополя чорна 173
Хміль звичайний 180
Хрін звичайний 181
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186

Мастит

Бадан товстолистий 12
Береза бородавчаста 16
Верес звичайний 28
Гадючник шестипелюстковий 34
Гравілат міський 43
Лаванда вузьколиста 83
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
Підбіл звичайний 133
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Хрін звичайний 180
Цибуля городня 182
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 184

Мігрень

Барбарис звичайний 13
Береза бородавчаста 16
Глід колючий 37
Горицвіт весняний 39
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Омела біла 114
Синюха блакитна 155

Собача кропива серцева 159
Хміль звичайний 1[illegible]
Чебрець звичайний 186

Молокогінні засоби

Буркун лікарський 23
Деревій звичайний 47
Козлятник лікарський 71
Кріп запашний 77
Кропива дводомна 78
Кульбаба лікарська 80
Материнка звичайна 99

Нічне нетримання сечі (енурез)

Аралія маньчжурська 8
Бобівник трилистий 17
Брусниця звичайна 18
Верес звичайний 28
Вовчуг польовий 31
Волошка синя 32
Деревій звичайний 47
Ехінацея пурпурова 55
Інжир 63
Парило звичайне 120
Підбіл звичайний 133
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Спориш звичайний 164
Фіалка запашна 176
Цикорій дикий 183

Ожиріння (порушення жирового обміну)

Алое деревовидне 5
Береза бородавчаста 16
Великоголовник сафлоровидний 26
Деревій звичайний 47
Дрік красильний 49
Зверобій звичайний 60
Кульбаба лікарська 80
Льонок звичайний 92
Остудник голий 118
Парило звичайне 120
Пирій повзучий 131
Спориш звичайний 164
Цикорій дикий 183
Шипшина корична 195

Онкологічні захворювання

Актинідія коломікта 3
Барбарис звичайний 13
Барвінок малий 14
Бобівник трилистий 17
Буркун лікарський 23
[illegible] сафлоровидний 26
Гадючник шестипелюстковий 34
Гречка посівна 44
Кульбаба лікарська 80
Лопух великий 89
Мелісса лікарська 101
Нагідки лікарські 106
Обліпиха крушиноподібна 109
Пирій повзучий 131
Софора японська [illegible]
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Чага 188
Чаполоч запашна 18[illegible]
Чистотіл звичайний 191
Шипшина корична 195

Опіки

Бадан товстолистий 12
Береза бородавчаста 16
Ехінацея пурпурова 55
Живокіст лікарський 57
Каланхое пірчасте 64
Обліпиха крушиноподібна 109
Огірочник лікарський 111
Осика 116
Перстач прямостоячий 127
Самосил гайовий 154
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Шавлія лікарська 193
Шипшина корична 195

Панкреатит

Барбарис звичайний 13
Береза бородавчаста 16
Брусниця звичайна 18
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Горобина звичайна 41
Гравілат міський 43
Ехінацея пурпурова 55
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Лаванда вузьколиста 83
Материнка звичайна 99
Перстач прямостоячий 127
Пирій повзучий 131
Синюха блакитна 155
Смородина чорна 158
[illegible]

Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195

Пієліт, пієлонефрит

Акація біла 2
Алтея лікарська 4
Бадан товстолистий 12
Верес звичайний 28
Вероніка лікарська 29
Вовчуг польовий 31
Горицвіт весняний 39
Гречка посівна 44
Груша звичайна 40
Дуб звичайний 50
Жабрій звичайний 56
Картопля їстівна 67
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Льон звичайний 91
Материнка звичайна 99
Ортосифон 115
Остудник голий 118
Перстач прямостоячий 127
Петрушка городня 129
Пирій повзучий 131
Підмаренник справжній 134
Плаун булавовидний 135
Родовик лікарський 145
Розхідник звичайний 147
Самосил гайовий 154
Спаржа лікарська 163
Спориш звичайний 164
Тополя чорна 173
Фіалка запашна 176
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Чебрець звичайний 186
Черемха звичайна 189
Шипшина корична 195

Піодермія

Арніка гірська 9
Бадан товстолистий 12
Верес звичайний 28
Горіх волоський 40
Гравілат міський 43
Груша звичайна 46
Дуб звичайний 50
Звіробій звичайний 60
Материнка звичайна 99
Осика 116
Перстач прямостоячий 127
Родовик лікарський 145
Розхідник звичайний 147
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Хрін звичайний 181
Шавлія лікарська 193

Припинення лактації

Горіх волоський 40
Хміль звичайний 180
Шавлія лікарська 193

Променева хвороба

Актинідія коломікта 3
Аралія маньчжурська 8
Бадан товстолистий 12
Брусниця звичайна 18
Верес звичайний 28
Горобина чорноплідна 42
Гречка посівна 44
Елеутерокок колючий 52
Еспарцет піщаний 53
Ехінацея пурпурова 55
Журавлина чотирипелюсткова 58
Золотий корінь 61
Картопля їстівна 67
Кропива дводомна 78
Лопух великий 89
Маслинка вузьколиста 98
Медуника лікарська 100
Обліпиха крушиноподібна 109
Овес посівний 110
Огірочник лікарський 111
Пирій повзучий 131
Подорожник великий 137
Портулак городній 141
Самосил гайовий 154
Синюха блакитна 15
Смородина чорна 158
Собача кропива серцева 159
Софора японська 162
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Чаполоч запашна 185
Чорниця 192
Шипшина корична 195
Шовковиця біла та шовковиця чорна 196
Яблуня лісова, дика 199

Протикашлеві засоби

Алтея лікарська 4
Багно болотяне 11
Береза бородавчаста 16
Бузина чорна 20
Верес звичайний 28
Вероніка лікарська 29
Живокіст лікарський 57

Лаванда вузьколиста 83
Льон звичайний 91
Медунка лікарська 100
Миколайчики сині 102
Мильнянка лікарська 103
М'ята перцева 105
Очанка лікарська 119
Паслін чорний 121
Розхідник звичайний 143
Самосил гайовий 154
Синюха блакитна 155
Скумпія звичайна 153
Тополя чорна 173
Хміль звичайний 180
Чебрець звичайний 186

Ревматизм

Багно болотяне 11
Барбарис звичайний 13
Великоголовник сафлоровидний 26
Гадючник в'язолистий 33
Глід колючий 37
Гречка посівна 44
Ехінацея пурпурова 55
Журавлина чотирипелюсткова 58
Кульбаба лікарська 80
Майоран садовий 95
Материнка звичайна 99
Мелісса лікарська 101
Осика 116
Парило звичайне 120
Синюха блакитна 155
Скумпія звичайна 157
Собача кропива серцева 159
Тополя чорна 173
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186
Шавлія лікарська 193

Себорея

Береза бородавчаста 16
Верес звичайний 28
Деревій звичайний 47
Кропива дводомна 78
Лопух великий 89
Материнка звичайна 99
Нагідки лікарські 106
Осика 116
Підбіл звичайний 133
Ромашка лікарська 148
Тополя чорна 173
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183

Сечогінні засоби

Актинідія коломікта 3
Астрагал шерстистоквітковий 10
Береза бородавчаста 16
Бузина чорна 20
Верба біла 27
Верес звичайний 28
Веронїка лікарська 29
Вовчуг польовий 31
Волошка синя 32
Гадючник шестипелюстковий 34
Горицвіт весняний 39
Гречка посівна 44
Груша звичайна 46
Деревій звичайний 47
Дрік красильний 49
Капуста 66
Льонок звичайний 92
Материнка звичайна 99
Ожина сиза 112
Оман високий 113
Остудник голий 118
Петрушка городня 129
Пирій повзучий 131
Розхідник звичайний 147
Ромашка лікарська 148
Сосна лісова 161
Спаржа лікарська 163
Спориш звичайний 164
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186
Шипшина корична 195

Стенокардія (ішемічна хвороба серця)

Астрагал шерстистоквітковий 10
Арника гірська 9
Барбарис звичайний 13
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Деревій звичайний 47
Конвалія звичайна 72
Мелісса лікарська 101
Омела біла 114
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Сухоцвіт багновий 169

Тахікардія

Барвінок малий 14
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37

Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Омела біла 114
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Хміль звичайний 180

Тонзиліт

Бадан товстолистий 12
Береза бородавчаста 16
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 26
Вільха сіра 30
Гравілат міський 43
Звіробій звичайний 60
Лаванда вузьколиста 83
Нагідки лікарські 106
Ожина сиза 112
Осика 116
Перстач прямостоячий 127
Підбіл звичайний 133
Плаун булавовидний 135
Подорожник великий 137
Родовик лікарський 145
Самосил гайовий 154
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183
Шавлія лікарська 193

Трихомонадний кольпіт

Алтея лікарська 4
Бадан товстолистий 12
Буквиця лікарська 22
Верес звичайний 28
Горіх волоський 40
Гравілат міський 43
Ожина сиза 112
Перстач прямостоячий 127
Родовик лікарський 145
Самосил гайовий 154
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Цикорій дикий 183

Тріщини заднього проходу

Арніка гірська 9
Бадан товстолистий 12
Буквиця лікарська 22
Вільха сіра 30
Гравілат міський 43
Кульбаба лікарська 80
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Обліпиха крушиноподібна 109
Осика 116
Перстач прямостоячий 127
Родовик лікарський 145
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Хміль звичайний 180
Шавлія лікарська 193

Туберкульоз легень

Алтея лікарська 4
Бадан товстолистий 12
Береза бородавчаста 16
Буркун лікарський 23
Буяхи 24
Верес звичайний 28
Горобина звичайна 42
Груша звичайна 46
Деревій звичайний 47
Дуб звичайний 50
Ехінацея пурпурова 55
Липа серцелиста 86
Льон звичайний 91
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
Миколайчики сині 102
Мильнянка лікарська 103
Нагідки лікарські 106
Осика 116
Перстач прямостоячий 127
Підбіл звичайний 133
Подорожник великий 137
Родовик лікарський 145
Скумпія звичайна 157
Тополя чорна 173
Хміль звичайний 180
Чебрець звичайний 186
Шавлія лікарська 193
Шандра звичайна 194

Хвороби нервової системи

Актинідія коломікта 3
Бобівник трилистий 17
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Конвалія звичайна 72
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
Омела біла 114
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186

Холангіт, холецистит

Лір тростиновий 1
Барбарис звичайний 13

Бобівник трилистий 17
Брусниця звичайна 18
Буяхи 24
Горобина звичайна 41
Гравілат міський 43
Гречка посівна 44
Деревій звичайний 47
Кукурудза звичайна 79
Кульбаба лікарська 80
Лаванда вузьколиста 83
Материнка звичайна 99
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Овес посівний 110
Парило звичайне 120
Пижмо звичайне 130
Пирій повзучий 131
Підмаренник справжній 134
Синюха блакитна 155
Смородина чорна 158
Собача кропива серцева 159
Соняшник звичайний 160
Софора японська 162
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Цмин пісковий 184
Шипшина корична 195
Шовковиця біла та шовковиця чорна 196

Цистит

Астрагал шерстистоквітковий 10
Береза бородавчаста 16
Брусниця звичайна 18
Вовчуг польовий 31
Волошка синя 32
Гречка посівна 44
Кукурудза звичайна 79
Лаванда вузьколиста 83
Льон звичайний 91
Материнка звичайна 99
Осика 116
Остудник голий 118
Перстач прямостоячий 127
Розхідник звичайний 147
Скумпія звичайна 157
Спориш звичайний 164
Тополя чорна 173
Фіалка запашна 176
Фіалка триколірна 177
Фізаліс звичайний 178
Хміль звичайний 180
Цикорій дикий 183
Чебрець звичайний 186
Шипшина корична 195
Ялиця звичайна 200
Ясен звичайний 202

Шизофренія

Бобівник трилистий 17
Валеріана лікарська 25
Верес звичайний 28
Глід колючий 37
Золотий корінь 61
Конвалія звичайна 72
Лаванда вузьколиста 83
Меліса лікарська 101
М'ята перцева 105
Омела біла 114
Синюха блакитна 155
Собача кропива серцева 159
Хміль звичайний 180
Чебрець звичайний 186

ЗМІСТ

Вступ 3

Коротко відомості про історію використання лікарських рослин 7

Біологічна дія препаратів, одержаних з лікарських рослин 9

Правила збирання, сушіння та зберігання лікарської рослинної сировини 28

Фармакотерапевтичне використання лікарських рослин . . . 31

Фітотерапія окремих соматичних та хірургічних захворювань 297

Спиртові композиції 312

Лініменти (композиції) 319

Спиртові настойки 323

Комплексні засоби, застосовувані автором як лікувальні при лікуванні окремих недуг 324

Фітотерапевтичний захист від дії радіації 337

Фітобальнеолікування 345

Фітодієтетика при підвищеній радіації 349

Список літератури 352

Алфавітний покажчик українських назв рослин (із зазначенням номера рослини) 353

Алфавітний покажчик рослин за їх фармакологічною дією і призначенням (із зазначенням номера рослини) 356

Товстуха Є. С.

5Т50 Фітотерапія. — 2-е вид., перероб. та доп. — К.: Здоров'я, 1995. — 368 с.

ISBN 5-311-02531-X

У другому виданні викладено досвід [illegible] лікування хворих [illegible]

Для [illegible] фітотерапії [illegible] лікувальних [illegible] метод [illegible] лікування [illegible] та профілактики [illegible] фітодієтетику.

Описано 202 лікарські рослини, якими [illegible] як [illegible] родина, так і [illegible] [illegible] [illegible]

Acorus gramineus
Acorus calamus L

Althaea officinalis L.

Арніка гірська
Arnica montana L.

Бедринець ломикаменевий
Pimpinella saxifraga L.

Буквиця лікарська —
Betonica officinalis L.

Буркун лікарський —
Melilotus officinalis L.

Валериана лікарська
Valeriana officinalis L

Вероніка лікарська
Veronica officinalis L

Ісоп лікарський
Hyssopus officinalis L

Голубая звездчатка
Echinops ritro L.

Дивина скипетровидна
Verbascum thapsiforme Schrad

Ревнец пищащий —
Onobrychis arenaria (Kit.) D. C.

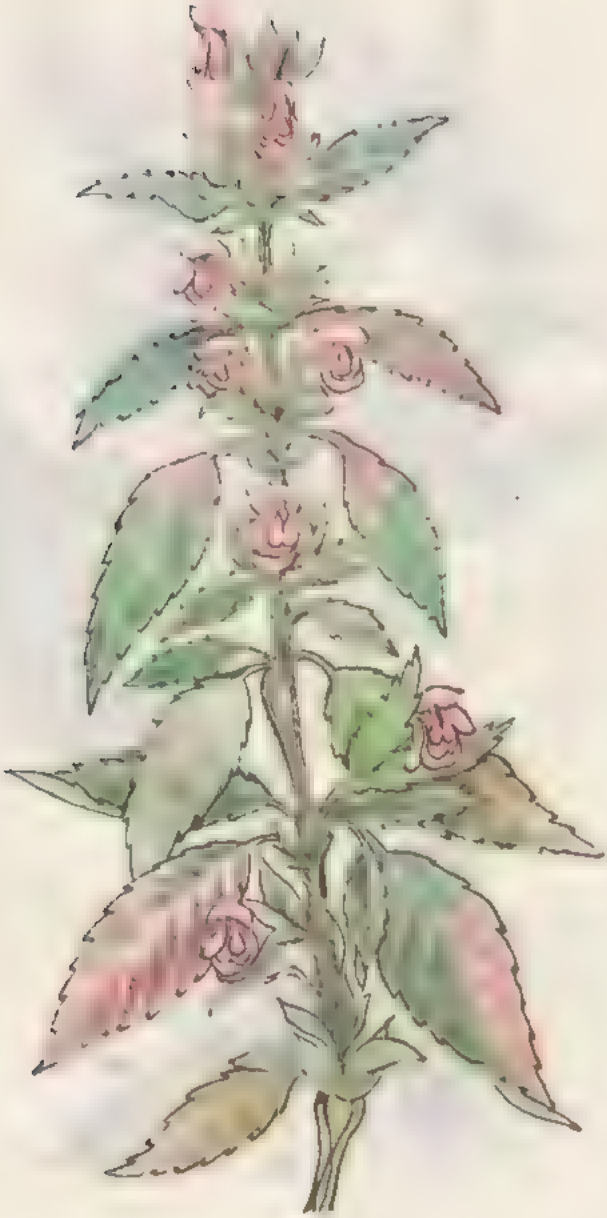

Жабрій звичайний —
Galeopsis ochroleuca Lam

Живокіст лікарський --
Symphytum officinale L

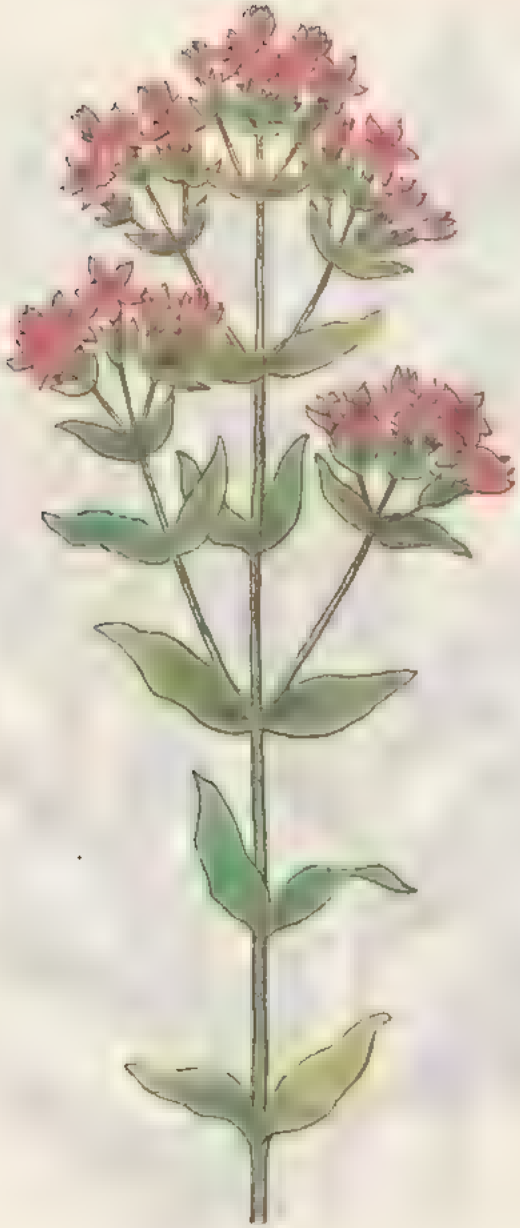

Золототисячник звичайний -
Centaurium erithraea Raf

Кик бенедиктинський
Cnicus benedictus L

Кунжут индийский –
Sesamum indicum L

Kyburz, [illegible]
Pentstemon [illegible]loratum (Mu[illegible])

Копитняк європейський
Asarum europaeum L.

Любка дволиста -
Platantera bifolia (L.) Rich

Маренка запашна
Asperulla odorata L.

Миколайчики сині –
Eryngium planum L.

Нечуйвітер волохатий
Hieracium pilosella L.

Нетреба колюча
Xanthium spinosum L.

Огірочник лікарський
Borago officinalis L

Оман високий —
Inula helenium L

Очанка лікарська —
Euphrasia officinalis L.

Парило звичайне —
Agrimonia Eupatoria L.

Первоцвіт весняний —
Primula veris L.

Остудник голий —
Herniaria glabra L.

Підбіл звичайний —
Tussilago farfara L.

Шандра звичайна –
Marrubium vulgare